

LAUS
POLYPHONIAE

FESTIVAL VOOR OUDE MUZIEK

2024

23 AUG
—
1 SEPT

VOX \ VOCES
EENSTEMMIG \ MEERSTEMMIG

LAUS
POLYPHONIAE
FESTIVAL VOOR OUDE MUZIEK

2024

23 AUG
—
1 SEPT

VOX \ VOCES
EENSTEMMIG MEERSTEMMIG

Inhoudstafel

Voorwoord Kevin Vereecken	7
Inleiding Bart Demuyt	25
Essays	
Monofonie en polyfonie in het premoderne Europa Henry Drummond	35
Monophony and Polyphony in Pre-Modern Europe Henry Drummond	50
Van VOX naar VOCES en terug Stratton Bull	171
From VOX to VOCES and back Stratton Bull	181
Laus Polyphoniae 2024 Dag-aan-dagschema	11
Concerten	
Vr 23.08.24 20.00 Stile Antico	63
Za 24.08.24 20.00 Cappella Pratensis & Wim Diepenhorst	111
Za 24.08.24 22.15 Sollazzo Ensemble	121
Zo 25.08.24 20.00 PER-SONAT	139
Zo 25.08.24 22.15 Dorothee Miels & Boreas Quartett Bremen	157
Ma 26.08.24 13.00 Utopia Ensemble	191
Ma 26.08.24 20.00 graindelavoix	201
Ma 26.08.24 22.15 Huelgas Ensemble	209

Di 27.08.24	13.00	The Gesualdo Six	219
Di 27.08.24	20.00	Cut Circle	239
Di 27.08.24	22.15	AUXantiqua & I Fedeli	257
Wo 28.08.24	20.00	Vox Luminis	273
Wo 28.08.24	22.15	Dionysos Now!	283
Do 29.08.24	13.00	Ensemble Peregrina & Gemma	301
Do 29.08.24	20.00	Huelgas Ensemble	329
Do 29.08.24	22.15	Dulces Exuviae	341
Vr 30.08.24	13.00	Diskantores	357
Vr 30.08.24	20.00	Profeti della Quinta	381
Vr 30.08.24	22.15	Cantoria	399
Za 31.08.24	20.00	Comet Musicke	421
Za 31.08.24	22.15	The Binchois Consort	435
Zo 01.09.24	11.00	Slotconcert internationale summerschool	445
Zo 01.09.24	20.00	Sollazzo Ensemble	459
International Young Artist's Presentation			77
Za 24.08.24	10.00	Coloquio 6	79
Za 24.08.24	11.00	Concussio Chordis	83
Za 24.08.24	12.00	Fluctus Ensemble	87
Za 24.08.24	14.00	pseudonym	95
Za 24.08.24	15.00	Olympe Ensemble	99
Za 24.08.24	16.00	Entrebesant	103

Lezingen, cursussen, conferentie

Lezing Jesse Rodin The voice	271
Lezing Fabrice Fitch The missing voices	419
Cursus Davidsfonds Academie Gregoriaans in/en polyfonie	167
Internationale summerschool	445
Conferentie Contextualising formal analyses in art and music	297

Klankinstallaties, radioprogramma, film, familievoorstelling

Klankinstallatie GAUDE	29
Klankinstallatie Silentii	31
Klara Live @ Laus Polyphoniae	33
Film Die große Stille	137
Klankennest Baby Pärt	417

Verklarende woordenlijst 485**Biografieën** 489**Uitgevoerde werken** 515**Praktische info** 535**Organisatie AMUZ** 538**Stadsplan en locatieadressen** 540**Subsidiënten en partners** 542**Colofon** 544

Laus Polyphoniae 2024

Voorwoord

Kevin Vereecken, voorzitter

AMUZ (Festival van Vlaanderen Antwerpen)

Jaar na jaar dompelen we ons tijdens Laus Polyphoniae onder in de rijke, tijdloze klanken van de polyfonie. Het is fenomenaal om te zien hoe deze eeuwenoude muziek zowel jong als oud blijft beroeren en inspireren; ons verbindend met het verleden, maar ook met de toekomst, een herinnering aan wat was, een belofte van wat komt.

Het indrukwekkende historische patrimonium van Antwerpen draagt bij aan die magische muzikale sfeer. Iconische locaties als AMUZ zelf, de Sint-Carolus Borromeuskerk, Sint-Pauluskerk, Sint-Joriskerk en het Museum Plantin-Moretus vormen de perfecte setting voor deze schitterende muziek. Dit jaar verrijken we uw festivalervaring met twee klankinstallaties – *GAUDE*, in de pandgang van de Sint-Pauluskerk, en *Silentii*, in de binnentuin van Museum Plantin-Moretus. Installaties die u met een ander oor naar de link tussen een- en meerstemmigheid laten luisteren. Want ook dat is Laus Polyphoniae: op talloze manieren verdieping vinden in de beleving van deze muzikale juwelen. Naast de concerten en installaties zijn er ook de zomercursus *Gregoriaans in/en polyfonie* in samenwerking met Davidsfonds Academie, de internationale summerschool voor gevorderde musici in samenwerking

met Musica Impulscentrum, lezingen door specialisten als Jesse Rodin en Fabrice Fitch, onze kindervoorstellingen die de jongsten warm maken voor klassieke muziek, en de vertoning van de gerenommeerde documentairefilm *Die große Stille*.

Als jaarlijks bijzonder hoogtepunt richten we de schijnwerpers op opkomend talent. Via de International Young Artist's Presentation krijgen jonge professionals een podium om hun frisse energie en eigen kijk op oude composities te presenteren. Het blijft inspirerend om deze nieuwe generatie te zien schitteren.

Zoveel luister was niet mogelijk geweest zonder de steun van onze partners, de Alamire Foundation, Musica Impulscentrum en Davidsfonds; en subsidiënten, de Stad Antwerpen en de Vlaamse Gemeenschap. Hun betrokkenheid is van onschatbare waarde voor het welslagen van dit festival. Wij zijn hen dan ook oprecht dankbaar. Tot slot een woord van oprechte waardering voor het fantastische AMUZ-team. De gedrevenheid, passie en toewijding van de medewerkers maken van dit evenement jaar na jaar een succes.

Ik wens u allen een onvergetelijke Laus Polyphoniae-editie toe!

Year after year, we immerse ourselves in the rich, timeless sounds of polyphony at Laus Polyphoniae. It is phenomenal to see how this age-old music continues to move and inspire people of all ages; it connects us to the past but also to the future, in a memory of what was and a promise of what is to come.

Antwerp's impressive historical heritage contributes to the magic of the musical atmosphere. Iconic locations such as AMUZ itself, the Church of St. Charles Borromeo, St. Paul's Church, St. George's Church and the Museum Plantin-Moretus form the perfect setting for this wonderful music. This year, we will enhance your festival experience with two sound installations – *GAUDE*, in the cloister of St. Paul's Church, and *Silentii*, in the courtyard of Museum Plantin-Moretus. These installations enable you to listen to the link between monophony and polyphony with different ears. Because that, too, is Laus Polyphoniae: finding countless ways to deepen the experience of these musical jewels. Besides the concerts and installations, there are also the summer course *Gregorian chant in/and polyphonic music* in partnership with the Davidsfonds Academy, the international summer school for advanced musicians in partnership with Musica Impulse Centre, lectures by specialists including Jesse Rodin and Fabrice Fitch, our productions for children that stimulate youngsters' enthusiasm for classical music, and the showing of the renowned documentary film *Into Great Silence (Die große Stille)*.

As a particular highlight every year, we focus on upcoming talent. The International Young Artists' Presentation gives young professionals a stage on which to present their fresh energy and their own perspective on old compositions. It is always inspiring to see this new generation shine.

Such splendour would not have been possible without the support of our partners, the Alamire Foundation, Musica Impulse Centre and the Davids-

fonds, or without subsidies from the City of Antwerp and the Flemish Community. Their commitment is of inestimable value to the success of this festival, and we are genuinely grateful to them. Finally, a word of heartfelt thanks to the fantastic AMUZ team. The drive, passion and dedication of our staff make a success of this event year after year.

I wish you all an unforgettable edition of Laus Polyphoniae!

Kevin Vereecken

President of AMUZ (Flanders Festival Antwerp)

DINSDAG 20.08.24

09.00			
10.00			Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00			
12.00			
13.00			
14.00		Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
15.00			
16.00			
17.00			
18.00			
19.00	Onthaal en verwelkoming IYAP		
20.00			
21.00			
22.00			
23.00			

WOENSDAG 21.08.24

09.00			
10.00	Coaching IYAP		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00			
12.00			
13.00			
14.00	Coaching IYAP	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
15.00			
16.00			
17.00			
18.00			
19.00			
20.00			
21.00			
22.00			
23.00			

DONDERDAG 22.08.24

09.00			
10.00			
11.00	Coaching IYAP		
12.00			
13.00			Klankinstallatie Silentii
14.00			Museum Plantin-Moretus
15.00	Coaching IYAP	Klankinstallatie GAUDE	
		Sint-Pauluskerk	
16.00			
17.00			
18.00			
19.00			
20.00			
21.00			
22.00			
23.00			

VRIJDAG 23.08.24

09.00			
10.00	Coaching IYAP		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00			
12.00			
13.00			
14.00	Coaching IYAP	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
15.00			
16.00			
17.00			
18.00	Radioprogramma Klara Live @ Laus Polyphoniae		
19.00			
	Concert Stile Antico Sint-Pauluskerk		
20.00			
	Radioprogramma Klara Live @ Laus Polyphoniae		
21.00			
22.00			
23.00			

ZATERDAG 24.08.24

09.00				
10.00	Concert IYAP: Coloquio 6 AMUZ		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus	
11.00	Concert IYAP: Concussio Chordis AMUZ			
12.00	Concert IYAP: Fluctus Ensemble AMUZ			
13.00				
14.00	Concert IYAP: pseudonym AMUZ	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk		
15.00	Concert IYAP: Olympe Ensemble AMUZ			
16.00	Concert IYAP: Entrebescant AMUZ			
17.00				
18.00				
19.00				
20.00	Concert Cappella Pratensis & Wim Diepenhorst			
21.00	Sint-Pauluskerk			
22.00	Concert Sollazzo Ensemble			
23.00	AMUZ			

ZONDAG 25.08.24

09.00				
10.00			Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus	
11.00				
12.00				
13.00				
14.00		Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk		
	Filmvertoning Die große Stille De Cinema			
15.00				
16.00				
17.00				
18.00				
19.00				
20.00	Concert PER-SONAT Sint-Pauluskerk			
21.00				
22.00	Concert Dorothee Mields & Boreas Quartett Bremen			
23.00	AMUZ			

MAANDAG 26.08.24

09.00			
10.00		Cursus Davidsfonds Academie	
11.00	Onthaal Internationale summerschool	Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries	
12.00			
13.00	Concert Utopia Ensemble		
	AMUZ		
14.00			
15.00		Cursus Davidsfonds Academie	Klankinstallatie GAUDE
16.00	Internationale summerschool	Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries	Sint-Pauluskerk
	Stedelijke basisschool Musica		
17.00			
18.00			
19.00			
20.00	Concert graindelavoix		
	Sint-Carolus Borromeuskerk		
21.00			
22.00			
23.00	Concert Huelgas Ensemble		
	Sint-Pauluskerk		

DINSDAG 27.08.24

09.00				
10.00	Internationale summerschool	Cursus Davidsfonds Academie		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00	Stedelijke basisschool Musica	Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries		
12.00				
13.00	Concert The Gesualdo Six AMUZ			
14.00				
15.00		Cursus Davidsfonds Academie	Klankinstallatie GAUDE	
16.00	Internationale summerschool	Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries	Sint-Pauluskerk	
17.00	Stedelijke basisschool Musica			
18.00				
19.00				
20.00	Concert Cut Circle AMUZ			
21.00				
22.00	Concert AUXantiqua & I Fedeli			
23.00	Sint-Joriskerk			

WOENSDAG 28.08.24

09.00				
10.00	Internationale summerschool	Cursus Davidsfonds Academie		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00	Stedelijke basisschool Musica	Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries		
12.00				
13.00	Lezing Jesse Rodin AMUZ			
14.00				
15.00	Internationale summerschool Stedelijke basisschool Musica	Cursus Davidsfonds Academie	Klankinstallatie GAUDE	
16.00		Thomas More Hogeschool campus Sint-Andries	Sint-Pauluskerk	
17.00				
18.00				
19.00				
20.00	Concert Vox Luminis			
21.00	Sint-Pauluskerk			
22.00				
23.00	Concert Dionysos Now!			
	Sint-Joriskerk			

DONDERDAG 29.08.24

09.00			
10.00	Internationale summerschool Stedelijke basisschool Musica		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00			
12.00			
13.00		Concert Ensemble Peregrina & Gemma AMUZ	
14.00			
15.00	Internationale summerschool Stedelijke basisschool Musica	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
16.00			
17.00			
18.00			
19.00			
20.00		Concert Huelgas Ensemble Sint-Pauluskerk	
21.00			
22.00		Concert Dulces Exuviae AMUZ	
23.00			

VRIJDAG 30.08.24

09.00			
10.00	Internationale summerschool Stedelijke basisschool Musica		Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
11.00			
12.00			
13.00		Concert Diskantores AMUZ	
14.00			
15.00	Internationale summerschool Stedelijke basisschool Musica	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
16.00			
17.00			
18.00			
19.00			
20.00		Concert Profeti della Quinta Sint-Carolus Borromeuskerk	
21.00			
22.00		Concert Cantoria AMUZ	
23.00			

ZATERDAG 31.08.24

09.00				
	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus			
10.00			Internationale summerschool	Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus	Lezing Fabrice Fitch AMUZ	Stedelijke basisschool Musica	
11.00				
12.00				
13.00				
14.00				
15.00	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus		Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
16.00				
17.00				
18.00				
19.00				
20.00	Concert Comet Musicke AMUZ			
21.00				
22.00	Concert The Binchois Consort			
23.00	Sint-Pauluskerk			

ZONDAG 01.09.24

09.00			
	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus	Internationale summerschool AMUZ	Klankinstallatie Silentii Museum Plantin-Moretus
10.00			
11.00	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus	Slotconcert Internationale summerschool AMUZ	
12.00			
13.00			
14.00			
15.00	Voorstelling Klankennest Zaal Zirkus	Klankinstallatie GAUDE Sint-Pauluskerk	
16.00			
17.00			
18.00			
19.00			
20.00	Concert Sollazzo Ensemble AMUZ		
21.00			
22.00			
23.00			

Laus Polyphoniae 2024

Inleiding

*Bart Demuyt, algemeen & artistiek directeur
AMUZ (Festival van Vlaanderen Antwerpen)*

Voor u strekken zich tien dagen vol muziek uit: rijk gevulde en geboetseerd uit jaren van geboeid werken aan dit vrij unieke programma *VOX|VOCES, eenstemmig|meerstemmig*. Ook dit jaar met een uitvoerig programmaboek als kostbaar tijdsdocument: tijdens het festival uw onmisbare kleinood, nadien een fijne herinnering aan wat was, een kleine schat om te koesteren.

Als voorzitter van de Raad Cultuur profileerde onze regio Vlaanderen zich dit voorjaar expliciet binnen het Belgische voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie. Vlaanderen is dan ook een bakermat van erfgoed en kunst. Die indrukwekkende artistieke erfenis ontdek je niet alleen in musea, kerken, kastelen en abdijen, je beleeft ze ook via een festival als Laus Polyphoniae. En elke editie opnieuw worden we herinnerd aan het fascinerende verhaal van de Franco-Vlaamse polyfonie en in het bijzonder aan de muzikale genialiteit van de Franco-Vlaamse polyfonisten. Hun invloed beperkte zich niet tot de Lage Landen, meer zelfs: ze waren bepalend voor de ontwikkeling van de muziek in de ons omringende landen.

Binnen het bijzondere verhaal van de polyfonie werpen we dit jaar een nieuwsgierige blik op de relatie tussen eenstemmigheid en polyfonie. Die band is uitermate interessant. Op bepaalde momenten in de muziekgeschiedenis zien we namelijk duidelijk dat het vermogen om vanuit één stem complexere muzikale structuren en harmonieën te creëren, een diepgaande invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de westerse muziek. Maar het is meer dan een technische en stilistische evolutie; het is een verandering die een diepere maatschappelijke ontwikkeling weerspiegelt: een groeiende waardering voor complexiteit, samenwerking en intellectuele uitdaging. Muziek staat nooit op zichzelf, maar vindt zijn thuis in een context van voortdurende dialoog tussen traditie en innovatie. Dat maakt van Laus Polyphoniae niet alleen een oude-muziekfestival, maar net zo goed een museum van het onzichtbare.

Polyfonie is een van de parels in de culturele schatkist die Europa is. De muzikale genialiteit van de Franco-Vlaamse meesters blijft bovendien inspireren. Ook vandaag is een jonge generatie begeistert door de schitterende architectuur die componisten vijfhonderd jaar geleden creëerden. Ze verdiepen zich in de muziek, ontrafelen haar mysteries en brengen haar opnieuw prachtig tot klinken. Parels zijn er niet alleen om te koesteren en te bewonderen, het is onze plicht om ze te delen, ze te ontsluiten naar een zo breed mogelijk publiek. Net daarom zijn we opgetogen jullie te mogen verwelkomen op Laus Polyphoniae. En om exact dezelfde reden zijn we ook verheugd dat de Vlaamse Gemeenschap dit unieke project al jaren ondersteunt en dat blijft doen, zodat Laus Polyphoniae kan blijven verwonderen.

Welkom op Laus Polyphoniae 2024!

Ten days full of music are unfurling before you. Richly filled festival days, wrought from years of fascinating work on this rather unique programme, *VOX|VOCES, monophonic|polyphonic*. As it is every year, this programme book itself is a valuable historic document: an unmissable lodestone during the festival, and afterwards a delightful memory of what it was, a small treasure to cherish.

Over the last half year our region, Flanders, made its presence clearly felt within the Belgian presidency of the Council of the European Union as the chair of the Council of Culture. After all, Flanders is a cradle of heritage and art more than ever before. You can discover this impressive artistic legacy in museums, churches, castles and abbeys, but you can also experience it at festivals such as *Laus Polyphoniae*. It reminds us, each year anew, of the fascinating story of Franco-Flemish polyphony and, in particular, of the musical genius of the Franco-Flemish polyphonists. Their influence was not limited to the Low Countries. On the contrary: they determined the development of music in the surrounding countries.

Within the remarkable story of polyphony, we are turning a curious gaze on the relationship between monophony and polyphony this year. That bond is extremely interesting. At certain points in music history, in fact, we clearly see that the ability to create more complex musical structures and harmonies out of a single voice had a profound influence on the development of Western music. Yet it is more than a technical and stylistic evolution; it is a change that reflects a deeper social development: a growing appreciation of complexity, collaboration and intellectual challenge. Music never exists in a vacuum, but finds its home in a context of constant dialogue between tradition and innovation. That makes *Laus Polyphoniae* not just a festival of early music, but equally a museum of the invisible.

Polyphony is one of the pearls in the cultural treasure chest that is Europe. Furthermore, the musical genius of the Franco-Flemish masters continues to inspire. Even today, a young generation is enthused by the magnificent architecture created by composers five hundred years ago. They immerse themselves in the music, unravel its mysteries and make it resound again in its full glory. Pearls are not there merely to admire and cherish; it is our duty to share them, to open them up to as wide an audience as possible. That is precisely why we are so excited to welcome you to Laus Polyphoniae. And, for exactly the same reason, we are also delighted that the Flemish Community has supported the unique project that is Laus Polyphoniae for years and is continuing to do so, so that Laus Polyphoniae can continue to amaze its audiences.

Welcome to Laus Polyphoniae 2024!

Bart Demuyt

General & Artistic Director AMUZ (Flanders Festival Antwerp)

KLANKINSTALLATIE

GAUDE

Vr 07.06.24 tot zo 01.09.24

Sint-Pauluskerk, dagelijks van 14.00 tot 17.00 uur *

Rudi Knoops	<i>concept & artistieke realisatie</i>	<i>concept & artistic realisation</i>
Bart Demuyt		<i>muzikaal concept</i>
Barbara Haggh-Huglo	<i>musicologisch onderzoek</i>	<i>musicological research</i>
Gilbert Huybens	<i>musicologisch onderzoek</i>	<i>musicological research</i>
Cappella Pratensis		<i>muzikale uitvoering</i>
CONCEPT 10		<i>technische realisatie</i>
Peter Van den Borre		<i>productie</i>

* Op vertoon van een concertticket voor *Laus Polyphoniae 2024* kan u de installatie GAUDE gratis bezoeken.

GAUDE, de naam van deze klankinstallatie verwijst naar het processielied *Gaude redempta* op tekst van Gilles Carlier, met muziek van Guillaume Du Fay. Deze hymne vormt de leidraad van de installatie. De klankinstallatie maakt het mogelijk om te horen hoe het eenstemmige gregoriaans zich processiegewijs doorheen de ruimte verplaatst. Met *GAUDE* wil Rudi Knoops de muzikale rituelen van destijds opnieuw tot klinken brengen in een virtuele wereld. Voor dit innovatieve klankkunstwerk werd een beroep gedaan op het wetenschappelijke onderzoek naar het officie en de gezangen van Du Fay door Barbara Haggh-Huglo, musicologe en Senior Fellow bij de Alamire Foundation.

GAUDE, the name of this sound installation refers to the processional hymn *Gaude redempta* on a text by Gilles Carlier with music by Guillaume Du Fay, which forms the basis of the installation. The sound installation makes it possible to hear how the echoing sounds of the monophonic plainchant gradually move through the space as if sung in a passing procession. Through the *GAUDE* installation Rudi Knoops is bringing late-medieval musical rituals to life in a virtual world. In order to create this innovative sound-artwork, the Alamire Foundation has drawn on research into Du Fay's office and chants, carried out by musicologist and Senior Fellow at the Alamire Foundation, Barbara Haggh-Huglo.

GAUDE is een realisatie van de Alamire Foundation.

KLANKINSTALLATIE

Silentii

Di 02.07.24 tot zo 08.09.24

Museum Plantin-Moretus, dinsdag t.e.m. zondag van 10.00 tot 17.00 uur*

Rudi Knoops	<i>concept & artistieke realisatie</i>	<i>concept & artistic realisation</i>	
Bart Demuyt		<i>muzikaal concept</i>	<i>musical concept</i>
Cappella Pratensis	<i>muzikale uitvoering</i>	<i>musical performance</i>	
Studio Van Campenhout	<i>technische uitvoering</i>	<i>technical realisation</i>	
Peter Van den Borre		<i>productie</i>	<i>production</i>

* U kan Silentii in de binnentuin van het museum gratis bezoeken; aanmelden aan de ticketbalie van het museum is noodzakelijk.

De installatie *Silentii* met gregoriaanse muziek bestaat uit vijf luidsprekers die opgesteld staan op een metalen boogvorm. Door de cirkel van het kunstwerk te betreden, wordt u ondergedompeld in een gelaagde klankwereld. Uit elke luidspreker vloeit één individuele stem binnen het muzikale weefsel. Afhankelijk van waar u staat, kan de ene of de andere stem prominenter worden gehoord. Deze rustgevende eenstemmige muziek nodigt uit om even stil te staan, om te reflecteren of te ontspannen.

The installation *Silentii* with plainchant consists of five speakers arranged on a metal arch. Entering the circle of the artwork, the visitor is immersed in different sounds. From each speaker you hear one voice of the composition. Depending on where you stand, one individual voice will be more prominent than the others. This soothing single-voiced music invites you to pause for a moment, to reflect or to relax.

Silentii is een realisatie van de Alamire Foundation.

Klara Live @ Laus Polyphoniae

Vr 23.08.24

Live radio-uitzending, 18.00-22.00 uur

Birgit Van Cleemput

producer producer

Nicole Van Opstal

presentator radio host

Mark Janssens

presentator radio host

Nicole Van Opstal en Mark Janssens trekken Laus Polyphoniae op gang met hun live radio-uitzending vanuit de Sint-Pauluskerk in Antwerpen, als opmaat van het openingsconcert door Stile Antico. Festivaldirecteur Bart Demuyt licht het festivalthema *VOX|VOCES eenstemmig|meerstemmig* toe, Paul Van Nevel vertelt over componist Blasius Amon en er zijn interviews met o.m. Kate Ashby van Stile Antico en Anna Danilevskaia van Sollazzo Ensemble. Verder ook reportages over de International Young Artist's Presentation en de klankinstallaties die deel uitmaken van het festivalgebeuren. Een perfecte opmaat voor tien dagen Laus Polyphoniae.

Nicole Van Opstal and Mark Janssens kick off Laus Polyphoniae with their live radio broadcast from St Paul's Church in Antwerp, as a prelude to the opening concert by Stile Antico. Festival director Bart Demuyt explains the festival theme *VOX |VOCES monophonic|polyphonic*. Paul Van Nevel talks about composer Blasius Amon. There are interviews with Kate Ashby of Stile Antico and Anna Danilevskaia of Sollazzo Ensemble, among others, and reports on the International Young Artist's Presentation and the sound installations that are part of the festival event. A perfect upbeat to ten days of Laus Polyphoniae.

Essay

Monofonie en polyfonie in het premoderne Europa

*Henry Drummond
(stafmedewerker Alamire Foundation)*

Door de muziekgeschiedenis heen zijn monofonie en polyfonie – respectievelijk eenstemmigheid en meerstemmigheid, twee uitersten op het vlak van muzikale textuur – altijd nauw met elkaar verbonden geweest. Tijdens de middeleeuwen en de renaissance speelden ze allebei een sleutelrol in de ontwikkeling van de muziek. De relatie tussen monofonie en polyfonie vormt de thematische crux van *Laus Polyphoniae 2024*.

Monofonie, een muzikale textuur die uit één enkele melodische lijn (één stem) bestaat, is dominant in de muziek van zo goed als alle culturen. Het meest vertrouwd zijn we ongetwijfeld met het onbegeleid zingen van voetbalhymnes, kinderliedjes of verjaardagsliedjes. In de Europese middeleeuwen en renaissance kennen we monofonie vooral in de vorm van het gregoriaans, de hoeksteen van de liturgische praktijk. Gregoriaans werd doorheen de dag gezongen door de clerus en religieuze ordes als onderdeel van de canonieke uren of getijden. De eenvoud

en schoonheid van de melodieën maakten van het gregoriaans een toegankelijke vorm van muziek. De eerste muziekopleiding voor jonge koorzangers aan belangrijke religieuze instellingen bestond uit het lezen van manuscripten met gregoriaans en het zingen van het blad. Dat was bijgevolg ook het geval voor sommige van de belangrijkste componisten in Europa. Maar vroege monofonie bestond ook al buiten de kerk, in het domein van de wereldlijke liederen. Voorbeelden zijn het uitgebreide repertoire van de troubadours en de trouvères in huidig Frankrijk, de 'cantigas' op het Iberisch schiereiland en de traditie van de Minnesang in het Duitse taalgebied. Deze vormen van monofonie – liturgische gezangen en wereldlijke lyriek – komen aan bod in de concerten van *Laus Polyphoniae 2024*.

De polyfonie ging steeds hand in hand met de monofone muziek die binnen en buiten de kerk weerklonk. Moderne voorbeelden worden gekenmerkt door twee of meer gelijktijdig klinkende lijnen (of stemmen) die vaak onafhankelijk van elkaar verlopen. Dat is bijvoorbeeld het geval in canons, waar meerdere stemmen dezelfde melodie zingen, maar op een ander moment starten. Met de polyfonie introduceerden componisten een graad van complexiteit en verfijning die zowel een aanvulling als een uitdaging vormden ten aanzien van de monofonie. Enkele van de vroegst overgeleverde polyfone composities uit het christelijke Westen zijn te vinden in manuscripten die getuigen van een gezongen traditie die hoogstwaarschijnlijk al vroeger bestond, en die wellicht mondeling en geïmproviseerd was. De inspiratie voor deze vroege polyfonie kwam vaak uit de hoek van de monofonie, in het bijzonder het gregoriaans. Het repertoire van het *Magnus liber organi* (waarvan de drie overgebleven bronnen werden samengesteld in de 13de eeuw) wijst op een praktijk van op het gregoriaans gebaseerd organum in de Notre-Dame van Parijs die wellicht al teruggaat op een eeuw vroeger.

Maar vroeg en op het gregoriaans gebaseerd repertoire vinden we niet alleen in Parijs. In het concert van **PER-SONAT** (25/08) ontdekken we muziek uit de Codex Calixtinus, een bron in vijf volumes, samengesteld in de 12de eeuw om advies te geven aan pelgrims die de reis naar het schrijn van de Heilige Jakobus de Meerdere ondernamen in Santiago de Compostela. Te midden van een heel arsenaal aan preken en mirakelverhalen vinden we verschillende polyfone werken, meestal afgeleid van het gregoriaans. *Rex immense, kyrie eleison* is bijvoorbeeld een trope op het kyrie uit het misordinarium. Een trope is een manier om een gregoriaanse melodie te versieren en uit te breiden met nieuwe teksten of nieuw melodisch materiaal. Net als in Parijs was het gebruik van polyfone tropes wellicht improvisatorisch; de werken in de Codex Calixtinus geven blijk van een lang gevestigde praktijk. Op een gelijkaardige manier illustreert het repertoire dat **Ensemble Peregrina & Gemma** (29/08) uitvoeren dat deze traditie van op het gregoriaans gebaseerde, geïmproviseerde polyfonie bij (zowel mannelijke als vrouwelijke) monastieke gemeenschappen in heel Europa in zwang bleef tot diep in de middeleeuwen. Hun programma bevat eenvoudige polyfonie uit twee manuscripten uit de Lage Landen: één dat werd gebruikt in een klooster in Utrecht en het andere in het huis van de arme klaren in Brussel.

Ook waar polyfonie voorkwam in het domein van niet-liturgische liederen, was de invloed van de monofonie – zowel religieus als seculier – nooit ver weg. Het slotconcert van **Sollazzo Ensemble** (01/09) zoomt in op de drie belangrijkste bronnen, waaronder de Montpellier Codex die wellicht rond 1300 werd samengesteld in Parijs. Deze codex bevat 336 polyfone werken, vermoedelijk gecomponeerd in de vijftig jaar voor de bundeling; het gaat daarbij om zowel liturgische polyfonie als (wereldlijke) motetten in het Oud-Frans. In het motet *Trois serors / Trois serors / Trois Serors / Perlustravit* overlappen drie Franse teksten in de bovenste stemmen, die verschillende interpretaties van de hoofse liefde laten horen

vanuit het perspectief van drie zussen. Ondertussen citeert de tenor, de laagste stem, de gregoriaanse melodie van het eerste *Halleluja* uit de mis voor Pinksteren ("Alleluia. Spiritus sanctus procedens"). Zoals Sylvia Huot (emerita professor middeleeuwse Franse literatuur aan Cambridge University) overtuigend voorstelt, gaan de bovenstemmen in afwachting van hun toekomstige geliefde in dialoog met de tekst over Pinksteren van de tenor. Het is als een afspiegeling van de apostelen die wachten op de 'bruidegom' Christus. Alle bovenstemmen beginnen met dezelfde tekst, maar gaan dan over in polytekstualiteit, en geven zo uitdrukking aan de uitbarsting in verschillende talen in het Pinksterverhaal. We vinden hier seculiere polyfonie gebaseerd op, als commentaar op, en als parodie van monofone, liturgische modellen in het seculiere Franse motetrepertoire.

Seculiere polyfonie bestond ook buiten het huidige Frankrijk en stond vaak los van Latijnse liturgische modellen. Het eerste concert van **Sollazzo Ensemble** (24/08) duikt in die categorie van werken. Het ensemble maakte een selectie van composities van de 14de-eeuwse Italiaanse componist Francesco Landini (ca. 1325-1397). De meeste van zijn werken zijn overgeleverd in de Panciatichi Codex en de Squarcialupi Codex, beide met oorsprong in Firenze. De seculiere polyfone liederen die het ensemble uitvoert, gaan over een geïdealiseerde vorm van hoofse liefde die de essentie van het trecento uitdraagt. Lieder zoals *Cara mia donna* geven het perspectief van een getormenteerde (meestal mannelijke) minnaar die verlangt naar een dame, en tegelijk lijdt door dat verlangen.

De Lage Landen waren vanaf de 14de eeuw een belangrijk centrum voor deze polyfone praktijk. Enkele vroege figuren van de Franco-Vlaamse school zijn vertegenwoordigd in een programma samengesteld door **Diskantores** (30/08), een ensemble dat in de voetsporen treedt van de vroegste zangers en componisten die de Alpen overstaken naar Italië. Hun programma geeft een overzicht van een belangrijke generatie compo-

nisten en muziektheoretici die de gevierde Guillaume Du Fay (ca. 1397-1474) voorgingen. We horen onder andere werken van Johannes Ciconia (ca. 1370-1412), Hubertus de Salinis (1378/84-na 1409) en Engardus (fl. 1400). Er wordt aangenomen dat zulke figuren muzikale posities bekleedden die hen in staat stelden om naar Italië te reizen, en daar vermoedelijk het nieuwste Franco-Vlaamse repertoire binnen brachten.

Dankzij het programma van **Cappella Pratensis & Wim Diepenhorst** (24/08) maken we kennis met de Vlaamse componist Heinrich Isaac (ca. 1450-1517). Meer bepaald met werken uit de ruime collectie van meer dan 375 motetten die bewaard zijn in zijn *Choralis Constantinus* die hij samen met zijn leerling, de Zwitserse componist Ludwig Senfl (1489/91-1543) samenstelde. Deze opdracht voor de kathedraal van Konstanz was bedoeld voor de viering van kerkelijke hoogdagen in het bisdom. Ze is verbonden met Isaacs patroon, keizer Maximiliaan I, die in 1508 in Konstanz was voor een ontmoeting met de Duitse adel. Het repertoire bestaat uit composities die werden gebruikt om de mis te vieren. Zoals gebruikelijk in de Franco-Vlaamse polyfonie uit die tijd vormt het eenstemmige gregoriaans de basis voor de melodische en structurele vorm doorheen deze uitgebreide collectie motetten.

Cut Circle biedt dan weer enkele van de beste polyfone werken uit de Lage Landen. Hun concert (27/08) focust op Josquin des Prez (ca. 1450/55-1521), met een bloemlezing van iconische werken, zorgvuldig geselecteerd door internationaal expert Jesse Rodin. De typische eigenschappen van de Josquin-stijl – zoals we horen in het beroemde *Ave Maria ... virgo serena* – tonen de Franco-Vlaamse polyfonie op haar technische hoogtepunt. Die stijl wordt gekenmerkt door het samenvoegen van eenvoudige polyfone lijnen die resulteren in een helder imitatief contrapunt van op de tekst gebaseerde motieven. Sommige van de werken in dit programma, zoals *Sanctus D'ung aultre amer / Tu*

lumen, zijn religieuze werken met seculiere wortels: deze zetting van het *Sanctus* en *Benedictus* is gebaseerd op een driestemmig chanson (*D'ung aultre amer*) van tijdgenoot Johannes Ockeghem (ca. 1410-1497). Het citaat van de hoofdmelodie uit het chanson, eerst te horen in de bovenstem, is rechtstreeks ontleend aan de bovenstem van Ockeghems chanson. In dergelijke gevallen zien we hoe individuele stemmen van een polyfone compositie kunnen verwijzen naar een netwerk van externe teksten.

Het concert van **Dorothee Mields & Boreas Quartett Bremen** (25/08) biedt een selectie van werken uit de intrigerende Basevi Codex, een bron die werd samengesteld voor het muzikale hof van Margaretha van Oostenrijk in Mechelen. De codex werd geproduceerd in de werkplaats van Petrus Imhoff (ook bekend als Petrus Alamire, ca. 1470-1536), een van de belangrijkste muziekkopiisten van de renaissance. Deze bron bevat een mengeling van composities in verschillende genres: sommige religieus, andere wereldlijk; sommige in het Frans, andere in het Nederlands, Latijn of Italiaans. Het brede scala aan componisten is een indicatie van de muzikale smaak aan het 'modieuze' hof van Margaretha, met beroemde namen als Pierre de la Rue (ca. 1452-1518), Jacob Obrecht (ca. 1457/58-1505) en Loyset Compère (ca. 1445-1518). Het laatste stuk, Heinrich Isaacs motet *La mi la sol* is een tekstloze versie van zijn *Missa O praeclara*, gecomponeerd voor Ercole I d'Este, de hertog van Ferrara. Ercole bracht talloze componisten uit de Lage Landen naar Italië. Zowel het motet als de mis zijn afgeleid van een van Isaacs eigen motetten, waarbij de melodie dienst doet als cantus firmus (een bestaande melodie, meestal gezongen in langere notenwaarden, die de basis vormt voor de meer complexe polyfonie waarmee ze wordt gecombineerd). Deze techniek is een voorbeeld van de verstrengeling van reeds bestaande melodieën in een polyfone constructie.

Zoals duidelijk blijkt uit dit voorbeeld van Isaac was de Franco-Vlaamse

stijl wijdverbreid in heel Europa. Dat zien we ook in de muziek van Adriaen Willaert (1490-1562), een Vlaamse componist die naar Italië verhuisde en de Franco-Vlaamse stijl met zich meenam. Willaerts herontdekte *Missa Sine nomine* wordt uitgevoerd door **Dionysos Now!** in hun concert (28/08) gewijd aan muzikale codes en mysteries. Deze mis duikt op in een andere bron van Petrus Alamire: het koorboek voor de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap in 's-Hertogenbosch. De mis zou gecomponeerd zijn tussen 1522 en 1527 en enkele elementen in de samenstelling ervan doen sterk vermoeden dat het werk geschreven was met de steun van Willaerts beschermheer Ippolito I d'Este (zoon van de hierboven vermelde hertog Ercole d'Este). Eén stem zingt een cantus firmus waarvan de noten, volgens musicoloog Joshua Rifkin, een verborgen subject of 'soggetto cavato' vormen; een techniek waarbij de zin "Primus Ippolitus Cardinalis Estensis" (Ippolito I d'Este, kardinaal) wordt gespeld aan de hand van notennamen. Deze uitvoering van de zogenaamde *Missa Ippolito* toont hoe polyfonie een verwijzing naar de opdrachtgever kan verbergen: wanneer afzonderlijke stemmen worden geïsoleerd en hun betekenis duidelijk wordt, wordt de oorsprong van de mis onthuld.

Het concert van Dionysus Now! illustreert hoe in Italië een traditie van imitatieve polyfonie opkwam die zowel compositorische als stilistische aspecten overnam uit de Lage Landen. Deze ontwikkeling blijkt ook duidelijk uit de werken die **Huelgas Ensemble** uitvoert (29/08). In hun programma maken we kennis met de Franco-Vlaamse meester Cypriano de Rore (1515/16-1565), die in het midden van zijn carrière naar Italië verhuisde. Zijn muziek wordt gecombineerd met stukken die de connecties tussen Noord- en Zuid-Europa doorheen de 16de eeuw duidelijk maken. Motetten van Christophoro Martino (fl. einde 16de eeuw) en Girolamo Lambardi (fl. 1586-1623) maken deel uit van een programma dat de symbiose tussen polyfonie en monofonie aantoont, in dit geval door middel van bestaande gregoriaanse melodieën die worden gebruikt als

cantus firmus in de baspartij, wat we zelden zien in het repertoire van andere componisten uit dezelfde periode.

Hoewel de polyfonie in de 16de eeuw in heel Europa floreerde, doorstond ze ook een crisis tijdens de protestantse Reformatie. Polyfone religieuze werken werden onderwerp van kritiek vanwege hun dichte texturen. Vooral miscomposities werden beschouwd als te afhankelijk van wereldlijke modellen in hun gebruik van de cantus firmus. De dunne lijn tussen het sacrale en het seculiere vinden we terug in een ongebruikelijke mis die centraal staat in het concert van **Utopia Ensemble** (26/08). De *Missa Quodlibetica* van de Franco-Vlaamse componist Jacobus Vaet (ca. 1529-1567) bevat een gevarieerd arsenaal aan melodieën die worden gezongen in imitatief contrapunt. Deze melodieën zijn afgeleid van zowel religieuze als seculiere bronnen, waaronder monofone volksliederen. Jacob Obrechts *Missa Scaramella*, uitgevoerd door **The Binchois Consort** (31/08), is van hetzelfde kaliber. Deze mis, die slechts onvolledig bewaard is in twee van de oorspronkelijk vier stemboeken, werd recent gereconstrueerd. Net zoals de mis van Vaet is ook de *Missa Scaramella* gebaseerd op een volkslied, *Scaramella va alla guerra*, dat een cantus firmus vormt waarrond Obrecht een gelaagde polyfonie weeft.

Volgens het Concilie van Trente vormden religieuze werken die seculiere thema's verwerkten een risico tot afleiding van de lekgemeenschap. Er wordt aangenomen dat het debat tijdens de derde en laatste zitting van het Concilie (1562-1563) leidde tot een hervorming van de polyfonie volgens de nieuwe esthetiek van de Contrareformatie. Volgens die esthetiek was imitatie toegestaan wanneer ze de verstaanbaarheid van de tekst ten goede kwam. Wereldlijke liederen mochten niet worden gebruikt. Volgens de legende werd Giovanni Pierluigi da Palestrina's (1525/26-1594) *Missa Papae Marcelli* de maatstaf voor een nieuwe, declamatorische stijl die vrij was van dichte imitatie en wereldlijke modellen gebaseerd op een tenor.

In de uitvoering door **Vox Luminis** (28/08) bemerken we de helderheid die da Palestrina bereikt door een eenvoudiger gebruik van de polyfone techniek. De verschillende stemmen vervoegen beurtelings het imitatieve contrapunt, waarbij elke zin van de tekst gepaard gaat met nieuwe motivische ideeën. Het resultaat is een constructie waarbij een zuivere en volmaakte textuur de perfecte verstaanbaarheid van de religieuze tekst garandeert.

Hoewel de Lage Landen en Italië het middelpunt vormen van de concerten tijdens Laus Polyphoniae 2024, is er ook ruimte voor muziektradities uit andere delen van Europa. Drie programma's zijn gewijd aan muziek die kan worden gelinkt aan het Iberisch schiereiland. Het concert van **Stile Antico** (23/08) illustreert de uitwisseling van ideeën tussen het hof van Filips II en III in Habsburgs Spanje en de Lage Landen. De in Doornik opgegroeide Géry de Ghersem (ca. 1573/75-1630) was een van de vele componisten die dankzij de politieke banden tussen Spanje en de Lage Landen naar het Iberisch schiereiland reisde. Het concert begint met Francisco Guerrero's (1528-1599) *Ave virgo sanctissima*, een polyfoon meesterwerk met onder andere een tweestemmige canon. Dit motet vormt de basis voor de mis van de Ghersem, die Guerrero's werk parodieert. De Ghersems mis is overgeleverd in een misboek gepubliceerd in Madrid in 1598. Zonder deze bron zou de mis hoogstwaarschijnlijk verloren zijn gegaan: losse kopieën van de meeste van zijn werken werden bewaard in de bibliotheek van Johannes IV van Portugal, maar die werd vernield door de brand ten gevolge van de aardbeving in Lissabon in 1755. De mis van de Ghersem breidt het polyfone model van Guerrero uit door de canon te verdelen over zeven stemmen ten opzichte van de vijf stemmen in het origineel.

Spanje staat ook centraal in het laatavondconcert van **Cantoria** (30/08), met muziek van Tomás Luis de Victoria (1548-1611) en Juan Navarro

'Hispalensis' (ca. 1530-1580). De Victoria componeert in een meer ingehouden polyfone stijl en is daarmee een toonbeeld van de Contra-reformatie in Spanje, ver weg van de exuberantie van de Franco-Vlaamse generatie. In zijn *Alma redemptoris mater* wordt de tekst gedeclameerd in zorgvuldig geboetseerde contrapuntische lijnen, afgewisseld met bijna homofone passages die de verstaanbaarheid ten goede komen. Geregeld duiken citaten op van de monofone gregoriaanse melodie. Navarro's werken bevatten dan weer 'alternatim'-psalmzettingen, zoals *Lauda Jerusalem*, die afwisselen tussen monofone intonaties van het gregoriaans en eenvoudige polyfonie. In sommige andere werken – zoals zijn *Regina caeli laetare* – verweeft Navarro polyfonie met monofone gregoriaanse modellen. Bijzonder aan deze gevallen is vaak de keuze voor Iberische melodieën in plaats van de gebruikelijke melodieën die in Rome en elders werden gezongen.

Met **Comet Musicke** (31/08) blijven we op het Iberisch schiereiland. Het ensemble biedt een uniek programma met instrumentale muziek van Spanjaard Diego Ortiz (ca. 1510-ca. 1570). Ortiz is bekend als muziek-theoreticus en als componist. In die dubbele hoedanigheid schreef hij uitvoerig over de praktijk van het versieren of ornamenteren. Zijn *Tratado de Glosas* (1553) bevat informatie over de principes van versieringen bij strijkinstrumenten. Sommige werken uit zijn traktaat zijn vertegenwoordigd in de verschillende 'recercadas', die vaak gebaseerd zijn op bestaande monofone liederen (zoals *La Spagna*). Andere zijn dan weer bewerkingen van polyfone madrigalen zoals *O felici occhi miei*, van de Franco-Vlaamse componist Jacques Arcadelt (1507-1568). Naast deze instrumentale werken horen we enkele polyfone motetten van Ortiz, zoals *Dignare me* en *Ave regina caelorum*, bewaard in zijn *Musices liber primus* uit 1665. Veel van deze werken hebben ook monofone gregoriaanse melodieën als model, die vervolgens vakkundig werden verwerkt tot imitatief contrapunt.

Het grondgebied van het Heilig Roomse Rijk komt ook aan bod in twee intrigerende concerten. Het eerste, met **AUXantiqua & I Fedeli** (27/08), biedt een gevarieerd programma van achtstemmige polyfonie uit Zuid-Duitsland. Bekende renaissancecomponisten zoals Orlandus Lassus (1530/32-1594) en Hans Leo Hassler (1564-1612) zijn vertegenwoordigd. Sommige composities, zoals *Omnes gentes* van Gregor Aichinger (1564-1628), tonen een volmaakt meesterschap in het polyfoon schrijven. Dit motet is geconcipeerd voor twee koren van elk vier stemmen, en maakt gebruik van een mengeling van sobere polyfonie en homofonie, wat samen een duidelijke articulatie van de tekst verzekert. Andere werken breiden dit concept uit tot aan de technische grenzen. In het motet *Benedictus Dominus* van Ludwig Daser (1526-1589) zingt één vierstemmig koor in een rijkelijk versierd imitatief contrapunt (de zogenaamde florid style) onder invloed van de Franco-Vlaamse stijl, terwijl het tweede koor de bestaande gregoriaanse melodie citeert in een complexe vierstemmige canon. Dit programma is dan ook een perfecte illustratie van het technische meesterschap van de componisten die in de laatrenaissance actief waren in het zuiden van Duitsland en die op ingenieuze wijze monofone melodieën tot contrapuntische texturen wisten te verwerken.

Iets verderop, in het huidige Oostenrijk, vinden we het andere concertprogramma van **Huelgas Ensemble** (26/08), met werk van de franciscaner monnik Blasius Amon (ca. 1560-1590). Hoewel hij vandaag veel minder bekend is, circuleerde zijn muziek al tijdens zijn leven in gepubliceerde collecties door Europa, onder andere in *Florilegium sacrarum*, een anthologie die in 1609 werd gedrukt door Petrus Phalesius de Jongere in Antwerpen. Wees niet verrast als u tijdens het beluisteren van zijn muziek een vleugje Italiaanse barok denkt te horen. Amon ging in de leer bij niemand minder dan de vermaarde Andrea Gabrieli (ca. 1532-1585), en sommige van zijn werken – zoals het afsluitende motet *Parvulus filius* – vertonen stilistische kenmerken die erg verwant zijn met de Tweede Venetiaanse School.

We richten onze blik ook kort op Engeland. **The Gesualdo Six** (27/08) biedt een staalkaart van wat de Britse eilanden te bieden hebben in een diverse selectie van muziek ten tijde van de Tudors. Hun concert etaleert de vaardigheden van vroegrenaissancecomponisten zoals Leonel Power (?-1445) tot figuren uit de 17de eeuw zoals William Byrd (ca. 1540-1623). Sommige werken, zoals het *Gloria* van Pycard (fl. ca. 1410) uit het Old Hall Manuscript, illustreren dat complexe canons vanaf de late middeleeuwen werden gebruikt. Om het concert af te sluiten, trakteert het ensemble ons op drie op de canontechniek gebaseerde composities uit de laatste periode van de renaissance: *Salvator mundi* van Thomas Tallis (ca. 1505-1585), *Miserere mihi Domine* van Byrd en *Deliver me from mine enemies* van Robert Parsons (ca. 1535-1571/72). In elk van deze drie werken vinden we vernuftige canonische technieken binnen een rijkelijk versierd, imitatief contrapunt.

Twee programma's zijn niet gebonden aan een bepaalde geografische focus, maar vertrekken vanuit bredere, conceptuele thema's. Het eerste is het concert van **graindelavoix** (26/08). De rode draad in de geprogrammeerde motetten is de monofone melodie *Media vita in morte sumus*, die vaak als hymne werd gezongen om Gods hulp te vragen in moeilijke tijden. Het programma begint bij Noord-Europese figuren zoals Nicolas Gombert (ca. 1495-ca. 1560), John Sheppard (ca. 1515-1558) en Peter Philips (1560/61-1628) en gaat verder naar het zuiden richting het Iberisch schiereiland, met een unieke uitvoering van de minder bekende componist José Gay (?-1587). In het keizerrijk worden we verwend met de versies van dit gezang geschreven door de hierboven vermelde Senfl. Met dit programma, volledig opgebouwd rond deze ene melodie, toont graindelavoix de veelzijdigheid van de polyfone techniek door de eeuwen heen.

Dulces Exuviae (29/08) biedt een programma dat volledig is gewijd aan liederen over de nacht. Het duo begint met het vallen van de avond in *Prima*

hora della notte van Filippo Azzaiolo (fl. 1557-69). *Bonjour mon coeur* van Orlandus Lassus, een lied dat de komst van de dageraad bezingt, sluit het concert af. Dit concert met vooral seculiere composities geeft een gevarieerde kijk op muziek en de uren van duisternis, en overspant ook een breed geografisch bereik. We horen werk van Franse componisten zoals Thomas Crecquillon (ca. 1505/15-1557) en Philippe Verdelot (ca. 1480/85-1530/32), Spanjaarden zoals Francisco Guerrero en Diego Pisador (1509/10-na 1557) en Italianen zoals da Palestrina en Giovanni Paolo Paladino (?-voor 1566). In Paladino's *Fantasieën* voor luit wordt de techniek van het diminueren naar een hoog niveau getild; reeds bestaande werken worden semi-improvisatorisch verfraaid met korte ritmische waarden. Dergelijke diminuties maken de zorgvuldige selectie van madrigalen en chansons nog intenser en leiden naar een unieke beleving in deze laatavondvoorstelling.

In enkele van de latere werken die tijdens deze editie van *Laus Polyphoniae* weerklinken, krijgen we te maken met de opkomst van een nieuwere textuur: de monodie. Monodie is een stijl afkomstig van de Camerata Fiorentina, een genootschap uit het Italië van de jaren 1580, waarbij solistisch wordt gezongen en waarbij één vocale lijn wordt begeleid door een ritmisch onafhankelijke baspartij, vaak gespeeld op een luit, teorbe, klavecimbel of orgel. In het spannende programma van **Profeti della Quinta** (30/08) horen we de afwisseling tussen eenstemmige monodie en kleinere ensembles, koren en instrumentale tussenspelen. Emilio de' Cavalieri's zetting van de *Lamentaties van Jeremiah*, die worden gezongen tijdens de tenebrae of 'donkere metten' in de vastentijd, is een hoogtepunt van vroegbarokke expressiviteit. Hier zien we hoe de tweedeligheid van de muzikale texturen nieuwe grenzen bereikt bij het aanbreken van de 17de eeuw.

Monophony and Polyphony in Pre-Modern Europe

Throughout musical history, the two textural poles of monophony and polyphony have been intricately related. During the European Middle Ages and the Renaissance, each played a pivotal role in shaping the course of musical development. The interrelation between monophony and polyphony forms the thematic crux of *Laus Polyphoniae* 2024.

Monophony, a musical texture characterised by a single melodic line (or voice), is predominant in music across virtually all cultures. No doubt familiar to most will be the unaccompanied singing of football chants, nursery rhymes or birthday songs. In the European Middle Ages and Renaissance, monophony is better embodied by plainchant, which formed a cornerstone of liturgical practice. Chant was sung throughout the day by religious orders and clergy as part of the canonical hours. Its simplicity and beauty made chant an accessible form of music. Reading chant manuscripts and singing from them formed the initial musical education for young choristers at important religious institutions, and thereby provided the formative training for some of the most significant composers across Europe. But early monophony also existed outside of the church in the domain of secular song: examples here include the substantial repertoires of the troubadours and trouvères in what is now France, the cantigas of the Iberian Peninsula and the Minnesang tradition of German-speaking areas. These monophonic forms—liturgical chant and secular lyric—emerge throughout the concerts on offer at *Laus Polyphoniae* 2024.

Alongside the monophony that resonated inside and outside of the church, polyphony formed a constant companion. Characterised by two or more simultaneous lines (or voices) that often work independently of

each other, modern-day examples include rounds, where multiple voices sing the same melody while beginning at different times. Polyphony introduced a level of complexity and sophistication that both complemented and challenged monophony. Some of the earliest surviving polyphonic music from the Christian West survives in manuscripts that pay testament to a sung tradition that almost certainly existed much earlier, and which was probably oral and improvisatory. The inspiration behind such early polyphony was often monophony, specifically liturgical chant. The repertory of the *Magnus liber organi* (the three main surviving sources of which were compiled in the 13th century) point to a practice of singing chant-based organum at Notre-Dame-de-Paris that probably originated about a century earlier.

But early chant-derived repertoire was not limited to Paris. In **PER-SONAT**'s concert (25/08), we discover repertoire from the Codex Calixtinus, a five-volume source compiled in the twelfth century that gives advice to pilgrims travelling to the shrine of St James the Great in Santiago de Compostela in northern Spain. Amongst the panoply of sermons and miracle accounts are several polyphonic works, most of which are derived from monophonic chant. *Rex immense, Kyrie eleison*, for instance, is a trope on the kyrie from the Mass Ordinary. A trope is a way of embellishing a piece of plainchant with new text or extra melodic material. As it was in Paris, this tradition of polyphonic tropes was probably improvisatory, and the pieces in the Codex Calixtinus imply a long-established practice. In a similar vein, the repertory performed by **Ensemble Peregrina and Gemma** (29/08) demonstrate that this tradition of chant-derived, improvised polyphony lasted long into the Middle Ages in monastic communities (both male and female) across Europe. This programme features simple polyphony from two manuscripts from the Low Countries: one used in a convent in Utrecht, and the other at the house of the Poor Clares in Brussels.

While polyphony also existed in the domain of non-liturgical song, the influence of monophony—both sacred and secular—was never far away. **Sollazzo Ensemble**'s final concert (01/09) features songs from three major sources, including the Montpellier Codex, which was probably compiled around 1300 in Paris. The codex contains 336 polyphonic works presumably composed in the 50 years before compilation, including both works of liturgical polyphony and (secular) motets written in Old French. *Trois serors / Trois serors / Trois serors / Perlustravit* imbricates three French texts in its upper voices, which provide varying interpretations of courtly love from the perspective of three sisters. Meanwhile, the tenor, the lowest voice, provides a chant quotation: the first *Alleluia* of the mass for Pentecost ("Alleluia. Spiritus sanctus procedens"). As Sylvia Huot has convincingly argued, the upper voices awaiting their future lover engage with the tenor's Pentecost text, mirroring the disciples who await the 'bridegroom' of Christ. Each of the upper voices begins with the same text, but then breaks into polytextuality, representing the outburst of different languages integral to Pentecost. Here, therefore, we find secular polyphony based upon, commenting on, and parodying monophonic, liturgical models throughout the secular French motet repertory.

Secular polyphony also existed outside of modern-day France, and much of it was independent of Latin liturgical models. **Sollazzo Ensemble**'s other concert (24/08) falls into this category. Here, the ensemble performs a selection of works by the 14th-century Italian composer Francesco Landini (c.1325-97). Most of his works survive today in the Panciatichi and Squarcialupi codices, both originating from Florence. The secular polyphonic songs performed by Sollazzo Ensemble contain an idealised form of courtly love that represent the pinnacle of the trecento. Songs like *Cara mia donna* provide the perspective of a tortured (normally male) lover who suffers from and yet craves his desire for a female beloved.

The Low Countries were a focus for this polyphonic practice from the 14th century onwards. Early figures from the Franco-Flemish school are represented in a programme devised by **Diskantores** (30/08), who seek to trace the paths of the earliest singers and composers who crossed the Alps to Italy. Their programme provides a conspectus of a significant generation of composers and music theorists that preceded the celebrated Guillaume Du Fay (c.1397-1474). Works represented here include those by Johannes Ciconia (c.1370-1412), Hubertus de Salinis (1378/84-after 1409) and Johannes Engardus (fl. 1400). Such figures are believed to have held musical positions that allowed them to travel to Italy, presumably bringing the latest Franco-Flemish repertory and theory with them.

With **Cappella Pratensis and Wim Diepenhorst's** offering (24/08), we meet the Flemish composer Heinrich Isaac (c.1450-1517) and pieces from the vast collection of more than 375 motets, preserved in his *Choralis Constantinus*. Compiled with his pupil, the Swiss composer Ludwig Senfl (1489/91-1543), this commission for Konstanz Cathedral was written for holy days celebrated in the diocese. It is connected to Isaac's patron, Emperor Maximilian I, who was in Konstanz in 1508 for a meeting of the German nobles. The repertory consists of works used to celebrate the mass. As is so common for Franco-Flemish polyphony from the period, monophonic plainchant forms the basis for melodic and structural form throughout this vast compendium of motets.

Meanwhile, **Cut Circle** offers a programme (27/08) that comprises some of the finest polyphonic works from the Low Countries. Their concert is focused on Josquin des Prez (c.1450/55-1521), with a selection of iconic works curated by the international expert Jesse Rodin. Hallmarks of Josquin's style—such as the celebrated *Ave Maria...virgo serena*—show Franco-Flemish polyphonic art at its technical peak. The style is typified

by the aggregation of simple polyphonic lines that make for a clear, imitative counterpoint of text-based motifs. Some of the works in Cut Circle's programme, such as the *Sanctus D'ung aultre amer-Tu lumen*, are sacred works with secular roots: this setting of the *Sanctus* and *Benedictus* is based upon a three-voice secular chanson (*D'ung aultre amer*) by a contemporary, Johannes Ockeghem (c.1410-1497). The quotation of the main chanson melody, first stated in the top voice, is a direct recall of the upper part of Ockeghem's chanson. In such cases, we see how individual voices in a polyphonic composition can refer to a network of external texts.

Dorothee Miels and the Boreas Quartett Bremen's concert (25/08) offers a selection of works from the intriguing Basevi Codex, a source compiled for the musical court of Margaret of Austria in Mechelen. The codex is a product of the workshop of Petrus Imhoff (or Petrus Alamire, c.1470-1536), one of the most important music copyists of the Renaissance. The source contains a mixture of works in various genres: some sacred, some secular; some in French and some in Dutch, Latin, or Italian. The range of composers are indicative of the tastes at Margaret's fashionable court, with famous figures like Pierre de la Rue (c.1452-1518), Jacob Obrecht (1457/58-1505), and Loyset Compère (c.1445-1518) represented. The closing piece, Heinrich Isaac's motet *La mi la sol*, is a textless rendition taken from his *Missa O praeclara*, composed for Ercole I d'Este, Duke of Ferrara. Ercole was responsible for bringing countless composers from the Low Countries to Italy. Both the motet and mass are derived from one of Isaac's own motets, the melody of which serves as a cantus firmus (a pre-existing melody, normally sung in longer note values, which forms the basis for more intricate polyphony that accompanies it). This device shows the imbrication of pre-existing tunes into a polyphonic framework.

As this example by Isaac demonstrates, the Franco-Flemish style had broad currency throughout Europe. We see it again in the works of

Adriaen Willaert (1490-1562), a Flemish composer who moved to Italy and took the Franco-Flemish style with him. Willaert's rediscovered *Missa Sine nomine* is performed by **Dionysos Now!** (28/08) in their concert that addresses musical codes and mysteries. This mass features in another of Petrus Alamire's sources, the choirbook for the Illustrious Brotherhood of Our Blessed Lady in 's-Hertogenbosch. The mass was apparently composed between 1522 and 1527, and clues in its composition strongly suggest that it was written in support of Willaert's patron, Ippolito d'Este of Ferrara (son of the aforementioned Ercole d'Este). One voice sings a cantus firmus, the notes of which, Joshua Rifkin argues, form a hidden subject or soggetto cavato, a device that spells out through solfège symbols the phrase 'Primus Ippolitus Cardinalis Estensis' ('Ippolito I d'Este, cardinal'). This performance of what is referred to as the *Missa Ippolito* shows how polyphony can hide a clue to a work's dedicatee: if individual voices are extracted and their meanings understood, the mass's origins are exposed.

DionysosNow!'s concert shows how a tradition of imitative polyphony emerged in Italy, which inherited compositional and stylistic traits from the Low Countries. This development is also demonstrated in a selection of works performed by **Huelgas Ensemble** (29/08). In this programme, we meet the Franco-Flemish master Cipriano de Rore (1515/16-1565), who moved to Italy mid-career. The remaining pieces performed here restate the links between northern and southern Europe throughout the 16th century. Motets by both Christophoro Martino (fl. late c.16) and Girolamo Lambardi (fl. 1586-1623), feature in a programme that shows the symbiosis of polyphony and monophony, here indicated by pre-existing plainchant melodies that are deployed as cantus fermi throughout. In these cases, the cantus fermi appear in the bass part, which is a relatively rare technique not normally seen in other composers' works from the same period.

Although polyphony thrived across Europe during the 16th century, it also faced a crisis during the Protestant Reformation. Sacred polyphonic works were subject to critique for their dense textures. Many, particularly masses, were deemed too reliant upon secular models in their cantus firmus tenors. We see the porousness of the sacred and the secular in one unusual mass that forms the centrepiece of **Utopia Ensemble's** concert (26/08). The *Missa Quodlibetica*, by the Franco-Flemish composer Jacobus Vaet (c. 1529-1567), presents a varied panoply of melodies, sung in imitative polyphony. These melodies are derived from both sacred and secular sources, including folk songs that were monophonic. Of a similar ilk is Jacob Obrecht's *Missa Scaramella*, performed by the **Binchois Consort** (31/08). This mass, which survives incomplete in two out of an original four partbooks, has recently been restored. Like Vaet's mass, the *Missa Scaramella* is based upon a folk song, *Scaramella va alla guerra*, which forms a cantus firmus around which Obrecht weaves intricate polyphony.

In the spirit of the Council of Trent, sacred works that incorporated secular themes presented potential distractions to the laity. At the third and final session of the Council (1562-3), it is believed that debate turned to reforming polyphony into a new Counter-Reformation aesthetic. Under such an aesthetic, imitation was permitted when it facilitated textual comprehension, and secular songs were not to be used in religious settings. According to legend, Giovanni Pierluigi da Palestrina's (1525/26-94) *Missa Papae Marcelli* became the hallmark of a new, declamatory style, free of dense imitation and secular, tenor-based models. Performed by **Vox Luminis** (28/08), one can observe the clarity that Palestrina achieves through a simpler use of polyphonic technique. Each voice enters successively in imitative counterpoint, presenting new motivic ideas with each phrase of the text. Together, this construction creates a pure and flawless texture that also ensures the intelligibility of the mass's sacred text.

While the Low Countries and Italy form a centrepiece among the concerts on offer, they are complemented by musical traditions from elsewhere in Europe. We offer three programmes devoted to music connected to Iberia. **Stile Antico's** offering (23/08) demonstrates the transfer of ideas between Philip II and Philip III's courts in Habsburg Spain and the Low Countries. Géry de Ghersem (c.1573/75-1630), brought up in Tournai, was one of the many composers who travelled to Iberia due the political ties between Spain and the Low Countries. Stile Antico's concert starts with *Ave Virgo sanctissima* by Francisco Guerrero (1528-99), a masterpiece of polyphony with a canon featuring two voices. This motet forms the basis for Ghersem's mass, which parodies Guerrero's work. Ghersem's mass survives in a book of masses published in Madrid in 1598. Were it not for this source, the mass would almost certainly have been lost: the only known copies of most of his works were kept in John IV of Portugal's library, which was destroyed in the Lisbon earthquake of 1755. Ghersem's mass extends Guerrero's polyphonic model, sharing the canon between seven voices rather than Guerrero's five.

Spain is also the focus of **Cantoría's** late-night concert (30/08), featuring music by Tomás Luis de Victoria (1548-1611) and Juan Navarro 'Hispalensis' (c.1530-80). Victoria, emblematic of the Counter-Reformation in Spain, writes in a restrained polyphonic style, a departure from the exuberance of the Franco-Flemish generation. As seen in his *Alma redemptoris mater*, carefully crafted contrapuntal lines declaim the text, alternating with passages of near homophony that aid textual comprehension. Quotations of the monophonic plainchant melody appear throughout. Navarro's works, meanwhile, include alternatim psalm settings like *Lauda Jerusalem*, which switch between monophonic chant intonations and a simple polyphony. Some of Navarro's other pieces—for example, his *Regina caeli laetare*—imbricate polyphony with a monophonic plainchant model. Such cases are often unique in using

Iberian chant melodies, rather than those commonly used in Rome and elsewhere.

Staying on the Iberian Peninsula, **Comet Musicke** offers a unique programme (31/08), devoted to instrumental music by the Spaniard Diego Ortiz (c.1510-c.1576). Known as a musical theorist as well as a composer, Ortiz wrote extensively on the practice of ornamentation, and his *Trattado de Glossas* (1553) offers information on principles of division for bowed instruments. Some of the works from this treatise are represented in the various *recercadas*, several of which are based upon pre-existing monophonic songs (like *la Spagna*). Others, meanwhile, are adaptations of polyphonic madrigals, including *O felici occhi miei* by the Franco-Flemish composer Jacques Arcadelt (1507-68). Alongside these instrumental works, we witness some of Ortiz's polyphonic motets, such as *Dignare me* and *Ave regina caelorum*, preserved in his 1565 *Musices liber primus*. Many of these also use monophonic plainchant intonations as models, which are skilfully handled in imitative counterpoint.

The lands of the Holy Roman Empire also feature in two intriguing concerts. The first, by **AUXantiqua and I Fedeli**, offers a varied programme of eight-part polyphony from southern Germany (27/08). Well-known Renaissance composers such as Orlando di Lasso (1530/32-1594) and Hans Leo Hassler (1564-1612) are represented. Some works, such as *Omnes gentes* by Gregor Aichinger (1564-1628), show true mastery of polychoral writing. This motet is written for two choirs of four voices each, deploying a mixture of restrained polyphony and homophonic writing, which together ensure efficient textual declaration. Other works, like *Benedictus Dominus* by Ludwig Daser (1526-89), extend this device to its technical limits. In Daser's motet, one four-part choir provides florid, imitative counterpoint influenced by the Franco-Flemish style, while the second choir quotes the pre-existing plainchant melody in a complex four-part canon. This

programme thereby demonstrates the technical proficiency of late-Renaissance composers active in southern Germany, who adapted monophonic melodies to contrapuntal textures in ingenious ways.

Nearby, in modern-day Austria, we turn to **Huelgas Ensemble's** other programme (26/08), presenting works by the Franciscan friar Blasius Amon (c. 1560-1590). Although less well known today, published collections of Amon's works circulated in Europe throughout his lifetime, including in the 1609 anthology *Florilegium sacrarum*, printed in Antwerp by Petrus Phalesius the Younger. If when listening you get a hint of the early Italian Baroque, do not be surprised! Amon trained with none other than the celebrated Andrea Gabrieli (c.1532-85), and some of his works—like the closing motet *Parvulus filius* — betray stylistic features common to the Second Venetian School.

Turning briefly to England, **The Gesualdo Six** (27/08) offer a conspectus of the British Isles in their diverse selection of Tudor music. Their concert showcases the skills of early Renaissance composers like Leonel Power (?-1445), right up to figures from the 17th century such as William Byrd (c.1540-1623). Some works, such as the *Gloria* by Pycard (fl. c. 1410) from the Old Hall manuscript, show that complex canons were deployed from the late Middle Ages. Rounding off the concert, we are treated to three canon-based works from the other extreme, the end of the Renaissance: *Salvator mundi* by Thomas Tallis (c.1505-1585), Byrd's *Miserere mihi Domini*, and *Deliver me from mine enemies* by Robert Parsons (c.1535-1571/72). All three pieces incorporate intricate canonic devices into florid, imitative counterpoint.

Two programmes are non-specific in their geographical focus, instead addressing broader, conceptual themes. The first of these is **Graindelavoix's** concert (26/08). The thread that unites the group's

programme of varied motets is the monophonic chant *Media vita in morta sumus*, which was often sung as a hymn asking for God's aid in times of difficulty. Beginning with northern European figures like Nicolas Gombert (c.1495-c.1560), John Sheppard (c.1515-1558), and Peter Philips (1560/61-1628), the programme moves south to the Iberian Peninsula, with a unique rendition by the lesser-known composer José Gay (?-1587). In Imperial lands, we are treated to versions of the chant written by the aforementioned Senfl and Stephan Mahu (c.1480-1541). With one piece of monophonic chant unifying the programme, Graindelavoix demonstrates the versatility of polyphonic technique across the centuries.

In a similar vein, **Dulces Exuviae's** concert (29/08) offers a programme devoted to songs that address the night. The duo starts with the arrival of dusk, the *Prima hora della notte* by Filippo Azzaiolo (fl. 1557-69). Orlando di Lasso's *Bonjour mon coeur*, a song that celebrates the coming of the dawn, concludes the performance. This programme of primarily secular works offers a varied take on music and the hours of darkness, traversing a broad geographical range. Dulces Exuviae explores works by French composers such as Thomas Crecquillon (c.1505/15-1557) and Philippe Verdelot (c.1480/85-1530/32), Spaniards including Francisco Guerrero and Diego Pisador (1509/10-after 1557), and the Italians Palestrina and Giovanni Paolo Paladino (?-before 1566). Alongside Paladino's lute *Fantasies*, this programme also features dizzying instrumental diminutions (semi-improvised embellishments, normally with shorter rhythmic values that adorn pre-existing works). Such diminutions intensify this carefully curated selection of madrigals and chansons, giving this late-night performance a unique twist.

In some of the later works represented in this year's Laus Polyphoniae programme, we see the emergence of a newer form of texture: monody. Originating from the Florentine Camerata of 1580s Italy, monody is a solo

vocal style, comprising a single vocal line accompanied by a rhythmically independent bass part, often played on a lute, theorbo, harpsichord, or organ. In **Profeti della Quinta's** exciting programme (30/08), we witness the alternation of single-voice monody with smaller ensembles, choruses, and instrumental interludes. Centred around the *Lamentations of Jeremiah* sung during the Lenten Tenebrae services, Cavalieri's rendition is a highlight of early Baroque expressivity. Here we see the dichotomy of texture reach new heights as we pass into the 17th century.

Henry Drummond
(staff member Alamire Foundation)

Stile Antico

Vr 23.08.24

Sint-Pauluskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Anne-Emmanuelle Ceulemans vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Rachel Ambrose-Evans	<i>sopraan soprano</i>
Helen Ashby	<i>sopraan soprano</i>
Kate Ashby	<i>sopraan soprano</i>
Rebecca Hickey	<i>sopraan soprano</i>
Emma Ashby	<i>alt alto</i>
Cara Curran	<i>alt alto</i>
Rosie Parker	<i>alt alto</i>
Thomas Castle	<i>tenor tenor</i>
Andrew Griffiths	<i>tenor tenor</i>
Jonathan Hanley	<i>tenor tenor</i>
James Arthur	<i>bas bass</i>
Nathan Harrison	<i>bas bass</i>
Gareth Thomas	<i>bas bass</i>

Ave virgo sanctissima	<i>Francisco Guerrero (1528-1599)</i>
Missa Ave virgo sanctissima: Kyrie	<i>Géry de Ghersem (ca. 1573/75-1630)</i>
Laboravi in gemitu meo	<i>Philippe Rogier (ca. 1561-1596)</i>
Missa Ave virgo sanctissima: Gloria	<i>Géry de Ghersem</i>
Sit gloria Domini in aeternum	<i>Philippe Rogier</i>
Missa Ave virgo sanctissima: Credo	<i>Géry de Ghersem</i>
Regina caeli, à 8	<i>Philippe Rogier</i>
Missa Ave virgo sanctissima: Sanctus	<i>Géry de Ghersem</i>
Caligaverunt oculi mei	<i>Philippe Rogier</i>
Missa Ave virgo sanctissima: Agnus Dei	<i>Géry de Ghersem</i>
Cantantibus organis	<i>Philippe Rogier</i>

Missa Ave virgo sanctissima

Francisco Guerrero componeerde zoveel Mariamotetten dat hij reeds tijdens zijn leven bekendstond als 'el cantor de Maria'. Een van zijn beroemdste Mariamotetten is *Ave virgo sanctissima*. Doorheen dat vijfstemmige werk weeft de Spaanse componist, die in Jaén en vervolgens in Sevilla werkte, een canon in unisono voor de twee sopranen: de canonmelodie wordt door de eerste sopraan ingezet en acht tellen later zingt de tweede sopraan de melodie op dezelfde toonhoogte. Dit procedé wordt doorheen het volledige motet aangehouden. Ondertussen zingen de andere drie stemmen een vrij contrapunt, met herneming van motieven uit de canon.

Géry de Ghersem gebruikte Guerrero's motet als basis voor een mis. De Ghersem toont zijn meesterschap in het contrapunt door niet alleen de volledige vijfstemmige textuur te hernemen, maar door er nog twee stemmen aan toe te voegen. Door zijn zevenstemmige mis weet ook de Ghersem een canon te weven, waarbij de melodie door drie stemmen wordt gezongen. De zevenstemmigheid verwijst naar de zeven smarten van Maria, de zeven momenten van pijn en verdriet in Maria's leven.

Terwijl in Guerrero's motet de sopranen in canon zingen, beweegt de canon in de Ghersems mis van de ene naar de andere stem. De mis werd in 1598 samen met vijf missen van Filip Rogier gedrukt in een bundel, gesponsord door de koningen Filips II en Filips III van Spanje. Ze is helaas het enige werk van de Ghersem dat is overgeleverd. De Ghersem was afkomstig uit Doornik en zong reeds als jonge knaap aan het hof in Madrid. Al zijn andere werk ging verloren tijdens de brand in Lissabon in 1755. De Portugese koning João IV (1604-1656) had een grote collectie aangelegd van de Ghersems oeuvre, waarvan we weten dat ze zeker 170 villancico's, 7 missen en 20 motetten omvatte. Toen Filip Rogier, van 1588 tot 1596

kapelmeester van de Madrileense Capilla Flamenca, in 1596 overleed, werd de Ghersem niet als diens opvolger aangesteld en trok hij terug naar het Noorden, waar hij wel een officiële aanstelling kon bemachtigen als 'maistre de musique' aan het Brusselse hof van Albrecht en Isabella.

Ook van Filip Rogier is een groot deel van het oeuvre verloren gegaan. Gelukkig zijn er wel nog werken bewaard dankzij een internationale verspreiding van manuscripten en drukken, zelfs tot in Mexico. Belangrijk zijn een motetbundel die in 1595 in Napels werd gepubliceerd en een koorboek dat in de bibliotheek van het Escorial nabij Madrid wordt bewaard, met motetten van Rogier, da Palestrina en de Morales.

Missa Ave virgo sanctissima

Francisco Guerrero composed so many Marian motets that he was known as 'el cantor de Maria' in his own lifetime. One of the most famous Marian motets by the Spanish composer, who worked in Jaén and then Seville, is *Ave virgo sanctissima*. He weaves a canon in unison for the two sopranos throughout the five-part work: the first soprano starts the canon melody, and then the second soprano sings it at the same pitch eight beats later. This procedure continues throughout the entire motet. Meanwhile, the other three voices sing in free counterpoint, reprising motifs from the canon.

Géry de Ghersem used Guerrero's motet as the basis for a mass. Ghersem reveals his mastery of counterpoint by not only including the entire five-part texture, but also adding two additional voices. He even weaves a canon through his seven-part mass, such that the melody is sung by three voices. The seven voices refer to the Seven Sorrows of Mary, the seven periods of pain and sadness in Mary's life.

Whereas the sopranos sing in canon in Guerrero's motet, the canon in Ghersem's mass moves from one voice to another. The mass was printed in an anthology in 1598, alongside five masses by Philippe Rogier, sponsored by Kings Philip II and Philip III of Spain. Sadly, it is Ghersem's only surviving work. Géry de Ghersem was born in Tournai and sang at court in Madrid while he was still a young boy. All his other work was lost during a fire in Lisbon in 1755, where the Portuguese King João IV (1604-1656) had created a large collection of Ghersem's oeuvre. We know for certain that it included 170 villancicos, 7 masses and 20 motets. When Philippe Rogier, the maestro de capilla of the Capilla Flamenca in Madrid from 1588 onwards, died in 1596, Ghersem was not appointed as his successor. He returned to the north, where he received an official appointment as the 'maistre de musicque' at Albrecht and Isabella's court in Brussels.

A substantial proportion of Philippe Rogier's work has also been lost. Fortunately, works have been preserved thanks to the international dispersion of manuscripts and prints, as far afield as Mexico. Important examples are a collection of motets published in Naples in 1595 and a choirbook preserved in the library of the Escorial near Madrid, containing motets by Rogier, Palestrina and Morales.

Ave virgo sanctissima

Ave virgo sanctissima

Dei mater piissima

maris stella clarissima

Gegroet, hoogheilige maagd, vrome moeder Gods,
schitterende ster der zee; gegroet, eeuwig glorievolle,

salve semper gloriosa

margarita pretiosa

sicut lilium formosa

nitens olens velut rosa.

kostbare parel, mooi als de lelie,
schitterend en geurend als de roos.

Kyrie

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Laboravi in gemitu meo

Laboravi in gemitu meo;

lavabo per singulas noctes lectum meum:

lacrimis meis stratum meum rigabo.

Ik ben vermoeid door mijn zuchten,
ik zal elke nacht mijn bed wassen,
ik zal mijn slaapplaats bevochtigen met mijn tranen.

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Sit gloria Domini in aeternum

Sit gloria Domini in aeternum.

Laetabitur Dominus in operibus suis.

De glorie van God zal er voor eeuwig zijn.

De Heer zal zich verheugen in Zijn werken.

Qui respicit terram et facit eam tremere;

qui tangit montes et fumigant.

Hij kijkt naar de aarde en doet haar beven;

Hij raakt de bergen aan en zij roken.

Cantabo Domino in vita mea;

psallam Deo meo quamdiu sum.

Zolang ik leef, zal ik voor de Heer zingen,

ik zal voor God zingen zolang ik er zal zijn.

Credo

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Regina caeli

Regina caeli laetare, alleluia,

quia quem meruisti portare, alleluia,

resurrexit sicut dixit, alleluia.

Ora pro nobis Deum, alleluia.

Koningin van de hemel, verheug je, halleluja,

want Hij die jij hebt mogen dragen, halleluja,

is verrezen zoals Hij had voorspeld, halleluja.

Bid voor ons, God, halleluja.

Sanctus

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Caligaverunt oculi mei

Caligaverunt oculi mei a fletu meo

quia elongatus est a me,

qui consolabatur me.

Mijn ogen zijn verblind door mijn tranen,

omdat Hij die mij troostte, ver van mij verwijderd is.
Videte, omnes populi,
si est dolor similis sicut dolor meus.
Zie, alle volkeren,
of er een smart bestaat die op mijn smart lijkt.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Cantantibus organis

Cantantibus organis Cecilia virgo

in corde suo soli Domino decantabat dicens:

Terwijl de orgels speelden, zong de maagd Cecilia
voor de Heer alleen met de woorden:

Fiat Domine cor meum et corpus meum immaculatum
ut non confundar.

“Mijn hart en lichaam moeten zuiver blijven,
opdat ik niet in verwarring zou raken.”

Vertaling: Bernard Huyvaert

Het ordinarium van de mis

Kyrie

Kyrie eleison.

Heer, ontferm U over ons.

Christe eleison.

Christus, ontferm U over ons.

Kyrie eleison.

Heer, ontferm U over ons.

Gloria

Gloria in excelsis Deo,

et in terra pax hominibus bonae voluntatis.

Eer aan God in den hoge

en vrede op aarde aan de mensen van goede wil.

Laudamus te, benedicimus te,

Wij loven U, wij prijzen

adoramus te, glorificamus te.

en aanbidden U, wij verheerlijken U

Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam,

en zeggen U dank voor Uw grote heerlijkheid,

Domine Deus, Rex caelestis,

Heer God, hemelse Koning,

Deus, Pater omnipotens,

God, almachtige Vader, Heer,

Domine Fili unigenite, Jesu Christe.

eniggeboren Zoon, Jezus Christus.

Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris,

Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader,

qui tollis peccata mundi,
miserere nobis,

Gij die wegneemt de zonden der wereld,
ontferm U over ons,

qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.

Gij die wegneemt de zonden der wereld,
aanvaard ons gebed.

Qui sedes ad dexteram Patris,
miserere nobis,

Gij die zit aan de rechterhand van de Vader,
ontferm U over ons,

quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus,
tu solus altissimus, Jesu Christe.

want Gij alleen zijt de Heilige, Gij alleen de Heer,
Gij alleen de allerhoogste, Jezus Christus.

Cum sancto spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

Met de Heilige Geest in de heerlijkheid van God
de Vader. Amen.

Credo

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem,

Ik geloof in één God, de almachtige Vader,

factorum caeli et terrae, visibilium omnium et
invisibilium.

Schepper van hemel en aarde, van al wat zichtbaar
en onzichtbaar is.

Et in unum Dominum, Jesum Christum,

En in één Heer, Jezus Christus,

Filium Dei unigenitum,
et ex Patre natum ante omnia saecula.
 eniggeboren Zoon van God,
 en voor alle tijden geboren uit de Vader.

Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum de Deo vero,
 God uit God, licht uit licht,
 ware God uit de ware God,

genitum non factum, consubstantialem Patri,
 geboren, niet geschapen, één in wezen met de Vader,
per quem omnia facta sunt,
 en door wie alles is geschapen,
qui propter nos homines et propter nostram salutem
descendit de caelis.
 die voor ons, mensen, en omwille van ons heil
 uit de hemel is neergedaald.

Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Mariae virgine,
et homo factus est.
 En Hij is ontvangen van de Heilige Geest
 uit de maagd Maria, en is mens geworden.

Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato,
passus et sepultus est,
 Hij werd voor ons gekruisigd onder Pontius Pilatus,
 Hij heeft geleden en is begraven,
et resurrexit tertia die secundum scripturas,
 Hij is verrezen op de derde dag volgens de schriften,
et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris.
 Hij is opgevaren ten hemel en zit aan de rechterhand
 van de Vader.

Et iterum venturus est cum gloria
judicare vivos et mortuos,

Hij zal wederkomen in heerlijkheid
om te oordelen levenden en doden

cujus regni non erit finis.

en aan Zijn rijk komt geen einde.

Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit,

Ik geloof in de Heilige Geest, die Heer is en het leven
geeft, die voortkomt uit de Vader en de Zoon,

qui cum Patre et Filio simul adoratur
et conglorificatur,

die met de Vader en de Zoon tezamen wordt
aanbeden en verheerlijkt,

qui locutus est per prophetas

et unam Sanctam Catholicam et Apostolicam ecclesiam.

die heeft gesproken door de profeten,
en in één heilige katholieke en apostolische kerk.

Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum,
et expecto resurrectionem mortuorum
et vitam venturi saeculi. Amen.

Ik belijd één doopsel tot vergiffenis van de zonden,
en ik verwacht de opstanding van de doden
en het leven van het komend rijk. Amen.

Sanctus

Sanctus, sanctus, sanctus

Dominus Deus Sabaoth!

Heilig, heilig, heilig

de Heer, de God der hemelse machten!

Pleni sunt caeli et terra gloria tua.

Hosanna in excelsis.

Vol zijn hemel en aarde van Uw heerlijkheid.

Hosanna in den hoge.

Benedictus qui venit in nomine Domini.

Hosanna in excelsis.

Gezegend Hij die komt in de naam des Heren.

Hosanna in den hoge.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,

miserere nobis!

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,

ontferm U over ons!

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,

miserere nobis!

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,

ontferm U over ons!

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,

dona nobis pacem!

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der wereld,

geef ons de vrede!

Vertaling: Brigitte Hermans

International Young Artist's Presentation

Di 20.08.24 t.e.m. za 24.08.24

Coaches IYAP 2024

Raquel Andueza

Peter Van Heyghen

Selectiecomité Board of selection

Raquel Andueza, coach

Herman Baeten, Musica

Bart Demuyt, AMUZ

Robin Steins, AMUZ

Peter Van Heyghen, coach

Organisatiecomité Organisation committee

Marijn Clijsters, Musica

Robin Steins, AMUZ

De International Young Artist's Presentation (IYAP) wil jonge vocale en instrumentale ensembles die zich toespitsen op de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk een duwtje in de rug geven op de internationale scene. Gedurende drie dagen worden de ensembles begeleid en gecoacht door een internationale topartiest. De IYAP-ensembles presenteren zich in AMUZ aan het festivalpubliek en aan een comité met internationale vertegenwoordigers uit de oudmuziekwereld (zowel concertorganisatoren, platenlabels als radiostations). Ook deze experts geven feedback. De International Young Artist's Presentation wil op deze manier jonge musici aanmoedigen en hen bekendmaken binnen de internationale muzikscene. De presentaties van de ensembles worden ook opgenomen en ter beschikking gesteld van de musici, die ze kunnen gebruiken voor verdere promotie. Ook vanuit AMUZ en Musica Impulscentrum worden de zes geselecteerde ensembles verder gepromoot.

The International Young Artist's Presentation (IYAP) is eager to advance the international career of young ensembles with a focus on historically informed performance, both vocal and instrumental. For three days the ensembles are tutored and coached by an outstanding artist of international renown. The IYAP ensembles present themselves on the stage of AMUZ to the festival audience as well as to a committee consisting of internationally recognized exponents of the early music scene (including concert organizers and representatives of record companies and radio stations). Those experts will nurture the ensembles with some extra feedback, too. Thus the International Young Artist's Presentation aims at stimulating young musicians, while concurrently raising their visibility on the international music scene. Their performances are being recorded, so they can be used by the ensembles to promote themselves afterwards. AMUZ and Musica Impulse Centre also engage themselves in promoting them.

IYAP is een concept van Musica Impulscentrum, gepresenteerd i.s.m. AMUZ.

IYAP 2024

Coloquio 6

Za 24.08.24

AMUZ, 10.00 uur

Uitvoerders

Carolina Guiducci	<i>klarinet clarinet</i>
Sergio Sánchez Martín	<i>klarinet clarinet</i>
Pablo Trainé	<i>hoorn horn</i>
Janire de Paz Rivas	<i>hoorn horn</i>
William Gough	<i>fagot bassoon</i>
Francisco Javier Sánchez Castillo	<i>fagot bassoon</i>

Die Zauberflöte, KV 620

Ouverture

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) /

bewerking: Coloquio 6

Serenade in Es, KV 375

Allegro maestoso

Adagio

Finale: Allegro

Wolfgang Amadeus Mozart

Sextet in Es, opus 71

Menuetto: quasi allegretto

Rondo: Allegro

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Muziek voor blazersensemble van Mozart en van Beethoven

Op het einde van de 18de eeuw was een harmonie een klein blazersensemble dat vaak werd ingezet voor muzikaal entertainment tijdens feesten en banketten. Zo'n ensemble was samengesteld uit hobo's, klarinetten, hoorns en fagotten en speelde vooral arrangementen van geliefde deuntjes uit opera's of volksliedjes. Coloquio 6 maakte volgens die traditie zelf een bewerking van de ouverture van Mozarts opera *Die Zauberflöte*, KV 620.

Muziek voor blazersensemble was vooral populair bij de aristocratie in het Duitstalige gebied. Algauw was er ook vraag naar originele werken, wat componisten aanspoorde om nieuwe 'Harmoniemusik' te schrijven. Mozarts oevrecatalogus telt zeventien werken voor blazersensemble in diverse samenstellingen. De *Serenade in Es*, KV 375 voor twee klarinetten, twee hoorns en twee fagotten werd voor het eerst uitgevoerd op 15 oktober 1781, op het patroonsfeest van de Heilige Theresa. Een jaar later maakte Mozart zelf een nieuwe versie met twee toegevoegde hobo-partijen.

Van Beethovens *Sextet in Es*, *opus 71* ontstond wellicht omstreeks 1795, maar hij liet de partituur jarenlang onaangeroerd liggen. Pas in de winter van 1804 of het voorjaar van 1805 kende het Sextet een eerste uitvoering in een privéwoning. Er verscheen in de *Allgemeine Musikalische Zeitung* wel een recensie over het werk. Het sextet werd geprezen als "een compositie die straalt dankzij mooie melodieën, een ongedwongen harmoniestroom en een rijkdom van nieuwe en verrassende ideeën." Pas in 1809 zou van Beethoven zijn manuscript ter publicatie aan zijn uitgever Breitkopf & Härtel aanbieden. Omdat hij het zelf geringschatte, verwachtte hij geen betaling, maar was hij tevreden met een schenking van enkele boeken van zijn lievelingsauteurs Goethe en Schiller.

Music for Wind Ensembles by Mozart and Beethoven

At the end of the 18th century, a 'Harmonie' was a small wind ensemble that was often used for musical entertainment at parties and feasts. These ensembles consisted of oboes, clarinets, horns and bassoons, mainly playing arrangements of popular tunes from operas or folk songs. True to this tradition, Coloquio 6 has created its own adaptation of the overture to Mozart's opera *Die Zauberflöte*, KV 620.

Music for wind ensembles was particularly popular among the German-speaking aristocracy. Demand for original work soon arose, stimulating composers to write new 'Harmoniemusik'. Mozart's catalogue of works includes 17 pieces for wind ensembles in various configurations. His *Serenade*, KV 375 for two clarinets, two horns and two bassoons was first performed on 15 October 1781 at the festival for St Theresa's day. A year later, Mozart himself wrote a new version with two additional oboe parts.

Beethoven's *Sextet*, *opus 71* was probably written around 1795, but he left the score untouched for years. It was not until the winter of 1804 or the spring of 1805 that the Sextet was first performed in a private home. A review of it did appear in the *Allgemeine Musikalische Zeitung*, however. The sextet was praised as "a composition that glows with lovely melodies, a nonchalant harmonic flow and a wealth of surprising new ideas." It was not until 1809 that Beethoven submitted his manuscript to his publisher, Breitkopf & Härtel. Because he did not have a high opinion of the piece himself, he did not expect payment and was satisfied with a gift of a few books by his favourite authors, Goethe and Schiller.

IYAP 2024

Concussio Chordis

Za 24.08.24

AMUZ, 11.00 uur

Uitvoerders

Francesca Lorenzetti

viola da gamba viol

Tyler Stewart

cello cello

Concert nr. 13 in G, uit: Les Goûts-réunis

(Prélude:) Vivement

Sarabande

Chaconne

François Couperin

(1668-1733)

Sonate nr. 4, uit: Livre I

Adagio

Allemanda

Aria amoroso

Allegro

Jean Barrière (1707-1747)

Suite d'un goût étranger, uit: Livre IV

La rêveuse

La fête champêtre

Marin Marais (1656-1728)

Une soirée à Versailles

De viola da gamba en de cello; twee strijkinstrumenten die op het eerste gezicht op elkaar lijken. Ze ontstonden ongeveer in dezelfde periode aan het begin van de 16de eeuw – de viola da gamba in Spanje, de cello in Noord-Italië. Ze spelen in hetzelfde basregister en worden allebei tussen de benen geklemd. Nochtans behoren de instrumenten tot verschillende subcategorieën van de strijkersfamilie. Het aantal snaren verschilt bijvoorbeeld, de cello heeft er vier (gestemd in kwinten), de viola da gamba doorgaans zes, soms ook vijf of zeven (gestemd in kwarten, en een terts in het midden). De viola da gamba kende al snel een wijde verspreiding, terwijl het een tijdje zou duren vooraleer de cello overal ingeburgerd geraakte. Gaandeweg zou de cello de viola da gamba echter verdringen.

In Italië had de viola da gamba tegen het einde van de 17de eeuw al het veld geruimd, in Frankrijk werd wel nog langer op het instrument gespeeld. Er ontstond zelfs een bitse 'querelle' tussen de aanhangers van de twee instrumenten. Het geruzie had zowaar een geur van klassenstrijd. De viola da gamba (en aanverwanten) zag men als een edel en geraffineerd instrument, de familie van de viool – en dus ook de grote broer, de cello – beschouwde men als volksinstrumenten, als vulgair zelfs. Het waren instrumenten die louter werden bespeeld door straatmuzikanten en dienst konden doen ter begeleiding van dansen. De jurist Hubert Le Blanc wijdde zelfs een pamflet aan de discussie, dat in 1740 in Amsterdam werd gepubliceerd: *Défense de la basse de viole contre les entreprises du violon et les prétentions du violoncelle*. Concussio Chordis duikt in de priukenkast van Versailles en laat de viola da gamba en de cello duelleren. Wie wint, dat beslist u!

Une Soirée à Versailles

The viol and the cello: two stringed instruments that look similar at first glance. They emerged in roughly the same period at the beginning of the 16th century – the viol in Spain and the cello in northern Italy. They play in the same bass register and are both held between the legs. Nevertheless, the instruments belong to different subcategories of the string family. The number of strings is different, for instance: the cello has four (tuned in fifths) and the viol usually has six, but sometimes also five or seven (tuned in fourths, with a third in the middle). The viol soon became widespread, whereas it took some time for the cello to gain acceptance everywhere. Gradually, though, the cello took over from the viol.

The viol had already left the stage in Italy by the end of the 17th century, although it was played for longer in France. An acrimonious 'querelle' even blew up between the proponents of the two instruments. The squabble had a whiff of class politics, since the viol and its relatives were seen as noble, refined instruments, whereas the violin family – including its big brother, the cello – were considered to be folksy, even vulgar. They were instruments played only by street musicians; ones that might serve to accompany dances. The lawyer Hubert Le Blanc even devoted a pamphlet to the debate, published in Amsterdam in 1740: *Defense de la basse de viole contre les entreprises du violon et les pretentions du violoncelle*. Concussio Chordis dons the powdered wigs of Versailles for a duel between the viol and cello. Who will win? You decide!

IYAP 2024

Fluctus Ensemble

Za 24.08.24

AMUZ, 12.00 uur

Uitvoerders

Katerina Bližkovská *mezzosopraan mezzo-soprano*

Joan Casabona i Amat *traverso traverso*

Clémence Schiltz *viola da gamba viol*

Stan Geudens *teorbe theorbo*

Prelude in g	<i>Joseph Bodin de Boismortier (1689-1755)</i>
J'avois crû qu'en vous aimant	<i>Christophe Ballard (1641-1715)</i>
Plainte	<i>Marin Marais (1656-1728)</i>
Ombre de mon amant	<i>Michel Lambert (ca. 1610-1696)</i>
Prelude in e	<i>François Couperin (1668-1733)</i>
Arbres épais, sombre feuillage	<i>Michel Pignolet de Montéclair (1667-1737)</i>
Les voix humaines	<i>Marin Marais</i>
L'autre jour ma Cloris	<i>Christophe Ballard</i>

En vous aimant

Fluctus Ensemble duikt in de rijke wereld van de Franse intieme kamer-muziek die omstreeks 1700 werd gecomponeerd. *En vous aimant* gaat over het meest menselijke gevoel – de liefde – in al haar facetten. Ook in de Franse barok ging liefde vaak gepaard met smart en pijn. De liefde werd bezongen in opera-aria's en in meer intieme kamercantates. Componisten als Michel Lambert, Michel Pignolet de Montéclair of André Campra schreven enkele van de meest aangrijpende aria's over het thema. Liefde kende geen klassenverschillen; zowel goden als herders konden door liefdespijn worden overmand. *Ombre de mon amant* publiceerde Lambert in zijn bundel *Airs de cour*, liederen voor de uitvoering in een adellijke context. Uitgever Christophe Ballard verzamelde tientallen, vaak anonieme brunettes; pastorale liederen die de liefdesperikelen van herders en herderinnetjes bezingen. "Ik had gedacht dat het uiterst aangenaam zou zijn u lief te hebben", zingt de protagonist in *J'avois crû qu'en vous aimant*. Helaas wordt de liefde niet beantwoord.

Fluctus Ensemble biedt een troostende schouder voor wie wordt getroffen door liefdessmart, en kiest daarbij voor de balsemende klankkleuren van de traverso, viola da gamba en teorbe. De drie instrumenten waren in Frankrijk anno 1700 bijzonder geliefd voor uitvoeringen in een intieme setting.

En Vous Aimant

Fluctus Ensemble plunges into the luscious world of intimate French chamber music composed around 1700. *En Vous Aimant* is about the most human of emotions: love, in all its facets. Love was often coupled with pain and sorrow in the French Baroque, as it is now. It was the subject

of operatic arias and more intimate chamber cantatas. Composers such as Michel Lambert, Michel Pignolet de Montéclair and André Campra wrote some of the most poignant arias on the theme. Love transcended class boundaries: both gods and shepherds could be overwhelmed by the pain of love. Lambert published *Ombre de mon amant* in his collection *Airs de Cour*, songs for performance among the nobility. His publisher, Christophe Ballard, collected dozens of often anonymous 'brunettes': pastoral songs recounting the amorous escapades of shepherds and shepherdesses. "I thought it would be extremely pleasant to love you", sings the protagonist of *J'avois crû qu'en vous aimant*. Sadly, this love is unrequited.

Fluctus Ensemble offers a shoulder for the broken-hearted to cry on, opting for the soothing sound colours of the traverso, viol and theorbo. These three instruments were particularly popular in France in 1700 for performances in intimate settings.

J'avois crû qu'en vous aimant

J'avois crû qu'en vous aimant,
la douceur seroit extrême.

J'aurois crû qu'en vous aimant,
mon sort eût été charmant.

Ik had gedacht dat het uiterst aangenaam zou zijn
u lief te hebben; ik had gedacht
dat mijn lot aangenaam zou zijn als ik u liefhad.

Mais, je me trompois, hélas!

Dois-je le dire moy-même?

Vous savez que je vous aime,
pourquoy ne m'aimez-vous pas?

Maar, ach, ik vergiste mij! Moet ik het zelf zeggen, hartje?
U weet dat ik u bemin, waarom hebt u mij niet lief?

Iris aime son Berger,
qu'en n'en faites vous de même?

Iris aime son Berger,
et ne veut point le changer.

Iris houdt van haar herder; waarom doet u niet hetzelfde?
Iris bemint haar herder en wil niemand anders.

Tous les jours pour vos appas,
je souffre une peine extrême.

Vous savez que je vous aime,
pourquoy ne m'aimez-vous pas?

Iedere dag lijd ik hevige smart omwille van uw charmes.
U weet dat ik u bemin; waarom hebt u mij niet lief?

Ombre de mon amant

Ombre de mon amant, ombre toujours plaintive,
hélas! Que voulez-vous? Je meurs.

Schaduw van mijn geliefde, immer klaaglijke schaduw,

helaas! Wat wil u? Ik sterf.
Soyez un moment attentive
au funeste récit de mes vives douleurs.
Luister een ogenblik naar het treurige relaas
van mijn hevige smart.
C'est sur cette fatale rive
que j'ay veu vostre sang couler avec mes pleurs.
Het is op deze rampzalige oever dat ik uw bloed
met mijn tranen zag stromen.
Rien ne peut arrester mon ame fugitive,
je cède à mes cruels malheurs.
Niets kan mijn voortvluchtige ziel nog tegenhouden,
ik geef toe aan mijn smartelijk ongeluk.
Ombre de mon amant, ombre toujours plaintive,
hélas! Que voulez-vous? Je meurs.
Schaduw van mijn geliefde, immer klaaglijke schaduw,
helaas! Wat wil u? Ik sterf.

Arbres épais, sombre feuillage

Arbres épais, sombre feuillage!
Cachez la honte de mes pleurs.
Dicht opeen staand geboomte, donker gebladerte!
Verheel mijn beschaamde tranen.
L'ingrat qui m'abandonne aux plus vives douleurs,
me charme encore au moment qu'il m'outrage.
Die ondankbare man
die mij overlevert aan de hevigste smarten,
bekoort mij zelfs op het moment dat hij mij krenkt.

L'autre jour ma Cloris

L'autre jour ma Cloris,

our qui mon cœur soûpire,
avec un doux souris,
s'en vint tout bas me dire:
Mon Berger, mes amours,
m'aimerez-vous toûjours?

Onlangs kwam mijn Chloris,
naar wie mijn hart vurig verlangt, met een lieftallige
glimlach heel zachtjes tegen me zeggen:
M'n herder, m'n lief, zal je mij altijd beminnen?

De mon cruel tourment,
je venois de l'instruire.
Ce fût dans ce moment,
que je l'entendis dire:
Mon Berger, mes amours,
je t'aimeray toûjours.

Ik had haar juist op de hoogte gesteld
van mijn wrede hartenpijn.
Precies op dat moment hoorde ik haar zeggen:
M'n herder, m'n lief, ik zal jou altijd liefhebben.

Le jour qu'elle partit,
Dieux! Qu'elle avoit de charmes!
cette Belle me dit,
les yeux baignez de larmes;
Mon Berger, mes amours,
je t'aimeray toûjours.

De dag waarop zij vertrok, (O, hemel! Hoe bekoorlijk
was zij!) zei deze schone dame tegen mij,
met haar ogen vol tranen:
M'n herder, m'n lief, ik zal jou altijd liefhebben.

Eloigné de tes yeux,
je languis, je soûpire:

Je te cherche en tous lieux,
et voudrais bien te dire:
Ma Cloris, mes amours,
je t'aimeray toujours.

Ver van jouw ogen kwijn ik weg, smacht ik:
Ik zoek je overal en ik zou je graag zeggen:
M'n Chloris, m'n lief, ik zal jou altijd liefhebben.

Vertaling: Marianne Lambregts

IYAP 2024

pseudonym

Za 24.08.24

AMUZ, 14.00 uur

Uitvoerders

Liane Sadler	<i>traversofluiten traverso flutes</i>
Maya Webne-Behrman	<i>viol violin</i>
Stephen Moran	<i>viola da gamba viol</i>
Gabriel Smallwood	<i>klavecimbel & orgel harpsichord & organ</i>

Nona sonata à tre	<i>Dario Castello (1590-1658)</i>
Pulchra es amica mea	<i>Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525/26-1594)</i>
Ballo detto Eccardo	<i>Tarquinio Merula (1594/95-1665)</i>
Sinfonia 16	<i>Salomone Rossi (1570-ca. 1630)</i>
Sonata sopra l'aria della Romanesca	<i>Salomone Rossi</i>
La Foscarina, sonata a 3 con il tremolo	<i>Biagio Marini (1594-1663)</i>
Ciaccona	<i>Andrea Falconieri (1585/86-1656)</i>

Broken colours

In de eerste helft van de 17de eeuw werd in Italië een ongekende rijkdom aan kamermuziek gepubliceerd. Componisten als Castello, Marini en Merula publiceerden een scala aan muziek in de 'stile moderno' waarin nieuwe vormen en expressiemiddelen werden verkend. Deze bundels bevatten meestal de vermelding "con ogni sorte di strumenti musicali", waarmee werd aangegeven dat de werken erin geschikt waren voor 'alle soorten muziekinstrumenten'. Dat maakte de muziek verkoopbaar voor een breder publiek, maar belangrijker is dat het de flexibiliteit en diversiteit weerspiegelt die intrinsiek verbonden waren aan de instrumentale muziek in die tijd. Zoals blijkt uit talrijke iconografische afbeeldingen waren gemengde consorts, samengesteld uit instrumenten van verschillende families, geen uitzondering op de norm, maar vormden ze eerder een alomtegenwoordige en beproefde uitvoeringspraktijk.

Dit programma wil dit klanklandschap herscheppen, in het bijzonder door de dwarsfluit erbij te betrekken, die, ondanks aanzienlijke historische bewijzen van het gebruik ervan in gemengde bezettingen, vandaag helaas zelden wordt ingezet bij de uitvoering van dit repertoire. Om het brede scala aan klankkleuren en mogelijkheden van deze bezetting te laten horen, is dit programma gebaseerd op een aantal bundels die verschillende componisten in de eerste decennia van de 17de eeuw publiceerden. Samen vormen ze een samenhangend overzicht van de heersende instrumentale genres en compositorische kenmerken van die tijd: expansieve en fantasierijke sonaten (Castello, Rossi en Marini), fijnzinnige diminuties op reeds bestaande vocale muziek (da Palestrina), variaties over een ostinate bas (Falconieri), en de karakteristieke juxtapositie van elegantie en strengheid in de dansmuziek (Merula).

Broken Colours

In the first half of the 17th century, an unprecedented wealth of chamber music was published in Italy. Composers such as Castello, Marini and Merula published an array of music in the 'stile moderno', which explored new formal structures and means of expression. These collections were usually prefaced with the indication 'con ogni sorte di strumenti musicali', indicating that the works were suitable for 'all kinds of musical instruments'. This made it easier to sell the music to a wider audience, but more importantly, it reflects the flexibility and diversity that was intrinsic to instrumental music at the time. As evidenced in many iconographic depictions, 'broken' consorts made up of instruments from different families were no exception to the rule. Instead, they constituted a ubiquitous, bona fide performance practice.

This programme aims to recreate this soundscape, particularly by incorporating the transverse flute, which, despite considerable historical evidence of its use in mixed chamber settings, is seldom used to perform this repertoire today. To showcase the wide range of colours and sonic possibilities this setting offers, the programme is based on various collections from different composers, published throughout the first decades of the 17th century. Together, they provide a coherent overview of the prevailing instrumental genres and compositional hallmarks of the time: expansive and fantastic sonatas (Castello, Rossi and Marini), subtle diminutions on existing vocal music (Palestrina), variations over an ostinato bass (Falconieri) and the characteristic juxtaposition of elegance and rigour in dance music (Merula).

IYAP 2024

Olympe Ensemble

Za 24.08.24

AMUZ, 15.00 uur

Uitvoerders

Eduardo Gaspar Polo Baader	<i>traverso traverso</i>
Julia Hernández Sánchez	<i>viool violin</i>
Belén Sancho Zorrilla	<i>altviool viola</i>
Sara Vicioso Usero	<i>cello cello</i>

Fluitkwartet in D, KV 285

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Allegro

Adagio

Rondeau

Fluitkwartet in G, opus 66 nr. 4

François Devienne (1759-1803)

Allegro

Adagio

Rondo: Allegro

De traverso in het classicisme

De naam van Olympe Ensemble verwijst naar Marie-Olympe de Gouges, een proto-feministische schrijfster die met de guillotine werd terechtgesteld in 1793. De fascinerende tijd van de Franse Revolutie wordt zelden door een muzikale bril bekeken. De componisten die destijds in Frankrijk actief waren, worden al te vaak onderbelicht en zijn nog niet in de canon van de klassieke muziek opgenomen. Hun oeuvre weerspiegelt de politieke en sociale omwentelingen van hun tijd. Ze slaagden erin om het volle spectrum van de menselijke emoties in hun muziek te vertalen, van trots en triomf tot rouw en verdriet.

Een van die componisten was François Devienne. Hij begon zijn carrière tijdens het ancien régime als fagottist in het orkest van de Opéra en leerde er tegelijkertijd traverso spelen. Hij maakte gestaag furore als solist op beide instrumenten en soleerde in de prestigieuze concertreeks van Les Concerts Spirituels. In 1790 werd hij lid van de muziekkapel van de Parijse Nationale Garde. In 1794 bracht hij een leermethode uit voor de traverso. Een jaar later werd het Parijse conservatorium opgericht en werd Devienne als een van de negen beheerders aangesteld en als eerste traversodocent benoemd. Hij componeerde opera's en orkestmuziek, maar het is vooral voor zijn kamermuziek voor blazers dat hij vandaag wordt herinnerd. Deviennes muziek klinkt elegant en kent virtuoze passages voor de solisten. De eerste editie van de *6 Fluitkwartetten, opus 66* dateert van 1799.

Van iets oudere datum is Mozarts *Fluitkwartet nr. 1, KV 285*, dat reeds lang deel uitmaakt van het standaardrepertoire voor dwarsfluit. Mozart had het kwartet in 1777 geschreven op vraag van de arts en amateurfluitist Ferdinand De Jean, die nog twee andere kwartetten en ook concerten had besteld.

The Traverso in Classicism

Olympe Ensemble's name refers to Marie-Olympe de Gouges, a proto-feminist writer who was sent to the guillotine in 1793. The fascinating period of the French Revolution is seldom viewed through a musical lens. The composers working in France at the time are all too often neglected, and they are not yet included in the classical music canon. Their oeuvre reflects the political and social turbulence of their time, and they succeeded in conveying the full spectrum of human emotions in their music, from triumph and pride to sorrow and grief.

One such composer was François Devienne. He began his career under the ancien régime as a bassoonist in the orchestra of the Paris Opera, learning to play the traverso at the same time. He rose slowly to great success on the two instruments, performing as a soloist in the prestigious concert series Les Concerts Spirituels. In 1790, he joined the music chapel of the Paris National Guard. In 1794, he published a learning method for the traverso. The Conservatoire de Paris was founded a year later, and Devienne was appointed one of its nine directors and its first flute professor. He composed operas and orchestral music, but he is remembered most today for his chamber music for wind instruments. Devienne's music is elegant in sound, containing virtuoso passages for the soloists. The first edition of his *6 Flute Quartets, opus 66* dates from 1799.

Mozart's *Flute Quartet no. 1, KV 285* is slightly older, and has belonged to standard flute repertoire for many years. Mozart wrote the quartet in 1777 at the request of the doctor and amateur flautist Ferdinand De Jean, who also commissioned concerti and two other quartets.

IYAP 2024

Entrebescant

Za 24.08.24

AMUZ, 16.00 uur

Uitvoerders

Beatriz Peña Rey	<i>zang & draailier voice & hurdy-gurdy</i>
Alaia Belaunzaran Arruebarrena	<i>Romaanse harp & alboka</i> <i>Roman harp & alboka</i>
Livia Camprubí Bueno	<i>vedel fiddle</i>
Pablo Fernández Cantalapiedra	<i>zang, blokfluit & percussie</i> <i>voice, recorder & percussion</i>
Víctor Gallego Gutiérrez	<i>percussie percussion</i>

**El Cid wordt verbannen uit Vivar / Niemand biedt El Cid onderdak
uit vrees voor de koning El Cid leaves Vivar for exile / No one gives
shelter to El Cid for fear of the king**

Plange, castella misera *Anoniem (14de eeuw)*

Rueda *Anonieme volksdans uit Burgos*

A madre de Jesús-Christo (CSM 302) *Alfonso el Sabio (1221-1284)?*

**El Cid neemt afscheid van Santa María / El Cid moedigt Doña
Jimena aan El Cid bids farewell to Santa María / El Cid encourages
Doña Jimena**

Conditor kirie *Anoniem (14de eeuw)*

Plange quasi virgo *gregoriaans*

Todo lo cría la tierra *Anoniem oogstlied uit Burgos*

**Ridders aanhoren de afkondigingen van El Cid / El Cid valt het land
van de koning van Toledo binnen Knights attend the proclamations
of El Cid / El Cid invades the lands of the King of Toledo**

Quinte stampie royale *Anoniem (13de eeuw)*

Zidane *Marokkaanse volksdans*

**Verovering van Alcocer / De vreugde van El Cid als Alvar Fáñez hem
goed nieuws brengt van zijn volk Conquest of Alcocer / El Cid's joy
when Alvar Fáñez brings him good news from his people**

Imperayritz de la ciudad ioyosa *Anoniem (14de eeuw)*

De graaf van Barcelona ontdekt dat El Cid het land onder zijn bescherming binnendrong **The Count of Barcelona finds out that El Cid was encroaching on the land under his protection**

Tocs occitans

Anonieme volksdans uit Catalonië

Rueda

Anonieme volksdans uit Burgos

El cantar del destierro – Het lied van ballingschap

Spanje wordt vandaag geconfronteerd met milieu- en gezondheidsproblemen die in verband staan met een grote bevolkingsaan-groei in de steden enerzijds en een ontvolking op het platteland anderzijds. Entrebescant sluit zich aan bij een bredere beweging die het erfgoed en de tegenwoordig vergeten levenswijzen van de landelijke gebieden opnieuw onder de aandacht wil brengen. Ze zijn namelijk cruciaal voor de Spaanse geschiedenis en ook voor de toekomst.

Entrebescant stelde een programma samen ter herinnering aan El Cid (ca. 1043-1099), de Spaanse ridder die de belichaming is van de deugd. El Cid werd uit Castilië verbannen en zijn levensverhaal werd een eeuw later opgeschreven in het boek *El cantar de mio Cid*. In dit programma staan werken uit middeleeuwse bronnen naast muziek uit de mondelinge overlevering van de landelijke regio's. Muziek uit de Las Huelgas Codex gaat de dialoog aan met gregoriaans en gezangen uit de Andalusische traditie. Daarnaast weerklinken ook oogstliederen, rondedansen en jota's (typische folkloredansen) uit Castilië en Aragon. Tussendoor hoort u ook fragmenten van het boek *El cantar del mio Cid*.

Met het epos van El Cid als leidraad herwint Entrebescant de geschiedenis en het erfgoed van Castilië, een van de meest ontvolkte regio's van Europa.

El cantar del destierro – The Song of Exile

Present-day Spain is confronted with environmental and health problems linked to high population growth in the cities paired with depopulation of the countryside. Entrebescant is part of a wider movement aiming to draw

attention back to the heritage and now forgotten way of life in rural areas, since these are crucial both to Spanish history and to the future.

Entrebecant has compiled a programme in memory of El Cid (c.1043-1099), the Spanish knight who personifies virtue. El Cid was banished from Castile, and a century later, his life story was written in the book *El Cantar de mio Cid*. This programme includes work from mediaeval sources alongside music from the oral tradition of rural areas. Music from the Las Huelgas Codex engages in dialogue with Gregorian chants and hymns from the Andalusian tradition. We will also hear harvest songs, round dances and jotas (typical folkloric dances) from Castile and Aragon. Interspersed with the music, you will also hear excerpts from the book *El Cantar del mio Cid*.

With the El Cid epic as a guideline, Entrebecant recovers the history and heritage of Castile, one of Europe's most depopulated regions.

Plange castella

Plange castella misera,
plange pro rege Sancio
quem terra, pontus, ethera
ploratu plangunt anxio.

Ween, o rampzalig kasteel, ween om koning Sancho,
die door aarde, zee en lucht
met angstige tranen wordt beweend.

Casum tuum considera
patrem planges in filio
qui, etate tam tenera,
concusso regni ssolio,
cedes sentit et vulnera.

Overweeg je lot, je zal de vader bewenen in de zoon,
die, zo jong van leeftijd, bij het wankelen van de troon
van het koningschap, de nederlaag voelt en de wonden.

Conditor kirie

Conditor, kirie
omnium ymas
creaturarum, eleyson.

Heer, Schepper van alle schepselen,
heb medelijden met ons.

Kirie eleyson.

Kirie eleyson.

Heer, heb medelijden met ons.
Heer, ontferm U over ons.

Christe eleyson.

Christe eleyson.

Christus, heb medelijden met ons.
Christus, ontferm U over ons.

Plange quasi virgo

Plange quasi virgo, plebs mea,
ululate, pastores, in cinere et cilicio,

Weeklaag als een maagd, mijn volk,
huil, herders, in as en boetekleed,

quia veniet dies Domini magna et amara valde.

Accingite vos, sacerdotes, et plangite, ministri altaris,
aspergite vos cinere.

want de grote en zeer bittere dag van de Heer zal komen.
Omgord je, priesters, en weeklaag, dienaren van het
altaar, bestrooi jezelf met as.

Quia veniet dies Domini magna et amara valde.

Want de grote en zeer bittere dag van de Heer zal komen.

Todo lo cría la tierra

Todo lo cría la tierra,
todo se lo come el sol.

Alles ontstaat uit de aarde,
alles wordt door de zon verslonden.

Todo lo puede el dinero,
todo lo vence el amor.

Alles krijgt het geld gedaan,
alles wordt overwonnen door de liefde.

Imperayritz de la ciudad ioyosa

Imperayritz de la ciudad ioyosa,
de paradís ab tot gaug eternal,
neta de crims, de virtuts habundosa,
mayres de Dieu per obra divinal.

Heerseres van de vreugdevolle stad,
van het paradijs vol eeuwige vreugde,

vrij van zonde, rijkelijk voorzien van deugden,
moeder van God, door goddelijk toedoen.

Verges plasén ab fas angelical,
axí com sotz a Dieu molt graciosa,
plàcaus estar als fizels piadosa,
preyan per lor al rey celestial.

Lieftallige maagd met het gelaat van een engel,
heb medelijden met de gelovigen en
bid voor hen tot de hemelse Koning,
aangezien gij God welgevallig zijt.

Rosa flagran de vera benenança,
fons de mercè iamays no defallen.
Palays d'onor on se fech l'aliança
de Dieu e d'om per nostra salvamén.

Welriekende roos van ware goedheid,
nimmer aflatende bron van deugdzaamheid.
Erepaleis, waarin God en mens één werden
omwille van ons heil.

E fo ver Dieus e's hom perfetamén
ses defallir en alcuna substança.
E segons hom morí senes dubtança
e com ver Dieus levech del monimén.

U zag hoe God volledig mens werd,
zonder dat daar iets aan ontbrak.
En hoe Hij, naar mensen zeggen, gewis stierf
en als ware God opstond uit het graf.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Marianne Lambregts

Cappella Pratensis & Wim Diepenhorst

Za 24.08.24

Sint-Pauluskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Grantley MacDonald

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Stratton Bull	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Tim Braithwaite	<i>superius</i>
Andrew Hallock	<i>superius</i>
Lior Leibovici	<i>altus</i>
Korneel Van Neste	<i>altus</i>
Peter de Laurentiis	<i>tenor</i>
Pieter De Moor	<i>tenor</i>
Máté Bruckner	<i>bassus</i>
Marc Busnel	<i>bassus</i>
Jonty Coy	<i>bassus</i>
Grantley McDonald	<i>bassus</i>
Wim Diepenhorst	<i>orgel</i>

Resurrexit (introïtus)	<i>Heinrich Isaac (ca. 1450/55-1517) / gregoriaans</i>
Missa Paschalis: Kyrie	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Missa Paschalis: Gloria	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Hec dies (graduale)	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Alleluia – Pascha nostrum	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Credo	<i>gregoriaans</i>
Terra tremuit (offertorium)	<i>gregoriaans</i>
Prefatio	<i>gregoriaans</i>
Missa Paschalis: Sanctus	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Pater noster	<i>gregoriaans</i>
Missa Paschalis: Agnus Dei	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Pascha nostrum (communio)	<i>Heinrich Isaac / gregoriaans</i>
Ite missa est	<i>gregoriaans</i>

Cappella Pratensis dankt Rebecca Stewart en William Peter Mahrt die de oorspronkelijke versie van dit project uitwerkten.

Heinrich Isaac – Missa Paschalis 'ad organum' & Choralis Constantinus

Maximiliaan I van Habsburg, in 1486 gekroond als koning van Duitsland en in 1508 als keizer van het Heilig Roomse Rijk, waardeerde de kracht van muziek om een aura van majesteit uit te stralen en zijn fragiele aanspraak op de macht te versterken. Na zijn huwelijk met Maria van Bourgondië in 1477 had hij de smaak te pakken gekregen van de rijke muziektraditie van de Bourgondische Nederlanden. Wanneer hij van zijn verwant Sigismund de macht in Tirol overnam, nam hij tegelijk veel van de werknemers opnieuw in dienst. Een van hen was Paul Hofhaimer, beroemd voor zijn talent om gregoriaans uit te breiden tot geïmproviseerde polyfone structuren. In 1496 nam Maximiliaan de Vlaamse componist en zanger Heinrich Isaac in dienst, die eerder voor de familie de' Medici in Firenze had gewerkt. Isaac componeerde talloze werken voor Maximiliaans kapel, waaronder misordinaria (kyrie, gloria, credo, sanctus, agnus Dei) en mispropria (delen voor afzonderlijke feestdagen). Hij baseerde die werken op traditionele gregoriaanse melodieën die in de polyfonie werden geweven. In 1498 bracht Isaac een groep zangers uit de Lage Landen naar de kapel in het verre Wenen, om "te zingen op Brabantse wijze".

In 1507 zat Maximiliaan de Rijksdag voor die in dat jaar in Konstanz werd gehouden. Beschrijvingen van de Rijksdag herinneren aan indrukwekkende uitvoeringen van Maximiliaans kapel en Hofhaimer. Na de Rijksdag bleef een deel van de hofhouding in Konstanz, onder wie Isaac. In april 1508 gaf het kapittel van de kathedraal van Konstanz Isaac de opdracht om een verzameling mispropria te componeren. Een driedelige verzameling voor Maximiliaans kapel en voor de kathedraal van Konstanz werd gepubliceerd in 1550-1555 als *Choralis Constantinus*.

Isaacs ordinariumzettingen zijn gebaseerd op traditionele gregoriaanse melodieën, maar hij zet slechts afzonderlijke verzen van de tekst op

muziek. Uit documenten blijkt dat de tussenliggende verzen door Hofhaimer (of zijn afgevaardigde) op het orgel werden geïmproviseerd, eveneens gebaseerd op het gregoriaans. Deze praktijk stond bekend als 'op het orgel zingen'. Om deze instrumentale fragmenten te realiseren, volgt Wim Diepenhorst de principes die werden uitgeschreven door Hofhaimers student, Johannes Buchner, en in contemporaine bronnen. Aangezien Isaacs *Credo's* apart zijn overgeleverd, beslisten de muzikanten hier om een versie in *cantus fractus* uit te voeren, een soort ritmische uitvoering van het gregoriaans die in de 15de en 16de eeuw veel voorkwam. Het resultaat is een evocatie van de muziek die in Maximiliaans kapel kon worden gehoord op paaszondag, met een alternatie van gregoriaans, delen uit Isaacs *misordinaria*- en *propria* en geïmproviseerde orgelpassages.

Heinrich Isaac – Missa Paschalis 'ad organum' & Choralis Constantinus

Maximilian I Habsburg, crowned as King of the Romans in 1486 and as Holy Roman Emperor Elect in 1508, appreciated the power of music to project an aura of majesty and reinforce his fragile claims to power. After marrying Mary of Burgundy in 1477, he gained a taste for the rich musical tradition of the Burgundian Netherlands. When he took over power in the Tyrol from his relative Sigismund in the early 1490s, he re-employed many of his staff, including the organist Paul Hofhaimer, famous for his ability to elaborate plainsong with improvised polyphonic structures. In 1496, Maximilian employed the Flemish composer and singer Heinrich Isaac, who had previously worked for the Medici in Florence. Isaac wrote huge amounts of music for Maximilian's chapel, including many settings of the Mass Ordinary (*kyrie, gloria, credo, sanctus, agnus Dei*) and the Propers (seasonally specific sections), which he based on the traditional plainsong melodies, weaving them into a complex polyphonic structure. In 1498,

he deputed a group of singers to the castle chapel in distant Vienna, who were to “discant in the manner of Brabant.”

In 1507, Maximilian presided over the imperial diet, which was held that year in Constance. Descriptions of the diet recall the impressive performances of Maximilian’s chapel and Hofhaimer. After the diet, some of Maximilian’s court, including Isaac, remained in Constance. In April 1508, the cathedral chapter of Constance commissioned Isaac to write a partial set of Mass Propers for use there. A three-volume collection of Isaac’s Propers for Maximilian’s chapel and Constance was published posthumously in 1550-1555 as the *Choralis Constantinus*.

Isaac’s Ordinary settings are based on traditional plainsong melodies. However, Isaac only set portions of the text as discrete versets. The evidence suggests that Hofhaimer (or his deputy) improvised the intervening versets on the organ, on the basis of the plainsong, a practice known as “singing into the organ.” To realise these versets, we follow the principles laid out in a treatise by Hofhaimer’s student Johannes Buchner and other contemporary sources. Since Isaac’s *Credos* are transmitted separately, we decided here to perform a setting in cantus fractus, a kind of measured plainsong popular in the 15th and 16th centuries. The result is an evocation of the music that might have been heard in Maximilian’s chapel on Easter morning, combining chant, Isaac’s Ordinary and Propers, and improvised organ versets in alternation.

Resurrexit

Resurrexit et adhuc tecum sum, alleluia:
posuisti super me manum tuam, alleluia:
mirabilis factus est scientia tua, alleluia.

Hij is verzezen en ik ben nog steeds met U, halleluja:
U hebt Uw hand op mij gelegd, halleluja:
wonderbaarlijk is Uw kennis geworden, halleluja.

Domine probasti me et cognovisti me:
tu cognovisti sessionem meam
et resurrectionem meam.

Heer, U hebt mij getest en U kent mij:
U weet wanneer ik neerzit en wanneer ik opsta.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio et nunc et semper,
et in secula seculorum. Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
en in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Kyrie

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Hec dies

Hec dies quam fecit Dominus:
exultemus et letemur in ea.

Laat ons jubelen van vreugde
op deze dag die de Heer heeft gemaakt.

Confitemini Domino quoniam bonus,
quoniam in seculum misericordia eius.

Belijd de Heer omdat Hij goed is,

omdat Zijn barmhartigheid eeuwig is.

Alleluia – Pascha nostrum

Alleluia.

Pascha nostrum immolator est Christus.

Halleluja. Ons Paaslam Christus is voor ons geslacht.

Credo

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Terra tremuit

Terra tremuit et quievit

dum resurgeret in iudicio Deus. Alleluia.

De aarde beefde en het werd stil toen God weer opstond om het oordeel te vellen. Halleluja.

Prefatio

Per omnia secula seculorum. Amen.

Voor alle eeuwen der eeuwen. Amen.

Dominus vobiscum.

De Heer zij met u.

Et cum spiritu tuo.

En met uw geest.

Sursum corda.

Verheft uw hart.

Habemus ad Dominum.

Wij zijn met ons hart bij de Heer.

Gratias agamus Domino Deo nostro.

Zeggen wij dank aan de Heer, onze God.

Dignum et justum est.

Zo is het goed en juist.

Vere dignum et justum est, equum et salutare te quidem
Domine omni tempore; sed in hoc potissimum die gloriosius
predicare cum pascha nostrum immolatus est Christus. Ipse
enim verus est agnus qui abstulit peccata mundi.

Het is waarlijk passend en rechtvaardig, gepast en
heilzaam, U, Heer, te allen tijde te prijzen; maar op deze
dag vooral glorieuzer, aangezien Christus, ons Paaslam,
is geofferd. Want Hij is het ware Lam dat de zonden van
de wereld heeft weggenomen.

Qui mortem nostrum moriendo destruxit: et vitam resurgendo
reparavit. Et ideo cum angelis et archangelis, cum thronis et
dominationibus, cum omni militia celestis exercitus hymnum
glorie tue canimus sine fine dicentes:

Hij heeft onze dood door Zijn sterven vernietigd en het
leven door Zijn opstanding hersteld. En daarom zingen
wij met de engelen en aartsengelen, met de tronen en
machten, met heel het hemelse leger een loflied aan
Uw glorie, zonder einde zeggend:

Sanctus

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Pater noster

Pater noster, qui es in celis,
sanctificetur nomen tuum.

Onze Vader, die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd.

Adveniat regnum tuum.

Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra.

Uw rijk kome. Uw wil geschiede
op aarde zoals in de hemel.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,
Geef ons heden ons dagelijks brood
et dimitte nobis debita nostra sicut
et nos dimittimus debitoribus nostris.
en vergeef ons onze schulden,
zoals ook wij vergeven aan onze schuldenaren.
Et ne nos inducas in tentationem,
sed libera nos a malo.
En breng ons niet in beproeving,
maar verlos ons van het kwade.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Pascha nostrum

Pascha nostrum immolatus est Christus. Alleluia.
Ons Paaslam Christus is voor ons geslacht. Halleluja.
Itaque epulemur in azymis sinceritatis et veritatis. Alleluia.
Laten wij dan feestvieren met de ongezuurde broden
van oprechtheid en waarheid. Halleluja.

Ite missa est

Ite missa est. Deo gratias.
Ga. De mis is gedaan. God zij dankgezegd.

Vertaling: Brigitte Hermans, Bernard Huyvaert,
Els Vanvolsem

Sollazzo Ensemble

Za 24.08.24

AMUZ, 22.15 uur

Uitvoerders

Anna Danilevskaia *artistieke leiding artistic direction*

Jonatan Alvarado *tenor tenor*

Anna Danilevskaia *vedel fiddle*

Vincent Kibildis *harp harp*

Roger Helou *organetto organetto*

Quel sol che raggia	<i>Francesco Landini (ca. 1325-1397)</i>
Somma felicità	<i>Francesco Landini</i>
Perchè virtù fa l'uom costante e forte	<i>Francesco Landini</i>
Doulz amis	<i>Guillaume de Machaut (ca. 1300-1377)</i>
Adyou, adyou dous dame iolie	<i>Francesco Landini</i>
Che cosa quest'amor	<i>Francesco Landini</i>
Tante belleçe	<i>Francesco Landini</i>
Vaga fanciulla	<i>Francesco Landini</i>
La dolce vista	<i>Francesco Landini</i>
Creata fusti	<i>Francesco Landini</i>
Questa fanciull' Amor	<i>Francesco Landini</i>
Lasso di donna	<i>Francesco Landini</i>
Che pena	<i>Francesco Landini</i>
Di novo é giunto	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Mostrommi amor	<i>Francesco Landini</i>
Amor con fede	<i>Francesco Landini</i>

La dolce vista

Francesco Landini, zoon van schilder Jacopo del Casentino, verloor reeds als kind zijn gezichtsvermogen door de pokken. Dat belette hem niet om uit te groeien tot een van de invloedrijkste figuren van het Florentijnse trecento. Reeds tijdens zijn leven genoot Landini een haast mythische status als allround kunstenaar en intellectueel. Hij werd geprezen voor zijn poëzie en zijn scherpzinnige tussenkomsten in de filosofische, ethische, astrologische, politieke en religieuze debatten van zijn tijd. De geruchten deden de ronde dat hij de vogels kon doen zwijgen met zijn organettospel. Uit rekeningen blijkt dat hij goed werd betaald als orgelbouwer en -stemmer. Hij werkte in 1379 mee aan de bouw van het orgel van de Basilica della Santissima Annunziata, en in 1387 aan het instrument van de Duomo (Cattedrale di Santa Maria del Fiore), het meesterwerk van de Italiaanse renaissancearchitectuur.

Landini werd nog het meest bewonderd voor zijn vaardigheden als componist. Zijn oeuvre was destijds al het meest uitgevoerde in Firenze. Het is veelzijdig en werd door verschillende sociale lagen van de bevolking geapprecieerd. Tegenwoordig kunnen we 154 werken aan hem toeschrijven – niet minder dan een kwart van het volledig overgeleverde profane repertoire van het trecento. Het grootste deel van Landini's oeuvre bestaat uit twee- en driestemmige ballata's, Italiaanse liefdesliederen met eenzelfde poëtische structuur (AbbaA).

Landini verkent diverse stijlen in zijn composities, die gaan van eenvoudige dansmuziek tot doorwrochte werken met complexe canons of een isoritmische structuur. Wat zijn muziek steeds herkenbaar maakt, zijn de prachtige en verfijnde melodieën.

Men vermoedt dat Landini veel van de teksten die hij toonzette ook zelf

schreef. Vaak zijn ze uitgesproken descriptief met veelvuldige vermeldingen van kleuren en licht. Het leitmotiv rond de ogen – soms huilend, soms bewonderend – is over zijn volledige oeuvre verspreid.

La Dolce Vista

Francesco Landini, the son of the painter Jacopo del Casentino, lost his sight as a child due to smallpox. That didn't prevent him from becoming one of the most influential figures of the Florentine Trecento. Even during his lifetime, Landini acquired almost mythic status as an all-round artist and intellectual. He was admired for his poetry and his astute contributions to the philosophical, ethical, astrological, political and religious debates of his time. Rumour had it that the birds themselves fell silent when he played the organetto. Bills from the time reveal that he was well paid as an organ maker and tuner. In 1379, he helped to build the organ at the Basilica della Santissima Annunziata, and in 1387 he worked on the instrument at the Duomo (Cattedrale di Santa Maria del Fiore), the masterpiece of Italian Renaissance architecture.

Above all, though, Landini was admired for his ability as a composer. His work was performed more than that of any other composer in Florence at the time. It is a versatile oeuvre appreciated by different sections of the population. In the present day, we can attribute 154 works to him, which is no less than a quarter of the entire surviving profane repertoire of the Trecento. The lion's share of Landini's work consists of ballatas for two or three voices: Italian love songs that share a poetic structure (AbbaA). Landini explores a range of styles in his compositions, from simple dance music to intricately wrought pieces with complex canons or an isorhythmic structure. What makes his music so recognisable are the wonderful, refined melodies.

Landini is assumed to have written many of the texts he set to music. They are often decidedly descriptive, frequently mentioning colours and light. The leitmotiv of the eyes – sometimes weeping, sometimes adoring – is found throughout his oeuvre.

Quel sol che raggia

Quel sol che raggia sempre nel cor mio
per tua belleçça non manca virtute
perche tu, donna, non mie die salute
prima che vidi tuo gentil aspeto,
spechiando tu angelica figura.

De zon, die immer straalt in mijn hart,
is, dankzij jouw stralende schoonheid, zeker in staat
mij de zaligheid te schenken,
zodra ik jouw lieflijke aanblik kan zien
en kijken naar jouw engelen-figuur.

Come nel sole non è ma difetto
spera che tu di me non fossi dura
or veggio boche che contra natura
son di dureçça tue bilta vistute
po'che non a' pieta di me ferute.

Gebroken heeft de zon immers niet; vandaar de hoop
dat je niet hardvochtig wordt jegens mij.
Maar wat zie ik? Mondtrekken die, tegennatuurlijk,
jouw schoonheid met hardheid vermengen,
want medelijden met mijn kwetsuren heb je niet.

Perchè virtù fa l'uom costante e forte

Perchè virtù fa l'uom costante e forte
a virtù corra chi vuol fuggir morte.

Omdat alleen de deugd een man standvastig maakt
en sterk, laat daarom wie aan de dood wil ontsnappen
de deugd nastreven.

Che val fuggir quel che sempre s'appressa
e che ci guid'ognor a mortal fine?
Corre la nostra vita e mai non cessa

in fin che giugne a l'ultimo confine;
chi più combatte contro a tai ruine
più tost'è vinto e più s'appressa a morte.

Wat baat het te vluchten voor wat steeds nader komt
en ons met elk uur dichter bij het doodseind brengt?
Ons leven snelt maar voort en stopt niet
vooraleer 't aan d' eindgrens komt;
wie zich 't meest verzet tegen die ondergang,
wordt 't eerst verslagen
en komt 't dichtst in de buurt van de dood.

Che val terra cercare od aer sano
e 'n quello viver con l'alma corrotta?
O pensier cieco, ignorante e vano
tant'è tua mente da' vizi condotta
che l'alma immortal conquidi ogn'otta.
e 'l mortal corpo vuo' campar da morte.

Wat baat het 't land op te zoeken of zuivere lucht
en daar te leven met een verdorven ziel?
Ach, blind verstand, onwetend en ijdel,
zo sterk wordt je geest door d' ondeugd gestuurd
dat d' onsterfelijke ziel er voortdurend bij neervalt
en 't sterfelijke lijf de dood uit de weg wil blijven gaan.

Che val più tardi che più tosto andare
dove infinito è il tempo e loco?
Quanti son folli, che pur credon stare
e trovansi ingannati da tal gioco
usando assai del male e del ben poco
tanto che vien la non saputa morte!

Wat baat het vroeger of later te vertrekken
als tijd en plaats immers zonder eind zijn?
Hoeveel dwazen zijn er wel die denken staan te blijven

en door dat spelletje worden bedrogen,
veel van 't kwade verrichtend, en van 't goede weinig,
tot dan plots de dood verschijnt, onverwacht.

Che val, mia canzonetta, che tu canti
di quel che ciaschedun pianger dovria?
Vattene pur, e dillo a tutti quanti
ch'alcun non fu gia mai ni è ni fia
che passar non convegna quella via
che ciascun fugge e che ci guida a morte.

Wat baat het, mijn stroofje, dat je zingt
over 't geen ieder bewenen zou moeten?
Adieu, ga 't eenieder maar vertellen
dat er nooit of te nimmer een was, is of zal zijn
die niet daar moet passeren waar niemand dat wil
en waarlangs we naar de dood worden geleid.

Doulz amis

Doulz amis, oy mon compleint:

Lieve vriend, hoor mijn klacht:

a toy se pleint
et compleint
par deffaut de tes secours.

mijn hart doet zijn beklag en lamenteert
bij gebrek aan bijstand van jouw zijde.

Mes cuers qu'amours si contreint
que tiens remeint
dont mal meint
ay, quant tu ne me secours
en mes langours.

Liefde beklemmt mijn hart zozeer, dat het aan jou blijft
toebehoren en de pijn dus blijft, ach, als jij mij niet

bijstaat in mijn treurnis.

Car d'ailleurs
n'est riens qui confort m'amaint.
S'en croist mes plours
tous les jours.
Quant tes cuers en moy ne maint.

Want er is niets anders dat mij verlichting brengt.
En dus nemen mijn tranen toe, met de dag,
aangezien jouw hart niet bij mij is.

Amis, t'amour si m'ataint
que me vis taint
et destaint
souvent de pluseurs coulours.

Vriend, mijn liefde voor jou raakt mij zózeer,
dat mijn gezicht vaak verschillende kleuren krijgt
en weer verbleekt.

Et mon dolent cuer estraint;
si le destraint
qu'il estaint
quant en toy n'a son recours.

En hij drukt zwaar op mijn droeve hart
en kwelt het zozeer dat het bezwijkt
als het geen bijstand krijgt van jou.

S'a jours trop cours
se n'acours
pour li garir, car il creint
mort qui d'amours
vient le cours
quant tes cuers en moy ne maint.

Dus resten er heel weinig dagen als jij niet toesnelt om
het te genezen, want het vreest de dood die door de

liefde komt aangesneld,
aangezien jouw hart niet bij mij is.

Mon cuer t'amour si ensaint
qu'il ne se faint
qu'il ne t'aint
pour tes parfaites doucours;

Mijn hart is zo vol liefde voor jou
dat het niet kan verbergen
dat het jou bemint om je volmaakte vriendelikheden;

et ta biaute qui tout vaint
dedens li paint
et empraint
aveuc tes hautes valours.

en je innemende schoonheid staat afgebeeld
in mijn hart en staat ingekerfd
samen met jouw grote verdiensten.

S'en sont gringnours
mes dolours
et plus dolereus mi plaint
et en decours
mes vigours.

Quant tes cuers en moy ne maint.

Daardoor zijn mijn pijnen heviger
en is mijn klacht smartelijker en nemen mijn krachten
af, aangezien jouw hart niet bij mij is.

Adyou adyou dous dame iolie

Adyou, adyou dous dame iolie,
kar da vous se depart lo corps plorans;
mes a vous las le spirt e l'arme mie.

Vaarwel, vaarwel, lieve, schone vrouwe,

mijn lichaam neemt huilend afscheid van u,
maar bij u, liefvallige, laat ik mijn geest en mijn hart.

Lontan da vous, ay las! vivran dolant,
byen che loyal seran tout ma vie.

Ver van u zal ik, ach helaas, verdrietig leven,
hoewel ik mijn hele leven trouw zal zijn.

Poyr tant, ay clere stelle, vos prie
com lermes e sospirs, tres dousemant
che loyaute haies pour vestre amye.

Daarom, ach, heldere ster, smee ik u
met tranen en zuchten, zeer teder,
dat u trouw blijft aan uw vriend.

Creata fusti

Creata fusti, o vergine Maria,
da quel Signore in chui e la balia.

U werd geschapen, maagd Maria,
door de Heer in wie de almacht rust.

Per lo pechare d'Adamo, fu rimosso
il nostro Padre chon mente bramosa
del tuo Figliuolo, che tu portasi adosso
per ischamparti, o madre gloriosa.

Door Adams zonde werd onze Vader, die dit absoluut wou,
van Zijn Zoon weggerukt, die u in zich droeg,
om u te redden, o roemrijke moeder.

Vergine donna, se' saggia e vezosa:
aiuta 'l pechator per chortesia.

Maagdelijke vrouw, wijs en aantrekkelijk bent u:
kom alstublieft de zondaar te hulp.

Questa fanciull' Amor

Questa fanciull' Amor fallami pia,
che m'ha ferito el cor nella tuo via.

Laat dit meisje wat erbarmen vertonen, Amor, want
z' heeft mij 't hart getroffen op jouw bekende manier.

Tu m'ha', fanciulla, sì d'amor percosso
che solo in te pensando trovo posa.

El cor di me da me tu ha' rimosso
cogi ochi belli et la faccia gioiosa;
però al servo tuo, deh sie piatosa
merçe ti chiego alla gran pena mia.

Je hebt me zo van liefde door elkaar geschud, meisje,
dat alleen 't denken aan jou mij rust verschaft.

Je hebt me 't hart uitgerukt
met je mooie oogjes en je lachende snoet;
maar wees genadig voor je dienaar,
om meelij bid ik je, meelij voor mijn diepe pijn.

Questa fanciull' Amor ...

Laat dit meisje ...

Se non soccorri alle dogliose pene
il cor mi verrà meno, che tu m'ha' tolto

ché la mia vita non sente ma' bene
se non mirando 'l tuo veçoso volto.

Da poi, fanciulla, che d'amor m'ha involto
priego ch'alquanto a me benignia sia.

Als je mijn smartelijk lijden niet opbeurt, gaat mijn hart
ten onder, een hart dat jij me hebt ontnomen;
mijn leven is immers alleen op koers
bij 't aanschouwen van jouw bekoorlijke trekken.
Ik bid je daarom, meisje, omdat je m' in de liefde hebt
gewikkeld, mij enigermate ter wille te zijn.

Questa fanciull' Amor ...

Laat dit meisje ...

Lasso di donna

Lasso di donna vana innamorato

son, che pur mi lusinga con inganno dàmmi speranza,
non mi toglie affanno perch'è fallace 'l suo ben disiato.

Helaas ben ik verliefd op een ijdele vrouw,
een die me weliswaar vleit, maar bedrieglijke hoop
opwekt, een die m'n zielepijn niet heelt,
omdat het goed waar ik naar snak, vals is.

I' mi dolgo che tanto 'l su' amor fello seguit'ho già,
che, mutato 'l capello

i vegio fato per biancheza vile.

Het verdriet me dat ik al zo lang haar loze liefde naloop,
dat mijn haar is verkleurd, grijs en zonder glans.

Piacer non è che mai potessi averlo;
ma le promesse dolci e 'l volto bello a lei
sanza ragion mi fanno umile.

Ik zal haar wel nooit kunnen krijgen, maar haar zoete
beloftes en haar mooie trekken zorgen ervoor
dat ik me, nodeloos, onderdanig blijf tonen.

Bench'io conosca el suo malvagio stile
ancor la mente stolta non si sazia;
fammisi incontro e non prendo la grazia;
altri ch 'l vero amante fa beato.

Ook al ken ik haar boosaardige streken, toch krijgt mijn
zelfingenomen geest er niet genoeg van; ze komt naar
me toe, maar genade vind ik niet bij haar; een ander
dan haar echte minnaar maakt ze gelukkig.

Che pena

Che pena è quest' al cor, che si non posso
usar cortesemente con questa mala gente,
ch' i' non sia pur da l'invidia percosso!

Wat een hartepijn toch, dat ik niet hoffelijk
met deze slechte lui kan omgaan,
zonder door hun afgunst te worden getroffen.

Ma veramente ma' non mi torranno
dal proposito mio quest' invidiosi;

Maar voorwaar, nooit zullen ze mij van m'n voornemen
afbrengen, deze afgunstelingen;

ben potranno dir mal, se dir vorranno,
ch' i' non séguiti quel ch' io mi dispuosi,
già lungo tempo; e farogli dogliosi
non già con villania,
ma per tener tal via,
che far non mi potran diventar rosso.

laat hen maar kwaad spreken, als ze dat willen,
ik blijf mijn opzet al geruime tijd getrouw;
ik zal hen er spijt van doen krijgen, maar niet
met laaghartigheid, wél door mijn koers aan te houden,
zonder dat ik er rode kaken aan overhoud.

Che pena è quest' al cor ...

Wat een hartepijn toch ...

Mostrommi amor

Mostrommi amor gia fra le verdi fronde
un pellegrin falcon c'a l'onbra stava
disciolto in parte et libertà cercava.

Amor liet me, tussen 't groen, daar in de schaduw,
een slechtvalkje opmerken; voor een stuk vrijgemaakt

was het, én op zoek naar vrijheid.

Fortuna gli tenea la vista chiusa
contra la quale usava ogn'arte e ingegno
sol per driçarsi all'onorato segno.

Fortuna hield hem de kap voor d'ogen
en het gebruikte al zijn kunnen en verstand
om rechtop te stijgen naar 't eervol teken.

Allor conobi ben che per natura
tendeva di volare in grand'altura.

Toen begreep ik dat het, van nature,
naar de vlucht op grote hoogte streefde.

Amor con fede

Amor con fede seguito, speranno
grazia da' lucid'ochi, che mi sfanno.

Met vertrouwen volg ik Amor, hopend op genade
van die glanzende ogen die mij ten onder brengen.

Ma s'umilta contra dureza vale
in amar sempre con sincero core.

Maar als deemoed hardvochtigheid overmeestert,
gebeurt dat in de liefde steeds met een open hart.

Pur pieghera l'alter cor quello strale.
che renda a' sensi el perduto vigore.

Die straal zal 't verwaande hart doen buigen, de straal
die de zintuigen hun verloren macht weergeeft.

E la virtù de l'eccelso splendore
rendera pace al mio molesto affanno.

En de kracht van haar uitmuntende pracht
schenkt rust aan mijn drukkend lijden.

Vertaling: Walter Geerts, Marianne Lambregts

DOCUMENTAIREFILM

Die große Stille

Zo 25.08.24

De Cinema, 14.30 uur

Philip Gröning

regie direction

De monniken van La Grande Chartreuse

gregoriaanse zang chant

Nog altijd gaan ze zwijgzaam door het leven: de kloosterlingen van de orde der kartuizers. De Frans-Zwitsers-Duitse film *Die große Stille* (2005) biedt een unieke inkijk in het leven zoals het is in het hermetisch afgesloten kartuizerklooster Grande Chartreuse in de Franse Alpen. Regisseur Philip Gröning deelde enkele maanden het leven van de monniken om deze uitzonderlijke prent te kunnen realiseren. Bijzonder is dat er nauwelijks wordt gesproken en enkel de gregoriaanse gezangen van biddende monniken weerklinken. Deze lofzang op de verstilling ("Als stilte de muziek is van de ziel, dan is de Duitse regisseur Philip Gröning erin geslaagd die te laten horen", aldus De Morgen) werd genomineerd als beste documentairefilm voor de Duitse Filmprijs 2006 en won de Special Jury Prize op het Sundance Film Festival, het grootste Amerikaanse festival voor de onafhankelijke film.

Even today, they spend their lives in silence: the monks in the Carthusian order. The French/Swiss/German film *Die große Stille (Into Great Silence)* (2005) offers a unique insight into everyday life in the Carthusian monastery Grande Chartreuse in the French Alps, where no visitors are allowed. The director, Philip Gröning, shared the monks' lives for several months to be able to make this exceptional movie. The film is unusual in that it has hardly any dialogue, and only the Gregorian hymns of the monks at prayer are heard. "If silence is the music of the soul, the German director Philip Gröning has succeeded in making it 'audible'", claimed newspaper De Morgen. In 2006, this ode to silence was nominated as the best documentary film for the German Film Prize and won the Special Jury Prize at the Sundance Film Festival, the largest American festival of independent film.

PER-SONAT

Zo 25.08.24

Sint-Pauluskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Paul Kolb

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Sabine Lutzenberger	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Dorothea Jakob	<i>sopraan soprano</i>
Karin Weston	<i>sopraan soprano</i>
Sabine Lutzenberger	<i>mezzosopraan mezzo-soprano</i>
Tessa Roos	<i>mezzosopraan mezzo-soprano</i>
Bernd Oliver Fröhlich	<i>tenor tenor</i>
Martin Kautzsch	<i>tenor tenor</i>
Tim Scott Whiteley	<i>bas bass</i>
Elizabeth Sommers	<i>vedel fiddle</i>
Elizabeth Rumsey	<i>vedel fiddle</i>

Dum Pater Familias <i>(pelgrimslied, geïmproviseerd organum in de stijl van Musica enchiriadis)</i>	Anoniem
Iacobus et Iohannes dixerunt ad Ihesum <i>(introïtus uit de avondwake)</i>	Anoniem
Nimis honorati sunt amici tui <i>(graduale uit de avondwake)</i>	Anoniem
Psallat chorus celestium <i>(officiehymne uit de avondwake, geïmproviseerd organum in de stijl van Musica enchiriadis)</i>	Anoniem
Psallat chorus celestium estampie	Anoniem / <i>bewerking: Baptiste Romain</i>
In hac die laudes com gaudio <i>(conductus organum uit de mis)</i>	Anoniem
Misit Herodes rex manus <i>(graduale uit de mis)</i>	Anoniem
Ascendens Ihesus in montem <i>(offertorium uit de mis)</i>	Anoniem
O adiutor omnium seculorum <i>(responsorium met organum-vers: Qui subvenis, gloria en prosa: Portum in ultimo)</i>	Anoniem
Ad superni regis decus <i>(hymne uit de appendix van de Codex Calixtinus)</i>	Anoniem
Rex immense, kyrie eleison <i>(organum uit de getropeerde mis)</i>	Anoniem
Alleluia - Gratulemur et letemur <i>(sequens uit de mis, geïmproviseerd organum in de stijl van Guido van Arezzo)</i>	Anoniem

Jakobus

Met PER-SONAT ondernemen we als een pelgrim een spirituele reis naar Santiago de Compostela, om in de kathedraal gezangen voor de Heilige Jakobus de Meerdere te ervaren. Jakobus was een van de twaalf apostelen van Christus. Volgens de legende werd zijn graf in de 9de eeuw in het Noord-Spaanse Santiago de Compostela ontdekt, wat aanleiding gaf tot een rijke pelgrimstraditie.

In het archief van de kathedraal wordt de Codex Calixtinus bewaard, een belangrijk 12de-eeuws manuscript. In de verschillende hoofdstukken vindt de lezer onder andere preken voor de liturgie, een beschrijving van de wonderen van de Heilige Jakobus de Meerdere en, als Michelingids *avant la lettre*, zelfs reistips voor de pelgrim. Doorheen het manuscript zijn verschillende gezangen genoteerd, maar van uitzonderlijk belang zijn de 22 liturgische gezangen in het Aanhangsel I. Het zijn prachtige organa, voorbeelden van een vroege polyfonie. Er bestaan diverse types van organa, gaande van een eenvoudige meerstemmigheid in een parallelle beweging van kwinten of octaven, tot een vrijer organum, waarbij één zanger lange notenwaarden zingt, terwijl een andere zanger een melismatische lijn uitvoert.

De polyfonie in de Codex Calixtinus is genoteerd, maar past in een traditie van geïmproviseerd contrapunt, dat reeds een eeuwenlange traditie kende. Het 9de-eeuwse *Musica enchiriadis* is een handboek met aanwijzingen voor meerstemmige improvisatie. De onbekende auteur legt aan de lezer uit hoe op een bekende gregoriaanse melodie (*vox principalis*) een tweede partij (*vox organalis*) kan worden geïmproviseerd. PER-SONAT laat het geïmproviseerde contrapunt dialogeren met het genoteerde. Sommige genoteerde organa worden ook solistisch uitgevoerd met begeleiding op instrumenten uit de Karolingische tijd (8ste-10de eeuw).

James the Great

PER-SONAT takes us like pilgrims on a spiritual journey to Santiago de Compostela, to experience hymns to St James the Great in the cathedral. James was one of the Twelve Apostles of Christ. According to legend, his grave was discovered in Santiago de Compostela in northern Spain in the 9th century, which sparked off a rich tradition of pilgrimage.

The Codex Calixtinus, an important 12th century manuscript, is held in the cathedral's archive. Readers will find sermons for the liturgy and a description of the miracles of St James the Great among its pages, and even – like an early Lonely Planet guide – travel tips for pilgrims. Various hymns are included throughout the manuscript, but the 22 liturgical hymns in Annex I are especially important. They are magnificent organa, examples of early polyphony. There are different types of organa in existence, ranging from simple polyphony in a parallel movement of fifths or octaves to a freer variant in which one singer sings long notes while another performs a melismatic line.

The polyphony in the Codex Calixtinus is written out, but it belongs to a tradition of improvised counterpoint that had already existed for centuries. The 9th century *Musica enchiriadis* is a manual containing guidelines for polyphonic improvisation. Its anonymous author explains to the reader how a second part (vox organalis) can be improvised on an existing Gregorian melody (vox principalis). PER-SONAT brings improvised counterpoint into dialogue with the notated music. Some notated organa are also performed by a solo singer, accompanied by instruments from the Carolingian period (8th-10th centuries).

Dum Pater Familias

Dum Pater Familias
rex universorum
donaret provincias
jus apostolorum
Jacobus yspanias
lux illustrat morum.

Toen God de Vader, de koning van alles,
de provincies verdeelde onder de apostelen,
verlichtte Jakobus Spanje als stralende voorbeeld.

Refrein I

Primus ex apostolis
martir Jherosolimis
Jacobus egregio
sacer est martirio.

Als eerste onder de apostelen was hij in Jeruzalem
martelaar. Jakobus is heilig door zijn bijzondere
martelaarschap.

Iacobi Gallicia
opem rogat piam
plebe cujus gloria
dat insignem viam
ut precum frequentia
cantet melodiam.

Galicië vraagt om de vrome hulp van Jakobus.
Zijn roem toont het volk de eervolle weg
om een melodie te zingen met veelvuldige gebeden.

Refrein II

Herru Santiagu
grot santiagu
e ultreia e suseia

Deus adjuva nos.

Heer Santiago (Heilige Jakobus),
Grote Santiago (Grote Jakobus),
voorbij, omhoog. God, help ons.

Iacobo dat parium
omnis mundus gratis
ob cuius remedium
miles pietatis
cunctorum presidium
est ad vota satis.

Heel de wereld betuigt Jakobus graag dank,
door zijn hulp is hij een soldaat van de vroomheid,
een voldoende steun en bijstand voor allen.

Iacobum miraculis
quem fiant per illum
arctis in periculis
acclamet ad illum
quiquis solvi vinculis
sperat propter illum.

Jakobus is beroemd door zijn mirakels,
al wie van de boeien wil worden verlost, roept hem in
de hoogste gevaren aan en krijgt door hem nieuwe hoop.

O beate Jacobe
virtus nostra vere
nobis hostes remove
tuos ac tuere
ac devotos adhibe
nos tibi placere.

O heilige Jakobus, onze echte deugd,
houd je vijanden weg van ons, bescherm ons
en zorg ervoor dat wij, vromen, je trouw zijn.

Iacobo principio
veniam speramus
et quas ex obsequio
merito debemus
patri tam eximio
dignas laudes demus.

Door de machtige Jakobus hopen wij op vergiffenis,
waardige eer brengen wij uit volgzzaamheid
en terecht aan zulk een belangrijke vader.

Iacobus et Iohannes dixerunt ad Ihesum

Iacobus et Iohannes dixerunt ad Ihesum:

Da nobis, ut unus ad dexteram tuam
et alius ad sinistram sedeamus in gloria tua. Gloria.

Jakobus en Johannes zeiden tot Jezus:

“Geef ons, dat de een aan Uw rechterhand en de ander
aan Uw linkerhand moge zitten in Uw glorie.” Gloria.

Jam nos delectat locus celisitudinis
sed prius via exerceat Jaboris.

Nu verheugt ons de plaats van verhevenheid,
maar eerst moet de weg van arbeid ons oefenen.

Nimis honorati sunt amici tui

Nimis honorati sunt amici tui, Deus:

nimis confortatus est principatus eorum.

Uw vrienden zijn zeer geëerd, God:
hun heerschappij is zeer versterkt.

Dinumerabo eos:

et super arenam multiplicabuntur.

Ik zal ze tellen: en zij zullen worden vermenigvuldigd,
meer dan er zandkorrels zijn.

Psallat chorus celestium

Psallat chorus celestium,
letetur plebs fidelium,
nunc resonent perpetuam
apostolorum gloriam,

Het koor van de hemelingen moet zingen,
het volk van de gelovigen moet verheugd zijn,
ze moeten nu de eeuwige roem van de apostelen
laten weerklinken,

in quorum choro Iacobus
primus fulget apostolus
nam per Herodis gladium
primum sumpsit poli tronum.

in hun koor schittert Jakobus als eerste,
want door het zwaard van Herodes
heeft hij de eerste troon in de hemel verworven.

Hic Zebedei Iacobus
maior vocatur et probus,
qui facit in Gallecia
miraculorum milia.

Deze zoon van Zebedeus wordt de grote
en de rechtvaardige genoemd.
Hij verricht duizenden mirakels in Galicië.

Ad templum cuius splendidum
cunctorum cosmi climatum
occurrunt omnes populi
narrantes laudes Domini.

Naar zijn schitterende heiligdom komen alle volkeren
van alle streken van de wereld,
zij vertellen de lof van de Heer.

Armeni, Greci, Apuli,
Angli, Galli, Daci, Frisi,
cuncte gentes, lingue, tribus
illuc pergunt muneribus.

Armeniërs, Grieken, Apuliërs,
Engelsen, Galliërs, Daciërs, Friezen,
alle volkeren, talen, stammen
trekken er met geschenken heen.

Zelus Patris et Filii
et Spiritus Paracliti
nostra perfundat viscera
per Iacobi suffragia. Amen.

De liefde van de Vader en de Zoon en van de Geest,
de Trooster, moet onze harten doordringen
door de voorspraak van Jakobus. Amen.

In hac die laudes cum gaudio

In hac die laudes cum gaudio
demus summi factoris filio.

Laten wij op deze dag met vreugde eer betonen
aan de Zoon van de hoogste Schepper.

Refrein

Iacobe apostole sanctissime,
nos a malis erue, piissime.

Apostel Jakobus, allerheiligste,
verlos ons van het kwade, vroomste.

Hec est dies ceteris dignior;
orbe fulgens, multis celebrior

Dit is de dag die waardiger is dan de overige dagen,
schitterend in de wereld, beroemder dan de vele
andere dagen.

Qua Iacobus scandit ad angelos;
splendens celo pangit Christi melos.

Op deze dag stijgt Jakobus naar de engelen;
hij schittert in de hemel en zingt de liederen van de Heer.

James Zebedei natus karissimus
signa fecit mundo clarissimus.

De liefste zoon van Zebedeus
verricht wonderen, de roemrijkste van heel de wereld.

Cecis, claudis levamen tribuit;
auxilium omnibus prebuit.

Hij brengt de blinden, de lammen verlichting,
aan allen heeft hij hulp geboden.

De ultimo ergo iudicio,
perducat nos in celi solio.

Hij moet ons dus wegleiden van het laatste oordeel,
naar de troon van de hemel.

Ascendens Ihesus in montem

Ascendens Ihesus in montem,
ocavit ad se Iacobum Zebedei
et Iohannem fratrem Iacobi;

Toen Jezus de berg beklom, riep hij Jakobus,
de zoon van Zebedeus, bij zich,
en Johannes, de broer van Zebedeus;

et imposuit eis nomina Boanerges,
quod est filii tonitruui.

en hij gaf hun de naam Boanerges,
wat zonen van de donder betekent.

Etenim sagitte tue, domine, transeunt;
vox tonitruui in rota.

Dus, Heer, Uw pijlen vliegen voorbij,

de stem van de donder ligt op het rad.

O adiutor omnium seculorum

O adiutor omnium seculorum
o decus apostolorum
o lux clara Gallicianorum
o advocate peregrinorum,
Iacobe, supplantator viciorum
solve nostrorum catenas delictorum
et duc nos ad salutis portum.

O helper van alle eeuwen, o sier van de apostelen,
o helder licht van de bewoners van Galicië,
o toeverlaat van de vreemdelingen,
Jakobus, verlosser van de zonden,
maak de ketens van onze zonden los
en leid ons naar de haven van het heil.

Qui subvenis periclitantibus
ad te clamantibus
tam in mare quam in terra,
succurre nobis nunc
et in periculo mortis.
et duc nos ad salutis portum.

Jij die hen helpt, die gevaar lopen en die jou aanroepen,
zowel te land als ter zee, steun ons nu
en leid ons in het doodsgevaar naar de haven van het heil.

Gloria Deo Patri almo excellentissimo,
et Filio eius pio altissimo,
amborumque Spiritui Sancto.

Eer aan God de Vader, de goede en allerhoogste,
en aan Zijn Zoon, de vrome, de hoogste,
aan allebei en aan de Heilige Geest.

Portum in ultimo
da nobis iudicio,
ita ut cum Deo
carenti principio
et cum eius Nato,
qui est sine termino.

Geef ons bij het laatste oordeel een haven,
zodat we bij God vertoeven, die geen begin kent
en bij Zijn Zoon, die geen einde kent.

Et cum Paraclito
ab utroque edito
expulsi a tetro
Tartareo puteo
angelorum choro
coniuncti sanctissimo.

En met de trooster (Heilige Geest) voortgekomen uit
beiden, verdreven uit de duistere put van de Tartarus,
verenigd met het heilige koor van de engelen.

Purgati vicio,
potiti gaudio
cum vite premio
te duce, patrono,
intremus cum pio,
paradisi voto
[h]ortum.

Mogen wij, gezuiverd van ondeugd, vol vreugde,
met de beloning van het leven onder uw leiding,
beschermheer, met het vrome verlangen
binnengaan in de tuin van het paradijs.

Rex immense, kyrie eleison

Rex immense, pater pie eleison.

Kyrieleison.

Grote Koning, vrome Vader, heb medelijden.

Heb medelijden.

Sother, theos athanatos eleison.

Kyrieleison.

Redder, onsterfelijke God, heb medelijden.

Heb medelijden.

Palmo cuncta qui concludis eleison,

Kyrieleison.

U die alles afsluit met een zegepalm, heb medelijden.

Heb medelijden.

Christe, Fili Patris summi eleison.

Christe eleison.

Christus, Zoon van de hoogste Vader, heb medelijden.

Christus, heb medelijden.

Qui de celis descendisti eleison.

Christe eleison.

U, die uit de hemel bent neergedaald, heb medelijden.

Christus, heb medelijden.

Tuum plasma redemisti eleison.

Christe eleison.

U hebt Uw schepping vrijgekocht, heb medelijden.

Christus, heb medelijden.

Consolator dulcis amor eleison.

Kyrieleison.

Trooster, zoete liefde, heb medelijden.

Heb medelijden.

Qui Jacobum illustrasti eleison.

Kyrieleison.

U die Jakobus hebt verlicht, heb medelijden.

Heb medelijden.

Cuius prece nobis parce eleison.

Kyrieleison.

Spaar ons door zijn voorspraak.

Heb medelijden.

Alleluia - Gratulemur et letemur

Alleluia

Halleluja.

Gratulemur et letemur

summa cum leticia.

Letabunda et cemeha

gaudeat Yspania.

Laten wij dankbaar en blij zijn met de grootste vreugde.

Moge Spanje zich verheugen, vrolijk en opgewekt.

In gloriosi Iacobi almi

prefulgenti nizaha,

qui hodie celos haurit

in caelestis nichil gloria.

In de schitterende overwinning van de glorieuze
en goede Jakobus, die vandaag, opstijgend naar de
hemel, wordt gekroond in hemelse glorie.

Hic Iacobus Zebedei

ahiu mehora Iohannis

supra Iamam Galilee

a Salvatore nicra.

Deze Jakobus, zoon van Zebedeus, broer van de
gezegende Johannes, werd bij het meer van Galilea

door de Verlosser geroepen.

Quo iubente cunctis spretis
fidem alme Trinitatis
velut mesaper emuna
predicat in bihuza.

Op Zijn bevel liet hij alles achter en verkondigde het geloof in de goede Drie-eenheid, zoals een prediker van de waarheid in Judea predikt.

Iacobus ysquirros
dat legis testimonia,
Christum pandit per secula
eundo per cosmi climata.

Jakobus, machtig in genade, legt getuigenis af van de wet, verkondigt Christus door de eeuwen heen, terwijl hij door de wereld trekt.

Messie incarnacio et sub Pilato passio
est apostoli devar zossa.
Et Christi resurrectio, mirabilis ascensio
est eius predicacio rama.

De vleeswording van de Messias en Zijn lijden onder Pilatus zijn de heilige woorden van de apostel. Ook de opstanding van Christus, Zijn wonderbare hemelvaart zijn zijn diepgaande prediking.

Dei omer magnalia,
prophetarum preconia
adducit in testimonia,
et David vaticinia sunt illi concordancia;
aperte magiz hic omnia.

Hij verkondigt de wonderen van God, voert de profetieën van de profeten als bewijzen aan, en de voorspellingen van David stemmen daarmee

overeen. Openlijk verkondigt hij alles.

Tunc guezoloz miracula faciebat
preclara prodigia,
sezim rahim rozef Christi athleta,
divina zarha que gracia.

Toen verrichtte hij grote wonderen, prachtige
voortekenen, de strijder van Christus wierp de boze
demonen uit en straalde in goddelijke genade.

Hic nazan se martirio
sub Herodis imperio maligno,
pro summi regis nato athanato;
sed iam letatur in gloria.

Hij gaf zichzelf over aan het martelaarschap
onder de heerschappij van de kwaadaardige Herodes,
voor de onsterfelijke Zoon van de hoogste Koning.
Nu verheugt hij zich al in de glorie.

Cuius gleba est translate
a patria ierosolimitana
in Gallecia optima, nunc in qua
divina agit miracula.

Zijn lichaam werd overgebracht van zijn vaderland
Jeruzalem naar het beloofde Galicië, waar hij nu
hemelse wonderen verricht.

Sarcophagum cuius sacrum egri petunt
salutemque capiunt.

Cuncte gentes, lingue, tribus illuc vadunt
clamantes: sus eia, ultreia.

Zijn heilige graf bezoeken de zieken, en zij verkrijgen
genezing. Alle volken, talen, stammen komen
daarheen en roepen: "Stijg hoger, ga vooruit."

Et diversa sacrificant munera
confitentes sua digne vicia.

En ze offeren verschillende gaven,
terwijl ze waardig hun zonden belijden.

Boanerges qui nuncuparis,
tonitruui natus vocaris;
supplantator nominaris,
a nobis supplantata vicia.

Boanerges word je genoemd, je wordt kind van de
donder genoemd, als verdrijver aangeduid,
verdrijf de ondeugden uit ons.

Qui vidisti in Thabor monte
transformatum Natum in Patre,
fac nos Ihesum perspicere
in poli leholam gloria.

Jij die op de berg Thabor de in de Vader getrans-
figureerde Zoon zag, laat ons Jezus zien
in de eeuwige glorie van de hemel.

O Iacobe christicola,
sis protector amaha
ut cum Christo tecum una
letemur in secula. Amen.

O Jakobus, vereerder van Christus, bescherm je volk,
zodat wij ons met Christus en met jou kunnen
verheugen in eeuwigheid. Amen.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Erwin Rauner

MAR

Dorothee Miels & Boreas Quartett Bremen

Zo 25.08.24

AMUZ, 22.15 uur

Uitvoerders

Dorothee Miels	<i>sopraan soprano</i>
Jin-Ju Baek	<i>blokfluiten recorders</i>
Luise Manske	<i>blokfluiten recorders</i>
Julia Fritz	<i>blokfluiten recorders</i>
Elisabeth Champollion	<i>blokfluiten recorders</i>

Ave Maria	<i>Anoniem</i>
Fors seulement	<i>Johannes Ghiselin (fl. 1491-1507)</i>
Plorer gemir crier / Requiem aeternam	<i>Pierre de la Rue (ca. 1452-1518)</i>
Requiem	<i>Jacob Obrecht (1457/58-1505)</i>
Il viendra le jour désiré	<i>Pierre de la Rue</i>
Puis que je suis hors du compte	<i>Pierre de la Rue</i>
Scaramella	<i>Loyset Compère (ca. 1445-1518)</i>
Amours mon fait de desplaisir	<i>Anoniem</i>
James que la	<i>Antoine Brumel (ca. 1460-1512/13)</i>
Fors seulement, à 3	<i>Johannes Ockeghem (ca. 1410-1497)</i>
Fors seulement	<i>Pierre de la Rue</i>
Si bibero crathere pleno ad lachrimas	<i>Ninot le Petit (fl. ca. 1500)</i>
Ave Maria	<i>Anoniem</i>
Sonnes muses melodieusement, à 3	<i>Alexander Agricola (1445/46?-1506)</i>
Deuil et ennuy / Quoniam tribulatio	<i>Johannes Prioris (fl. ca. 1485-1512)</i>
Royne du ciel / Regina celi	<i>Johannes Prioris</i>
Ma bouche rit	<i>Pierre de la Rue</i>
La mi la sol	<i>Heinrich Isaac (ca. 1450/55-1517)</i>

Basevi Codex

Petrus Alamire (ca. 1470-1536) was een telg uit de Beierse koopmansfamilie Imhoff die naar de Lage Landen kwam om een fascinerende carrière uit te bouwen. Aan het Bourgondisch-Habsburgse hof stond hij aan het hoofd van een atelier van kopiisten en miniaturisten. De kostbare Alamire-handschriften waren begeerde objecten voor de bibliotheken van de belangrijkste gezagsdragers, adel en rijke burgerij.

In de 19de eeuw kocht de Italiaanse verzamelaar Abramo Basevi een manuscript dat door het Alamire-atelier was samengesteld, waardoor het boek zijn naam kreeg. Deze Basevi Codex, tegenwoordig bewaard in de Biblioteca del Conservatorio di Musica Luigi Cherubini van Firenze, is een van de meest tot de verbeelding sprekende manuscripten van Petrus Alamire. Het is het enige nog bewaarde manuscript uit een Noord-Europees atelier voor een Italiaanse opdrachtgever, de familie Agostini Ciardi uit Siena.

In een uniek oblongformaat bevat de codex de oudste en grootste collectie seculier repertoire: in totaal 87 composities, waarvan niet minder dan 56 chansons. De codex roept echter heel wat vragen op, met mogelijke consequenties voor de uitvoeringspraktijk van de laat-middeleeuwse muziek. Terwijl aan de ordening van de composities heel wat aandacht werd besteed en er haast geen fouten in de muzieknotatie voorkomen, blijkt de kopiist heel slordig met tekst te zijn omgegaan, want meer dan de helft van de chansons is tekstloos. Of was dat een bewuste keuze? Daarvoor gaan steeds meer stemmen op. In andere handschriften worden courante misteksten, die de zangers vanbuiten kenden, immers wél minutieus opgetekend. Overgeleverde instrumenten, iconografie, geschreven bronnen en tabulaturen tonen aan dat er omstreeks 1500 een sterk ontwikkelde instrumentale praxis bestond. Boreas Quartett Bremen voert enkele chansons instrumentaal uit. Omdat de teksten ontbraken,

werden in enkele chansons de partijen voor zangeres Dorothee Miels gereconstrueerd.

Basevi Codex

Petrus Alamire (c. 1470-1536) was born into the Imhoff family of merchants from Bavaria. He moved to the Low Countries, where he made a fascinating career for himself running a workshop of copyists and miniaturists at the Burgundian Habsburg court. The precious Alamire manuscripts were objects of envy in the libraries of the most important rulers, nobles and the wealthy bourgeoisie.

In the 19th century, the Italian collector Abramo Basevi purchased a manuscript compiled by Alamire's workshop, which is how the book got his name. This Basevi Codex, now held by the Biblioteca del Conservatorio di Musica Luigi Cherubini in Florence, is one of the Petrus Alamire manuscripts that appeals most to the imagination. It is the only surviving manuscript from a Northern European workshop that was made for an Italian patron, the Agostini Ciardi family from Siena.

The codex contains the oldest and largest collection of secular repertoire in its unique, oblong format: a total of 87 compositions, including no fewer than 56 chansons. However, the codex raises many questions with possible consequences for the performance practice of late mediaeval music. Whereas great care was taken over the ordering of the compositions, and there are hardly any mistakes in the musical notation, the copyist seems to have been very sloppy with the text, because more than half the chansons have no text at all. Or was that a deliberate choice? More and more people think it was. In other manuscripts, after all, common texts from the mass that the singers knew back to front

and inside out were written out meticulously. Surviving instruments, iconography, written sources and tablatures show that there was a highly developed instrumental praxis around 1500. Boreas Quartett Bremen will perform some chansons in an instrumental version. In other chansons, where the texts are missing, the parts for the singer Dorothee Miels have been reconstructed.

Ave Maria

Ave Maria gracia plena
Dominus tecum
benedicta tu in mulieribus.
Alleluia.

Gegroet Maria, vol van genade, de Heer zij met u,
gezegend zijt gij boven alle vrouwen. Halleluja.

Plorer gemir crier / Requiem aeternam

Requiem eternam
dona eis Domine.
Heer, geef hun eeuwige rust.

Plorer, gemir, crier et braire
me commant en grant desplaisir.
Wenen, weeklagen, jammeren en huilen
voeren mij aan in heftig misnoegen.

Il viendra le jour désiré

Il viendra le jour désiré.
Il viendra ce que je demande.
De langverwachte dag zal komen.
Wat ik vraag, zal komen.
De la faulte Dieu me deffende.
Cest grant paine destre abusié.
Bij gebrek zal God me beschermen.
Het doet veel pijn te zijn afgewezen.

Puis que je suis hors du compte

Puis que je suis hors du compte
des amoureux dont on raconte

sans espoir ou entretenue

Omdat ik niet behoort tot de geliefden
van wie men vertelt dat hun liefde
hopeloos was of onhoudbaar,

je demande quant je margue
si ce mest grant honneur ou honte.

vraag ik me af, nu er ik erover nadenk,
of dat me tot eer of schande strekt.

Scaramella

Scaramella fa la gala
colla scharpa et la stivala.

La zombero boro borombetta,
la zombero boro borombo.

Scaramella maakt de vrouwen het hof met schoen en
laars. La zombero boro borombetta, la boro borombo.

Scaramella va alla guerra
colla lancia et la rotella.

La zombero boro borombetta,
la boro borombo

Scaramella trekt ten strijde met lans en schild.
La zombero boro borombetta, la boro borombo.

Amours mon fait

Amours mon fait de desplaisir mainte heure
et de couroux mon povre cueur labeure
car chasque jour me pourchasse a oultrance.

Liefde heeft me zo vaak verdriet gebracht
en dat verdriet moet mijn arm hart verdragen
want het achtervolgt me dag in dag uit.

Jen ay tel dueil et telle desplaisance

car cest par elle si convient que je meure.

Het heeft me zoveel leed en verdriet bezorgd
dat ik erdoor zal sterven.

Fors seulement

Vostre rigueur si tresfort me court seure
quen ce parti il fault que je masseure
dont je nay bien qui en riens me contente.

Jouw onverzettelijkheid weegt zo zwaar op mij,
dat ik nu overtuigd ben in deze zaak,
niets erin kan me tevreden stellen.

Fors seulement lactante que je meure
en mon las cueur nul espoir ne demeure
car mon maleur si tresfort me tourmente.

Behalve de verwachting dat ik zal sterven,
blijft er geen hoop over voor mijn vermoeide hart,
want mijn ongeluk kwelt mij bovenmate.

Fors seulement

Mon desconfort toute seule je pleure
en maudisant sur ma foy a toute' heure
ma loyauté qui tant me fait dolente.

Alleen voor mij ween ik mijn ontgoocheling uit:
uur na uur verwens ik, op mijn woord,
mijn eerlijke trouw, die mij zo heeft gepijnigd.

Las que je suis de vivre mal contente
quant de par vous n'est riens qui me sequeure.

Helaas, hoezeer ben ik gekweld door levensmoeheid,
nu ik door jouw schuld niets heb dat mij nog rest.

Ave Maria

Zie boven.

Sonnes muses melodieusement

Sonnes muses melodieusement,
chantes de voix et joues dinstrument
par doux acors et joieuse armonie,

Laat prachtige melodieën weerklinken, muzen,
zing en speel op je instrumenten
met zoete akkoorden en vreugdevolle harmonie,

et queung chascun a ce faire estudie
pour resjouir tout lor entendement.

en laat iedereen dit bestuderen,
om het begrijpende oor te verrukken.

Deuil et ennuy / Quoniam tribulatio

Deuil et ennuy soussy regret et paine
ont esloignié ma plaisance mondaine
dont a par moy je me plains et tourmente;

Verdriet, zorgen, pijn en angst
hebben de vreugde uit mijn wereld verdreven,
hiervoor moet ik klagen en lijden;

et en espoir nay plus ung brin dactante
voyez comment fortune me pourmaine.

en ik heb niet langer de minste hoop;
zie hoe slecht het lot met mij omgaat.

Royne du ciel / Regina celi

Regina celi letare alleluia.

Koningin van de hemel, verheug u, halleluja.

La mi la sol

La mi la sol.

La mi la sol.

Vertaling: Ike Cialona, Brigitte Hermans

CURSUS

Gregoriaans in/en polyfonie

Ma 26.08.24 t.e.m. wo 28.08.24

Thomas More Hogeschool, campus Sint-Andries

Nederlands gesproken *Dutch spoken*

Niels Berentsen

docent & zang teaching & singing

Pieter Mannaerts

docent teacher

Benjamin Jago Larham

zang singing

Gregoriaans in/en polyfonie – Hoe de meerstemmigheid geleidelijk aan uit het gregoriaans ontstond

Gedurende drie dagen verkennen Niels Berentsen en Pieter Mannaerts de vele stemmen van het gregoriaans en de polyfonie. Ze laten zien én horen hoe beide repertoires met elkaar verbonden zijn. Ontdek de verrassende geschiedenis van vijftien eeuwen gregoriaans en hoe de meerstemmigheid daar geleidelijk aan uit ontstond. Maak kennis met de vroegste ontwikkelingen, het vastleggen van het repertoire en zijn notatie in de Karolingische tijd, de enorme expansie ervan in de late middeleeuwen en de vele avonturen van het gregoriaans tussen de renaissance en onze 21ste eeuw. Maar dat is slechts een deel van het verhaal. Al vanaf de hoge middeleeuwen werden de gezangen van het gregoriaans verrijkt, aangevuld en overgroeid door andere stemmen. Uit eenstemmigheid ontstaat meerstemmigheid, aanvankelijk geïmproviseerd, maar later ook op schrift gesteld.

Via muziekopnamen en live gezongen voorbeelden en improvisaties door leden van Ensemble Diskantores laten de docenten horen hoe de verschillende vormen van een- en meerstemmigheid van de middeleeuwen en renaissance tot stand kwamen, en hoe het gregoriaans vaak in de polyfonie aanwezig blijft.

Gregorian Chant in/and Polyphony – How Polyphony gradually emerged from Gregorian Chant

Niels Berentsen and Pieter Mannaerts will spend three days exploring the many voices of Gregorian and polyphonic music. The participants will see *and* hear how the two repertoires are connected. Discover the astonishing history of fifteen centuries of Gregorian plainchant and

how polyphony gradually emerged from it. Find out about the earliest developments, how repertoire was written down and notated in Carolingian times, its enormous expansion in the Late Middle Ages and the many adventures of Gregorian music between the Renaissance and our own 21st century. But that is only part of the story. From the High Middle Ages onwards, Gregorian chants were enriched, supplemented and overgrown with other voices. Polyphony emerged from monophony: it was initially improvised, but later written down as well.

With recordings and live examples and improvisations sung by members of Ensemble Diskantores, the course facilitators show the participants how various forms of monophonic and polyphonic music emerged in the Middle Ages and Renaissance, and how Gregorian music often lingers within polyphony.

Essay

Van VOX naar VOCES en terug

Stratton Bull

*(artistiek leider Cappella Pratensis &
stafmedewerker Alamire Foundation)*

In den beginne was er de lijn. De muzikale lijn. De melodie. Een stukje gezang. Een verzonnen wijsje. Of misschien een vreemd liedje dat vorige nacht in de kroeg werd gezongen en dat nu de basis vormt voor een goddelijke polyfone mis. In de literatuur wordt gesproken over een 'cantus prius factus', of een 'eerder gemaakt lied': een muzikale lijn die bestond voor alle andere lijnen van een meerstemmige compositie. Er wordt gezegd dat polyfonie het simultane weerklinken is van meerdere melodische lijnen, elk met een gelijke waarde. Maar in feite is deze complexe textuur vaak het resultaat van de kracht van die ene, reeds bestaande lijn, waaruit al de rest is afgeleid. Die andere stemmen veronderstellen op hun beurt ook verschillende rollen. Alle polyfone lijnen zijn gelijk, maar sommige zijn meer gelijk dan andere. In den beginne was er de lijn: hier begint het polyfone scheppingsverhaal.

In deze overpeinzing van hoe één muzikale lijn de kracht heeft om meerdere stemmen te inspireren om in harmonie samen te zingen, zal

ik vertrekken vanuit mijn eigen ervaring als zanger en als dirigent – in het bijzonder met het vocale ensemble Cappella Pratensis – om enkele inzichten te geven in dit haast miraculeuze proces. Noem deze inzichten gerust getuigen van aan de polyfone frontlinie. Geen exhaustieve, overdreven technische beschrijvingen van compositorische technieken, maar eerder enkele willekeurige schetsen van hoe uitvoerders omgaan met zulke technieken (of er niet in slagen), hoe toehoorders deze begrijpen (of daar niet in slagen), en de verschillende manieren waarop zowel uitvoerders als luisteraars interageren met de *cantus prius factus*.

Zoals hierboven al aangegeven heeft de *cantus prius factus* een haast Bijbelse kwaliteit, de stem van de autoriteit. De ‘*primus inter (quasi) pares*’. En uiteraard zijn de teksten van deze lijnen in de context van de religieuze muziek vaak rechtstreeks afkomstig uit de *Bijbel*, via de grote collectie van religieuze monofone gezangen die we gregoriaans noemen. Tijdens het gros van de meer dan 2000 jaar westerse christelijke kerk deed dit uitgebreide repertoire van melodisch materiaal dienst als voedingsbodem voor het bredere muziekleven van het instituut. De antifonen, responsoria, missen, *propria* en talloze andere vormen van het gregoriaanse repertoire waren gedurende honderden jaren dagelijkse kost voor de kerkzangers – en dat is in sommige contexten vandaag nog steeds het geval. Gregoriaans is het ideale basismateriaal voor een grotere muzikale creatie, omdat de melodieën in combinatie met de teksten allerlei manieren bieden om betekenis te creëren binnen een muzikale textuur – een textuur die zelf vaak verbijsterend abstract lijkt te zijn. (Een *cantus prius factus* die gebaseerd is op liederen of andere melodische constructies, biedt gelijkaardige problemen en kansen, maar ik zal de focus hier op het gregoriaans leggen.)

Onze parate kennis van het gregoriaans is vandaag eerder beperkt. Toch maken we nog altijd kans op een “feest der herkenning”, een in Nederland

bekende uitdrukking, die het wonderlijke gevoel beschrijft wanneer je onverwacht een oude vriend tegen het lijf loopt. Denken we maar aan Josquins schitterende Mariamotet *Virgo saluferi*, waarin de beroemde melodie van het *Ave Maria* wordt gepresenteerd als een canon, waarbij ze niet één, maar twee keer uit de textuur tevoorschijn komt: eerst in de tenorpartij in het middenregister en dan in de superius, zwevend boven het drukke contrapunt. Dit zijn de momenten waarop de muzikale gebeurtenissen en de boodschap die ze uitdragen op hun duidelijkst zijn. Dat is één kant van het spectrum, te vergelijken met de enorme en perfect leesbare mozaïeken in de kathedraal van Monreale bij Palermo: de verhaallijn is helder, de emoties zijn sterk. Aan de andere kant van dat spectrum is er cantus-prius-factusmateriaal dat verborgen ligt in het complexe spel tussen de stemmen, misschien in lange notenwaarden die de melodie en tekst zo uitgerekt weergeven dat elke notie ervan ongrijpbaar is voor de luisteraar zonder partituur. In dergelijke gevallen lijkt het alsof de betekenis slechts toegankelijk is voor een publiek in een andere dimensie, waar de tijd volgens een ander ritme verloopt. Wie zou dat publiek kunnen zijn? Hier moeten we vergelijken met piepkleine details, hoog in de glasramen van een grote kathedraal, onmogelijk te grijpen voor ons, stervelingen, maar zonder twijfel bedoeld voor een publiek van één man, die van boven naar beneden kijkt.

Dit continuüm, van het begrijpbare tot het ondoorgrondelijke, is een belangrijk element in religieuze kunst – en ook in religieuze ervaring. Denk maar aan de adembenemende gevel van het Leuvense stadhuis. Doorheen honderden kleine taferelen, nauwgezet in de Brabantse zandsteen gesculpteerd, ontvouwt zich over de oppervlakte van het gebouw het hele verhaal van de *Bijbel*, van de schepping tot de laatste scène van de openbaring. We beginnen met de beelden die het dichtst bij ons staan, net boven ooghoogte, maar hoe meer ons oog naar boven wordt gericht, hoe moeilijker de details te onderscheiden zijn en hoe

minder zichtbaar de verhalen worden. We weten dat de verhalen er zijn, maar we moeten vertrouwen op het geloof.

Dit proces weerspiegelt een centraal mechanisme in de *Bijbel* zelf, hoewel het hier andersom werkt. De verhalen beginnen op een mythische manier, gehuld in de mist der tijd, waar een universum kan worden gecreëerd in zes dagen, waar mensen 600 jaar oud kunnen worden, waar het water van hele zeeën opzij kan worden geduwd door een eenvoudig gebaar. De schaal, de dimensie ligt buiten ons begrip. Geleidelijk aan worden de grenzen van tijd en ruimte echter duidelijk: koninkrijken en leiders, gedocumenteerd in historische bronnen. Details worden belangrijker en positioneren de Messias in een herkenbare context en als deel van identificeerbare gebeurtenissen. De suggestie is dat er een continuüm bestaat van het goddelijke tot het aardse en terug. Een pad, een poort, of – zoals de vroege christenen hun geloof noemden – de weg.

Waren renaissancecomponisten zich bewust van dit soort mechanismes toen ze hun schitterend klinkende structuren maakten? Ze zouden het wellicht niet zo hebben uitgedrukt als ik net heb gedaan, maar meestal waren ze wel opgeleide geestelijken, beslagen in theologie. Ze voelden zich als een vis in het water van deze religieuze denkwijze, dus bewust of onbewust integreerden ze deze weg in hun creaties, die het continuüm voorstellen dat het hier en nu verbindt met de eeuwigheid.

De vraag voor ons, in ons eigen hier en nu, is de mate waarin we als modern publiek nog toegang hebben tot dit continuüm, zonder de brede theologische en muzikale expertise die nodig is om zich bewust te zijn van de rol die een *cantus prius factus* speelt binnen de ruimere textuur. Goed doordachte programmaboeken – zoals het exemplaar dat u momenteel in uw handen hebt – kunnen helpen om zulke zaken uit te leggen, maar onvermijdelijk brengen ze de rijke inhoud van een gemeen-

schappelijk repertoire niet op dezelfde manier over als een levenslang contact met dat repertoire zou doen. Hetzelfde geldt voor concertinleidingen (live of online), die – wanneer ze met flair en ondersteund door de multimediale mogelijkheden van vandaag – het verborgen discours dat verstopt zit in de hiërarchie van muzikale lijnen tot leven kunnen brengen voor een publiek dat extra tijd en moeite wil besteden.

Cappella Pratensis heeft vaak gebruikgemaakt van multimedia in combinatie met doordacht gepresenteerde inleidingen waarin live wordt gezongen. Deze lecture-performances hebben onder andere als doel om de verschillende lagen waaruit een polyfone compositie is opgebouwd te onthullen voor het publiek. Centraal in dat soort inleidingen staat de manier waarop de cantus prius factus een commentaar kan zijn op de hoofdttekst van de misdelen en motetten, in een vorm van intertekstualiteit. Het onthullen van dit soort 'openlijk verborgen' narratieven is de passie van musicologe Jennifer Bloxam, met wie Cappella Pratensis al voor vele projecten samenwerkte. Professor Bloxam toont telkens weer hoe het verhelderen van de context van een polyfone compositie, en in het bijzonder het aantonen van intertekstualiteit, tot een diepere luisterervaring kan leiden.

Een voorbeeld van een recent project kan dienen als illustratie van deze benadering. In het derde opname- en concertproject rond de Den Bosch Koorboeken voerde Cappella Pratensis de vijfstemmige *Missa de Sancta Maria Magdalena* van Nicholas Champion uit. De mis is opgebouwd rond een tenorpartij die gregoriaanse melodieën bevat die een verslag zijn van de spirituele reis van de protagonist van de mis, de Heilige Maria Magdalena. Bloxam toonde hoe het hoogtepunt van het heiligenverhaal, haar rol als een van de eerste getuigen van de verrijzenis, samenvalt met het hoogtepunt van de liturgie, de elevatie, waarbij een eenvoudige hostie wordt getransformeerd tot het lichaam van Christus. Precies op

het moment van deze transsubstantiatie zingen de tenoren de woorden die Maria Magdalena sprak tot de apostelen: "Ik heb de Heer gezien." Dat is ook precies wat iedereen die in de mis aanwezig is op dat moment meemaakt, de blik gericht op de gewijde hostie die de priester omhoog houdt. Door live uitvoeringen van zowel het gregoriaans als de polyfone zetting van dit sleutelmoment in de mis te combineren met projecties van hedendaagse beelden die het moment van de elevatie laten zien, krijgt het schijnbaar abstracte weefsel van muzikale lijnen een veel diepere betekenis en dramatiek.

Cappella Pratensis heeft vaak de mogelijkheden onderzocht om polyfonie tot leven te brengen door middel van multimedia. Het meest uitgebreide van deze projecten was de gefilmde reconstructie van de liturgie rond Jacob Obrechts *Missa de Sancto Donatiano*, met inbegrip van een documentaire, interviews, ondertiteling met vertalingen en een interactieve partituur. In de toekomst zal het gebruik van nieuwe multimediatoepassingen in dergelijke contexten nog meer boeiende manieren bieden om de innerlijke werking van polyfone meesterwerken te onthullen. The sky is the limit.

In deze inspanning om het publiek inzicht te geven in de manier waarop bestaand muzikaal materiaal het drama van polyfone composities kan bezielen, mogen we de rol van de uitvoerders zelf niet vergeten. Net zoals acteurs hun motivatie moeten begrijpen om hun rol tot leven te brengen, zo moeten muzikanten – idealiter – hun plek in het grotere geheel van een polyfoon werk begrijpen. Zijn ze zich ervan bewust hoe het werk is samengesteld? Nemen ze deel aan de intertekstuele dialoog, misschien zelfs als vertolker van de boodschap van de melodie die wordt geciteerd? Helpt de dirigent de zangers en muzikanten om de verschillende 'motiveeringen' die in werking zijn te begrijpen?

Er is natuurlijk geen eenduidig antwoord op deze vragen: elke dirigent heeft een eigen benadering, en vive la différence! De complexiteit van de polyfone constructie zorgt er immers voor dat het perfect mogelijk is om geen oog te hebben voor de wisselwerking tussen de 'vox' en de 'voces' die plaatsvindt binnen de muzikale textuur. Het vasthouden van tempo, intonatie, balans en alle andere muzikale parameters is al meer dan genoeg om de uitvoerders bezig te houden. Dit is een situatie die musicoloog John Milsom betreurt. Milsoms werk bevat gedetailleerde analyses van composities uit de middeleeuwen en renaissance. Hij baseert zich op de muzikale taal van de composities zelf in plaats van op anachronistische wijze analysemethoden toe te passen die werden ontwikkeld voor muziek van latere periodes. Deze aanpak leverde al rijke resultaten op die ons inzicht verschaffen in hoe de muziek verdiept, met inbegrip van de rol van het materiaal waaruit de muziek is opgebouwd.

Vanuit een proactieve benadering om zijn werk om te zetten in de praktijk, heeft Milson geregeld samengewerkt met vocale ensembles, waarbij hij eerst duidelijk maakte aan de zangers waar er uit het gregoriaans of uit liederen wordt geciteerd. Daarna reikte hij manieren aan om deze momenten uit de textuur naar voren te laten komen, bijvoorbeeld door toename in volume of door articulatie, of net andersom door de 'niet-vox-stemmen' op de achtergrond te houden. Andere manieren om zulke momenten in de verf te zetten, zijn subtiele signalen – zoals handbewegingen of opgetrokken wenkbrauwen – door wie de belangrijke passages zingt. De feedback van de zangers was onverdeeld positief, vaak met de observatie dat ze zelden zo bewust waren gemaakt van deze verschillende functies. Luisteraars die de sessie van buitenaf volgden, merkten op dat ze tijdens het beluisteren meer zaken konden onderscheiden. Deze resultaten doen vermoeden dat er ruimte is voor meer creatieve manieren om uitvoerders te helpen het gebrek aan vertrouwdheid met laatmiddeleeuwse muzikale en theologische idiomen bij het publiek te compenseren.

We kunnen in Milsoms project nog een stap verder gaan door de muzikanten te betrekken in het effectief creëren van het polyfone web van verbanden, te beginnen bij een instructie van hoe de vooraf bestaande 'vox' de andere 'voces' kan genereren. Dat is misschien wel de spannendste manier voor zowel uitvoerders als luisteraars om te begrijpen hoe de cantus prius factus aan de basis kan liggen van een polyfone compositie. Essentieel in dit generatieve proces is de traditie van de improvisatie die aan de basis ligt van de polyfonie en die deel uitmaakte van de standaard 'gereedschapskist' van elke zanger in de renaissance.

Net zoals een lied een manier is om de kracht en betekenis van een gesproken tekst te versterken (denk aan een plechtig gezongen evangelie tijdens een hoogfeest), zo kan een melodie ook in de verf worden gezet door de toevoeging van een bijkomende melodie, op het moment zelf geïmproviseerd door een tweede stem volgens de regels van het contrapunt. In de meest klassieke vorm is de initiële stem de tenor (letterlijk diegene die de hoofdmelodie vast 'houdt'), terwijl de toegevoegde stem de superius (of bovenstem) is. Aan deze basisstructuur kunnen nog secundaire en tertiaire stemmen worden toegevoegd onder en boven de tenor; zelfs meer stemmen kunnen volgen.

In een uitvoering door musici die in deze technieken getraind zijn, ontstaan er volwaardige polyfone – ongeschreven! – composities uit die ene originele lijn (Cappella Pratensis neemt zulke technieken geregeld op in haar programma's). Slechts relatief recent is er consensus dat geschreven polyfonie deels ontstaan is vanuit deze improvisatorische traditie. Naarmate muzikanten meer bedreven worden in het toepassen van deze traditie, kunnen ze ook nieuwe inzichten verwerven in de manier waarop polyfonie werkt en deze inzichten doorgeven aan het publiek tijdens uitvoeringen.

Deze inzichten impliceren ook dat de tweedeligheid tussen het monofone materiaal en de polyfone constructie een valse is. Opnieuw hebben we eerder te maken met een continuüm, met duidelijke uitersten en geleidelijke gradaties daartussen. Uiteindelijk zijn er geen aparte zones die we gregoriaans (of eender welk ander monofoon materiaal) dan wel polyfonie noemen, enkel een monofoon-polyfoon complex. Dit perspectief biedt een dynamische kijk op de muziek die tijdens dit festival te horen is, waar een enkele lijn kan worden gehoord als potentiële polyfonie en een polyfoon werk als een explosie van één melodie in een veelheid van stemmen. Derhalve is de *cantus prius factus* zoals een enkele lichtstraal die wordt gebroken door het prisma van (geïmproviseerd) contrapunt in een volledig spectrum van stemmen, en waarvan elke stem zelf een lijn is met een eigen karakter, wachtend om door de uitvoerder tot leven te worden gebracht.

Dus komen we op het einde terug bij de lijn, één melodische stem die zich ontvouwt in de tijd en een weg toont naar de polyfonie, die verre echo van de muziek der sferen. Of zoals William Blake het verwoordt:

I give you the end of a golden string;
only wind it into a ball,
it will lead you in at Heaven's gate,
built in Jerusalem's wall.

Ik geef je het uiteinde van een gouden koord;
wind het op tot een bal,
het zal je leiden naar de hemelpoort,
gebouwd in de muur van Jeruzalem.

From VOX to VOCES and Back Again

In the beginning was the line. The musical line. The melody. A fragment of chant. An invented tune. Or perhaps a dodgy song sung the night before in the pub and now serving as the basis for a divine polyphonic mass. The books speak of 'cantus prius factus', or 'previously made song', meaning a musical line that preceded all the other lines in a multi-voiced composition. We are told that polyphony is the simultaneous sounding of multiple melodic lines, all with equal status. But in fact, much of the time, this complex texture is the result of the power of that one pre-existing line, which has generated all the rest. These other voices in turn assume various different roles. All polyphonic lines are equal, but some are more equal than others. In the beginning was the line: here beginneth the polyphonic creation story.

In this consideration of the way that one musical line has the power to inspire multiple voices to sing harmoniously together, I'll draw on my own experience as a singer and conductor—especially with the vocal ensemble Cappella Pratensis—to provide glimpses of this almost miraculous process. Call them dispatches from the polyphonic frontline. Not an exhaustive or overly technical description of compositional techniques, but rather some random accounts of how performers deal with such techniques (or fail to do so), how audiences apprehend them (or fail to do so), and the different ways that both performers and listeners interact with the cantus prius factus.

As suggested above, the cantus prius factus has an almost biblical quality, the voice of authority. Primus inter (quasi) pares. And of course, in the context of sacred music, the texts of these lines are indeed often taken directly from the *Bible*. Perhaps more importantly, the melodies

are often taken from that other Bible, the great body of sacred monophonic incantations we call plainchant. For many of the 2000-plus years of the Western Christian Church, this vast body of melodic material has served as a breeding ground for the institution's wider musical life. The antiphons, responsories, masses, propers, and countless other musical forms of the chant repertoire were the daily bread of church singers for hundreds of years—and remain so today in certain contexts. Plainchant is ideal material for the foundation of a larger musical creation, as the melodies, together with the texts they bear, present all sorts of ways of creating meaning within a complex musical texture—a texture that in itself often seems bewilderingly abstract. (A *cantus prius factus* based on songs or other melodic constructions presents the same sorts of issues and opportunities, but I'll focus on plainchant here).

General knowledge of the chant repertoire is limited today. Despite this, there are still opportunities for a 'feest der herkenning' (a wonderful Dutch expression meaning literally a "feast of recognition", that feeling you get when you unexpectedly encounter an old friend). One has only to think of Josquin's glorious Marian motet *Virgo salutiferi*, as the famous *Ave Maria* chant is presented as a canon whereby it emerges from the texture not once but twice: first in the tenor part in the middle range and then in the superius, soaring above the busy counterpoint. These are the moments when the musical events and the message they bear are at their clearest.

This is one end of the spectrum, comparable to the huge and eminently readable mosaics in Monreale Cathedral near Palermo: the storyline is clear, the emotions are strong. At the other end of that spectrum is *cantus prius factus* material that is hidden in the complex interplay of voices, perhaps in long notes that render the melody and text so drawn out that the sense of the melody cannot be apprehended by the listener without a score at hand. In such cases, it is as if the meaning is accessible only to

some audience in another dimension in which time passes at a different rate. Who could this audience be? Here one is reminded of tiny details atop the stained-glass windows in a great cathedral, impossible for us mortals far below to apprehend, but no doubt intended for an audience of one, looking down from above.

This continuum, ranging from the intelligible to the unfathomable, is a key element in religious art—and indeed in religious experience. Think of the breathtaking façade of the Leuven town hall. In hundreds of tiny scenes intricately carved into the Brabant sandstone, the whole story of the Bible is laid out across the surface of the building, from the creation of the world to the final scene of Revelation. We begin with the images that are closest to us, just above eye level, but as the eye is drawn upwards the stories recede, the details become more difficult to discern. We know the stories are there, but we have to take it on faith.

This is a process that reflects a central mechanism of the *Bible* itself, although here it works in reverse: the stories start in a mythical mode shrouded in the mists of time, where a universe can be created in six days, where people live to be 600 years old, where the waters of whole seas can be made to roll back with a simple gesture. The scale, the dimension, is beyond our comprehension. Gradually the outlines of a time and place begin to emerge: kingdoms and leaders, documented in the historical record. Details come into focus, placing the Messiah in a recognisable locale and among identifiable events. The suggestion is that there is a continuum from the divine to the mundane and back again. A path, a portal, or—as early Christians called their faith—the Way.

Were Renaissance composers conscious of such mechanisms as they created their glorious sonic structures? They probably wouldn't have articulated it as I just did, but more often than not they were trained

clerics, steeped in theology: this religious mode was the water they swam in, so knowingly or not they integrated this Way into their creations, presenting the continuum that connects the here and now to the eternal.

The question for us in our own here and now is the extent to which we as a modern audience can access this continuum, lacking as we do the full range of theological, and especially musical, expertise needed in order to be aware of the role played by *cantus prius factus* within the larger texture. Well thought-out programme books—like the one you are holding in your hands right now—can go a long way to explaining such things, but inevitably they do not convey the rich content of a shared repertoire in the same way that a lifetime of interaction with that repertoire would do. The same might be said of pre-concert lectures (either live or online), although when presented with flair and supported by today’s multimedia possibilities, the drama hidden in the hierarchy of musical lines can be brought to life for audience members who are willing to put in the extra time and effort

Cappella Pratensis has often made use of multimedia in combination with thoughtfully presented introductions that include live performance. These “lecture-performances” aim—among other things—to reveal to audiences the multiple layers that often make up a polyphonic work. Central to such introductions is the way the *cantus prius factus* can offer a commentary on the main texts of mass movements and motets in a form of intertextuality. Revealing these dramas “hidden in plain sight” is the passion of musicologist Jennifer Bloxam, with whom Cappella Pratensis has collaborated on many projects. Professor Bloxam has shown time and again how elucidating the context of a work of polyphony, and in particular showing intertextuality at work, can lead to a deeper listening experience.

An example from a recent project can serve as an illustration of this approach. In its third CD/concert project around the “Den Bosch Choir-books”, Cappella Pratensis performed the five-voice *Missa de Sancta Maria Magdalena* by Nicholas Champion. The mass is built around a tenor part consisting of pre-existing Gregorian chants chronicling the spiritual journey of the mass’s protagonist, St. Mary Magdalene. Bloxam showed how the high point of the saint’s story, her role as one of the first witnesses of the Resurrection, is made to coincide with the high point of the mass liturgy, the elevation of the host, when a simple wafer is transformed into the body of Christ. At the exact moment of this transubstantiation, the tenors sing the words spoken by Mary Magdalene to the Apostles: “I have seen the Lord!”—which is exactly what all those present in the mass have also done, as they gaze at the consecrated host held aloft by the priest. Through a combination of live renditions of the plainchant and the polyphonic setting of this key moment in the mass, accompanied by projections of contemporary images depicting the moment of elevation, the apparently abstract interweaving of musical lines now takes on a much deeper significance and drama.

Cappella Pratensis has frequently explored the possibilities of bringing Renaissance polyphony to life through the use of multimedia. The most extensive of these projects was the filmed reconstruction of the mass liturgy around Jacob Obrecht’s *Missa de Sancto Donatiano*, complete with documentary material, interviews, subtitles with translations and an interactive score. Going forward, the use of new multimedia applications in such contexts will offer exciting new ways to reveal the inner workings of polyphonic masterpieces. The sky’s the limit, really.

In this effort to help audiences understand the way pre-existing musical material can inform the drama of polyphonic works, the role of the performers themselves should not be forgotten. Just as actors must

understand their motivation in order to bring their role to life, so—ideally—should musicians understand their place in the great scheme of a polyphonic work. Are they aware of how the work is put together? Are they participating in the intertextual dialogue, perhaps bringing out the message of the chant or song being quoted? Does the conductor help the singers and players to understand the different “motivations” that are at play?

There is of course no single answer to these questions: each conductor has their own approach, and 'vive la différence'. However, the complexity of the polyphonic construction is such that it is perfectly possible to ignore the interaction between the 'vox' and the 'voces' taking place within the musical texture: maintaining the tempo, the tuning, the balance, and all the other musical parameters is more than enough to keep the performers occupied. It is a situation that musicologist John Milsom laments. Milsom's work includes detailed analyses of mediaeval and Renaissance compositions, based on the musical language of the compositions themselves rather than anachronistically employing analytical tools developed for music of later periods. This approach has yielded rich rewards, deepening our understanding of how this music works, including the role of the generative material.

In a proactive approach to putting his work into practice, Milsom has worked with vocal ensembles on a number of occasions, first pointing out to the singers where the chant or song quotations occur and then devising ways for those moments to be brought out of the texture, for instance by increasing the volume or articulation, or conversely by asking the non-'vox' voices to recede into the background. Other ways of highlighting such moments include subtle signals—such as hand gestures or raised eyebrows—made by those singing the significant passages. The feedback from the singers was invariably positive, often including the

observation that they had rarely been made so aware of these different functions. Those who followed the session from the outside remarked that they were able to listen in a more discerning way. These results suggest that there is room for more imaginative ways for performers to help audiences make up for their lack of familiarity with late-mediaeval musical and theological idioms.

Milsom's project can be taken a step further by involving the musicians in the very creation of the polyphonic web of relations, starting by instruction in how the pre-existing 'vox' can generate the rest of the 'voces'. This is perhaps the most exciting way for both performers— and, by extension, listeners—to understand how the *cantus prius factus* can inform the polyphonic creation. Fundamental to this generative process is the improvisatory tradition that lies at the basis of polyphony, and that was part of every Renaissance singer's toolbox.

Just as song is a way to heighten the power and significance of a spoken text (think of a solemnly sung gospel text on a great feast day), so a melody can be highlighted through the addition of a complementary melody, improvised in real time by a second voice according to the rules of counterpoint. In its most classical form, the initial voice is the tenor (meaning literally the 'bearer' of the main melody), while the added voice is the *superius* (or upper voice). To this basic superstructure can be added secondary and tertiary voices below and above the tenor, and even more voices can follow.

When executed by performers trained in these techniques, fully-fledged polyphonic compositions emerge—unwritten!—from that one original line (and *Cappella Pratensis* now routinely includes such techniques in its programmes). Only relatively recently has there been a consensus that written polyphony is in part an outcome of this improvisatory tradition.

As musicians become more proficient in applying this tradition, they can gain new insights into the way the polyphony works and pass them on to the audience in performance.

These insights also imply that the dichotomy between the monophonic material and the polyphonic creation is a false one. Rather, once again we are dealing with a continuum with clearly defined endpoints and an unbroken gradation between them. Ultimately there are no discrete zones called chant (or any other monophonic material) and polyphony, just one monophonic-polyphonic complex. This perspective offers a dynamic view of the music presented in this festival, where a single line can be heard as potential polyphony and a polyphonic work as the result of an explosion of one melody into a multiplicity of voices. The *cantus prius factus* is thus like a single ray of light refracted by the prism of (improvised) counterpoint into a full spectrum of voices, each of which is itself a line with its own character, waiting to be brought to life by the performer.

So in the end we return to the line, the single melodic voice unfolding in time and offering a way into the polyphony, that distant echo of the music of the spheres. Or as William Blake put it:

I give you the end of a golden string;
Only wind it into a ball,
It will lead you in at Heaven's gate,
Built in Jerusalem's wall.

Stratton Bull

(artistic director Cappella Pratensis & staff member Alamire Foundation)

Utopia Ensemble

Ma 26.08.24

AMUZ, 13.00 uur

Uitvoerders

Michaela Riener *sopraan soprano*

Bart Uvyn *contratenor countertenor*

Adriaan De Koster *tenor tenor*

Lieven Termont *bariton baritone*

Guillaume Olry *bas bass*

A Dieu celle que jay	<i>Eustachius Barbion (ca. 1515-1556)</i>
Missa Quodlibetica: Kyrie	<i>Jacobus Vaet (ca. 1529-1567)</i>
Quam pulchra es amica mea	<i>Jacquet de Mantua (1483-1559)</i>
Tota pulchra es	<i>Nicolas Gombert (ca. 1495-ca. 1560)</i>
Missa Quodlibetica: Gloria	<i>Jacobus Vaet</i>
Virgo gloriosa semper evangelium Christi	<i>Cornelius Canis (ca. 1500/10-1561)</i>
Missa Quodlibetica: Credo	<i>Jacobus Vaet</i>
Je suis trop jonette	<i>Nicolas Gombert ?</i>
Een Venus schoon	<i>Jacobus Clemens non Papa (ca. 1510/15-1555/56)</i>
Missa Quodlibetica: Sanctus	<i>Jacobus Vaet</i>
Musica Dei donum optimi	<i>Jacobus Clemens non Papa</i>
Quicquid appositum / Gloria tibi Domine	<i>Pieter Maessens (ca. 1505-1562)</i>
Missa Quodlibetica: Agnus Dei	<i>Jacobus Vaet</i>
Tibi laus	<i>Orlandus Lassus (1530/32-1594)</i>

Missa Quodlibetica

Het quodlibet (Latijn voor 'naar believen') is een muziekgenre waarbij verschillende teksten of muzikale motieven successief of simultaan worden gecombineerd. Bekend is het *Quodlibet* of de 30ste variatie uit de *Goldbergvariaties*, BWV 988 van Johann Sebastian Bach. Maar het quodlibet duikt reeds vroeger op; de Oostenrijkse componist en dichter Wolfgang Schmelz (1500/05-1564) vermeldt het reeds in 1544 in zijn uitgave *Guter seltzamer und künstreicher teutscher Gesang, sonderlich etliche künstliche Quodlibet*.

De componist Jacobus Vaet was de eerste die een *Missa Quodlibetica* componeerde. Een muzikale detective wil dan graag achterhalen welke bestaande melodieën of motieven in het vijfstemmige muzikale weefsel verwerkt zitten. Gregoriaanse melodieën? Wereldlijke liederen? De Tsechische musicoloog Jan Baťa, verbonden aan de Karelsuniversiteit van Praag, onderzocht de partituur en vond geen enkel spoor terug van bestaande melodieën. Baťa gaat ervan uit dat Vaet de motieven die op verschillende momenten van de mis opduiken zelf bedacht. Volgens Lieven Termont is het ook plausibel dat Vaets melodieën herwerkingen zijn van herinneringen die door zijn hoofd spookten. Vaet werkte vanaf 1554 in Wenen als kapelmeester voor aartshertog (en latere keizer) Maxiliaan, maar zijn roots liggen in de Lage Landen. Hij werd geboren in Kortrijk of Harelbeke en zong als knaap in de kapel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Kortrijk onder de leiding van de kapelmeesters Eustache Barbion en Pieter Maessins. Vaet had ongetwijfeld muziek uitgevoerd van zijn leermeesters en andere belangrijke componisten als Clemens non Papa. Hij heeft trouwens een zesstemmig motet aan non Papa opgedragen, *Continuo lacrimas*. Om de band tussen Vaet en zijn leermeesters en collega's aan te halen, voert het vijfkopppige Utopia Ensemble tussen de delen van Vaets *Missa Quodlibetica* enkele vijfstemmige motetten en chansons uit van Barbion, Maessins, non Papa en Gombert.

Missa Quodlibetica

The quodlibet (Latin for 'whatever you wish') is a musical genre that combines different texts or musical motifs successively or simultaneously. A famous example is the *Quodlibet* or 30th variation from the *Goldberg Variations, BWV 988* by Johann Sebastian Bach. But the quodlibet emerged earlier: the Austrian composer and poet Wolfgang Schmeltzl (1500/05-1564) mentions it as early as 1544, in his book *Guter seltzamer und künstreicher teutscher Gesang, sonderlich etliche künstliche Quodlibet*.

The composer Jacobus Vaet was the first to compose a *Missa Quodlibetica*. Of course, musical detectives will want to work out which existing melodies or motifs are woven into the five-part musical fabric. Gregorian melodies? Secular songs? The Czech musicologist Jan Baťa, associated with Charles University in Prague, has examined the score without finding a single trace of existing melodies. Baťa assumes that Vaet invented the motifs that appear at various points in the mass himself. According to Lieven Termont, it is also plausible that Vaet's melodies are reworkings of remembered tunes playing on his mind. From 1554 onwards, Vaet worked in Vienna as the Kapellmeister to the Archduke (and later Emperor) Maximilian, but his roots were in the Low Countries. He was born in Kortrijk or Harelbeke and sung as a choirboy in the chapel of the Church of Our Lady in Kortrijk, under the direction of Eustache Barbion and Pieter Maessins. Vaet surely performed music by his teachers and other important composers such as Clemens non Papa. Incidentally, he dedicated a six-part motet to non Papa, *Continuo lacrimas*. To emphasise the links between Vaet and his teachers and colleagues, the five singers of Utopia Ensemble will perform a selection of five-part motets and chansons by Barbion, Maessins, non Papa and Gombert between the parts of Vaet's *Missa Quodlibetica*.

A Dieu celle que jay

A Dieu celle que jay servy,

à mon pouvoir tout mon vivant,

Vaarwel, vrouwe die ik heb gediend,

mijn leven lang, zo goed ik kon,

à qui je m'estois asservy

plus qu'à nulle au paravant,

aan wie ik mij dienstbaar had gemaakt,

méér dan aan enige vrouw, voorheen,

à vous comme humble servant,

du tout m'estois habandonne,

ik had mij geheel aan u overgeleverd,

als uw nederige dienaar,

sy iay mal fait en vous servant,

pour Dieu, quil me soit pardonne.

als ik u niet goed heb gediend,

om Godswil, laat dat mij dan vergeven zijn.

Kyrie

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Quam pulchra es amica mea

Quam pulchra es amica mea,

et macula non est in te,

ideo dilexi te nimis.

Hoe mooi ben jij, mijn vriendin,

en je bent zonder gebreken,

daarom heb ik je te veel liefgehad.

Tota pulchra es

Tota pulchra es, amica mea,

et macula non est in te;
veni de Libano, veni,
columba mea, coronaberis.

Wonderschoon ben jij, mijn vriendin,
en je bent zonder gebreken,
kom van Libanon, mijn duifje, om te worden gekroond.

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Virgo gloriosa semper evangelium Christi

Virgo gloriosa semper evangelium Christi
gerebat in pectore suo;
et non diebus neque noctibus
vacabat a colloquiis divinis et oratione.

De glorieuze maagd droeg altijd het evangelie
van Christus op haar borst;
overdag noch 's nachts staakte zij
de gesprekken met God of het gebed.

Cilicio Cecilia membra domabat,
Deum gemitibus exorabat;
et non diebus neque noctibus
vacabat a colloquiis divinis et oratione.

Cecilia temde haar ledematen met een haren kleed,
zij smeekte God met zuchten;
overdag noch 's nachts staakte zij
de gesprekken met God of het gebed.

Credo

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Je suis trop jonette

Je suis trop ionette
pour faire ung amy.
Si suis ie bien preste
den faire ung ioly.

Ik ben te jong om een minnaar te hebben
en toch heb ik haast om een knappe minnaar te krijgen.

Sil est a ma poste
il aura mon cueur.
Et laissray mon pere,
ma mere, mon frere
et ma sueur.

Als hij naar mijn smaak is, krijgt hij mijn hart en verlaat ik
mijn vader, mijn moeder, broer en zus.

Men iray seullette
au boys avecque luy,
cueillir violette
pour passer ennuy.

Ik zal in mijn eentje naar het bos gaan, om viooltjes te
plukken, samen met hem, om de verveling te verjagen.

Een Venus schoon

Een Venus schoon,
frij van persoen,
doet mij mijn herte breken
met groot ghequel
duer haer opstel;
dijs mij mijn ooghen leken.

Haer opsien claer
doet mij, voerwaer,

in lijden swaer,
het is eenpaer
ghebleken,
leven confuis:
tes mij een cruys;

dijs ick moet deerlijck sneven.
Sij wilt mij beschamen
sij bringt mij in blamen;
dijs ick moet druckelijck leven,
om datse mij wilt begheven.

Sanctus

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Musica Dei donum optimi

Musica Dei donum optimi
trahit homines, trahit deos.

Muziek, het geschenk van de opperste God,
trekt mensen aan, trekt goden aan.

Musica truces mollit animos,
tristesque mentes erigit.

Muziek verzacht de norske geesten
en verblijdt de droeve harten.

Musica vel ipsas arbores
et horridas flectit foeras.

Muziek ontroert zelfs bomen
en ruige, wilde dieren.

Musica deo ac mortalibus
est omnium gratissima.

Muziek: niets is bekoorlijker dan zij,

voor God noch voor de mensen.

Quicquid appositum / Gloria tibi Domine

Quicquid appositum est,
et quicquid apponetur,
felix et sacrum esse jubeat,
qui sua benignitate
pascit universa.

Hij die met Zijn welwillendheid alles voedt,
moet bevelen dat wat is opgediend,
en al wat in de toekomst zal worden opgediend,
gelukkig en heilig is.

Gloria tibi Domine,
gloria tibi Sancte,
gloria tibi Rex.

Quoniam dedisti nobis escas.

Glorie aan U, Heer, glorie aan U, Heilige, glorie aan U,
Koning. Omdat U ons voedsel heeft gegeven.

Imple in nos gaudio
et laetitia in Spiritu Sancto,
ut inveniamur in conspectu tuo
acceptabiles, nec pudefiamus
quando reddes unicuique
secundum opera sua.

Alleluja.

Vul ons met vreugde en blijdschap in de Heilige Geest,
opdat wij voor Uw aangezicht aanvaardbaar mogen
worden gevonden, en niet beschaamd zijn wanneer U
aan ieder geeft volgens zijn werken. Halleluja.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Tibi laus

Tibi laus, tibi gloria,
tibi gratiarum actio
in saecula sempiterna,
o beata Trinitas.

Aan U alle lof en glorie, U danken wij,
voor eeuwig en altijd, o gezegende Drie-eenheid.

Da gaudiorum praemia,
da gratiarum munera,
dissolve litis vincula,
astringe pacis foedera.

Geef de beloningen van vreugde,
geef de geschenken van dankbaarheid,
verbreek de banden van geschil,
versterk de verbonden van vrede.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Marianne Lambregts,
Antoon Aelbrecht

graindelavoix

Ma 26.08.24

Sint-Carolus Borromeuskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Björn Schmelzer

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Björn Schmelzer	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Teodora Tommasi	<i>sopraan soprano</i>
Florenzia Menconi	<i>sopraan soprano</i>
Andrew Hallock	<i>contratenor countertenor</i>
Albert Riera	<i>tenor tenor</i>
Andrés Miravete	<i>tenor tenor</i>
Marius Peterson	<i>tenor tenor</i>
Tomàs Maxé	<i>bas bass</i>
Arnout Malfliet	<i>bas bass</i>

Media vita, à 6	<i>Nicolas Gombert (ca. 1495-ca. 1560)</i>
Media vita, à 6	<i>Ludwig Senfl (1489/91-1543)</i>
Media vita, à 4	<i>Pierre de Manchicourt (ca. 1510-1564)</i>
Media vita ... Nunc dimittis, à 6	<i>John Sheppard (ca. 1515-1558)</i>
Media vita, à 4	<i>Gregor Lange (ca. 1540-1587)</i>
Media vita, à 6	<i>Orlandus Lassus (1530/32-1594)</i>
Media vita, à 6	<i>Jacobus de Kerle (1531/32-1591)</i>
Media vita, à 6	<i>José Gay (?-1587)</i>
Media vita, à 4	<i>Peter Philips (1560/61-1628)</i>
Media vita, à 8	<i>Jacobus Gallus (1550-1591)</i>
Agnus Dei, uit: Missa Media vita, à 5 & à 6	<i>Nicolas Gombert</i>

Media vita

“In de kerken die onder onze verantwoordelijkheid vallen, is het verboden om vervloekingen uit te spreken en de melodie *Media vita* te zingen zonder onze uitdrukkelijke goedkeuring.” Aldus besliste het Concilie van Keulen in 1316. De gregoriaanse antifoon *Media vita in morte sumus* werd uitgevoerd tijdens de laatste twee weken van de adventsperiode. Ze kende echter ook uitvoeringen buiten de liturgie. In de volkscultuur werd ze gerecupereerd als uitdrijvingsmelodie of bij rituelen met een demonische inslag. Ongetwijfeld lag daar de reden voor de kerk om uitvoeringen ervan te verbieden.

De dialectiek in de openingsregel intrigeert: “Midden in het leven zijn we in de dood.” Ondanks het uitvoeringsverbod bleef de melodie – en de inhoud van de tekst – nazinderen in een wereld waar de dood alomtegenwoordig was. De 16de eeuw kende niet alleen een heropleving van de gregoriaanse melodie *Media vita*, ze werd ook frequent als cantus firmus gehanteerd in meerstemmige bewerkingen, alsof haar bezwevende krachten zouden doorschemeren in de polyfonie. Björn Schmelzer plaatst meerstemmige versies van componisten met diverse roots naast elkaar; Franco-Vlamingen met internationale carrières (Gombert, de Manchicourt, de Kerle, Lassus), Engelsen (Sheppard, Philips), Duitsers (Senfl, Lange) en een Spanjaard (Gay). Elke versie heeft een eigen identiteit; terwijl die van Gombert opvalt door haar dissonante samenklanken, heeft de versie van John Sheppard een ongebruikelijke lengte. Wellicht componeerde Sheppard zijn *Media vita* toen omstreeks 1557-58 een griep-pandemie over Londen woedde en één op de tien mensen daarbij het leven liet. In december 1558 overleed hij zelf ten gevolge van het virus.

Media vita

"In the churches that come under our responsibility, it is forbidden to pronounce curses and to sing the melody *Media vita* without our explicit permission", the Synod of Cologne ruled in 1316. The Gregorian antiphon *Media vita in morte sumus* was sung during the last two weeks of Advent. However, it was also performed outside the liturgy. It was appropriated in popular culture as a melody for exorcisms or to accompany rituals of a demonic nature. Doubtless that was the reason that the church forbade its performance.

The dialectic in the opening line is intriguing: "In the midst of life we are in death." Despite the performance ban, the melody – and the content of the text – continued to resonate in a world where death was omnipresent. The 16th century witnessed a revival of the Gregorian melody *Media vita*, and even saw it used frequently as a cantus firmus in polyphonic adaptations, as if its powers of exorcism might filter through into the polyphony. Björn Schmelzer juxtaposes polyphonic versions by composers of different origin: Franco-Flemings with international careers (Gombert, Manchicourt, Kerle, Lassus), English composers (Sheppard, Philips), Germans (Senfl, Lange) and a Spaniard (Gay). Each version has its own identity; whereas the dissonant note combinations are what make Gombert's version striking, John Sheppard's is unusual in length. Sheppard probably composed his *Media vita* when a flu epidemic hit London around 1557-58, killing one in ten people. In December 1558, he died of the virus himself.

Media vita

(Gombert, Senfl, de Manchicourt, Lange, Lassus, Gay, Philips, Gallus)

Media vita in morte sumus

Te midden van het leven staan wij in de dood;
quem quaerimus adiutorem nisi te, Domine,
qui pro peccatis nostris juste irascaris?

wie kunnen wij te hulp roepen, behalve U, Heer,
die vanwege onze zonden terecht in toorn bent
uitgebarsten?

Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors Salvator:

Heilige God, sterke heilige,
heilige en medevoelende, onze redder,

amarae morti ne tradas nos.

leid ons niet naar een bittere dood.

Media vita ... Nunc dimittis (Sheppard)

Media vita in morte sumus

Te midden van het leven staan wij in de dood;
quem quaerimus adiutorem nisi te, Domine,
qui pro peccatis nostris juste irascaris?

wie kunnen wij te hulp roepen, behalve U, Heer,
die vanwege onze zonden terecht in toorn bent
uitgebarsten?

Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors Salvator:

Heilige God, sterke heilige,
heilige en medevoelende, onze redder,

amarae morti ne tradas nos.

leid ons niet naar een bittere dood.

Nunc dimittis servum tuum, Domine,
secundum verbum tuum in pace:

Laat Uw dienaar nu heengaan in vrede, Heer,
conform Uw woord:

quia viderunt oculi mei salutare tuum

want mijn ogen hebben Uw heil aanschouwd,

quod parasti ante faciem omnium populorum:

dat U bereid hebt voor het oog van alle volkeren:

lumen ad revelationem gentium,

licht dat verhelderend is voor de mensen,

et gloriam plebis tuae Israel.

en de glorie van Uw volk Israël.

Gloria Patri et Filio, et Spiritui Sancto

sicut erat in principio et nunc et semper

et in saecula saeculorum. Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest
zoals het was in het begin en nu en altijd
en in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Ne projicias nos in tempore senectutis cum defecerit virtus
nostra ne derelinquas nos Domine.

Verwerp ons niet in de tijd van de ouderdom;
verlaat ons niet wanneer onze kracht afneemt, Heer.

Sancte Deus.

Heilige God.

Noli claudere aures tuas ad preces nostras.

Sluit Uw oren niet voor onze gebeden.

Sancte fortis.

Sterke heilige,

Qui cognoscis occulta cordis parce peccatis nostris.

U die de geheimen van het hart kent, vergeef onze zonden.

Sancte et misericors Salvator,
Heilige en medevoelende, onze redder,
amarae morti ne tradas nos.
leid ons niet naar een bittere dood.

Media vita (de Kerle)

Media vita in morte sumus
Te midden van het leven staan wij in de dood;
quem quaerimus adiutorem nisi te, Domine,
qui pro peccatis nostris juste irascaris?
wie kunnen wij te hulp roepen, behalve U, Heer,
die vanwege onze zonden terecht in toorn bent
uitgebarsten?

Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors Salvator:
Heilige God, sterke heilige,
heilige en medevoelende, onze redder,
amarae morti ne tradas nos.
leid ons niet naar een bittere dood.

Tenor

Peccatores te rogamus, audi nos.
Wij zondaars, smeken U, aanhoor ons.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Vertaling: Brigitte Hermans, Bernard Huyvaert

Huelgas Ensemble

Ma 26.08.24

Sint-Pauluskerk, 22.15 uur

Uitvoerders

Paul Van Nevel	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Malwine Nicolaus	<i>cantus</i>
Hannah Ely	<i>cantus</i>
Helen Cassano	<i>cantus</i>
Witte Maria Weber	<i>cantus</i>
Paul Bentley-Angell	<i>tenor</i>
Daniel Thomson	<i>tenor</i>
Ozan Karagöz	<i>tenor</i>
George Pooley	<i>tenor</i>
Tom Phillips	<i>tenor</i>
Hidde Kleikamp	<i>bariton</i>
Robert Macdonald	<i>bassus</i>
Andrés Soler Castaño	<i>bassus</i>

Missa Quatuor vocum pro defunctis

Blasius Amon (ca. 1560-1590)

Introitus

Kyrie

Graduale: Requiem aeternam

Offertorium: Domine Jesu Christe

Sanctus

Agnus Dei

Tractus: Absolve Domine

Requiem aeternam

Magi videntes stellam

Blasius Amon

Tenebrae factae sunt

Blasius Amon

Domine quid multiplicati sunt

Blasius Amon

Miserere mei Deus

Blasius Amon

Parvulus filius

Blasius Amon

De polyfone spreidstand van Blasius Amon

Blasius Amon werd geboren in het Tirolse stadje Hall nabij Innsbruck in 1560. Reeds in 1568 zong hij in de zangerskapel van aartshertog Ferdinand II, die in 1564 Innsbruck als residentie had gekozen. Amon kwam in een geprivilegieerd muzikaal milieu terecht, waar enkele belangrijke persoonlijkheden werkten. In de tweede helft van de 16de eeuw was de zangerskapel van het hof in Innsbruck uitgegroeid tot een van de belangrijkste in het Duitstalige gebied, naast die van Wenen en München.

De Franco-Vlaamse Wilhelm Bruneau, kapelmeester van 1564 tot 1584, was Amons eerste mentor voor zang, contrapunt en compositie. Vanaf 1572 stond Alexander Utendal in voor het onderricht van de jonge zanger. Amon zong ook samen met Franco-Vlamingen, zoals Jacob Regnart en Christian Hollander.

Vanwege zijn stembreuk verliet Amon in 1577 de hofkapel. Ferdinand II was Amon zeer genegen en kende hem een studiebeurs voor drie jaar toe. Amon koos voor een muzikale loopbaan in kloosters en abdijen van o.a. Zwettl, Brixen im Thale en Innsbruck. Pas in 1582 maakte Amon gebruik van de studiebeurs en trok hij naar Venetië. Tot 1585 legde hij contacten met plaatselijke componisten, onder wie Andrea Gabrieli, en keerde dan definitief terug naar Innsbruck en Wenen. Hij werd benoemd als kapelmeester, componist en leraar van de abdij Heiligenkreuz in Wenen, waar hij tot aan zijn dood in 1590 verbleef. Amon schreef in korte tijd een opmerkelijk oeuvre bij elkaar. Reeds in 1582 verscheen zijn eerste bundel motetten en enkele werken werden ook nog postuum gepubliceerd. Opmerkelijk is de stilistische spreidstand in zijn werken. Enerzijds schreef hij in een zuivere Franco-Vlaamse stijl met transparant contrapunt, cantus-firmustechnieken en doorimitatie. Een voorbeeld hiervan is de *Missa Quatuor vocum pro fidelibus defunctis*. Anderzijds schreef hij in

een Venetiaanse stijl met warme harmonische akkoorden en homofone tekstdeclamatie, zoals in de motetten uit de bundel *Sacrae cantiones quas vulga moteta vocant* (1590). Vanaf 1583 wisselen de twee stijlen van de polyfone spagaat zich onvoorspelbaar af, zelfs binnen eenzelfde compositie. Toch weet hij alles evenwichtig te doseren.

Blasius Amon's Polyphonic Split

Blasius Amon was born in the Tyrolean town of Hall near Innsbruck in 1560. As early as 1568, he was singing in the chapel of Archduke Ferdinand II, who had chosen Innsbruck as his residence in 1564. Amon found himself in a privileged musical milieu, where several important personalities were employed. In the second half of the 16th century, the singers' chapel at the court of Innsbruck had become one of the most important in the German-speaking world, rivalling those of Vienna and Munich.

The Franco-Flemish Wilhelm Bruneau, Kapellmeister from 1564 to 1584, was Amon's first mentor for singing, counterpoint and composition. From 1572 onwards, Alexander Utendal was responsible for teaching the young singer. Amon also sang alongside Franco-Flemings such as Jacob Regnart and Christian Hollander.

He left the court chapel in 1577, when his voice broke. Ferdinand II was very fond of Amon and granted him a three-year study bursary. Amon chose a musical career in the cloisters and abbeys of Zwettl, Brixen im Thale and Innsbruck, among others. He did not use his bursary until 1582, when he moved to Venice. He established contacts with local composers, including Andrea Gabrieli, before returning to Innsbruck and Vienna for good in 1585. He was appointed Kapellmeister, composer and teacher at Heiligenkreuz Abbey in Vienna, where he stayed until his death in

1590. In just a short period, Amon created a remarkable oeuvre. His first collection of motets appeared as early as 1582, and a few works were also published posthumously. What is remarkable is the stylistic split in his work. He sometimes wrote in a purely Franco-Flemish style with a transparent counterpoint, cantus firmus techniques and imitation. An example of this is the *Missa Quatuor vocum pro fidelibus defunctis*. At other times, he preferred the Venetian style with warm, harmonic chords and homophonic text declamation, as in the motets in the collection *Sacrae cantiones quas vulga moteta vocant* (1590). From 1583 onwards, he alternated unpredictably between the two contrasting styles, even within a single composition. Nevertheless, he kept everything skilfully balanced.

Introitus

Requiem aeternam dona eis Domine
et lux perpetua luceat eis.

Geef hun, Heer, de eeuwige rust
en moge het eeuwige licht over hen schijnen.

Te decet hymnus Deus in Syon
et tibi reddetur votum in Jerusalem;

Aan U moet dit lied worden opgedragen, God in Sion,
lof en eer brengen wij U in Jeruzalem;

exaudi deus orationem meam
ad te omnis caro veniet.

aanhoor mijn gebed dat ik U zing,
tot U keert alle leven weer.

Kyrie

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Graduale: Requiem aeternam

Requiem aeternam dona eis Domine
et lux perpetua luceat eis.

Geef hun, Heer, de eeuwige rust
en moge het eeuwige licht over hen schijnen.

In memoria aeterna erunt justi
ab auditione mala non timebunt.

De rechtschapen man zal voor eeuwig worden herinnerd:
hij zal geen kwaad te vrezen hebben van geroddel.

Offertorium: Domine Jesu Christe

Domine Jesu Christe Rex gloriae

Heer Jezus Christus, hemelse Koning,

libera animas omnium fidelium defunctorum

de manu inferni et de profundo lacu.

verlos de zielen van alle overleden gelovigen
uit de hand van de hel en van de duistere afgronden.

Libera eas de ore leonis
ne absorbeat eas tartarus
ne cadant in obscura;

Verlos hen uit de leeuwenmuil, moge de hel hen niet
verzwelgen, laat hen niet in de duisternis storten,

sed signifer sanctus Michael
representet eas in lucem sanctam
quam olim Abrahae
promisisti et semini eius.

maar moge de Heilige Michaël, uw vaandeldrager,
hen naar het eeuwige licht leiden, zoals Gij eertijds
Abraham en zijn nageslacht beloofde.

Hostias et preces tibi Domine laudis offerimus.

Tu suscipe pro animabus illis
quarum hodie memoriam agimus.

Fac eas Domine de morte transire ad vitam.

Offers en gebeden vol lof bieden wij U, Heer.
Aanvaard ze ten voordele van die zielen,
die we vandaag gedenken. Maak, Heer,
dat ze van de dood overgaan naar het leven.

Sanctus

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Tractus: Absolve Domine

Absolve Domine animas eorum
ab omni vinculo delictorum

ut in resurrectionis gloria
inter sanctos tuos resuscitati respirent.

Bevrijd, Heer, hun zielen van elke band van zonden,
opdat ze in de glorie van de verrijzenis tussen Uw
heiligen, die zijn opgewekt, mogen ademen.

Requiem aeternam

Requiem aeternam dona eis Domine
et lux perpetua luceat eis.

Geef hun, Heer, de eeuwige rust
en moge het eeuwige licht over hen schijnen.

Magi videntes stellam

Magi videntes stellam dixerunt ad invicem:
Hoc signum magni regis est eamus inquiramus
et offeramus ei munera: aurum, thus et myrrham.
Alleluia.

De wijzen die de ster zagen, zeiden tegen elkaar:
"Dit is het teken van de grote koning, laten we hem gaan
zoeken, en laten we hem geschenken aanbieden:
goud, wierook en mirre." Halleluja.

Tenebrae factae sunt

Tenebrae factae sunt dum crucifixissent Jesum Judaei.

De duisternis was ingevallen,
terwijl de Joden Jezus kruisigden.

Et circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna:

"Deus meus ut quid me dereliquisti?"

En omstreeks het negende uur riep Jezus met luide stem:

"Mijn God, waarom heb je Mij verlaten?"

Et inclinato capite emisit spiritum.

Daarna boog Hij Zijn hoofd en gaf de geest.

Tunc unus ex militibus lancea latus eius aperuit
et continuo exivit sanguis et aqua.

Toen stak een van de soldaten met een speer in Zijn
zijde. Meteen kwam er bloed en water uit.

Cum ergo accepisset acetum dixit: Consummatum est.

Toen Hij dus de azijn had genomen, zei Hij:
"Het is volbracht."

Et inclinato capite emisit spiritum.

Daarna boog Hij Zijn hoofd en gaf de geest.

Domine quid multiplicati sunt

Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?

Multi insurgunt adversum me.

Multi dicunt animae meae:

Non est salus ipsi in Deo eius.

Heer, waarom zijn zij die Mij belagen met zoveel?

Velen staan tegen Mij op. Velen zeggen aan Mijn ziel:

Er is geen redding voor Hem bij Zijn God.

Tu autem, Domine, susceptor meus es

Gloria mea et exaltans caput meum.

Maar U, Heer, bent Mijn beschermer,

Mijn glorie, U heft Mijn hoofd op.

Miserere mei Deus

Miserere mei, Deus,

secundum magnam misericordiam tuam.

Heb erbarmen met mij, Heer,

volgens Uw groot medelijden.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum

dele iniquitatem meam.

Veeg mijn onrecht uit, volgens de overvloed
van Uw daden van vergiffenis.

Amplius lava me ab iniquitate mea:
et a peccato meo munda me.

Zuiver mij helemaal van mijn onrecht
en reinig mij van mijn zonde.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco:
et peccatum meum contra me est semper.

Want ik erken dat ik onrecht heb begaan,
en mijn zonde klaagt mij aan.

Tibi soli peccavi et malum coram te feci:
ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris.

Alleen tegenover U heb ik gezondigd en voor Uw
aanschijn heb ik kwaad gedaan, dus is Uw vonnis
gerechtvaardigd en treft het de juiste beslissing.

Parvulus filius

Parvulus filius hodie natus est nobis.
Et vocabitur Deus fortis. Alleluia.

Een klein kind is vandaag voor ons geboren.
En Hij zal de sterke God worden genoemd. Halleluja.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Brigitte Hermans

The Gesualdo Six

Di 27.08.24

AMUZ, 13.00 uur

Uitvoerders

Owain Park	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Guy James	<i>contratenor countertenor</i>
Alasdair Austin	<i>contratenor countertenor</i>
Joseph Wicks	<i>tenor tenor</i>
Josh Cooter	<i>tenor tenor</i>
Michael Craddock	<i>bariton baritone</i>
Owain Park	<i>bas bass</i>

Muziek van de Sarumrite Music from the Sarum rite

In manus tuas	<i>John Sheppard (ca. 1515-1558)</i>
Asperges me	<i>gregoriaans</i>
Honor, virtus et potestas	<i>Thomas Tallis (ca. 1505-1585)</i>

Muziek uit het Old Hall Manuscript Music from the Old Hall Manuscript

Gloria [dubbele canon]	<i>[Thomas] Pycard (fl. ca. 1410)</i>
Sanctus	<i>Leonel Power (?-1445)</i>

Muziek uit het 15de-eeuwse Manuscript Modena B, gebaseerd op gregoriaans Chant-based music from 15th century Manuscript Modena B

Veni Sancte Spiritus	<i>John Dunstaple (ca. 1390-1453)</i>
Ave regina caelorum	<i>Walter Frye (?-1475 of vroeger)</i>
Gloriosae virginis Mariae	<i>Leonel Power</i>

Het Engelse lied The English in song

Quid petis, o filii?	<i>Richard Pygott (ca. 1485-1549)</i>
Ah Robyn, gentil Robyn	<i>William Cornysh (?-1523)</i>
So, so, leave off	<i>Alfonso Ferrabosco (ca. 1575-1628)</i>
Ah, gentle Jesu	<i>Sheryngham (fl. ca. 1500)</i>

Canon en inventie Canon and invention

Salvator mundi

Thomas Tallis

Miserere mihi Domine

William Byrd (ca. 1540-1623)

Deliver me from mine enemies

Robert Parsons (ca. 1535-1571/72)

An early English tapestry

Engelse muziek heeft lang een bijzondere aantrekkingskracht uitgeoefend op het Europese vasteland, want ze klonk net een tikkeltje anders. De 'contenance angloise' (de Engelse manier), uit een gedicht van Martin le Franc uit het midden van de 15de eeuw, duidde op een polyfonie die rijkelijk werd gelardeerd met tertsen en sexten. Die samenklanken waren op het vasteland ongebruikelijk, maar werden al snel overgenomen. Omgekeerd werd de Engelse muziek ook beïnvloed door het vasteland. Isoritmie was een compositietechniek die in Frankrijk geliefd was en die via handschriften ook in Engeland in zwang raakte.

The Gesualdo Six weeft aan de hand van Engelse klanken een polyfoon tapijt in vijf delen. Het eerste luik is gewijd aan sacrale muziek voor de Sarumrite, een liturgische rite die in Engeland in gebruik was van de 11de eeuw tot aan de Reformatie. In hoofdzaak kwam die ritus overeen met de Romeinse, al werden er toch specifieke accenten gelegd. Toen koning Hendrik VIII met Rome brak, bleven enkele gebruiken van de Sarum ritus bestaan. In het tweede luik staat het Old Hall Manuscript centraal. Dit manuscript is een van de meest uitgebreide collecties met Engelse sacrale muziek uit de late 14de en vroege 15de eeuw. Het werd lange tijd bewaard in het dorpje Old Hall Green, ten noorden van Londen. Het merendeel van de 148 composities zijn delen uit het misordinarium. Het manuscript bevat opvallend veel composities waarin canons verweven zijn, zoals de dubbelcanon in het *Gloria* van Pycard.

Vervolgens komen werken aan bod die gebaseerd zijn op gregoriaanse gezangen en voorkomen in het Manuscript Modena B. Dit handschrift werd omstreeks 1430-60 samengesteld voor Leonello d'Este, een telg van de belangrijke Italiaanse adellijke familie. Het bevat 135 motetten van Franse en Engelse componisten, onder wie John Dunstaple. Het voor-

laatste luik wijdt The Gesualdo Six aan seculiere muziek in de Engelse taal. Motetten met spitsvondige canontechnieken mogen dit concert besluiten. Terwijl in Tallis' *Salvator mundi* de eerste en vierde stem in canon zingen, is de canon in Parsons' *Deliver me from mine enemies* verdeeld tussen de twee hoogste stemmen. Byrds *Miserere mihi Domine* is een contrapuntische krachttoer waarin twee canons simultaan klinken.

An Early English Tapestry

For a long time, English music exerted a particular appeal on the European continent because of its slightly unusual sound. The 'contenance angloise' or 'English countenance', as Martin le Franc puts it in a mid-15th century poem, referred to a polyphony that was lavishly endowed with thirds and sixths. These intervals were uncommon on the continent, but composers here soon picked up on them. Conversely, English music was also influenced by the continent. Isorhythm was a composition technique that was popular in France and also became fashionable in England thanks to manuscripts.

The Gesualdo Six will weave a polyphonic tapestry of English sounds in five parts. The first part is dedicated to sacred music for the Sarum Rite, a liturgical rite used in England from the 11th century until the Reformation. The Sarum Rite was not that different to the Roman one, although it placed emphases of its own. When King Henry VIII broke with Rome, certain conventions from the Sarum Rite remained. The second part focuses on the Old Hall Manuscript. This manuscript is one of the most extensive collections of English sacred music from the late 14th and early 15th centuries. It was preserved for many years in the village of Old Hall Green, north of London. Most of the 148 compositions it contains are parts of the mass ordinary. The manuscript includes a striking number

of compositions that incorporate canons, such as the double canon in Pycard's *Gloria*.

Then we will hear works based on Gregorian chants from the Manuscript Modena B. This manuscript was compiled around 1430-1460 for Leonello d'Este, a scion of the important Italian noble family. It contains 135 motets by French and English composers, including John Dunstaple. The Gesualdo Six devotes the penultimate part of the concert to secular music in English. Motets with clever canon techniques bring the concert to a close. Where the first and fourth voices sing in canon in Tallis' *Salvator mundi*, the canon in Parsons' *Deliver me from mine enemies* is performed by the two highest voices. Byrd's *Miserere mihi Domine* is a contrapuntal tour de force featuring two simultaneous canons.

In manus tuas

In manus tuas, Domine,
commendo spiritum meum.

Redemisti me Domine, Deus veritatis.

In Uw handen, Heer, beveel ik mijn geest.

Gij hebt mij vrijgekocht, Heer, God van de waarheid.

Asperges me

Asperges me, Domine,
hyssopo et mundabor,
lavabis me, et super nivem dealbabor.

Gij zult mij besprenkelen, Heer,
met hysop, en ik zal worden gereinigd,

Gij zult mij wassen en ik zal blanker zijn dan sneeuw.

Miserere mei, Deus,
secundum magnam misericordiam tuam.

Heb erbarmen met mij, Heer,
volgens Uw groot medelijden.

Honor, virtus et potestas

Honor, virtus et potestas
et imperium sit trinitati in unitate,
unitati in trinitate,
in perenni saeculorum tempore.

Macht, aanzien en gezag
en heerschappij aan de Drie-eenheid in de Eenheid
en aan de Eenheid in de Drie-eenheid
in de eeuwigheid der eeuwen.

Trinitati lux perennis,
unitati sit decus perpetim.

Eeuwig licht van de Drie-eenheid,

moge de glorie van eenheid eeuwigdurend zijn.
Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
Eer aan de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Gloria Sanctus

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Veni Sancte Spiritus

Superius

Veni Sancte Spiritus,
et emitte celitus
lucis tue radium.

Veni pater pauperum,
veni dator munerum,
veni lumen cordium.

Kom, Heilige Geest, en zend vanuit de hemel
een straal van Uw licht op ons neer.

Kom, vader van de armen, kom, schenker van genade,
kom, licht van de harten.

Consolator optime,
dulcis hospes anime,
dulce refrigerium.
In labore requies,
in estu temperies,
in fletu solacium.

Beste trooster, zoete gast van het gemoed,
zoete verkwikking.

Rust in de inspanning, matiging in de hartstocht,
troost in het verdriet.

O lux beatissima,

reple cordis intima
tuorum fidelium.
Sine tuo numine,
nihil est in lumine,
nihil est innoxium.

O allergelukkigste licht, vervul tot in de diepste kern
de harten van Uw getrouwen.
Zonder Uw goddelijke almacht blijft alles in het duister,
blijft niets schuldeloos.

Lava quod est sordidum,
riga quod est aridum,
sana quod est saucium.
Flecte quod est rigidum,
fove quod est frigidum,
rege quod est devium.

Was wat vuil is, besproei wat dor is,
genees wat ziek is.
Buig wat stram is, verwarm wat koud is,
recht wat krom is.

Da tuis fidelibus,
in te confidentibus,
sacrum septenarium.
Da virtutis meritum,
da salutis exitum,
da perenne gaudium.

Schenk Uw getrouwen die op U hun hoop hebben
gesteld, Uw heilige zeventvoudige genade.
Schenk de beloning van de deugd, schenk de
bekroning van het heil, schenk de eeuwige vreugde.

Motetus

Veni Sancte Spiritus,
et infunde primitus
rorem celi gratie.
Precantibus humanis
salva nos divinitus
a serpentis facie.

Kom, Heilige Geest, en stort in ons gemoed
de dauw van Uw hemelse genade.
Vanuit ons mens-zijn smeken wij tot U: red ons
vanuit Uw god-zijn voor het aanschijn van de slang.

In cuius presencia
ex tua clemencia.
Tecta sint peccata.
Nostraque servicia
corda penitencia
tibi fac placata.

Wanneer wij voor haar staan, dek dan onze zonden toe
vanuit Uw erbarmen.
Wij zijn Uw dienaars,
schenk vergiffenis aan ons rouwmoedige hart.

Languidorum consolator
et lapsorum reformatior
mortis medicina.
Peccatorum perdonator
esto noster expurgator
et duc ad divina.

Gij zijt de trooster van de bedrukten, de redder van wie
ten gronde ligt, genezing in het uur van de dood.
Gij die de zonden vergeeft, zuiver ons van smet
en leid ons naar het paradijs.

Contratenor & tenor

Veni creator Spiritus
mentes tuorum visita,
imple superna gracia,
quae tu creasti pectora.

Kom, Schepper Geest, daal neer in het gemoed van
Uw getrouwen, vervul met hemelse genade de harten
die Gij hebt geschapen.

Qui paraclitus diceris,
donum Dei altissimi,
fons vivus, ignis, caritas
et spiritalis unctio.

Uw naam is trooster, gave van de allerhoogste God,
levende bron, vuur, liefde, geestelijke zalving.

Tu septiformis munere,
dextre Dei, tu digitus
tu rite promisso Patris
sermone ditans guttura.

Gij, zevenvoudige genade, vinger aan Gods rechterhand,
gelofte van de Vader, schenker van het taalvermogen.

Accende lumen sensibus,
infunde amorem cordibus,
infirma nostri corporis,
virtute firmans perpeti.

Stort het licht in ons gemoed, ontsteek de liefde in ons hart,
maak onze zwakheid sterk door Uw nooit aflatende kracht.

Hostem repellas longius
pacemque dones protinus;
ductore sic te previo
vitemus omne noxium.

Drijf de vijand ver van ons weg, schenk ons blijvende vrede;

met U als herder van het eerste uur
blijven wij vrij van elke smet.

Per te sciamus da Patrem
noscamus atque Filium,
teque utriusque Spiritum
credamus omni tempore.

Geef dat wij met Uw hulp de Vader kennen en de Zoon,
en laat ons steeds geloven in de Geest
die van hen beiden is uitgegaan.

Ave regina caelorum

Ave regina caelorum, mater regis angelorum

Gegroet, koningin der hemelen,
gegroet, meesteres der engelen,

o Maria, flos virginum, velut rosa velut lilium.

o Maria, bloem der maagden,
als een roos, als een lelie.

Funde preces ad Filium pro salute fidelium,

Stort gebeden tot uw Zoon
tot heil van de gelovigen,

o Maria, flos virginum, velut rosa velut lilium.

o Maria, bloem der maagden,
als een roos, als een lelie.

Gloriosae virginis Mariae

Gloriosae virginis Mariae ortum

dignissimum recolamus,

cuius Dominus humilitatem respiciens,

Laten wij de geboorte van de glorievolle maagd
op waardige wijze gedenken, de Heer heeft haar
nederigheid gewaardeerd,

angelo nunciante concepit redemptorem mundi.

Alleluia.

door de woorden van de engel werd zij zwanger
van de Verlosser van de wereld. Halleluja.

Quid petis, o fili?

Quid petis, o fili?

Mater dulcissima ba ba.

O pater, o fili?

Mihi plausus oscula da da.

Wat wil je, o zoon?

Liefste moeder, kus, kus.

O vader, o zoon?

Juich me toe met kussen.

The mother full mannerly and meekly as a maid,
looking on her little son, so laughing in lap laid,
so prettily, so pertly, so passingly well apayed,
full softly and soberly unto her sweet son she said:

De moeder, vol manieren en gedwee als een dienstmeid,
kijkend naar haar kleine zoon, zo lachend op schoot
gelegd, zo mooi, zo levendig, zo geheel tevreden,
zei zacht en rustig tegen haar lieve zoon:

Quid petis, o fili?

Mater dulcissima ba ba.

O pater, o fili?

Wat zoek je, o zoon?

Liefste moeder, kus, kus.

O vader, o zoon?

Musing on her manners, so nigh marred was my main
save it pleased me so passingly that passed was my pain;
Yet softly to her sweet son methought I heard her sayn;

Now, gracious God and good sweet babe, yet once this
game again:

Mijmeren over haar manier van doen, verstoorde me
bijna, maar toch beviel het me zo, dat mijn ergernis
voorbijging. Toen dacht ik dat ik haar zachtjes tegen haar
lieve zoon hoorde zeggen: Nu, genadige God en lieve
lieve schat, nog een keer dit spel:

Quid petis, o fili?

Mater dulcissima baba.

O pater, o fili?

Wat wil je, o zoon?

Liefste moeder, kus, kus.

O vader, o zoon?

Ah Robyn, gentil Robyn

Ah Robyn, gentil, Robyn,

tell me how thy leman doth

and thou shalt know of mine.

Ah, Robin, lieve Robin, vertel me hoe het met je gaat
en ik zal je over mij vertellen.

My lady is unkind I wis,

alack why is she so?

She lov'th another better than me,

and yet she will say no.

Mijn dame is onaardig, dat weet ik, en waarom ze zo is?
Ze houdt meer van een ander dan van mij,
maar zal het niet bekennen.

I cannot think such doubleness

for I find women true,

in faith my lady lov'th me well

she will change for no new.

Ik kan me zo'n schijnheiligheid niet inbeelden,
want ik vind vrouwen trouw:
waarachtig mijn vrouwe houdt van mij
en zal niet om een ander veranderen.

So, so, leave off

So, so, leave off this last lamenting kiss
which sucks two souls, and vapours both away;
turn, thou ghost, that way, and let me turn this,
and let ourselves benight our happy day.

Zo, zo om deze laatste treurende kus te laten,
die twee zielen aanzuigt, en beiden laat opgaan in stoom;
ga, gij geest, in die richting en laat mij in deze gaan;
en laat onszelf onze gelukkige dag tot de nacht maken.

We ask none leave to love, nor will we owe
any so cheap a death as saying, "Go".
Except it be too late, to kill me so,
being double dead, going, and bidding, "Go".

Wij vragen niemand de toelating om te beminnen,
noch zullen we iemand zo'n goedkope dood verschuldigd zijn door "Ga" te zeggen.

Alleen is het te laat om me zo te doden, omdat ik al
tweemaal dood ben, door zelf weg te gaan
en door jou te vragen weg te gaan.

Go, go, and if that word have not quite killed thee,
ease me with death by bidding me go too.
Or, if it have, let my word work on me,
and a just office on a murd'rer do.

Ga, Ga! En als dat woord jou nog niet volledig heeft
gedood, bevrijd mij dan met de dood door me te vragen
ook te gaan. O, en als het jou heeft gedood, laat mijn

woord ook op mij inwerken, en doe een rechtvaardige
plicht voor een moordenaar.

We ask none leave to love, nor will we owe
any so cheap a death as saying, "Go".

Except it be too late, to kill me so,
being double dead, going, and bidding, "Go".

Wij vragen niemand de toelating om te beminnen.

Noch zullen we iemand zo'n goedkope dood
verschuldigd zijn door "Ga" te zeggen.

Alleen is het te laat om me zo te doden, omdat ik al
tweemaal dood ben, door zelf weg te gaan en door
jou te vragen weg te gaan.

Ah, gentle Jesu

Ah, gentle Jesu.

Ah, lieve Jezus.

Who is that, that doth me call?

Wie is het, die Mij roept?

I, a sinner, that oft doth fall.

Ik, een zondaar, die vaak valt.

What woud'st thou have?

Wat wil u?

Mercy, Lord of thee I crave.

Genade Heer, naar U verlang ik.

Why, lov'st thou me?

Waarom, houdt gij van Mij?

Yea, my Maker I call thee.

Ja, mijn maker noem ik U.

Then leave they sin, or I nill thee,
and think on this lesson that now I teach thee.

Laat uw zonden, of Ik verloochen u,

en denk aan deze les die Ik u nu leer.

Ah I will, I will, gentle Jesu.

Ah dat zal ik doen, lieve Jezus.

Upon the cross nailed I was for thee,
suffered death to pay thy ransom;

Aan het kruis was Ik genageld voor u,
stierf de dood om uw losgeld te betalen;

forsake thy sin, man, for the love of me
be repentant, make plain confessions;

laat uw zonden, mens, voor Mijn liefde,
heb berouw, biecht duidelijk op;

to contrite hearts I do remission;

be not despaired, for I am not vengeable;

berouwvolle harten vergeef Ik;
wanhoop niet, want Ik ben niet wraakzuchtig;

'gain ghostly en'mies think on my passion;

denk bij vijandige waanbeelden aan Mijn passieverhaal;

why art thou froward, sith I am merciable?

waarom zijt gij tegendraads, terwijl Ik genadig ben?

Ah, gentle Jesu!

Ach, lieve Jezus!

My bloody woundes down railing by this tree,
look on them well and have compassion;

Bloed uit Mijn wonden loopt langs het hout naar
beneden, aanschouw het en heb medelijden:

the crown of thorn, the spear, the nails three
pierced hand and foot of indignation,

de doornenkroon, de speer, de drie spijkers
doorboorden hand en voet; de verontwaardiging!

My heart riven for they redemption;

let now us twain, in this thing be treatable:

Mijn hart verscheurd voor hun verlossing;

laat ons hier nu beter uit worden:

love for love by just convention;

why art thou froward, sith I am merciable

liefde voor liefde door rechtvaardige overeenkomst;

waarom zijt gij tegendraads, terwijl Ik genadig ben?

Ah, gentle Jesu!

Ah, lieve Jezus!

Salvator mundi

Salvator mundi, salva nos,

qui per crucem et sanguinem redemisti nos,

auxiliare nobis, te deprecamur, Deus noster.

Redder van de wereld, red ons,

Gij die ons door Uw kruis en Uw bloed hebt verlost,

kom ons ter hulp, zo smeken wij U, onze God.

Miserere mihi Domine

Miserere mihi Domine

et exaudi orationem meam.

Heb mededogen met mij, Heer,

en luister naar mijn smeekbede.

Deliver me from mine enemies

Deliver me from mine enemies, O God:

defend me from them that rise up against me.

Verlos mij van mijn vijanden, o God:

verdedig mij tegen hen die tegen mij opstaan.

O deliver me from the wicked doers:
and save me from the blood-thirsty men.

O verlos mij van de boosdoeners:
en red mij van de bloeddorstigen.

O be thou our help in trouble:
for vain is the help of man.

O, wees onze hulp in nood
want ijdel is de hulp des mensen.

Vertaling: Jan Gijssel, Brigitte Hermans, Marleen Cré,
Robin Steins

Cut Circle

Di 27.08.24

AMUZ, 20.00 uur

Een video-inleiding door Anne-Emmanuelle Ceulemans vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Jesse Rodin	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Bradford Gleim	<i>artistiek advies artistic advice</i>
Corrine Byrne	<i>superius</i>
Sonja DuToit Tengblad	<i>superius</i>
Jonas Budris	<i>altus</i>
Lawrence Jones	<i>altus</i>
Bradford Gleim	<i>tenor</i>
Rupert Peacock	<i>bassus</i>
Brett Kostrzewski	<i>bassus</i>

Ave Maria ... virgo serena	<i>Josquin des Prez (ca. 1450/55-1521)</i>
Vultum tuum deprecabuntur	<i>Josquin des Prez</i>
Que vous ma dame / In pace	<i>Josquin des Prez</i>
Ave verum corpus	<i>Josquin des Prez</i>
Sanctus D'ung aultre amer – Tu lumen	<i>Josquin des Prez</i>
Ave Maria ... benedicta tu	<i>Josquin des Prez</i>
Qui velatus facie fuisti	<i>Josquin des Prez</i>
Nimphes, nappées / Circumdederunt me	<i>Josquin des Prez</i>
Pater noster – Ave Maria	<i>Josquin des Prez</i>

Josquin – Het spel met eenstemmigheid

Het verrassende is niet dat veel religieuze renaissancemuziek op het gregoriaans is gebaseerd – gregoriaans was immers het dagelijks brood van elke kerkmuzikant in de renaissance, en eeuwenlang de kern van de liturgie. Wat schokkend is, is te zien hoe vaak dat gregoriaans in het polyfone werk naar de achtergrond verschuift, of geheel verdwijnt.

Josquin is een intrigerend geval. Soms citeert of parafraseert hij rechttoe rechtaan een gregoriaanse melodie. Een duidelijk voorbeeld daarvan is zijn *Ave verum corpus*, een motet uit 1500 dat in zijn geheel gebaseerd is op een liturgisch gezang. Maar al vanaf het begin van zijn carrière behandelt hij gregoriaans eigenlijk als niet meer dan een middel om zijn creativiteit te botvieren.

Neem bijvoorbeeld het *Ave Maria ... virgo serena*: het begin presenteert de gregoriaanse melodie in verschillende imitatieve inzetten op de passage "Ave Maria ... Ave cujus conceptio". Vervolgens laat Josquin het gregoriaans achterwege, wellicht om zijn eigen magische ideeën te ontwikkelen op de passage "solemni plena ... letitia". Andere werken uit Josquins Milanese periode (1483-89) getuigen van een gelijkaardige aanpak.

Josquin leek aangetrokken tot gregoriaanse melodieën die zijn obsessie voor herhaling mogelijk maakten. Het *Sanctus D'ung aultre amer*, opnieuw uit de Milanese periode, weerspiegelt zijn voorkeur voor gregoriaans dat slechts een handvol noten herhaalt; terwijl de superius Ockeghems bekende lied zingt, parafraseert de tenor een gregoriaanse melodie die bekendstaat als *Sanctus XVIII* – 'melodie' is hier bijna overdreven, aangezien de tenor voornamelijk de noot D herhaalt, of stijgend van Bes naar D zingt. De verwerking van gregoriaans in een canon, een techniek waarnaar Josquin steeds weer teruggreep in het laatste

decennium van zijn carrière, lijkt een evidente techniek om het gregoriaans hoorbaar te maken. Maar in de handen van de componist zijn de zaken niet zo eenvoudig. In het zesstemmige *Nymphes nappées* integreert Josquin bijvoorbeeld een tweestemmige canon gebaseerd op het introïtus *Circumdederunt me*. De canonstemmen glippen onopmerkelijk in en uit de textuur, zodat de canon (en dus het gregoriaans) ondergeschikt is aan de vier stemmen die de Franse tekst zingen.

Zelfs in het *Pater noster*, waarin twee canonische tenorstemmen het gregoriaans rechtdoor presenteren terwijl ze dezelfde woorden zingen als alle andere zangers, wordt het gregoriaans aangepast aan de polyfonie, en niet andersom. Zin na zin zijn de canonstemmen de laatste die inzetten. Inderdaad, de tenorstemmen lijken te antwoorden op materiaal dat elders werd gepresenteerd, in plaats van de muzikale agenda te bepalen.

Josquin – Playing with Plainsong

The surprising thing is not that lots of Renaissance sacred polyphony is based on Gregorian chant. Chant, after all, was the daily bread of every Renaissance church musician, and the core of a liturgy stretching back centuries. No, what comes as a shock is how often chant recedes into the background, or even disappears altogether.

Josquin presents an intriguing case. To be sure, he sometimes quotes or paraphrases a chant melody straightforwardly. A clear example is his *Ave verum corpus*, a motet from c. 1500 that is based throughout on a Eucharistic chant. But from the beginning of his career, he often treated plainsong as little more than a means of getting his creative juices flowing. Take *Ave Maria . . . virgo serena*. The opening presents the chant melody

through several points of imitation, spanning “Ave Maria . . . Ave cujus conceptio.” After that, Josquin abandons the chant, perhaps because of his magical idea for the setting of “solemni plena . . . letitia”. Other works composed while Josquin was in Milan (1483-89) evince a similar approach.

Josquin seems to have been drawn to plainsong melodies that enabled his obsession with repetition. The *Sanctus D’ung aultre amer*, another Milanese work, reflects a preference for chants that reiterate just a handful of notes: while the superius sings Ockeghem’s well-known song, the tenor paraphrases a chant melody known as *Sanctus XVIII* – only ‘melody’ is almost an overstatement, as the tenor spends most of its time reiterating the note D or rising to D from B-flat. Treating a plainsong melody in canon, a technique Josquin turned to again and again in the last decades of his career, might seem like an obvious way of making the chant audible. But in this composer’s hands things are not so simple. In the six-voice *Nymphes, nappées*, for instance, Josquin incorporates a two-voice canon based on the introit *Circumdederunt me*. The canonic voices slip in and out of the texture without fanfare, such that the canon (and thus the chant) is subservient to the four voices singing the French text.

Even in *Pater noster*, where two canonic tenor voices present the chant straightforwardly while singing the same words as everyone else, the plainsong melody is made to fit the polyphony rather than the other way around. In phrase after phrase, the canonic voices are some of the last to enter; indeed the tenors tend to answer material presented elsewhere rather than set the musical agenda.

Ave Maria ... virgo serena

Ave Maria, gratia plena,
dominus tecum, virgo serena.

Gegroet Maria, een en al bevalligheid,
de Heer vergezelt je, vriendelijke maagd.

Ave cujus conceptio,
solemni plena gaudio,
celestia, terrestria,
nova replet letitia.

Gegroet, je ontvangenis, feestelijke, rijke vreugde
die hemel en aarde vervult met nieuwe blijdschap.

Ave cujus nativitas,
nostra fuit solemnitas.

Ut lucifer lux oriens
verum solem preveniens.

Gegroet, je geboorte, het was een feest voor ons.
Als lichtbrengend levenslicht uit het oosten
voorafgaand aan de echte zon.

Ave pia humilitas,
sine viro fecunditas,
cujus annunciatio
nostra fuit redemptio.

Gegroet, liefdevolle bescheidenheid,
zonder vruchtbaarheid voor een man,
wier annunciatio onze redding is geweest.

Ave vera virginitas,
immaculata castitas,
cujus purificatio
nostra fuit purgatio.

Gegroet, waarachtige maagdelijkheid, onbevleete
kuisheid wier zuivering onze reiniging was.

Ave preclara omnibus
angelicis virtutibus
cuius fuit assumptio
nostra glorificatio.

Gegroet, jij verhevene, tussen alle verdiensten van de
engelen wier tenhemelopneming onze verheerlijking was.

O mater dei,
memento mei. Amen.

O moeder van God, vergeet mij niet. Amen.

Vultum tuum deprecabuntur

Vultum tuum deprecabuntur
omnes divites plebes
quia in te sola virgine Maria
omnis spes posita est.

Alle machtige volkeren zullen je beeltenis afsmeuken,
omdat alleen op jou, maagd Maria, alle hoop is gevestigd.

Sancta Dei genitrix virgo semper Maria,
de cuius utero processit salvator noster
et redemptio mundi,
deprecare Filium ut exaudire
dignatur deprecationem nostram.

Heilige Maria, voor altijd maagdelijke moeder van God,
uit wier schoot onze Redder is geboren en de Verlossing
van de wereld, bid je Zoon dat hij zich verwaardigt onze
voorbede aan te horen.

Intemerata virgo,
quae redemptorem saeculi peperisti,
Dei genitrix intercede pro nobis
et ne despicias preces nostras,
quia ore indigno nomen sanctum

tuum invocavimus. O gloriosa domina,
pro nobis semper Christum exora.

Onbevleete maagd, jij die de Verlosser van de eeuwigheid
hebt voortgebracht, moeder van God, kom voor ons
tussenbeide en keer je niet af van onze smeekbeden,
omdat wij je heilige naam met onwaardige taal hebben
aangeropen. O roemrijke heerseres,
vermurw Christus steeds weer voor ons.

O Maria, nullam gravem possumus
habere culpam pro qua apud
Filiū tuum non possis impetrare veniam
nihilque est tibi [impossibile] apud Filiū tuum
quem genuisti de tuo sacro corpore
mater misericordiae.

O Maria, wij kunnen geen enkel zwaar vergrijp hebben
gepleegd waarvoor jij bij je Zoon geen vergiffenis zou
kunnen verkrijgen, en voor jou is niets [onmogelijk],
bij je Zoon aan wie je het leven hebt gegeven door je
geheiligde lichaam, moeder van barmhartigheid.

Mente tota, tibi supplicamus
ut sicut Filio tuo Domino nostro Jesu
Christo aliquando displicuimus,
modo viceversa immutatis
moribus per te usque
in finem ei complaceamus.

In volle bewustzijn smeken wij je dat, zoals wij ooit je
Zoon, onze Heer Jezus Christus hebben mishaaagd,
wij nu omgekeerd en met onveranderd gemoed,
jou ter wille, Hem voor altijd zouden bevallen.

Preces nostras, virgo mirabilis ideo ne despicias,
quia ore indigno nomen sanctum tuum invocare

praesumimus. Sancta Maria, sancta Dei genitrix,
sancta virgo virginum, intercede pro nobis.

Keer je dus niet af van onze smeekbeden, wonderlijke
maagd, omdat wij veronderstellen je heilige naam met
onwaardige taal te kunnen aanroepen. Heilige Maria,
heilige moeder van God, heilige maagd onder de
maagden, kom voor ons tussenbeide.

Ora pro nobis, virgo sine termino,
de qua lumen ortum est in tenebris rectis corde,
exaudi nos in tribulatione nostra veniam
impetra pro peccatis nostris a Patre et Filio
et Spiritu Sancto. Amen.

Bid voor ons, grenzeloze maagd, door wie voor
de rechtvaardigen van hart licht is opgegaan in de
donkerte, hoor ons aan in onze droefenis,
vraag vergiffenis voor onze zonden aan de Vader en
de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

Christe, fili dei, mundi qui crimina tollis,
miserere nobis.

Christus, Zoon van God die de schulden van de
wereld draagt, heb medelijden met ons.

Christe, fili dei, mundi verissima salus,
miserere nobis.

Christus, Zoon van God, waarachtige redding
van de wereld, heb mededogen met ons.

Christe, fili dei, precibus sanctissime matris adjuva nos
et tolle tribulationem nostram.

Christus, Zoon van God, help ons in de smeekbeden
tot je allerheiligste moeder en draag onze droefenis.

[*Tenor*] J'ay pris amours à ma devise
[pour conquérir joyeuseté.
Heureux seray en ceste esté
se puis venir à mon emprise.]

Liefde is in mijn plannen opgenomen
[om zo vreugde te verwerven.
Deze zomer zal ik gelukkig zijn,
als mijn plannen slagen.]

Que vous ma dame / In pace

Que vous, ma dame je le jure,
n'est ne sera de moy servie;
et tant qu'aura vostre serf vie,
garde n'avez qu'il se parjure.

Dame mijn, ik zweer dat ik niemand
zo zal dienen als ik u dien,
en dat zolang uw dienaar leeft
hij zijn belofte niet zal breken.

Une fois a vous me donnay,
et de recef certes my donne.

Een wet gaf me aan u,
telkens opnieuw geef ik me eraan over.

Oncquez riens mieulx je n'ordonnay,
se vostre grace à moy s'adonne.

Ik kan niets mooiers wensen
dan dat u mij uw zegen geeft.

Grande me soit dicte l'injure
s'aultre a ma franchise asservi;
et mort vueil avoir desservie,
se nulle dame conjure.

Mijn straf zou groot zijn

als een ander mijn recht opeist.
Het liefst zou ik sterven
als een andere dame me veroverst.

Que vous ma dame je le jure ...

Dame mijn, ik zweer dat ik niemand ...

Tenor

In pace in idipsum dormiam et requiescam,
si dederò sompnum oculis meis.

In vrede leg ik mij neer en meteen slaap ik in;
ik zal mijn ogen overgeven aan de slaap.

Ave verum corpus

Ave verum corpus natum ex Maria virgine,
vere passum immolatum in cruce pro homine,
cuius latus perforatum sacro fluxit sanguine.

Gegroet, waarlijk lichaam, gesproten uit de maagd
Maria, dat waarachtig heeft geleden, is geslachtofferd
op het kruis voor het mensdom, wiens zijde werd
doorboord, zodat er water met bloed uit vloeide.

Esto nobis pregustatum mortis in examine.

O dulcis, o pie, o Jesu fili virginis Marie.

Wees onze voorspraak wanneer de ziel het lichaam
verlaat. O zoete, o genadige, o Jezus, Zoon van de
maagd Maria.

Sanctus D'ung aultre amer – Tu lumen

Sanctus, sanctus, sanctus
dominus deus sabaoth.

Heilig, heilig, heilig
de Heer, de God der hemelse machten.

Pleni sunt celi et terra gloria tua.

Osanna in excelsis.

Vol zijn hemel en aarde van Uw heerlijkheid.

Hosanna in den hoge.

Benedictus qui venit in nomine domini

Osanna in excelsis.

Gezegend Hij die komt in de Naam des Heren.

Hosanna in den hoge.

Tu lumen, tu splendor patris,

tu spes perennis omnium:

U, licht, U, sieraad van Uw Vader,

U, eeuwige hoop voor allen:

intende quas fundunt preces

tui per orbem famuli.

richt U op de gebeden die Uw dienaren

over de wereld voor U laten klinken.

Ave Maria ... benedicta tu

Ave Maria, gratia plena, dominus tecum.

Wees gegroet, Maria, vol van genade,

de Heer zij met u.

Benedicta tu in mulieribus,

et benedictus fructus ventris tui Jesus filius dei vivi.

Gezegend zijt Gij boven alle vrouwen,

en gezegend is de vrucht van Uw lichaam, Jezus,

Zoon van de levende God.

Et benedicta sint beata ubera tua,

que lactaverunt regem regum et dominum deum nostrum.

En gezegend zijn uw begenadigde borsten, die

de Koning der koningen en de Heer, onze God, voedden.

Qui velatus facie fuisti

Qui velatus facie fuisti,
et penurias sustinuisti,
sol justitiae, flexis illusus genibus,
caesus quoque verberibus.

U van wie het gezicht was bedekt,
en die ontberingen hebt doorstaan,
zon van gerechtigheid, bespot toen U op Uw knieën
zat, ook geslagen met zweepslagen.

Te petimus attentius,
esto nobis propicius,
et per tuam clementiam
perducas nos ad gloriam.

Wij vragen U met aandrang, wees ons genadig,
en leid ons door Uw genade naar de glorie.

Hora qui ductus tertia
fuisti ad supplicia,
Christe ferendo humeris
crucem pro nobis miseris

U die op het derde uur naar de folteringen werd geleid,
Christus, die het kruis op de schouders hebt gedragen
voor ons, ellendelingen,

fac sic te nos diligere,
sanctamque vitam ducere,
ut valeamus requie
frui caelestis patriae.

laat ons zo van U houden, en een heilig leven leiden,
dat we in staat zijn om van de rust van het hemelse
vaderland te genieten.

In flagellis potum fellis
bibisti amarissimum;

omni genti recolenti
tue mortis supplicium,
da virtutem et salutem,
Christe, redemptor omnium.

In de geselingen hebt U de bittere drank
van de gal gedronken; geef aan elk volk
dat Uw terechtstelling herdenkt, kracht en redding,
Christus, Verlosser van allen.

Honor et benedictio
sit crucifixo filio,
qui suo supplicio
nos redemit ab inferno.

Eer en zegen aan de gekruisigde Zoon,
die door Zijn dood ons heeft verlost uit de hel.

In amara crucis ara
fudisti rivos sanguinis,
Jesu Christe, rex benigne,
consors paterni luminis.

Op het bittere altaar van het kruis hebt U stromen van
bloed vergoten, Jezus Christus, welwillende Koning,
deelgenoot van het vaderlijke licht.

Sanguis Christi, qui fuisti
peremptor hostis invidi,
fac nos ire et venire
ad cenam agni providi.

Bloed van Christus, jij die de vernietiger was van de
afgunstige vijand, laat ons gaan en komen
naar het feestmaal van het voorspelde Lam.

Qui jacuisti mortuus
in petra, rex innocuus,
fac nos in te quiescere,

semperque laudes reddere.

U die dood lag op de rots, onschuldige Koning,
laat ons in U rusten, en altijd eer betonen.

Succurre nobis, domine,
quos redemisti sanguine,
et duc nos ad caelestia
aeternae pacis gaudia.

Kom ons te hulp, Heer, U die ons hebt verlost
met Uw bloed, en leid ons naar de hemelse vreugden
van de eeuwige vrede.

Christum ducem qui per crucem
redemit nos ab hostibus,
laudet coetus noster laetus,
exultet caelum laudibus.

Laat onze blijde bijeenkomst Christus loven,
de leider die ons door het kruis heeft verlost van de
vijanden, laat ons de hemel bejubelen met lof.

Poena fortis tuae mortis
et sanguinis effusio
corda terant ut te quaerant,
Jesu nostra redemptio.

Laat de sterke straf van Uw dood en de uitstorting van
Uw bloed onze harten breken om U te zoeken,
Jezus, onze verlossing.

Per felices cicatrices,
sputa, flagella, verbera,
nobis grata sint colata
aeterna Christi munera.

Laat door de gelukkige wonden, het speeksel,
de geselingen en de zweepslagen, de eeuwige gaven
van Christus. dankbaar voor ons zijn vergoten.

Nostrum tangat cor ut plangat,
tuorum sanguis vulnerum,
in quo toti simus loti,
conditor alme siderum.

Laat het bloed van Uw wonden, ons hart raken om te
klagen en ons allen zuiveren, Schepper van de sterren.

Passionis tue donis
salvator, nos inebria,
ac etiam dare velis
beata nobis gaudia.

Verlosser, maak ons dronken, met de gaven van Uw
passie en wil ons ook gelukkige vreugde geven.

Nimphes, nappées / Circumdedeert me

Nimphes, nappées, nereides, driades,
venez plorer ma desolation,
car je languis en telle affliction
que mes esprits sont plus mort que malades.

Nimfen, nereïden, dryaden,
kom en treur om mijn verlatenheid,
want ik kwijn weg in zulke ellende
dat mijn ziel meer dood dan ziek is.

Quinta pars, sexta pars

Circumdedeert me gemitus mortis,
dolores inferni circumdedeert me.

De zuchten van de dood hebben mij omringd,
de smarten van de hel hebben mij omringd.

Pater noster – Ave Maria

Pater noster, qui es in celis:
sanctificetur nomen tuum;

Onze Vader, die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd,

adveniat regnum tuum;

fiat voluntas tua,

sicut in celo et in terra.

Uw rijk kome,

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.

Panem nostrum quotidianum

da nobis hodie,

Geef ons heden ons dagelijks brood

et dimitte nobis debita nostra,

sicut et nos dimittimus debitoribus nostris;

en vergeef ons onze schulden,

zoals ook wij vergeven aan onze schuldenaren,

et ne nos inducas in temptationem,

sed libera nos a malo.

en breng ons niet in beproeving,

maar verlos ons van het kwade.

Ave Maria, gratia plena,

dominus tecum.

Wees gegroet, Maria, vol van genade,

de Heer zij met U.

Benedicta tu in mulieribus,

et benedictus fructus ventris tui Jesus.

Gezegend zijt Gij boven alle vrouwen

en gezegend is de vrucht van uw lichaam, Jezus.

Sancta Maria, regina celi,

dulcis et pia, o mater dei,

Heilige Maria, hemelse koningin,

minzaam en vroom, moeder Gods,

ora pro nobis peccatoribus,
ut cum electis te videamus.

bid voor ons, arme zondaars, dat wij U
mogen aanschouwen samen met de uitverkorenen.

Vertaling: Jan Gijzel, Brigitte Hermans,
Philip J. Huijser, Bernard Huyvaert

AUXantiqua & I Fedeli

Di 27.08.24

Sint-Joriskerk, 22.15 uur

Uitvoerders

AUXantiqua

Stefan Steinemann	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Jessica Jans	<i>sopraan soprano</i>
Maria Deger	<i>sopraan soprano</i>
Julian Romanowsky	<i>contratenor countertenor</i>
Stefan Steinemann	<i>contratenor countertenor</i>
Matthias Deger	<i>tenor tenor</i>
Richard Resch	<i>tenor tenor</i>
Jan Kuhar	<i>bas bass</i>
Joel Frederiksen	<i>bas bass</i>

I Fedeli

Josué Meléndez Peláez	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Catherine Motuz	<i>artistieke leiding artistic direction</i>

Josué Meléndez Peláez	<i>cornetto cornetto</i>
Catherine Motuz	<i>trombone sackbut</i>
Henry van Engen	<i>trombone sackbut</i>
Maximilien Brisson	<i>bastrombone bass sackbut</i>
Anaïs Chen	<i>viool violin</i>
Hille Perl	<i>viola da gamba viol</i>
Caroline Ritchie	<i>viola da gamba viol</i>
Rüdiger Kurz	<i>violone violone</i>
Umberto Kostanić	<i>orgel orgel</i>

Stuttgart

Benedictus Dominus	<i>Ludwig Daser (1526-1589)</i>
Fratres sobrii estote	<i>Ludwig Daser</i>
Sit vena tua benedicta	<i>Balduin Hoyoul (1547/48-1594)</i>
Dilexi quoniam exaudiet Dominus	<i>Leonhard Lechner (ca. 1553-1606)</i>

Augsburg

Canzon con 2 cornetti sive cornetto e violino	<i>Gregor Aichinger (1564-1628)</i>
Omnes gentes	<i>Gregor Aichinger</i>
Incipite Domino in tympanis	<i>Hans Leo Hassler (1564-1612)</i>
Te Deum Patrem ingenitum	<i>Christian Erbach (1568-1635)</i>
Jubilare Deo	<i>Adam Gumpelzhaimer (1559-1625)</i>

München

Surge propera	<i>Orlandus Lassus (1530/32-1594)</i>
Confitebor tibi Domine	<i>Orlandus Lassus</i>
Omnia tempus habent	<i>Orlandus Lassus</i>
Tui sunt caeli	<i>Orlandus Lassus</i>
Salve regina, à 16	<i>Bernardino Borlasca (ca. 1580-ca. 1631)</i>

A8 – Duitse meerkorige polyfonie voor zangers en blazers

A8 is de Duitse 'Bundesautobahn' die Zuid-Duitsland doorkruist en de drie belangrijkste steden in de ruime regio met elkaar verbindt: Stuttgart, Augsburg en München. Dankzij de moderne infrastructuur en mobiliteit van de 20ste en 21ste eeuw staan de steden nauw met elkaar in verbinding. In de 16de eeuw bestond daar echter ook al een overkoepelende culturele regio met een supra-regionale aantrekkingskracht, zelfs zonder de moderne voorzieningen. De muziekkapellen van de verschillende hoven genoten een uitzonderlijke reputatie, wat bijdroeg tot de Europese roem van de regio.

A8 is eveneens een muzikale reis doorheen het achtstemmige repertoire dat aan die prestigieuze muziekkapellen werd uitgevoerd. De muziekkapellen hadden vaak een ruim budget ter beschikking, wat de kapelmeester in staat stelde om de beste muzikanten aan te werven. De muziekbibliotheken waren rijkelijk gevuld met manuscripten en de nieuwste muziekdrukken. Sommige kapelmeesters hadden hun opleiding genoten in Italië, waardoor ze in contact waren gekomen met de nieuwste tendensen. Dankzij de fusie van compositietechnieken van de Franco-Vlaamse polyfonie (bv. imitatieve inzetten) met de meerkorige Venetiaanse muziek ontstond in Zuid-Duitsland een unieke muziekstijl.

Artistiek (reis)leider Stefan Steinemann gidst ons eerst naar Stuttgart. In de tweede helft van de 16de eeuw werkten daar getalenteerde kapelmeesters aan het Württembergse hof; Ludwig Daser, Balduin Hoyoul en Leonhard Lechner.

Vervolgens reizen we naar Augsburg, met psalmzettingen, hymnes en antifonen van Hans Leo Hassler, Gregor Aichinger, Christian Erbach en Adam Gumpelzhaimer. De eindbestemming is München, gesymboliseerd door de motetten van Orlandus Lassus en Bernardino Borlasca.

Ondanks de toenmalige religieuze twisten stonden de muzikanten uit de drie steden in nauw contact. Sommigen werkten aan verschillende hoven. Ludwig Daser was eerst kapelmeester in München en vervolgens in Stuttgart. In 1563 werd Orlandus Lassus, afkomstig uit Henegouwen, als opvolger van Daser in München aangesteld. En toen Daser in Stuttgart overleed, was zijn opvolger Balduin Hoyoul, afkomstig uit Luik.

A8 – German Polychoral Polyphony for Singers and Wind Instruments

A8 is the German autobahn that crosses southern Germany and connects the three most important cities in the region: Stuttgart, Augsburg and Munich. The modern infrastructure and mobility of the 20th and 21st centuries have brought the cities into close contact. An overarching cultural region with a power of attraction far beyond its borders also existed there in the 16th century, however, even without the trappings of modernity. The music chapels of different courts enjoyed an exceptional reputation, contributing to the region's renown across Europe.

By analogy, A8 is a musical journey through the eight-part repertoire performed by these prestigious music chapels. The music chapels often had a generous budget, enabling the Kapellmeister to attract the best musicians. The music libraries were piled high with manuscripts and the newest music prints. Some Kapellmeisters had been trained in Italy, which had introduced them to the latest trends. Thanks to the fusion between the composition techniques of Franco-Flemish polyphony (e.g. imitative melodic lines) and polychoral Venetian music, a unique style of music emerged in Southern Germany.

The artistic leader Stefan Steinemann, our travel guide for this concert, starts the journey in Stuttgart. In the second half of the 16th century,

talented Kapellmeisters worked there at the Württemberg court: Ludwig Daser, Balduin Hoyoul and Leonhard Lechner.

Then we travel onwards to Augsburg, with psalm settings, hymns and antiphons by Hans Leo Hassler, Gregor Aichinger, Christian Erbach and Adam Gumpelzhaimer. Our final destination is Munich, symbolised by the motets of Orlandus Lassus and Bernardino Borlasca.

Despite the religious disputes at the time, the musicians from the three cities were in close contact. Some worked at more than one court. Ludwig Daser was Kapellmeister in Munich first and then in Stuttgart. In 1563 Orlandus Lassus, originally from Hainaut, was appointed as Daser's successor in Munich. And when Daser died in Stuttgart, he was succeeded by Balduin Hoyoul, born in Liège.

Benedictus Dominus

Benedictus Dominus Deus meus,
quoniam exaudivit vocem deprecationis meae.

Gezegend is de Heer, mijn God,
want Hij heeft de stem van mijn smeekbede gehoord.

Dominus adjutor meus et protector meus,
et in ipso speravit cor meum et adjutus sum.

De Heer is mijn helper en beschermer, en op Hem
heeft mijn hart vertrouwd en ik ben hierdoor geholpen.

Fratres sobrii estote

Fratres, sobrii estote et vigilate,

Broeders, wees verstandig en waakzaam,

quoniam adversarius vester,
diabolus tamquam leo rugiens

obambulat quaerens quem devoret:

want jullie tegenstander, de duivel,
cirkelt als een brullende leeuw rond jullie,
op zoek naar wie hij kan verslinden:

cui resistite solidi in fide.

weersta hem, krachtig door het geloof.

Sit vena tua benedicta

Sit vena tua benedicta,

et gaudium quod de uxore capis,
quae tibi in juventute desponsata est,
sit haec velut amata cerva,
et caprea gratiosa,

Moge je ader gezegend zijn, en de vreugde die je van de
vrouw krijgt, die in je jeugd aan jou werd beloofd, moge
zij zijn als een geliefde hinde, en een gracieuze gazelle,

amores eius omni tempor te reficiant,
in dilectione eius perpetuo sis implicitus
moge haar liefde je altijd verfrissen,
moge je voor altijd verstrengeld zijn in haar liefde.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus
vocem orationis meae.

Ik heb lief, omdat de Heer
de stem van mijn gebed zal horen.

Quia inclinavit aurem suam mihi,
et in diebus meis invocabo.

Omdat Hij Zijn oor naar mij heeft geneigd,
zal ik Hem in mijn dagen aanroepen.

Circumdederunt me dolores mortis;
et pericula inferni invenerunt me.

De pijnen van de dood omringden mij;
en de gevaren van de hel vonden mij.

Tribulationem et dolorem inveni,
et nomen Domini invocavi:

Ik vond verdrukking en pijn,
en ik riep de naam van de Heer aan:

o Domine, libera animam meam.

o Heer, bevrijd mijn ziel.

Misericors Dominus et justus,
et Deus noster miseretur.

Barmhartig is de Heer en rechtvaardig,
en onze God heeft medelijden.

Custodiens parvulos Dominus;
humiliatus sum, et liberavit me.

De Heer beschermt de kleinen;

ik was vernederd, en Hij heeft mij bevrijd.
Converte, anima mea, in requiem tuam,
quia Dominus benefecit tibi:
Keer terug, mijn ziel, naar je rust,
omdat de Heer voor jou goed heeft gedaan:
quia eripuit animam meam de morte,
oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapsu.
omdat Hij mijn ziel van de dood, mijn ogen van tranen,
mijn voeten van het struikelen heeft gered.
Placebo Domino in regione vivorum.
Ik zal de Heer behagen in het land van de levenden.

Omnes gentes

Omnes gentes, plaudite manibus;
jubilate Deo in voce exsultationis:
Alle volkeren, klap in de handen,
jubel voor God met woorden van lof:
quoniam Dominus excelsus, terribilis,
rex magnus super omnem terram.
want de Heer is verheven, ontzagwekkend:
de machtige koning over de hele aarde.
Subjecti populos nobis,
et gentes sub pedibus nostris.
Hij heeft voor ons alle volkeren onderworpen:
en de heidenen aan onze voeten gelegd.
Elegit nobis haereditatem suam;
speciem Jacob quam dilexit.
Ons heeft Hij uitverkoren als Zijn erfdeel:
Jakobs nageslacht, dat Hij heeft uitgekozen.
Ascendit Deus in júbilo,
et Dominus in voce tubae.

God stijgt op in jubel:
en de Heer bij de klank van de bazuin.

Incipite Domino in tympanis

Incipite Domino in tympanis.

Cantate Domino in cymbalis:

Begin voor de Heer op de trommel te spelen.

Zing voor de Heer met de cimbalen:

modulamini illi psalmum novum:

exultate et gaudete et psallite

et invocate nomen eius.

speel voor Hem een nieuwe psalm: verheug je
en verheerlijk en zing en aanroep Zijn naam.

Te Deum Patrem ingenitum

Te Deum Patrem ingenitum,

te Filium unigenitum,

te Spiritum Sanctum Paracletum,

Sanctam et individuum Trinitatem,

U, God de Vader, geboren,

U, de eniggeboren Zoon,

U, de Heilige Geest, de Trooster, de Heilige

en ondeelbare Drie-eenheid,

toto corde et ore confitemur,

laudamus, atque benedicimus:

tibi gloria in saecula. Alleluia.

belijden wij met heel ons hart en onze mond,
wij loven en zegenen:

U zij de glorie voor eeuwig. Halleluja.

Jubilare Deo

Jubilare Deo, omnis terra;
servite Domino in laetitia.

Introite in conspectu ejus in exultatione.

Juich voor God, alle landen; dien de Heer met vreugde.
Kom voor Zijn aangezicht met gejubel.

Scitote quoniam Dominus ipse est Deus;
ipse fecit nos, et non ipsi nos:
populus ejus, et oves pascuae ejus.

Weet dat de Heer zelf God is;
Hij heeft ons gemaakt, en niet wijzelf:
wij zijn Zijn volk, en de schapen van Zijn weide.

Introite portas ejus in confessione;
atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Ga Zijn poorten binnen met lofzang;
Zijn voorhoven met gezangen: loof Hem.

Laudate nomen ejus,
quoniam suavis est Dominus:
in aeternum misericordia ejus,
et usque in generationem
et generationem veritas ejus.

Prijs Zijn naam, want de Heer is goed:
Zijn barmhartigheid is eeuwig,
en Zijn waarheid gaat van geslacht op geslacht over.

Confitebor tibi Domine

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,
quoniam audisti verba oris mei.

Ik zal U loven, Heer, met mijn hele hart,
omdat U de woorden van mijn mond hebt gehoord.

In conspectu angelorum psallam tibi;

adorabo ad templum sanctum tuum,
et confitebor nomini tuo:

Voor het aangezicht van de engelen zal ik U psalmen
zingen; ik zal U aanbidden in Uw heilige tempel,
en Uw naam belijden:

super misericordia tua et veritate tua;

om Uw barmhartigheid en Uw waarheid;

quoniam magnificasti super omne,
nomen sanctum tuum.

want U hebt Uw heilige naam boven alles verheven.

In quacumque die invocavero te, exaudi me;

multiplicabis in anima mea virtutem.

Op welke dag ik U ook aanroep, verhoor mij;

U zal de kracht vermenigvuldigen in mijn ziel.

Omnia tempus habent

Prima pars

Omnia tempus habent

et suis spatiis transeunt universo sub coelo.

Alles heeft een tijdstip

en gebeurt op een vast moment onder het hemelgewelf.

Tempus nascendi et tempus moriendi,

Een tijd van geboren worden en een tijd van sterven,

tempus plantandi et tempus evellendi quod plantatum est,

een tijd van planten en een tijd van wieden wat is geplant,

tempus occidendi et tempus sanandi,

een tijd van kwijnen en een tijd van genezen,

tempus destruendi et tempus aedificandi,

een tijd van vernielen en een tijd van opbouwen,

tempus flendi et tempus ridendi,

een tijd van wenen en een tijd van lachen,

tempus plangendi et tempus saltandi,
een tijd van klagen en een tijd van dansen,
tempus spargendi lapides et tempus colligendi.
een tijd om stenen uit te strooien
en een tijd om ze weer samen te rapen.

Secunda pars

Tempus amplexandi et tempus longe fieri ab amplexibus,
Een tijd van omhelzen en een tijd zonder omhelzingen,
tempus acquirendi et tempus perdendi,
een tijd van verkrijgen en een tijd van verliezen,
tempus custodiendi et tempus abiiciendi,
een tijd van bewaken en een tijd van laten gaan,
tempus scindendi et tempus consuendi,
een tijd van scheuren en een tijd van aan elkaar rijgen,
tempus tacendi et tempus loquendi,
een tijd van zwijgen en een tijd van spreken,
tempus dilectionis et tempus odii,
een tijd van liefde en een tijd van haat,
tempus belli et tempus pacis.
een tijd van oorlog en een tijd van vrede.

Tui sunt caeli

Tui sunt caeli et tua est terra,
orbem terrarum et plenitudinem ejus tu fundasti.
Justitia et judicium praeparatio sedis tuae.
Van U zijn hemel en aarde,
heel de aardbol en zijn volheid hebt U gegrondvest.
De rechtvaardigheid en de vorming van het oordeel
berusten bij U.

Salve regina

Salve regina mater misericordiae
vita dulcedo et spes nostra salve.

Wees gegroet koningin, barmhartige moeder,
hoop van ons leven, gegroet.

Ad te clamamus exules filii Euae.

Ad te suspiramus gementes
et flentes in hac lachrimarum valle.

Tot u roepen wij, verdreven kinderen van Eva.
Vanuit dit tranendal richten wij
ons gesteun en geweent tot u.

Eya ergo advocata nostra

illos tuos misericordes oculos ad nos converte.

Gij zijt onze voorspraak,
vestig dan uw barmhartige ogen op ons.

Et Jesum benedictum fructum ventris tui
nobis post hoc exilium ostende.

En toon ons Jezus, de gezegende vrucht van uw
schoot, na ons bestaan in dit aardse verbanningsoord.

O clemens, o pia, o dulcis virgo Maria.

O genadige, o liefdevolle, o tedere maagd Maria.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Brigitte Hermans,
Jeannine De Landtsheer, Jan Gijssel

LEZING

Jesse Rodin

Wo 28.08.24

AMUZ, 13.00 uur

Engels gesproken English spoken

Jesse Rodin, Stanford University

spreker speaker

The voice

“Josquins melodieën stuwen je voorwaarts. Individuele stemmen ageren en reageren op een strikte, onderliggende puls. Fluisterende duo’s barsten uit in krachtige tutti’s. Onafhankelijke stemmen komen plotseling samen om diepe gevoelens uit te drukken. Zijn muziek kan gebeiteld en krachtig zijn, maar ook klagend, treurig en baldadig. Ze kan laten lachen of doen vechten tegen tranen.” Jesse Rodin, artistiek leider van Cut Circle en Associate Professor of Music aan Stanford University, is gefascineerd door de muziek van Josquin des Prez. In 2024 verschijnt niet enkel zijn monografie *The art of counterpoint from Du Fay to Josquin*, maar ook het boek *Josquin: A new approach*, met opmerkelijke bijdragen van Rodins hand. Tijdens deze lezing deelt de renaissancespecialist zijn visie op de uitvoering van muziek van Josquin: een exclusief rondje muziekwetenschap waarmee u in geen tijd weer helemaal mee bent met het onderzoek naar de polyfonist aller polyfonisten. Rodins Engelstalige toelichting sluit aan bij het concert van Cut Circle op 27.08.24.

“Josquin’s melodies drive you onwards. Individual voices act and react to a strict, underlying pulse. Whispering duets burst into powerful tuttis. Individual voices suddenly converge to express powerful feelings. His music can be bold and powerful, but also plaintive, gloomy and boisterous. It can make you laugh or fight back the tears.” Jesse Rodin, the artistic leader of Cut Circle and an Associate Professor of Music at Stanford University, is fascinated by the music of Josquin des Prez. His monography *The Art of Counterpoint from Du Fay to Josquin*, and the book *Josquin: A New Approach* with significant contributions by Rodin, will both be published in 2024. During this lecture, the Renaissance specialist will share his perspective on performing Josquin’s music: an exclusive shot of musicology that will bring you up to date in no time on research into the greatest polyphonist of them all. Rodin’s talk is in English, and it is linked to the concert by Cut Circle on 27 August 2024.

Vox Luminis

Wo 28.08.24

Sint-Pauluskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Grantley McDonald

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Lionel Meunier	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Sophia Faltas	<i>cantus</i>
Tessa Roos	<i>cantus</i>
NN	<i>cantus</i>
NN	<i>altus</i>
João Moreira	<i>altus</i>
Olivier Berten	<i>tenor</i>
Adriaan De Koster	<i>tenor</i>
Raffaele Giordani	<i>tenor</i>
Massimo Lombardi	<i>tenor</i>
Guglielmo Buonsanti	<i>bassus</i>
Lionel Meunier	<i>bassus</i>
Vincent Berger	<i>bassus</i>
Pieter Stas	<i>bassus</i>

Canticum canticorum

Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525/26-1594)

Osculetur me

Trahe me post te

Nigra sum

Vineam meam

Si ignoras te

Pulchrae sunt genae

Fasciculus myrrhae

Ecce tu pulcher es

Tota pulchra es

Vulnerasti cor meum

Missae Papae Marcelli

Giovanni Pierluigi da Palestrina

Kyrie

Gloria

Credo

Sanctus

Angus Dei

Giovanni Pierluigi da Palestrina

In 1545 riep paus Paulus III sleutelfiguren van de katholieke kerk samen in het Noord-Italiaanse Trente om te discussiëren over belangrijke hervormingen. Tijdens dit Concilie van Trente, dat liep tot 1563, werden ook standpunten ingenomen over muziek in de liturgie. Er woedde namelijk een hevige strijd tussen voor- en tegenstanders van polyfonie. Tegenstanders waren ervan overtuigd dat complexe meerstemmigheid de boodschap van het woord ondermijnde. Er werd zowaar geopperd om polyfonie volledig af te schaffen in de liturgie en louter nog eenstemmig gregoriaans toe te laten. Gelukkig voor de muziekgeschiedenis kwam het niet tot een polyfone kaalslag, al werden componisten aangespoord om transparantere muziek te schrijven, waarbij de tekst verstaanbaar bleef.

Giovanni Pierluigi da Palestrina, van 1551 tot 1555 kapelmeester van de Cappella Giulia, het koor van de Sint-Pietersbasiliek, was een van de componisten die de verzuchtingen had opgevangen. Van zijn 104 missen is het de *Missa Papae Marcelli* die dankzij haar tekstverstaanbaarheid al gauw tot het te volgen model uitgroeide. Over de exacte ontstaanscontext bestaan echter nog mysteries. Ze werd gepubliceerd in 1567, maar wellicht was ze van oudere datum. Lang werd aangenomen dat ze van 1555 dateerde en werd gecomponeerd ter ere van Paus Marcellus II – een paus die slechts 22 dagen regeerde. Recenter onderzoek suggereert echter 1562 als compositiedatum, toen de mis werd gekopieerd in een manuscript voor de Santa Maria Maggiorebasiliek in Rome. *Missa Papae Marcelli* lijkt geen courante cantus-firmusmis, maar is opgebouwd aan de hand van diverse muzikale motieven. Ze heeft een heldere, schijnbaar eenvoudige structuur en een melodische en harmonische verfijning.

Een gelijkaardige evenwichtige opbouw komt terug in de honderden motetten die da Palestrina componeerde. Zijn versie van de motetten van

het Bijbelse *Hooglied* (in het Latijn: *Canticum canticorum*) wijkt echter af van zijn courante stijl. In de opdracht aan paus Gregorius XIII liet da Palestrina optekenen dat "de stijl iets levendiger is dan deze die hij had toegepast in andere religieuze composities." Hij had de stijl namelijk aangepast aan de inhoud van de tekst. Het *Hooglied* bevindt zich op het snijpunt van het sacrale en het profane. Het is een Bijbelse verzameling van liefdesgedichten waarin een man en vrouw ongegeneerd hun liefde voor elkaar bezingen. De erotisch geladen inhoud leidde tot verschillende interpretaties. Volgens da Palestrina "eren de liederen Christus en de meest heilige moeder, de maagd Maria" en beschrijven ze een allegorie op "de goddelijke liefde van Christus en zijn echtgenote, de ziel." De motetten werden niet tijdens de liturgie gezongen, maar wellicht tijdens een pauselijke maaltijd.

Giovanni Pierluigi da Palestrina

In 1545, Pope Paul III convened key figures in the Catholic Church in the northern Italian city of Trento to discuss important reforms. During this Council of Trent, which lasted until 1563, standpoints were also taken on music in the liturgy. A fierce debate raged between the supporters and opponents of polyphony. Its opponents were convinced that complex polyphony undermined the message of God's word. It was even suggested that polyphony should be entirely abolished in the liturgy, only allowing monophonic Gregorian plainchant. Fortunately for music history, polyphony was not entirely banned, although composers were encouraged to write transparent music in which the text could still be understood.

Giovanni Pierluigi da Palestrina, the maestro di cappella of the Cappella Giulia – the choir of St. Peter's Basilica – from 1551 to 1555, was one of

the composers who took heed of these complaints. Of his 104 masses, the *Missa Papae Marcelli* is the one that soon became the example to be followed, thanks to the comprehensibility of the text. However, the exact context in which it was written is still somewhat mysterious. It was published in 1567, but probably dated from before that. For many years, it was assumed to date from 1555 and that it was composed in honour of Pope Marcellus II, a pope who only reigned for 22 days. However, more recent research suggests that the composition date is 1562, when the mass was copied into a manuscript for the Basilica of Saint Mary Major in Rome. *Missa Papae Marcelli* doesn't resemble a typical cantus firmus mass, since it is built up of various musical motifs. It has a clear, apparently simple structure with melodic and harmonic refinement.

A similarly balanced construction can be found in the hundreds of motets that Palestrina composed. His version of the motets in the biblical *Song of Songs* (*Canticum canticorum* in Latin) is a departure from his usual style, however. In the dedication to Pope Gregory XIII, Palestrina notes that "the style is livelier than in my other religious compositions", because he adapted his style of composition to suit the text. The *Song of Songs* is at the intersection of the sacred and the profane. It is a collection of love songs from the Bible, in which a man and woman sing frankly of their love for each other. The erotically charged content has been interpreted in different ways. In Palestrina's view, "the songs honour Christ and his most holy mother, the virgin Mary", and they serve as an allegory for the "divine love of Christ and his bride, the soul". The motets were not sung during the liturgy, but probably to accompany a papal meal.

Osculetur me

Osculetur me osculo oris sui,
quia meliora sunt ubera tua vino.
Fragrantia unguentis optimis.

Laat hij me kussen met de kussen van zijn lippen,
uw borst is beter dan wijn.

Welriekend als de zachtste parfums.

Oleum effusum nomen tuum,
ideo adolescentulae dilexerunt te.

En uw naam is als vloeïende olie
en daarom geliefd door maagden.

Trahe me post te

Trahe me post te, curremus
in odorem unguentorum tuorum.

Neem me mee en laat ons vluchten
in de geur van uw parfum.

Introduxit me Rex in cellaria sua:
exultabimus et laetabimur in te
memores uberum tuorum super vinum.

De koning bracht me in zijn kamer,
we zullen vreugdevol en vol verrukking zijn,
wanneer we denken aan uw borst, beter dan wijn.

Recti diligunt te.

Alle rechtschapenen houden van u.

Nigra sum

Nigra sum, sed formosa filiae Jerusalem,
sicut tabernacula Cedar sicut pellis Salomonis.

Ik ben zwart, maar welgevormd, dochters van Jeruzalem,
zo donker als de tenten van Cedar, als het tentzeil van

Salomon.

Nolite me considerare, quod fusca sim,
quia decoloravit me sol:

Maar beschouw me niet als een zwarte,
immers de zon heeft mijn huid doen verkleuren:

filiis matris meae pugnaverunt contra me
posuerunt me custodem in vineis.

mijn broers waren hard voor mij, ik moest van hen
de wijngaard bewaken.

Vineam meam

Vineam meam non custodivi.

Maar voor mijzelf, mijn eigen wijngaard,
heb ik niet gezorgd.

Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas!

Allerliefste, zeg me toch waar jij je kudden laat grazen!

Ubi cubes in meridie.

Vertel me waar je 's middags je dieren laat rusten.

Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

Of moet ik langs de kudden van je vrienden gaan
om je te zoeken?

Si ignoras te

Si ignoras te, o pulchra inter mulieres,

egredere et abi post vestigia gregum

et pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastorum.

Als je het niet weet, mooiste van alle meisjes,
volg dan de sporen van de schapen

en laat je geiten maar achter bij de andere herders.

Equitatu meo in curribus Pharaonis

adsimilavi te amica mea.

Allerliefste, je bent zo sierlijk als een paardje
voor de wagen van de farao.

Pulchrae sunt genae

Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis,
collum tuum sicut monilia.

Je bent zo mooi, met die oorhangers langs je wangen,
en die parelkettingen om je hals.

Murenulas aureas faciemus tibi
vermiculatas argento.

Ik zal gouden sieraden voor je maken,
met balletjes van zilver.

Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suavitatis.

Zolang de koning op zijn rustbed lag,
verspreidde mijn nardusolie zijn lieflijke geur.

Fasciculus myrrhae

Fasciculus myrrhae dilectus meus mihi,
inter ubera mea commorabitur.

Als een bosje mirre is mijn geliefde,
tussen mijn borsten zal hij verwijlen.

Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

Hij is als een tros hennabloemen
uit de wijngaarden van Engedi.

Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es,
oculi tui columbarum.

Wat ben je toch mooi, mijn liefste, wat ben je toch mooi,
je hebt de ogen van een duif.

Ecce tu pulcher es

Ecce tu pulcher es dilecte mi et decorus.

Hoe knap ben je toch, mijn liefste en hoe bekoorlijk.

Lectulus noster floridus,
tigna domorum nostrarum cedrina,
laquearia cupressina.

Ons bed is het bloemenveld, de balken van onze
vertrekken zijn ceders, de plafonds zijn cipressen.

Ego flos campi et lilium convallium.

Ik ben een weidebloem en een lelietje van dalen.

Tota pulchra es

Tota pulchra es, amica mea,

et macula non est in te;

Alles aan jou is mooi, mijn vriendin,
er is geen vlekje aan je te bekennen,

veni de Libano, veni,
coronaberis de capite Amana,
de vertice Sanir et Hermon

kom mee, weg uit Libanon, kom mee,
ik zal je een krans omhangen;
kom omlaag van de top van de Amana,
van de top van de Sanir en de Hermon,

de cubilius leonum,
de montibus pardorum.

weg van de leeuwenholen en de bergen
waar panthers zijn.

Vulnerasti cor meum

Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa:

Je hebt mijn hart getroffen, mijn zusje, mijn bruid;

vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum
et in uno crine colli tui.

je hebt mijn hart getroffen met één blik van je ogen
en met één haarlok om je hals.

Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa,
pulchriora sunt ubera tua vino

Hoe mooi zijn je borsten, mijn zusje, mijn bruid,
je borsten zijn heerlijker dan wijn

et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

en de geur van je parfums is lekkerder dan alle aroma's.

Kyrie

Gloria

Credo

Sanctus

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Vertaling: Brigitte Hermans, Chantal Coppens,
Anton Hendriks, Ben Terstegge, Hanneke Po

Dionysos Now!

Wo 28.08.24

Sint-Joriskerk, 22.15 uur

Uitvoerders

Tore Tom Denys	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Terry Wey	<i>contratenor countertenor</i>
Bernd Fröhlich	<i>tenor tenor</i>
Tore Tom Denys	<i>tenor tenor</i>
Jan Petryka	<i>tenor tenor</i>
Julian Podger	<i>tenor tenor</i>
Tim Scott Whiteley	<i>bas-bariton bass-baritone</i>
Joachim Hochbauer	<i>bas bass</i>

Aeterna Christi munera (vers 1)	<i>gregoriaans</i>
cantus firmus: Primus Ippolitus	<i>Adriaen Willaert (1490-1562)</i>
Missa Ippolito: Kyrie	<i>Adriaen Willaert</i>
Missa Ippolito: Gloria	<i>Adriaen Willaert</i>
Aeterna Christi munera (vers 2)	<i>gregoriaans</i>
Si rore Aonio	<i>Adriaen Willaert</i>
Aeterna Christi munera (vers 3)	<i>gregoriaans</i>
Quando di ruose d'oro	<i>Adriaen Willaert</i>
Quando nascesti Amor	<i>Adriaen Willaert</i>
Aeterna Christi munera (vers 4)	<i>gregoriaans</i>
O dolce vita mia	<i>Adriaen Willaert</i>
O socii durate	<i>Adriaen Willaert</i>
Aeterna Christi munera (vers 5)	<i>gregoriaans</i>
Haud aliter pugnans	<i>Adriaen Willaert</i>
Missa Ippolito: Sanctus	<i>Adriaen Willaert</i>
Aeterna Christi munera (vers 6 & 7)	<i>gregoriaans</i>
Missa Ippolito: Agnus Dei	<i>Adriaen Willaert</i>
Te Deum Patrem	<i>Adriaen Willaert</i>

(c)odes – Missa Ippolito

In 1531, aan het eind van zijn carrière als belangrijke kopiist en leverancier van muziekhandschriften, leverde Petrus Alamire drie grote koorboeken met meerstemmige muziek aan de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap in 's-Hertogenbosch. Deze koorboeken, die samen 23 missen en een handvol motetten bevatten, worden vandaag nog steeds bewaard in het huis van de broederschap. Van de acht missen in het handschrift NL-SHbhc MS 153 zijn er twee gecomponeerd door Adriaen Willaert; *Missa Benedicta es caelorum regina* en *Missa Sine nomine*. Wellicht heeft Willaert deze laatste mis gecomponeerd in de periode 1522-1527, toen hij lid was van de muziekkapel van kardinaal Ippolito d'Este in Ferrara. Willaert, afkomstig van het West-Vlaamse Rumbeke (Roeselare), genoot in die periode reeds aanzien als componist. Vanaf 1527 tot aan zijn dood in 1562 zou hij als kapelmeester van de San Marcobasiliek in Venetië een van de meest prestigieuze posities in het muzieklandschap bekleden.

Opvallend aan de vijfstemmige *Missa Sine nomine* is de gestalte van de cantus firmus in de tenor. De tenor zingt namelijk als 'vast gezang' telkens een motief dat uit dertien noten bestaat: mi ut mi sol mi ut fa mi fa mi re re mi (ut = do). Musicoloog Joshua Rifkin beweert bij deze notenreeks een 'soggetto cavato delle parole' te hebben ontdekt. Dat is een voor die tijd veel toegepaste compositietechniek waarbij de noten van een melodie, in dit geval de cantus firmus, ontleend zijn aan de klinkers van bepaalde woorden. De noten waarmee wordt getoondicht, zijn die van het guidonisch hexachord, de reeks van de zes noten ut-re-mi-fa-sol-la. De cantus firmus van de mis past volgens Rifkin perfect op de woorden 'Primus Ippolitus Cardinalis Estensis' (Ippolito I, kardinaal d'Este). De mis is dus vrijwel zeker (d.m.v. een verstopte code in de muziek) een ode aan de kardinaal van Ferrara die Willaerts broodheer was, en kan dus terecht de naam *Missa Ippolito* dragen.

(c)odes – Missa Ippolito

In 1531, at the end of his career as an important copyist and supplier of music manuscripts, Petrus Alamire supplied three large choirbooks of polyphonic music to the Illustrious Brotherhood of Our Blessed Lady in 's-Hertogenbosch. These choirbooks, containing a total of 23 masses and a handful of motets, are still held in the Brotherhood's house today. Of the eight masses in NL-SHbhc MS 153, two are composed by Adriaen Willaert: *Missa Benedicta es caelorum regina* and *Missa Sine nomine*. Willaert probably composed the latter mass in the period 1522-1527, when he was a member of the music chapel of Cardinal Ippolito d'Este in Ferrara. Originally from Rumeke (Roeselare) in West Flanders, Willaert was already a respected composer at that time. From 1527 until his death in 1562, he would occupy one of the most prestigious positions in the music world, as the maestro di cappella of St Mark's Basilica in Venice.

A striking aspect of the five-part *Missa Sine nomine* is the form of the cantus firmus in the tenor. This 'fixed song' that the tenor sings is a repeated motif consisting of thirteen notes: mi ut mi sol mi ut fa mi fa mi re re mi (ut = do). The musicologist Joshua Rifkin claims to have discovered a 'soggetto cavato delle parole' in this series of notes. That was a frequently applied composition technique at the time, in which the notes of a melody, in this case the cantus firmus, are derived from the vowels in certain words. The notes used for the composition are those of the Guidonian hexachord, the series of six notes ut-re-mi-fa-sol-la. Rifkin maintains that the cantus firmus in the mass fits perfectly into the words 'Primus Ippolitus Cardinalis Estensis' (Ippolito I, Cardinal d'Este). Given this hidden code in the music, this mass is almost certainly a tribute to the Cardinal of Ferrara, Willaert's patron, and can rightfully bear the name *Missa Ippolito*.

Aeterna Christi munera [vers 1]

Aeterna Christi munera
et martyrum victorias
laudes ferentes debitas
laetis canamus mentibus.

Laten we met vreugdevolle harten
de verschuldigde lof zingen
van de eeuwige geschenken van Christus
en de overwinningen van de martelaren.

Cantus firmus: Primus Ippolitus

Primus Ippolitus Cardinalis Estensis
Kardinaal Ippolito d'Este I

Kyrie

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Aeterna Christi munera [vers 2]

Ecclesiarum principes,
belli triumphales duces,
caelestis aulae milites
et vera mundi lumina.

Leiders van de kerken,
triumfantelijke aanvoerders in de strijd,
soldaten van het hemelse paleis
en ware lichten van de wereld.

Si rore Aonio

Si rore Aonio fluerent mea plectra Valeri
ni terer in laudes illa movere tuas

utque alii heroum cecinere
ducumque triumphos nostra tibi semper
musa dicata foret.

Als mijn snaren zouden vloeien met Aonische dauw,
Valerius, als ik ze niet zou verslijten om jouw lof te zingen,
zoals anderen de helden hebben bezongen en de
triumfen van leiders, dan zou onze muze
altijd aan jou gewijd zijn.

Aeterna Christi munera [vers 3]

Terrore victo saeculi
poenisque spretis corporis
mortis sacrae compendio
luceam beatam possident.

Na de overwinning op de angst van de wereld
en de verachting van de straffen van het lichaam,
bezitten zij het zalige licht
door het voordeel van een heilige dood.

Quando di ruose d'oro

Quando di ruose d'oro
vien l'alba incoronata
con drezze de tresoro
bagnè d'acqua rosata
e co'l so bel vegnire
porta el dolce dormire

Wanneer 't ochtendgloren, met gouden rozen gekroond,
met lokken als van 'n goudschat, in rozenwater gedrenkt,
door haar heerlijke komst de zoete slaap

dalla città el cielo
si parte la mia dea,

vestita d'altro pelo
da quel che la solea
e per pietà de io
la vien al sonno mio.

van de stad naar d'hemel voert, dán verdwijnt mijn godin,
met ander pluimage gekleed, van waar ze gewoonlijk huist
en komt uit erbarmen mijn slaap tegemoet.

La par la chiara stella
che lieva inanzi al sole
dalla so bocca bella
gh'inse ruose e viole,
e dalla sponda zanca
la sporse la man bianca.

Zij lijkt op de held're ster die, vederlicht ten aanzien
van de zon, met haar mond rozen en viooltjes schenkt
en mij vandaar de hand reikt.

"Donde vien' tu, beata?"
scomenzo dir tremando.
Con vose anzelicata
la responde sospirando.
(Ahimè, quelle parole
faria fermare el sole.)

"Waar kom jij vandaan, gelukzalige?", stamel ik. Met
een stem als van 'n engel antwoordt ze met een zucht.
(Ach, haar woorden alleen zouden de zon tot staan
brengen.)

Quando nascesti Amor?

Quando nascesti Amor? Quando la terra
si riveste di verde e bel colore.

Wanneer werd jij geboren, Amor? Toen d'aarde

zich met groen en mooie kleuren kleeedde.
Allor di che nascesti? D'un ardore
ch'ozio e lascivia in se richiude e serra.
Hoe kwam het dat je werd geboren? Door de
vurigheid vervat en besloten in nietsdoen en wellust.
Con ti costringe a farne tanta guerra?
Calda speranza et gelido timore.
Tegen wie trek je noods ten oorlog?
Hevige verwachting en ijzelijke angst.
In cui fai la tua stanza? In gentil core
che sotto il mio valor' tosto s'atterra.
En waar vind je onderkomen? In 't genereuze hart
dat onder mijn macht al snel ten gronde gaat.

Chi fai la tua nutrice? Giovinezza.
Wie maak je tot je min? De jonge jaren.
E le serve forno a lei d'intorno?
Vanità, gelosia, pompa e bellezza.
En waren er gezellinnen in haar buurt?
Ijdelheid, afgunst, pronk en schoonheid.
Di che ti pasci? D'un parlare adorno.
Waar leef je van? Van elegante taal.
Offendeti la morte o la vecchiezza?
No, ch'io rinasco mille volte il giorno.
Belaagt je de dood of 't ouder worden?
Nee, want duizendmaal per dag word ik herboren.

Aeterna Christi munera [vers 4]

Tortoris insani manu
sanguis sacratus funditur,
sed permanent immobiles

vitae perennis gratia.

Door de hand van de waanzinnige beul
wordt het heilige bloed vergoten,
maar zij blijven onbeweeglijk
dankzij de genade van het eeuwige leven.

O dolce vita mia

O dolce vita mia, che t'haggio fatto,
che mi minacci ogn'hor con tue parole;
et io mi struggo come nev'al sole.

Ach zoet leven van me, wat heb ik je toch misdaan,
dat je me voortdurend bedreigt met je woorden;
ik ga eraan kapot en smelt als sneeuw voor de zon.

Se sai ca per tuo amor son quasi morto,
ca te del arder mio niente ti duole;
et io mi struggo ...

Je weet maar al te goed dat ik door jou lief te hebben
bijna ben gestorven, omdat je niemendal geeft
om mijn verdriet; ik ga eraan kapot ...

Mo son perduto e tengomi disfatto,
Chè m'hai mandato a coglier le viole;
Et io mi struggo ...

Nu ben ik verloren en beschouw ik mezelf als afgedaan,
nu je me hebt weggestuurd om 'viooltjes te plukken'.
Ik ga eraan kapot ...

O socii durate

O socii durate,
o socii neque enim ignari sumus ante malorum
o passi graviora dabit deus his quoque finem,

Kameraden, zet door, kameraden, we hebben immers

ook vroeger kennigemaakt met rampen,
jullie die ergere toestanden hebben overleefd,
ook hieraan zal de god een einde stellen;
experti revocate animos moestumque timorem
mittite, forsan et haec olim meminisse juvabit.
verman jullie en laat die droevige angst varen,
wellicht zal het later ooit eens een genoeg doen
aan deze verschrikkingen terug te denken.
Per varios casus per tot discrimina rerum
tendimus, ostendunt sedes ubi fata secundas
durate et vosmet rebus servate secundis.

Langs wisselvallige omstandigheden, langs zoveel
gevaarlijke situaties trekken wij naar een plaats, waar
het lot een rustige woonplaats aanwijst. Zet door en
bewaer jullie voor gunstige omstandigheden.

Cantus firmus

Durate.

Zet door.

Aeterna Christi munera [vers 5]

Devota sanctorum fides,
invicta spes credentium,
perfecta Christi caritas
mundi triumphat principem.

Het vrome geloof van de heiligen,
de onoverwinnelijke hoop van de gelovigen,
de volmaakte liefde van Christus
trionfeert over de heerser van de wereld.

Haud aliter pugnans

Haud aliter pugnans fulgebat Caesar in armis,

Niet anders schitterde Caesar

toen hij in de strijd de wapens opnam;

ac tu spes patriae bellica tela ferens.

ook jij bent de hoop van het vaderland

wanneer je de oorlogswapens draagt.

Magna trophea paras dum tu contendis in hostem

Je sleept grote trofeeën in de wacht,

terwijl je tegen de vijand strijdt,

Vincislae paras nomina magna quoque nam merito

sortitus eras haec nomina laudis.

en je sleept ook de beroemde naam Wenceslaus in de

wacht, want je hebt deze naam vol lof terecht verdiend.

Cum toties victor

vincere doctus eras.

Je hebt het geleerd om zoveel keren als overwinnaar

de zege te behalen.

Sanctus

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Aeterna Christi munera [vers 6 & 7]

In his paterna gloria,

in his voluntas spiritus,

exultat in his filius,

caelum repletur gaudio.

In hen schittert de glorie van de Vader,

in hen steekt de wil van de Geest,

in hen jubelt de Zoon,

de hemel wordt vervuld van vreugde.

Te nunc, redemptor, quaesumus,
ut martyrum consortio
iungas precantes servulos
in sempiterna saecula. Amen.

Verlosser, wij bidden U nu,
dat U ons, Uw biddende dienaren,
opneemt in de gemeenschap van de martelaren
in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Te Deum

Te Deum Patrem ingenitum,
te Filium unigenitum,
te Spiritum Sanctum Paraclitum,
sanctam et individuum Trinitatem.

Wij loven U, de ongeboren Vader,
wij loven U, de eniggeboren Zoon,
wij loven U, de Heilige Geest,
wij loven de Heilige en ondeelbare Drie-eenheid.

Toto corde et ore confitemur,
laudamus, atque benedicimus:
tibi gloria in saecula.

Met heel ons hart en onze mond belijden,
loven en zegenen wij U.

Aan U zij de glorie in de eeuwen der eeuwen.

Laus Deo Patri, parilique Proli,
et tibi semper studio perenni Spiritus,
nostro resonet ab ore omne per aevum.

Lof aan God de Vader en aan de Zoon, aan Hem gelijk,

en aan U, altijd met eeuwige toewijding, o Geest,
moge dit loflied uit onze mond klinken
tot in de eeuwigheid.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Walter Geerts

CONFERENTIE

Contextualising formal analyses in art and music

Do 29.08.24 & vr 30.08.24

KU Leuven, Campus Carolus

Gesloten bijeenkomt *Closed meeting*

Sprekers

Jennifer Bloxam (Williams College, Williamstown, US)

Elisabetta Toreno (The Open University, Milton Keynes, GB)

Raphaela Beroun (Universität Wien, Wenen, AT)

Caecilie Weissert (Christian-Albrechts-Universität Kiel, Kiel, DE)

Samantha Chang (University of Toronto, Toronto, CA)

Huw Keen (University of Edinburgh, Edinburgh, GB)

Henry Drummond (Alamire Foundation – KU Leuven, Leuven, BE)

Margit Thøfner (The Open University, Milton Keynes, VK)

David Burn (Alamire Foundation – KU Leuven, Leuven, BE)

Deze conferentie brengt kunsthistorici en musicologen samen om nieuwe en interdisciplinaire methodologieën te ontwikkelen voor de historische studie van zintuiglijke ervaringen. Overeenkomsten en verschillen in de manier waarop we formele analyses produceren en contextualiseren zullen worden onderzocht: waar ligt in elke discipline precies de balans tussen het zintuiglijke, het analytische en het historische? En, gezien het feit dat ons belangrijkste bewijsmateriaal verder reikt dan het louter tekstuele (bv. muziekpartituren en schilderijen), wat is dan de specifieke rol van teksten en van tekstuele interpretatiemodellen? Als deze vergelijkende vragen eenmaal zijn opgehelderd, hoe kunnen we de antwoorden dan gebruiken om van elkaar te leren? Hoe kunnen we kunstgeschiedenis en musicologie op een volledig interdisciplinaire manier combineren om het bredere veld van de zintuiglijke geschiedenis vooruit te helpen?

Om dit te onderzoeken, wordt er gefocust op de Zuidelijke Lage Landen tussen 1350 en 1700. Op dat moment was deze regio een belangrijk centrum op het gebied van kunst, muziek, literatuur, manuscript-verluchting en drukkunst. Bovendien waren deze kunstvormen nauw met elkaar verbonden. Het is deze rijkdom aan visuele, ruimtelijke, tekstuele en muzikale bronnen die de Zuidelijke Lage Landen tot het perfecte laboratorium maakt voor de ontwikkeling van nieuwe, zintuiglijk geïnformeerde onderzoeksmethoden die toepasbaar zijn in de geschiedenis, kunstgeschiedenis en musicologie.

This conference brings art historians and musicologists together to develop new and interdisciplinary methodologies for the historical study of sensory experiences. Correspondences and differences in the way we produce and contextualise formal analyses will be investigated: where exactly does the balance lie in each discipline between the sensory, the analytical and the historical? And, given that our most important

evidence material extends beyond the mere textual (e.g. musical scores and paintings), what is the specific role of texts and textual interpretation models? Once these comparative questions have been clarified, how can we then use the answers to learn from each other? How can we combine art history and musicology in a fully interdisciplinary manner to foster progress in the wider field of sensory history?

To investigate this, we will focus on the Southern Low Countries between 1350 and 1700. At the time, this region was an important centre of art, music, literature, manuscript illumination and printing. Furthermore, these art forms were closely interlinked. This abundance of visual, spatial, textual and musical sources is what make the Southern Low Countries the perfect laboratory for the development of new research methods informed by the senses that can be applied in history, art history and musicology.

Deze conferentie is onderdeel van het AHRC-project *Analysing Art and Music in the Southern Low Countries (1350-1700)*, een samenwerking tussen The Open University (GB), Alamire Foundation, KU Leuven en AMUZ (Festival van Vlaanderen Antwerpen).

Ensemble Peregrina & Gemma

Do 29.08.24

AMUZ, 13.00 uur

Uitvoerders

Gemma

Karin Lagergren	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Karin Lagergren	<i>zang voice</i>
Hanna Schröder	<i>zang voice</i>
Ida Zackrisson	<i>zang voice</i>

Ensemble Peregrina

Agnieszka Budzińska-Bennett	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Agnieszka Budzińska-Bennett	<i>zang voice</i>
Lorenza Donadini	<i>zang voice</i>
Hanna Järveläinen	<i>zang voice</i>

Kerstmis Christmas

Puer nobis nascitur	<i>gregoriaans (Dordrecht Liedboek, 16de eeuw)</i>
Puer nobis nascitur	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
Puer nobis nascitur	<i>Anoniem (Koning Manuscript, ca. 1500)</i>
Ad festum leticie	<i>gregoriaans (Dordrecht Liedboek, 16de eeuw)</i>
Ad festum leticie	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
Procedentem sponsum	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
O maiestas deica	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
Ad nutum Domini	<i>gregoriaans (Utrecht, 12de-14de eeuw)</i>
Benedicamus celestis filio	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
lure plaudant omnia celica	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>

Catholicorum concio

Catholicorum concio	<i>Anoniem (Codex Las Huelgas, 14de eeuw)</i>
Regi psallens hec concio	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>

Maria Mary

O flos florum	<i>gregoriaans (Dordrecht Liedboek, 16de eeuw)</i>
Benedicamus in laude Ihesu	<i>gregoriaans (Brussel, ca. 1348)</i>
Ave celestis regina	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>
Hec est mater Domini	<i>gregoriaans (Codex Engelberg, 14de eeuw)</i>

Hec est mater Domini	<i>Anoniem (Codex Las Huelgas, 14de eeuw)</i>
Hec est mater Domini	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>

Sint-Nikolaas Saint Nicolas

Gaudent in Domino	<i>gregoriaans (Haarlem, 17de eeuw)</i>
Jube Domne silencium	<i>Anoniem (Regensburg, ca. 1300)</i>
Qui cum audissent	<i>gregoriaans (Utrecht, 12de-14de eeuw)</i>
Benedicamus devotis mentibus	<i>Anoniem (Rotterdam, 14de eeuw)</i>
Benedicamus devotis mentibus	<i>Anoniem (Verona, 16de eeuw)</i>
Nicholai sollempnia	<i>Anoniem (Koning Manuscript, ca. 1500)</i>
Nicholai sollempnia	<i>Anoniem (Sankt Gallen, 15de eeuw)</i>
Nicholai sollempnia	<i>Anoniem (Utrecht Liedboek, 15de eeuw)</i>

Deze productie werd mee mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning toegekend door het Zweedse subsidiecomité voor de kunsten.

Het programma werd geïnspireerd door het Benedicamusproject *Musical and poetic creativity for a unique moment in the Western Christian liturgy c. 1000-1500* (Prof. Catherine Bradley, Oslo University)

Simple gifts

De zogenaamde eenvoudige polyfonie staat vaak in de schaduw van de meer complexe vorm uit de 15de en 16de eeuw, maar verdient absoluut de aandacht van uitvoerders en publiek. Karin Lagergren onderzocht de voorbije jaren een boeiend repertoire van zogenaamde Benedicamus-tropen die vaak in vrouwenkloosters werden gezongen van de 12de tot de 16de eeuw. De tropen waren bijzonder geliefd in de kloosters van de Lage Landen, waar een sterke traditie van vrouwelijke devotie leefde.

Benedicamus Domino is een slotformule die wordt gezongen in de gebedstijden (zoals de lauden of vespers, maar niet tijdens de metten) of ter afsluiting van de mis in plaats van het *Ite missa est*. In de loop van de eeuwen ontwikkelde zich een rijk repertoire van muzikale zettingen op basis van die slotformule, met eenstemmige en meerstemmige bewerkingen. Opmerkelijk was de techniek van het troperen, waarbij de oorspronkelijke melodie werd verrijkt met nieuwe melismen en/of een nieuwe tekst. Courant was ook het inlassen van fragmenten van andere composities. De polyfone varianten worden gekenmerkt door een eenvoudig noot-tegen-nootcontrapunt, opgebouwd met de consonante samenklanken van kwarten en kwinten en versieringen in de discantpartij naar analogie van 13de-eeuwse tradities.

De Staatsbibliotheek zu Berlin bezit het handschrift D-B MS Germ. 8° 190 dat wellicht eigendom was van het Convent van Sint-Agnes in Utrecht. Dat klooster had sterke banden met de Windesheimcongregatie, een vernieuwingsbeweging van de Moderne Devotie die sterk leefde in de Lage Landen. Een ander handschrift met een belangrijke Benedicamus Domino-trope is B-Br MS 1870, dat in de Brusselse Koninklijke Bibliotheek wordt bewaard. Dit handschrift was oorspronkelijk in het bezit van het Brusselse clarissenklooster. De werken getuigen van een

fascinerende muziekcultuur die achter de muren van de kloosters leefde, waar de liturgie werd verrijkt met eenvoudige, maar kostbare muzikale geschenken.

Simple Gifts

'Simple polyphony', as it is known, is often overshadowed by the more complex form from the 15th and 16th centuries, although it absolutely deserves the attention of performers and audiences. Karin Lagergren has spent the last few years researching a fascinating repertoire of 'Benedicamus tropes', which were often sung in female convents from the 12th to 16th centuries. The tropes were especially popular in the convents of the Low Countries, where there was a strong tradition of female devotion.

Benedicamus Domino is a closing formula sung in the canonical hours (such as lauds or vespers, but not at matins) or to close a mass instead of *Ite missa est*. Over the centuries, a rich repertoire of musical settings developed that were based on this closing formula, with monophonic and polyphonic adaptations. What is striking is the technique of troping, in which the original melody is enriched with new melismas and/or a new text. It was also common to bring in fragments of other compositions. The polyphonic variants were characterised by a simple, note-against-note counterpoint, made up of consonant combinations of fourths and fifths, and ornamentations in the descant party analogous to those in 13th century traditions.

Berlin State Library holds the manuscript D-B MS Germ. 8° 190, which was probably owned by the Convent of Saint Agnes in Utrecht. That convent had strong links to the Congregation of Windesheim, which belonged to the Devotio Moderna movement for religious reform that had a strong

presence in the Low Countries. Another manuscript with an important *Benedicamus Domino* trope is B-Br MS 1870, held at the Royal Library in Brussels. This manuscript was originally owned by the convent of Poor Clares in Brussels. The works reveal a fascinating musical culture that thrived behind the convent walls, where the liturgy was enriched with simple yet precious musical gifts.

Puer nobis nascitur

Puer nobis nascitur
rector angelorum
in hoc mundo pascitur
dominus dominorum.

Een kind is ons geboren, de heerser van de engelen,
Hij wordt in deze wereld gevoed, de Heer der heren.

In presepe ponitur
sub feno asinorum,
cognoverunt dominum,
Christum regem celorum.

Hij wordt in een kribbe gelegd, tussen het hooi van de
ezels, ze hebben de Heer herkend,
Christus, de Koning van de hemelen.

Tunc Herodes timuit
magno cum livore,
infantes et pueros
occidit cum dolore.

Toen werd Herodes bevreesd, met grote afgunst
liet hij de kinderen en de jongens doden met verdriet.

Qui natus est de Maria
die hodierna
perducat nos cum gracia
as gaudia superna.

Moge Hij, die vandaag uit Maria is geboren,
ons met genade leiden naar de hemelse vreugde.

Nos de tali gaudio
cantemus in choro
in cordis et organo
benedicamus Domino.

Laten wij over die vreugde zingen in koor,

laten wij met het hart en het orgel de Heer toejuichen.

Dulcis cordis iubilus
nostro sit in ore
unde semper angelicas
Deo dicamus gracias.

Laat de zoete jubel van ons hart in onze mond zijn,
waarmee wij altijd engelachtige dankzeggingen
aan God richten.

Puer nobis nascitur

Puer nobis nascitur
rector angelorum
in hoc mundo pascitur
dominus dominorum.

Een kind is ons geboren, de heerser van de engelen,
Hij wordt in deze wereld gevoed, de Heer der heren.

In presepe ponitur
sub feno asinorum,
cognoverunt dominum,
Christum regem celorum.

Hij wordt in een kribbe gelegd, tussen het hooi van de
ezels, ze hebben de Heer herkend, Christus,
de Koning van de hemelen.

Nunciat pastoribus
angeli de celis
ipsum quem in Bethleem
natum ostendit eis.

Engelen uit de hemel verkondigen aan de herders
de geboorte van Hem die in Bethlehem geboren is
en laten Hem zien.

Querunt et inveniunt

pannis involutum
adorantes protinus
Christum regem virtutum.

Ze zoeken en vinden Hem, gewikkeld in doeken,
onmiddellijk aanbidden ze Christus,
de koning der deugden.

Tunc Herodes timuit
magno cum livore,
infantes et pueros
occidit cum dolore.

Toen werd Herodes bevreesd, met grote afgunst
liet hij de kinderen en de jongens doden met verdriet.

Qui natus est de Maria
die hodierna
perducat nos cum gracia
as gaudia superna.

Moge Hij, die vandaag uit Maria is geboren,
ons met genade leiden naar de hemelse vreugde.

Nos de tali gaudio
cantemus in choro
in cordis et organo
benedicamus Domino.

Laten wij over die vreugde zingen in koor,
laten wij met het hart en het orgel de Heer toejuichen.

Laus et iubilatio
nostro sit in ore
et semper angelicas
Deo dicamus gracias.

Laat de zoete jubel van ons hart in onze mond zijn,
waarmee wij altijd engelachtige dankzeggingen
aan God richten.

Puer nobis nascitur

Zie boven.

Ad festum leticie

Ad festum leticie
nos invitat hodie
spes et amor patrie
celestis.

Naar het feest van vreugde nodigen ons vandaag
hoop en liefde voor het hemelse vaderland uit.

Grates filio Marie
dicamus in hac die
vocibus tibi pie
modestis.

Laten wij vandaag de Zoon van Maria danken
met vrome, bescheiden stemmen.

Deo cum gaudio
tota nostra concio
benedicat Domino
in terris.

Laat onze hele gemeenschap met vreugde
de Heer toejuichen op aarde.

Gracias paraclito
patrique ingenito
filio qui regnat
in celis.

Dank aan de Geest en de ongeschapen Vader
en de Zoon die regeert in de hemelen.

Ad festum leticie

Ad festum leticie

nos invitat hodie
spes et amor patrie
celestis.

Naar het feest van vreugde nodigen ons vandaag
hoop en liefde voor het hemelse vaderland uit.

Natus est Emanuel
quem predixit Gabriel
unde sanctus Daniel
est testis.

Emanuel is geboren, die door Gabriël werd voorspeld,
hiervan is de Heilige Daniël getuige.

Iudea gens misera
crede verbis propera
esse potes libera
si credis.

O ongelukkig volk van Judea, geloof snel in de woorden,
je kan vrij zijn als je gelooft.

Ergo nos cum gaudio
nostra simul contio
benedicat júbilo
Domino.

Laat onze gemeenschap dus met vreugde
de Heer jubelend toejuichen.

Procedentem sponsum

Procedentem sponsum de thalamo
prophetavit scriba cum calamo.

De schrijver met de pen voorspelde dat de bruidegom
uit het bruidsvertrek zou komen.

Stricta ligat in cunis fascia
quem produxit divina gracia.

Hij ligt strak gebonden in de kribbe, de goddelijke genade
heeft Hem voortgebracht.

Qua propter nos devoto animo
benedicamus semper Domino.

Laten wij daarom met een toegewijd hart
altijd de Heer toejuichen.

O maiestas deica

O maiestas deica,
quantum inclinaris
cum deus ex femina
oriri dignaris.

O goddelijke majesteit, hoezeer buigt U zich neer
wanneer U, God, zich verwaardigt uit een vrouw
te worden geboren.

Numquid in palacio
rex celi letaris,
non sed in presepio
brevi reclinaris.

Cum deus ex femina ...

Verblijdt de hemelse koning zich in een paleis?
Integendeel, in een kribbe wordt hij neergelegd.

Wanneer U, God ...

Ihesu qui angelico
cetu veneraris
vestibus purpureis,
natus non ornaris.

O maiestas deica ...

Jezus, U, die door de engelscharen wordt vereerd,
wordt bij Uw geboorte niet versierd met purperen kleren.

O goddelijke majesteit ...

Sed in satis vilibus
pannis alligaris,
sicque mundi gloriam
pauper detestaris.

Cum deus ex femina ...

Maar in zeer eenvoudige doeken wordt U gebonden,
en zo veracht U in Uw armoede de wereldse glorie.

Wanneer U, God ...

Natis regnorum principes
solent congaudere
et altrices nobiles
ubera prebere.

O maiestas deica ...

Bij de geboorte van een zoon plegen de heersers van
koninkrijken zich te verheugen, en edele voedsters
geven hun borsten.

O goddelijke majesteit ...

At hoc dei filius
renuit habere,
malens se pastoribus
natum exhibere.

Cum deus ex femina ...

Maar de Zoon van God weigerde dit allemaal,
Hij verkoos zich als een boreling te tonen aan de herders.

Wanneer U, God ...

O felix puerpera
sola gaudens paris
eya quam te dulciter
nato iocundaris.

O maiestas deica ...

O gelukkige moeder die alleen in vreugde baart,

o hoe zoet verblijdt u zich in de geboorte van uw Zoon.

O goddelijke majesteit ...

Quam piis amplexibus
Ihesum amplexaris
quam gratis obsequiis
ipsi famularis.

Cum deus ex femina ...

Met welke vrome omhelzingen omarmt u Jezus,
met welke aangename onderdanigheid dient u Hem.

Wanneer U, God ...

Quam potens benignitas
quam potestas pia
celo terre preminens
nascitur in via.

O maiestas deica ...

Hoe krachtig is de goedheid, hoe vroom de macht
die boven hemel en aarde uitstijgt, en die op de weg
wordt geboren.

O goddelijke majesteit ...

Cui dant obsequia
Ioseph et Maria
hunc canens angelica
laudat armonia.

Cum deus ex femina ...

Hem aan wie Jozef en Maria dienst verlenen,
prijst al zingend de harmonie van de engelen.

Wanneer U, God ...

Dulcis oris iubilus
nato corde toto
benedicamus Domino
tonet cum devoto.

O maiestas deica ...

Een liefdevol gejuich van de mond moet met heel het hart klinken voor de Zoon, samen met de gelovigen.

Laten we de Heer toejuichen.

O goddelijke majesteit ...

Ad nutum Domini

Ad nutum Domini nostrum dictantis honorem

sicut spina rosam genuit Iudea Mariam.

Op het bevel van de Heer, die onze eer voorschrijft,
baarde Judea Maria, zoals een doorn
een roos voortbrengt.

Ut vitium virtus operiret gracia culpam.

sicut spina rosam genuit Iudaea Mariam.

Opdat de deugd de ondeugd zou bedekken
en de genade de schuld, baarde Judea Maria,
zoals een doorn een roos voortbrengt.

Gloria Patri et Filio, et Spiritui Sancto

sicut spina rosam genuit Iudaea Mariam.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest,
Judea baarde Maria, zoals een doorn
een roos voortbrengt.

Benedicamus celestis filio patris

Benedicamus celestis filio patris

de virginali edito gremio matris Domino.

[Deo gratias]

Laten we de hemelse Zoon van de Vader toejuichen,
de Heer, geboren uit de maagdelijke schoot
van de moeder. God zij dank.

lure plaudant

lure plaudant omnia

celica terrestria

quia reddit gaudia

leticie

Ihesus Cristus nobis natus hodie.

Laat al het hemelse en aardse met recht juichen,
want Jezus Christus, die vandaag voor ons is geboren,
brengt vreugde en blijdschap.

Ex Maria genitus

ope Sancti Spiritus

lura mutans genitus

tristicie.

Ihesus Cristus nobis natus hodie.

Jezus Christus, die vandaag voor ons is geboren,
geboren uit Maria door de kracht van de Heilige
Geest, verandert de rechten van het verdriet.

O felix puerpera

cuius suxit ubera

mira monstrans opera

clementie

Ihesus Cristus nobis natus hodie.

O gelukkige moeder, wiens borsten Hij heeft
gedronken, u toont de wonderen van genade,
Jezus Christus is vandaag voor ons geboren.

Pietate solita

Ade verbis debita

in hac valle subdita

miserie

Ihesus Cristo benedicamus Domino.

Laten we met de gebruikelijke vroomheid

verschuldigd door de woorden van Adam,
in deze onderworpen vallei van ellende,
de Heer Jezus Christus toejuichen.

Catholicorum concio

Catholicorum concio
summo cum gaudio
in hoc sacro sollempnio
solvat laudes Deo
puro corde et animo.

Dat de gemeenschap van de katholieken met de
grootste vreugde in deze heilige plechtigheid Gods lof
mag zingen met een zuiver hart en kuis gemoed.

Benedicamus Domino.

Laten we de Heer zegenen!

Regi psallens hec concio

Regi psallens hec concio
summo cum gaudio.

Deze bijeenkomst zingt met de hoogste vreugde
lof voor de koning.

In hoc sacro sollempnio
benedicamus Domino.
[Deo dicamus gracias.]

Laten we in deze heilige plechtigheid de Heer
toejuichen. [Laten we God dankzeggen.]

O flos florum

O flos florum, o domicilium virtutum
o electissima mulierum beata virgo Maria

O bloem der bloemen, o verblijfplaats van de deugden,

uitverkoren onder de vrouwen, zalige maagd Maria,
cuius solius commercio fragilitas generis humani
invenit additum recuperandi
door wiens enige tussenkomst de zwakheid
van het menselijk geslacht de mogelijkheid vond
om zich te herstellen,
admitte preces nostras
intra sacrarium exaudicionis
et reporta nobis gratiam reconciliationis
aanvaard onze gebeden in het heiligdom van verhoor
en breng ons de genade van verzoening,
sit per te excusabile
quod per te ingerimus
neem het ons niet kwalijk wat wij ons via u opdringen,
accipe quod offerimus impetra
quod rogamus quia nec potentiozem meritis
ad placandam iram vindicis invenimus
aanvaard wat wij aanbieden, verkrijg wat wij vragen,
want wij vinden niemand met meer verdiensten
om de toorn van de wreker te sussen
quam te que meruisti mater existere
eiusdem redemptoris et iudicis.
dan u, die het verdiende om de moeder te zijn
van dezelfde verlosser en rechter.

Benedicamus in laude Ihesu

Benedicamus in laude Ihesu
que sue matri Marie
benedixit in eternum Domino.
Deo dicamus gracias.

Laten wij U met lofredenen prijzen, Jezus,

die voor eeuwig de Heer van Zijn moeder Maria heeft
gezegend. Laten we dank zeggen aan de Heer.

Ave celestis regina

Ave celestis regina
maiestas quam divina
honestavit dote trina
mirifice.

Wees gegroet, hemelse koningin,
de goddelijke majesteit heeft u wonderbaarlijk
met drievoudige gaven geëerd.

Angelorum rex sanctorum
tuorum virtute morum
provocatus vulneratus
venit in te.

De koning van de heilige engelen,
aangetrokken door de deugd van uw levenswijze,
kwam gewond in u.

Tu laus patrum prophetarum
tu multarum scripturarum
glosa fulgens corda mulcens
dulcedine.

U bent de lof van de vaderen en de profeten,
u bent de stralende uitleg van vele geschriften,
die harten verzacht met zoetheid.

Clausam portam non apertam
permeatam sed seratam
te descripsit sicut vidit
Ezechiël.

Ezechiël beschreef de gesloten poort,
niet geopend, doorkruist en verzegeld,

zoals hij het gezien heeft.

Rubus ardens non crematus
a vidente perscrutatus
parituram castam puram
te cecinit.

De brandende braamstruik, niet verbrand,
door de ziener onderzocht, heeft u bezongen;
het kuise en reine meisje, dat zou baren.

Arens virga novo flore
madens vellus celi rore
Gedeonis miro more
te respicit.

De dorre tak met een nieuwe bloesem,
de vacht, nat door hemelse dauw,
zoals het wonder van Gideon, kijkt naar u.

Per te Hester Mardocheum
salvat iustum rex iudeum
et suspendit Aman reum
pro scelere.

Door u redt Esther Mordechai
de rechtvaardige joodse koning,
en hangt zij de schuldige Haman op voor zijn misdaad.

Elationem Holofernis
per pugionem ludith prosternis
molientem luda gentem
disperdere.

De trots van Holofernes, die een plan beraamt
om het Joodse volk te vernietigen,
werpt u als Judith neer met een dolk.

Summi regis coronata
mater clemens dulcis grata

esto nobis advocata,
virgo pia.

Gekroonde moeder van de hoogste koning,
zachte, lieve en dankbare moeder,
wees onze pleitbezorger, vrome maagd.

Benedicamus in laude Ihesu
qui sue matri Marie
benedicit in eternum
Domino.

Laten we met lof Jezus, de Heer, toejuichen,
die Zijn moeder Maria voor eeuwig zegent.

Hec est mater Domini

Hec est mater Domini sanctissima
castitate nobilis clarissima
de qua nostra contio
benedicat Domino.

Dit is de allerheiligste moeder van de Heer,
edel en beroemd door haar kuisheid,
om haar juicht onze bijeenkomst de Heer toe.

Hec est mater Domini

Hec est mater Domini sanctissima
castitate stabili carissima
quem nostra concio.

Dit is de allerheiligste moeder van de Heer,
edel en beroemd door haar kuisheid,
de reden voor ons samenzijn.

Benedicamus Domino.
Deo dicamus gracias.

Laten wij de Heer zegenen.

Laten we de Heer dank betuigen.

Hec est mater Domini

Zie boven.

Gaudent in Domino

Gaudent in Domino
in hoc solemnio.
Letentur omnium
corda fidelium.

Op deze plechtigheid verheugen zij zich in de Heer.
Laten de harten van alle gelovigen zich verblijden.

Himnis et organis
ad laudem presulis
cuius miracula
canit ecclesia.

Met hymnen en orgels tot lof van de bisschop,
wiens wonderen de kerk bezingt.

Qui ab infancia
divina gratia
servivit domino
devoto animo.

Hij, die vanaf zijn kinderjaren door de goddelijke
genade de Heer heeft gediend met een vroom hart.

Et tu, et tu, et tu
et tu progredere,
in primo carmine
dic iube Domine.

Ook jij, en jij, en jij, en jij, treed vooruit,
zeg in het eerste lied: "Beveel, Heer."

lube Domne silencium

lube Domne silencium et aures audientium,
ut possint intelligere et ego benedicere.

Beveel stilte, Heer, en open de oren van de luisteraars,
opdat zij kunnen begrijpen en ik hulde kan brengen.

Primo tempore alleviata est terra Zabulon
et terra Neptalim
et novissimo aggravata est via maris
trans Jordanem Galilaeae gentium.

In vroegere tijden werd het land van Zabulon
en het land van Neftali lichter gemaakt, maar in
de laatste tijd werd de weg van de zee verzwaard
over de Jordaan van het Galilea van de heidenen.

Hec dicit Dominus Deus:
convertimini ad me et salvi eritis.

Dit zegt de Heer God:
Bekeer u tot Mij en jullie zullen worden gered.

Qui cum audissent

Qui cum audissent sancti Nicolai nomen,
statim expandunt manus utrasque ad coelum,
Salvatoris laudantes clementiam.

Toen zij de naam van de Heilige Nicolaas hoorden,
hieven zij onmiddellijk hun beide handen op naar de
hemel, en prezen de goedheid van de verlosser.

Clara quippe voce coram hominibus
dignum referebant illum Dei famulum.

Met luide stem verklaarden zij hem bij de mensen
tot een waardige dienaar van God.

Salvatoris laudantes clementiam.

Ze prezen de genade van de verlosser.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.

Salvatoris laudantes.

Ze prezen de genade van de verlosser.

Benedicamus devotis mentibus

Benedicamus devotis mentibus Domino,

quem Christicole in terris adorant supremum.

O sancte Nicholae, pro nobis funde preces Domino.

Laten wij met toegewijde harten de Heer toejuichen,

die door christenen op aarde als de Allerhoogste

wordt aanbeden. O heilige Nicolaas,

bid voor ons tot de Heer.

Benedicamus devotis mentibus

Benedicamus devotis mentibus Domino,

quem virginali nasci dignatus est utero.

O sancte Nicholae, pro nobis funde preces Domino.

Laten wij met toegewijde harten de Heer toejuichen,

die zich heeft verwaardigd uit de baarmoeder

van een maagd te worden geboren.

O heilige Nicolaas, bid voor ons tot de Heer.

[Deo dicamus devotis mentibus gracias,

qui puellari nasci dignatus est utero.

O sancte Nicholae, pro nobis funde preces Domino.]

[Laten wij met toegewijde harten dank betuigen aan

de Heer, die zich heeft verwaardigd uit de baarmoeder

van een meisje te worden geboren.

O heilige Nicolaas, bid voor ons tot de Heer.]

Nicholai sollempnia

Nicholai sollempnia
sua presens familia
celebret in ecclesia
cum cantico felicia.

Laat de aanwezige familie de plechtigheden van Nicolaas
gelukkig vieren in de kerk met een lied.

Iste puer mirabilis
in omnibus amabilis.
Dum hic in cunis iacuit
altissimo complacuit.

Deze wonderbaarlijke jongen was in alles beminnelijk.
Toen hij hier in de wieg lag, beviel hij de Allerhoogste.

Quarta et sexta feria
semel sugebat ubera.
Sic in etate tenera
hac usus abstinentia.

Op woensdag en vrijdag zoog hij slechts eenmaal
aan de borst. Zo hield hij zich reeds op jonge leeftijd
aan deze onthouding.

Cuius tumba fert oleum
matris olive nescium.
Nos igitur altissimo
benedicamus Domino.

Zijn graf scheidt olie af, niet afkomstig van de olijfboom.
Laten wij daarom de Allerhoogste Heer toejuichen.

Gaude, gaude, gaude, gaude,
gaude, pater Nicolae.

Verheug je, verheug je, verheug je, verheug je,
verheug je, vader Nicolaas.

Nicholai sollempnia

Nicholai sollempnia
sua presens familia.

Laat de aanwezige familie de plechtigheden
van Nicolaas vieren.

Iste puer mirabilis
in omnibus amabilis.

Deze wonderbaarlijke jongen was in alles beminnelijk.

Quarta et sexta feria
semel sugebat ubera.

Op woensdag en vrijdag zoog hij
slechts eenmaal aan de borst.

Benedicamus Domino
qui regnat in altissimo.

Laten wij de Heer toejuichen,
die regeert in de hoogste hemel.

Qui finis est et caritas
Deo dicamus gracias.

Hij die het einde en de liefde is,
laten wij God dankzeggen.

Nicholai sollempnia

Nicholai sollempnia
sua prece familia.

Laat de familie met gebeden de plechtigheden
van Nicolaas vieren.

Gaude, gaude, gaude, gaude,
gaude, pater Nicolae.

Verheug je, verheug je, verheug je, verheug je,
verheug je, vader Nicolaas.

Celebret in ecclesia
cum canticis leticia.

Het volk moet met vreugde in de kerk
Nicolaas bezingen.

Dum hic in cunis iacuit
altissimo complacuit.

Toen hij hier in de wieg lag,
beviel hij de allerhoogste.

Quarta et sexta feria
semel sugebat ubera.

Op woensdag en vrijdag
zoog hij slechts eenmaal aan de borst.

lam in etate tenera
hac usus abstinentia.

Zo hield hij zich reeds op jonge leeftijd
aan deze onthouding.

Iste puer mirabilis
in omnibus laudabilis.

Deze wonderbaarlijke jongen
was in alles beminnelijk.

Nicolaus episcopus
semper fuit mitissimus.

Bisschop Nicolaas
was altijd zeer zachtmoedig.

Ingenuus virtutibus
prefulget confessoribus.

Edel door zijn deugden
straalt hij helder onder de belijders.

Nos igitur altissimo
benedicamus Domino.

Laten wij daarom de allerhoogste Heer toejuichen.

Deo dicamus gracias
nostras salvanti animas.

Laten wij God dankzeggen, die onze zielen redt.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Brigitte Hermans

Huelgas Ensemble

Do 29.08.24

Sint-Pauluskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door Paul Van Nevel

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Paul Van Nevel	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Malwine Nicolaus	<i>cantus</i>
Hannah Ely	<i>cantus</i>
Helen Cassano	<i>cantus</i>
Sabine Lutzenberger	<i>cantus</i>
Paul Bentley-Angell	<i>tenor</i>
Daniel Thomson	<i>tenor</i>
Ozan Karagöz	<i>tenor</i>
George Pooley	<i>tenor</i>
Tom Phillips	<i>tenor</i>
Hidde Kleikamp	<i>bariton</i>
Robert Macdonald	<i>bassus</i>
Andrés Soler Castaño	<i>bassus</i>

Ave regina caelorum, à 5	<i>Christophoro Martino (fl. einde 16de eeuw)</i>
Regina celi, à 3	<i>Cipriano de Rore (1515/16-1565)</i>
Vespertinae in ascensione Domini, à 4	<i>Girolamo Lambardi (fl. 1586-1623)</i>
Salve regina, à 6	<i>Vicente Lusitano (ca. 1520?-na 1561)</i>
Salve regina, à 4 & 5	<i>Christophoro Martino</i>
Media vita, à 4	<i>Francesco de Layolle (1492-ca. 1540)</i>
In nativitate Domini in vesperis, à 4	<i>Girolamo Lambardi</i>
Regina coeli, à 6	<i>Christophoro Martino</i>

Christophoro Martino & Girolamo Lambardi

Wie zich aan het componeren wil wagen, moet enkele regels aanhouden. Het is echter leuker wanneer je als componist die regels aan je laars lapt en er toch in slaagt om een meesterwerk te realiseren. In de middeleeuwen en renaissance was de cantus-firmustechniek courant om meerstemmigheid te realiseren. Een cantus firmus ('vast gezang') wordt gezongen door de tenor (de 'drager' van een compositie, naar het Latijnse 'tenere') en is hoofdzakelijk een reeds bestaande melodie die zowel een religieuze als een wereldlijke oorsprong kan hebben. Een componist kan ook zelf nieuw melodisch materiaal uitvinden. Er bestaan echter ook composities waarin de cantus firmus niet door de tenor wordt gezongen, maar door andere stemmen, zoals de superius (hoogste stem) of de bassus (laagste stem).

Paul Van Nevel ontdekte in drukken en manuscripten motetten van de weinig uitgevoerde componisten Lambardi en Martino waarin de cantus firmus door de bassus wordt uitgevoerd. Hoewel Lambardi vandaag onbekend is, moet hij destijds een goede reputatie hebben genoten. Hij was kanunnik in de congregatie van Santo Spirito in Venetië en schreef een respectabel oeuvre bij elkaar. Op vraag van Claudio Monteverdi werden uitgaven van Lambardi aangekocht voor de bibliotheek van de San Marcobasiliek van de lagunestad. Over Christophoro Martino is weinig bekend. Wellicht werkte hij op het einde van de 16de eeuw in München als componist en kopiist. In contrast met de andere werken van Martino op dit programma is in het motet *Regina coeli* de cantus firmus in de superius te horen.

Motetten van de Rore, Lusitano en de Layolle – waarin de cantus firmus wel netjes in de tenorstem ligt – vullen het programma aan.

Christophoro Martino & Girolamo Lambardi

Anyone who tries their hand at composing needs to bear a few rules in mind. It's more fun, though, if you can ignore the rules and manage to compose a masterpiece anyway. In the Middle Ages and Renaissance, the cantus firmus technique was the usual way to create polyphony. A cantus firmus, or 'fixed song' is sung by the tenor (the 'carrier' of a composition, after the Latin 'tenere,') and is essentially an existing melody that can have either a religious or a profane origin. Composers could also invent new melodic material themselves. However, there are also compositions in which the cantus firmus is not sung by the tenor, but by other voices such as the superius (highest voice) or the bassus (the lowest).

Paul Van Nevel has discovered motets in prints and manuscripts by the seldom performed composers Lambardi and Martino in which the cantus firmus is performed by the bassus. Although Lambardi is unknown today, he must have had a good reputation in his time. He was a canon in the congregation of the Santo Spirito in Venice and produced a respectable oeuvre. At Claudio Monteverdi's request, publications by Lambardi were purchased for the library of St Mark's Basilica in the city on the lagoon. Little is known about Christophoro Martino. He probably worked as a composer and copyist in Munich at the end of the 16th century. In contrast to the other works by Martino in this programme, the cantus firmus is heard in the superius in the motet *Regina coeli*.

Motets by Rore, Lusitano and Layolle – in which the cantus firmus is where it was supposed to be, in the tenor voice – complete the programme.

Ave regina caelorum

Ave regina caelorum,
ave domina angelorum,
salve radix sancta
ex qua mundo lux est orta.

Gegroet, koningin der hemelen,
gegroet, meesteres der engelen,
heil u, heilige wortelstam,
waaruit het licht van de wereld is ontsproten.

Gaude gloriosa
super omnes speciosa,
vale valde decora
et pro nobis semper Christum exora.

Verheug u, hoogverhevene,
schitterend boven alle anderen;
heil u, o allerschoonste
en wees altijd onze voorspreekster bij Christus.

Regina celi

Regina celi letare, alleluia.
Quia quem meruisti portare, alleluia.
Resurrexit sicut dixit, alleluia.
Ora pro nobis Deum, alleluia.

Koningin van de hemel, verheug je, halleluja.
Want Hij die jij hebt mogen dragen, halleluja.
Is verrezen zoals Hij had voorzien, halleluja.
Bid voor ons tot God, halleluja.

Vespertinae in ascensione Domini

Viri Galilaei quid aspicitis in celum?
Hic Jesus qui assumptus est a vobis

in celum sic veniet, alleluia.

Mannen van Galilea, waarom kijken jullie naar de hemel?
Jezus, die weg van jullie is opgenomen,
zal op dezelfde manier terugkomen, halleluja.

Cumque intuerentur in celum
euntem illum dixerunt, alleluia.

En toen ze naar de hemel keken,
verkondigden ze dat Hij vertrok, halleluja.

Elevatis manibus benedixit eis
et ferebatur in celum, alleluia.

Met opgeheven handen zegende Hij hen
en werd opgenomen in de hemel, halleluja.

Exaltate regem regum
et hymnum dicite Deo, alleluia.

Verhef de Koning der koningen
en zing een loflied voor God, halleluja.

Videntibus illis elevatus est
et nubes suscepit eum in celo, alleluia.

Terwijl ze keken, werd Hij opgeheven
en een wolk nam Hem op in de hemel, halleluja.

Pater manifestavi nomen tuum
hominibus quos dedisti mihi.

Nunc autem pro eis rogo
non pro mundo
quia ad te venio, alleluia.

Vader, Ik heb Uw naam bekendgemaakt aan de mensen
die U mij hebt gegeven. Nu bid Ik echter voor hen,
niet voor de wereld, omdat Ik naar U kom, halleluja.

O Rex gloriae Domine virtutum
qui triumphator hodie
super omnes celos ascendisti

ne derelinquas nos orphanos
sed mitte promissum patris
in nos spiritum veritatis, alleluia.

O Koning der glorie, Heer der machten, die vandaag
als triomfator boven alle hemelen is opgestegen,
laat ons niet als wezen achter, maar stuur de belofte
van de Vader, de Geest van waarheid, naar ons,
halleluja.

Salve regina

Salve regina misericordiae,
salve vita dulcedo,
salve spes nostra.

Wees gegroet koningin,
gegroet, barmhartige moeder,
gegroet, hoop van ons leven.

Salve ad te clamamus,
salve exules filii Hevae,
salve ad te suspiramus,
salve gementes et flentes,
salve in hac lacrimarum valle.

Gegroet, tot u roepen wij,
verdreven kinderen van Eva, gegroet,
gegroet, vanuit dit tranendal richten wij
ons gesteun en geweent tot u, gegroet.

Salve eia ergo,
salve advocata nostra,
salve illos tuos misericordes oculos.

Gegroet, gij zijt onze voorspraak,
vestig dan uw barmhartige ogen op ons, gegroet.

Salve ad nos converte,

salve et Jesum benedictum fructum ventris tui,
salve nobis post hoc exilium ostende.

Gegroet, en toon ons Jezus, de gezegende vrucht
van uw schoot, na ons bestaan in dit aardse
verbanningsoord. Gegroet.

Salve o clemens, o pia,
salve o dulcis virgo Maria.

Gegroet, o genadige, o liefdevolle,
gegroet, o tedere maagd Maria.

Salve regina

Salve regina misericordiae
vita dulcedo et spes nostra salve.

Wees gegroet koningin, barmhartige moeder,
hoop van ons leven, gegroet.

Ad te clamamus exules filii Evae.

Ad te suspiramus gementes
et flentes in hac lachrimarum valle.

Tot u roepen wij, verdreven kinderen van Eva.
Vanuit dit tranendal richten wij
ons gesteun en geweest tot u.

Eya ergo advocata nostra
illos tuos misericordes oculos ad nos converte.

Gij zijt onze voorspraak,
vestig dan uw barmhartige ogen op ons.

Et Jesum benedictum fructum ventris tui
nobis post hoc exilium ostende.

En toon ons Jezus, de gezegende vrucht van uw
schoot, na ons bestaan in dit aardse verbanningsoord.

O clemens, o pia, o dulcis virgo Maria.

O genadige, o liefdevolle, o tedere maagd Maria.

Media vita

Media vita in morte sumus
quem querimus adiutorem nisi te Domine
qui pro peccatis nostris juste irasceris?

Te midden van het leven staan wij in de dood;
wie kunnen wij te hulp roepen, behalve U, Heer, die
vanwege onze zonden terecht in toorn is uitgebarsten?

Sancte Deus, sancte fortis
sancte et misericors salva nos
amare morti ne tradas nos.

Heilige God, heilige sterke God,
heilige en barmhartige God, red ons,
lever ons niet over aan de bittere dood.

In nativitate Domini in vesperis

Rex pacificus magnificatus est
cuius vultum desiderat universa terra.

De vredevolle Koning is verheerlijkt,
de hele aarde verlangt naar Zijn aangezicht.

Magnificatus est Rex pacificus
super omnes reges universae terrae.

Verheerlijkt is de vredevolle Koning,
verheven boven alle koningen van de aarde.

Completi sunt dies Marie
ut pareret filium suum unigenitum.

De dagen van Maria zijn vervuld,
om haar eniggeboren Zoon te baren.

Scitote quia prope est regnum Dei, amen.

Weet dat het koninkrijk van God nabij is, amen.

Dico vobis quia non tardabit.

Ik zeg jullie dat het niet zal uitblijven.

Levate capita vestra.

Ecce appropinquat redemptio vestra.

Verhef jullie hoofden.

Zie, jullie verlossing is nabij.

Dum ortus fuerit sol de caelo

videbitis regem regum procedentem

Wanneer de zon in de hemel zal opkomen,

zullen jullie de Koning der koningen zien,

a patre tamquam sponsum de thalamo suo.

Hij gaat weg van de Vader als een bruidegom
uit zijn kamer.

Hodie Christus natus est.

Hodie salvator apparuit.

Vandaag is Christus geboren.

Vandaag is de Verlosser verschenen.

Hodie in terra canunt angeli.

Laetantur archangeli.

Vandaag zingen de engelen op aarde.

De aartsengelen verheugen zich.

Hodie exultant justi dicentes:

"Gloria in excelsis Deo. Alleluia."

Vandaag juichen de rechtvaardigen al zeggend:

"Eer aan God in de hoogste hemelen. Halleluja."

Regina coeli

Regina coeli laetare, alleluia,

qui quem meruisti portare, alleluia,

resurrexit sicut dixit, alleluia.

Ora pro nobis Deum, alleluia.

Koningin van de hemel, verheug je, halleluja,
want Hij die jij hebt mogen dragen, halleluja,

is verrezen zoals Hij had voorzien, halleluja.
Bid voor ons tot God, halleluja.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Brigitte Hermans

Dulces Exuviae

Do 29.08.24

AMUZ, 22.15 uur

Uitvoerders

Romain Bockler

bariton baritone

Bor Zuljan

luit lute

Schemering Twilight

Prima hora della notte	<i>Filippo Azzaiolo (fl. 1557-69)</i>
O dolce nocte	<i>Philippe Verdelot (ca. 1480/85-1530/32?)</i>
Fantaisie III	<i>Giovanni Paolo Paladino (?-voor 1566)</i>
Tu dormi, io veglio	<i>Bartolomeo Tromboncino (1470-na 1534)</i>

Eenzaamheid & duisternis Solitude & darkness

Si la noche haze escura	<i>Francisco Guerrero (1528-1599)?</i>
Estas noches a tan largas	<i>Anoniem</i>
Si la noche haze escura	<i>Diego Pisador (1509/10-na 1557)</i>
La nocte quando	<i>Anoniem</i>

Droom Dream

Toutes les nuitz	<i>Orlandus Lassus (1530/32-1594)</i>
Toutes les nuitcz	<i>Clément Janequin (ca. 1485-na 1558)</i>
Toutes les nuyczt	<i>Thomas Crecquillon (ca. 1505/15-1557)</i>

Maanlicht Moonlight

Ay luna que reluces	<i>Anoniem</i>
Deh hor foss'io	<i>Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525/26-1594)</i>
Fantaisie II	<i>Giovanni Paolo Paladino</i>

Si pour amans

Thomas Crecquillon

Ochtendgloren Dawn

La nuit froide et sombre

Orlandus Lassus

Voyez le iour

Pierre de Manchicourt (ca. 1510-1564)

Bonjour mon coeur

Orlandus Lassus

Toutes les nuits

Sinds mensenheugenis roept de nacht krachtige poëtische beelden op. In de 15de en 16de eeuw drukten muzikanten uit Frankrijk, Spanje en Italië hun ontzag voor de immensiteit van de nacht uit in chansons, frottole, madrigalen en villancico's. Tijdens de renaissance werd de hemel zowel overdag als 's nachts aandachtig geanalyseerd. Astronomie werd, net als de muziek, in het quadrivium bestudeerd als een wiskundige discipline en werd belangrijk geacht voor veel aspecten in het dagelijkse leven. De stand der sterren was voor iedereen gelijk: koningen baseerden hun politieke beslissingen erop, landbouwers wisten wanneer ze konden zaaien en oogsten. In de 15de eeuw werd muziek ook met astronomie geassocieerd. De luit in het bijzonder was voor de humanisten een mediator tussen de mensen op aarde en de planeten in het universum. Johannes Tinctoris beschouwde de luit als de erfgenaam van de antieke zevensnarige lyra. De zeven snaren stonden symbool voor de zeven planeten en de Plejaden, het Zevengesternte en volgens de antieke mythologie de dochters van de titaan Atlas en de oceanide Pleione. Er ontstond een specifiek repertoire voor de luit, vaak in combinatie met de menselijke stem. Luitisten blonken uit in de techniek van het diminueren: op virtueuze wijze versierden ze melodieën en intervallen.

Aan de adellijke hoven in Europa werden de hemellichamen, en het effect die ze op de mens hadden, geobserveerd. Dulces Exuviae laat nachtelijk maan- en sterrenlicht schijnen op het repertoire van componisten die aan de hoven verbonden waren: het d'Este-hof in Ferrara en dat van Gonzaga in Mantua (Bartolomeo Tromboncino), Firenze ten tijde van de familie de' Medici (Philippe Verdelot); het pauselijke hof in Rome (Giovanni Pierluigi da Palestrina), het hof van de hertogen van Wittelsbach in München (Orlandus Lassus) of het hof van keizer Karel V (Thomas Crecquillon). De nacht biedt een welverdiende verpozing aan rusteloze geesten, maar

betekent angst voor afgewezen geliefden. De verschillende stadia van de nacht en de bijbehorende gevoelens passeren in dit programma. Van de loomheid bij de avondschemering, de eenzaamheid in het volledige duister, over liefdevolle dromen tot het ontwaken bij het aanbreken van de dag.

Toutes les Nuits

Since time immemorial, the night has evoked powerful poetic images. In the 15th and 16th century, musicians from France, Spain and Italy expressed their awe of the immensity of the night in chansons, frottole, madrigals and villancicos. During the Renaissance, the skies were analysed attentively by night and day. Astronomy, like music, was studied in the quadrivium as a mathematical discipline that was considered important in many aspects of daily life. The position of the stars was the same for everyone: kings used them as a basis for their political decisions and farmers to know when to sow and harvest. Music was also associated with astronomy in the 15th century. The lute in particular was seen by the humanists as a mediator between human beings on earth and the planets in the universe. Johannes Tinctoris considered the lute to be the successor to the antique seven-stringed lyre. The seven strings symbolised the seven planets and the Pleiades, the constellation of the Seven Sisters who were the daughters of the Titan Atlas and the Oceanid Pleione in antique mythology. A specific repertoire for the lute emerged, often in combination with the human voice. Lute players excelled in the technique of diminution: the virtuoso ornamentation of melodies and intervals.

Nobles at the courts of Europe also observed the celestial bodies and the effect they had on humanity. *Dulces Exuviae* lets the moon and starlight shine on the repertoire of composers who worked at those courts: the

court of the d'Estes in Ferrara and the Gonzagas in Mantua (Bartolomeo Tromboncino), Florence in the time of the Medicis (Philippe Verdelot); the papal court in Rome (Giovanni Pierluigi da Palestrina), the court of the dukes of Wittelsbach in Munich (Orlandus Lassus) or the court of Charles V (Thomas Crecquillon). The night offers a well-deserved rest for unquiet minds, but spells fear to rejected lovers. This programme presents the different stages of the night and their accompanying emotions, from the torpor of twilight and the loneliness of utter darkness to dreams of love and awakening at daybreak.

Prima hora della notte

Prima hora della notte
da lo mi'amor ch'a me n'andie
e li ch'a me ne stie
per fin c'hebbi piacere.

't Eerste uur van de nacht trok ik naar m'n lief
en daar bleef ik een tijdje, want ik vond er mijn gerief.

O turisan chi canta in turisela
per amor del dolce amore.
O, bell'amore, o, fin'amore
non ho mai ben la nott'
e manco il giorno.

O, 'torelaar' die in 't torentje zingt uit liefde voor de
warme liefde. O, mooie liefde, fijne liefde, die vind ik
nooit 's nachts en evenmin overdag.

Second hora della notte,
da lo mio amor ch'a m'en tornie.
e li ch'a me ne stie
per fin c'hebbi piacere.

't Tweede uur van de nacht trok ik wederom naar
m'n gelief en daar bleef ik een tijdje,
want ik vond er mijn gerief.

Vien giù di quella torre
et canta in terra
per amor del dolce amore.
O, bell'amore, o, fin'amore
non ho mai ben la nott'
e manco il giorno.

Kom naar beneden uit die toren en zing op aarde
uit liefde voor de warme liefde. O, mooie liefde, fijne
liefde, die vind ik nooit 's nachts en evenmin overdag.

O dolce nocte

O dolce nocte, o sancte
hore nocturne et quete,
ch'i desiosi amanti accompagnate!

O zoete nacht, gewijde nachtelijke uren van rust,
gezellen van d'hartstochtelijke minnaars!

In voi s'adunan tante
letitie, onde voi sete
sole cagion di far l'alme beate.

In u komt zoveel blijdschap tezamen, waardoor u alleen
de onderlaag vormt van de gelukzalige zielen.

Voi giusti premi date
a l'amorose schiere a voi amiche
delle lunghe fatiche,
voi fate, o felici Hore,
ogni gelato pect'arder d'amore.

U geeft de juiste beloning aan d'amoureuze schare,
u, vrienden van de langdurige moeite, u bent het,
o voorspoedige uren, die elk bevroren hart van liefde
doet branden.

Tu dormi, io veglio

Tu dormi, io veglio a la tempesta e vento
su la marmorea petra di tua porta.

Jij slaapt, en ik waak door weer en wind
aan de marmeren steen van je deur.

Tu dormi io veglio e con amaro accento
ognor chiamo pietà che per me è morta.

Jij slaapt, ik waak en met bittere stem smee ik
ieder uur om de genade die me ontnomen is.

Tu dormi io veglio con grave tormento

né trovo al mio penar chi me conforta.

Jij slaapt, en ik waak met zware beproevingen,
ik vind niemand die mij steunt in mijn lijden.

Tu dormi riposata senza affanno

e gli occhi miei serrati mai non stanno.

Jij slaapt, rustig, zonder kopzorgen,
en mijn ogen zijn op geen enkel ogenblik gesloten.

Si la noche haze oscura

Si la noche haze oscura

y tan corto es el camino,

¿Como no venis, amigo?

De nacht bracht toch duisternis,
en de afstand is maar heel klein,
waarom kom je dan niet, vriend?

Si la media noche es pasada

y el que me pena no viene.

Mi ventura lo detiene,

por que soy muy desdichada.

Middernacht is al voorbij
en hij om wie ik lijd, komt niet.
Mijn ongeluk houdt hem tegen,
omdat ik erg ongelukkig ben.

Véome desamparada

gran pasión tengo conmigo.

¿Como no venis, amigo?

Ik zie in dat ik in de steek ben gelaten,
ik draag een groot lijden met mij.
Waarom kom je niet, vriend?

Estas noches a tan largas

Estas noches a tan largas
para mí, para mí
no solían ser ansi.

De nachten waren gewoonlijk niet zo lang voor mij.

Solía que reposaba,
las noches con alegría
y el rato que non dormía
con descanso lo pasaba.

Doorgaans rustte ik 's nachts vol vreugde
en de momenten waarop ik niet sliep,
bracht ik met een rustig gemoed door.

Mas estas que amor me graba
non dormí, non dormí;
non solían ser ansi.

Maar deze nachten, nu de liefde op mij drukt,
slaap ik niet, slaap ik niet;
zó waren de nachten gewoonlijk niet.

Si la noche haze oscura

Si la noche haze oscura
y tan corto es el camino,
¿Como no venis, amigo?

De nacht bracht toch duisternis,
en de afstand is maar heel klein,
waarom kom je dan niet, vriend?

La media noche es pasada
y el que me pena no viene.
Mi desdicha lo detiene,
¡Que nasci tan desdichada!

Middernacht is al voorbij

en hij om wie ik lijd, komt niet.
Mijn ongeluk houdt hem tegen,
ik werd voor het ongeluk geboren.

Hazeme bivar penada
y muestrame enemigo.
¿Como no venis, amigo?

Hij laat mij leven in verdriet
en is mij vijandig gezind.
Waarom kom je niet, mijn vriend?

La nocte quando

La nocte quando ognun riposa e tace
amor rinova al cor el suo lamento.

's Nachts, wanneer eenieder rust en zwijgt,
hernieuwt Amor zijn weelacht in 't hart.

El giorno quando el sol nel ciel si iace
obscuro e facto a mi dal mio tormento.

Bij dag, wanneer de zon in d'hemel ligt,
bezorgt Amor mij duistere kwelling.

La sera i fatiganti han ferma pace
a mi mala cadentia male acento.

's Avonds hebben de vermoeiden diepe rust,
en ik stoot op 't verkeerde ritme en 't vals accent.

L'alba che da matin candida fassi
mostra che ho perso le parole e i passi.

De ochtend, die blank en zuiver begint, laat me zien
dat ik mijn woordjes en danspasjes kwijt ben.

Toutes les nuitz

Toutes les nuitz que sans vous je me couche,
pensant à vous ne fay que sommeiller,

Alle nachten wanneer ik zonder u naar bed ga,
kan ik alleen maar sluimeren, steeds denkend aan u,
et en revant jusques au resveiller
incessamment vous quiers parmi la couche,
en al dromend tot aan het ontwaken
ben ik onophoudelijk op zoek naar u in de sponde
et bien souvent au lieu de vostre bouche
en soupirant je baise l'oreiller.
en heel vaak kus ik al zuchtend
het hoofdkussen in plaats van uw mond.

Toutes les nuictz

Toutes les nuictz tu m'es présente
par songe doux et gracieux.

Iedere nacht ben je bij mij
in een zoete en bekoorlijke droom.

Mais tous les jours tu m'es absente
qui m'es regretz fort ennuyeux.

Maar iedere dag ben je afwezig,
jij, die voor mij onaangenaam hartzeer bent.

Puis donc que la nuit me vaut mieux
et que je n'ai bien que par songe,

Nu de nacht mij meer oplevert
en ik alleen door de droom iets prettigs krijg,

dormez de jour, ô pauvres yeux,
afin que sans cesse je songe.

o arme ogen, slaap daarom maar overdag,
zodat ik onophoudelijk kan dromen.

Toutes les nuyczt

Toutes les nuyczt que sans vous je me couche,
pensant à vous ne fay que sommeiller,

Alle nachten wanneer ik zonder u naar bed ga,
kan ik alleen maar sluimeren, steeds denkend aan u,

et en revant jusques au resveiller

incessamment vous quiers parmi la couche,

en al dromend tot aan het ontwaken
ben ik onophoudelijk op zoek naar u in de sponde

et bien souvent au lieu de vostre bouche

en soupirant je baise l'oreiller.

en heel vaak kus ik al zuchtend
het hoofdkussen in plaats van uw mond.

Ay luna que reluces

¡Ay luna que reluces!

Toda la noche m'alumbres.

O maneschijn!
Licht me de hele nacht bij.

Ay, luna tan bella

alumbresme a la sierra;

O wonderschone maan,
licht mij bij op weg naar de bergen;

Por do vaya y venga!

Toda la noche m'alumbres.

Waar ik ook maar ga,
licht me de hele nacht bij.

Deh, hor foss'io col vago de la luna

Deh, hor foss'io col vago de la luna
adormentato in qualche verdi boschi,

e questa ch'anzi vespro a me fa sera,
Ach, lag ik maar bij 't fraaie maanlicht te slapen
in een of ander bos, en toefde ik maar met haar,
die vóór de noen al d'avond laat vallen,
con essa et con Amor in quella piaggia
sola venisse a starsi ivi una notte;
e 'l di si stesse e'l sol sempre ne l'onde.
en kwam zij maar op haar eentje, met Amor,
om daar te wezen d'hele nacht;
en mocht z'ook blijven overdag met de zon.

Si pour amans

Si pour amans la lune est importune,
pour la clerte qu'elle demonstre de nuict.
Voor minnaars is de maan hinderlijk
vanwege het licht dat zij 's nachts verspreidt.
Quand soubz espoir pourchassent leurs fortune
mais la clerté de la Lune leurs nuit,
Wanneer zij vol hoop hun geluk beproeven,
maar het licht van de maan hen tegenwerkt,
dont sont contrainctz d'attendre la minuict,
que la clerté de leurs yeulx se reconse,
waardoor zij worden gedwongen te wachten tot
middernacht, tot de gloed van hun ogen zwakker wordt,
et si n'ont lors de leurs dames responce,
prest sont de choir en grand desesperance,
en als zij dan van hun geliefde dames geen antwoord
krijgen, staan zij op het punt wanhopig te worden
n'estoit qu'amour cest arrest leurs prononce,
la fin d'espoir c'est d'avoir iouyssance.
als Amor niet deze uitspraak zou voorhouden:

het einddoel van de hoop is om genot te proeven.

La nuit froide et sombre

La nuit froide et sombre,
couvrant d'obscur ombre
la terre et les cieus,
aussi doux que miel,
fait couler du ciel
le sommeil aux yeux.

De koude en duistere nacht bedekt de hemel en de
aarde met donkere schaduw en laat, uit de hemel,
zoet als honing, slaap naar de ogen vloeien.

Puis le jour luisant,
au labeur duisant,
sa lueur expose,
et d'un tein divers,
ce grand univers
tapisse et compose.

Dan toont de lichtende dag, die tot arbeid aanzet,
zijn gloed en weeft en maakt in verschillende kleuren
deze grote wereld.

Voyez le iour

Voyez le iour et nuit tourne
obscurant toutte lumiere

Zie de dag en de nacht draaien, al het licht valt weg
retourne par coups de venin lance enflambe
non ayant a iamais offense.

en uit boosheid verschijnen lichtstrepen langs het
hemelgewelf die nog nooit schade hebben gebracht.

Bonjour mon coeur

Bonjour mon coeur, bonjour ma douce vie,
bonjour mon oeil, bonjour ma chère amie!

Goeiedag, mijn hartje, goeiedag, mijn zoete leven,
goeiedag, mijn oog, goeiedag, mijn zoete vriendin!

Hé! Bonjour ma toute belle,
ma mignardise, bonjour,
mes délices, mon amour,

Hé, goeiedag, mijn schoonheid, mijn schat, goeiedag,
mijn blijdschap, mijn liefde,

mon doux printemps, ma douce fleur nouvelle,
mon doux plaisir, ma douce colombelle,
mon passereau, ma gente tourterelle!

mijn zoete lente, mijn zoete, jonge bloem,
mijn zoet plezier, mijn zoet duifje,
mijn musje, mijn edel tortelduifje!

Bonjour ma douce rebelle.

Goeiedag, mijn zoete rebel.

Vertaling: Walter Geerts, Marianne Lambregts

Diskantores

Vr 30.08.24

AMUZ, 13.00 uur

Uitvoerders

Niels Berentsen	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Andrew Hallock	<i>contratenor countertenor</i>
Oscar Verhaar	<i>contratenor countertenor</i>
Benjamin Jago Larham	<i>tenor tenor</i>
Vincent Chomienne	<i>tenor tenor</i>
Niels Berentsen	<i>tenor tenor</i>
Cristina Alís Raurich	<i>middeleeuwse klavierinstrumenten medieval keyboards</i>

Comes Flandrie / Rector creatorum /
In cimbalis *Petrus de Brugis (fl. 1381)?*

Fugir non posso *Johannes Ciconia (ca. 1370-1412)*

Furnis reliquisti / Equum est, à 3 *Johannes Engardus (fl. 1400)*

Si nichil / In pretio premium, à 3 *Hubertus de Salinis (1378/84-na 1409)*

Psallat chorus / Eximie Pater, à 4 *Hubertus de Salinis*

Indescort, uit: Codex Faenza *Anoniem*

En discort sunt desir et esperanche, à 3 *Anoniem*

Esperance qui en mon cueur senbat, à 3 & 4 *Anoniem*

Sancta Maria regina caelorum *Johannes Ciconia?*

Salve regina / Virgo mater, à 4 *Hubertus de Salinis*

O beatum incendium, à 2 *Johannes Ciconia*

Qualle leçe move, uit: Codex Faenza *Bartolinus de Padua (ca. 1365-1405)*

O bella rosa, o perla angelichata, à 2 *Johannes Ciconia?*

Ben che da vui, à 3 *

Johannes Ciconia

lo crido amor, à 3 *

Johannes Ciconia

Alta regina di virtute

Gratiosus de Padua (fl. 2de helft 14de eeuw)

O proles hispanie *

Johannes Ciconia?

[P]adu (...) serenans / Pastor bonus, à 3 *

Johannes Ciconia?

O Padua sidus praeclarum, à 3

Johannes Ciconia

* Reconstructies door Niels Berentsen en zijn team in het kader van het project *Lacunae Ciconiae*, Haute école de musique de Genève (HES-SO).

Oltremontani

In de 15de en 16de eeuw waren zangers uit de Lage Landen in Italië enorm geliefd. Oltremontani ('die van over de bergen') werden ze genoemd: Johannes Engardus uit Brugge, Hubertus de Salinis en Johannes Ciconia (beiden uit Luik) en nog vele anderen maakten carrière in steden als Padua of Rome.

De muzikanten brachten muziek uit eigen streek mee, waardoor sommige liederen of varianten ervan terug te vinden zijn in zowel noordelijke als Italiaanse bronnen, zoals *Esperance qui en mon cuer* en het thematisch verwante *En discort sunt desir et esperanche*.

Johannes Engardus werkte wellicht van 1370 tot 1371 als succentor (tweede zanger) aan de Sint-Donaaskerk in Brugge, en was ook actief als pauselijk secretaris in de jaren 1390. Zijn als Italiaanse caccia gecomponeerde werk *Furnis reliquisti / Equum est* refereert aan een Vlaamse context. In de komische tekst vraagt de zanger aan zijn vriend Buclarus (de bugel) waarom hij Veurne (Lat. Furna) heeft verlaten, waar ze zich toch zo goed muzikaal vermaakten.

Hubertus de Salinis was vermoedelijk afkomstig uit Slins (Lat. Salinis) nabij Luik. Na een verblijf in Portugal maakte hij carrière als zanger-clericus in Rome, waar hij in 1409 toetrad tot de kapel van Alexander V. Slechts enkele werken zijn van hem bekend, waaronder het motet *Psallat chorus / Eximie pater*, opgedragen aan Sint-Lambertus van Maastricht, patroonheilige van Luik.

Een van de bekendste 'Oltremontani' is Johannes Ciconia. In de jaren 1390 verbleef hij in Rome in het gevolg van kardinaal Philippe d'Alençon. Vanaf 1401 woonde hij in Padua, waar hij, onder patronage van de

familie Zabarella, tot aan zijn dood werkzaam was als 'cantor et custos' (zanger en schatbewaarder) van de kathedraal. Diskantores maakte voor dit programma een keuze uit het incompleet en anoniem overgeleverde oeuvre van Ciconia. Dankzij het onderzoeksprogramma *Lacunae Ciconiae* (Haute école de musique de Genève) konden onvolledige werken worden gereconstrueerd. Ciconia componeerde zowel religieuze als wereldlijke werken. Op basis van stijl en thematiek werden de fragmentaire motetten [*Pladu(...)*] *serenans* / *Pastor bonus* en *O proles hispanie* aan Ciconia toegeschreven. Balladen als *Io crido amor* en *Benche da vui* zijn vanwege hun verfijnde compositie duidelijk van Ciconia's hand. Recent werd *Fugir non posso* aan Ciconia toegeschreven. Het wordt hier in een instrumentale versie gebracht.

Oltremontani

In the 15th and 16th centuries, singers from the Low Countries were extremely popular in Italy. They were known as the Oltremontani, 'the ones from over the mountains': Johannes Engardus from Bruges, Hubertus de Salinis and Johannes Ciconia (both from Liège) and many others forged careers in Padua or Rome.

The musicians brought music from their own regions with them, which is why some songs or variants of them can be found in both northern and Italian sources, such as *Esperance qui en mon cuer* and the thematically related *En discort sunt desir et esperanche*.

Johannes Engardus probably worked as the succentor (second singer) at Saint Donatian's Church in Bruges from 1370 to 1371, and also had a job as a secretary to the pope in the 1390s. His work *Furnis reliquisti / Equum est*, composed as an Italian caccia, refers to a Flemish context. In

the comical text, the singer asks his friend Buclarus (the bugle) why he left Veurne (Lat. Furna), where they had been having such fun making music.

Hubertus de Salinis probably came from Slins (Lat. Salinis) near Liège. After a sojourn in Portugal, he made a career for himself as a singer and cleric in Rome, where he joined Alexander V's chapel in 1409. Only a few of his works are known, among which is the motet *Psallat chorus / Eximie pater*, dedicated to Saint Lambert of Maastricht, the patron saint of Liège.

One of the most famous 'Oltremontani' is Johannes Ciconia. He lived in Rome in the 1390s as a member of Cardinal Philippe d'Alençon's retinue. From 1401 onwards he lived in Padua, where he worked until his death under the patronage of the Zabarella family as the 'cantor et custos' (singer and treasurer) of the cathedral. Diskantores has made a selection for this programme from the incomplete oeuvre of Ciconia, passed down anonymously. The research programme *Lacunae Ciconiae* (Haute école de musique de Genève) has made it possible to reconstruct incomplete works. Ciconia composed both religious and secular works. Based on their style and themes, the fragmentary motets *[P]adu(...)* *serenans / Pastor bonus* and *O proles hispanie* have been attributed to Ciconia. Ballads such as *Io crido amor* and *Ben che da vui* were clearly written by Ciconia, given their refined composition. *Fugir non posso* has recently been attributed to Ciconia as well. It will be performed here in an instrumental version.

Comes Flandrie / Rector creatorum / In cimbaliis

Triplum

Comes Flandrie flos victorie cunctis sistitur
hinc armonia cum melodia et accipitur
arte vere tinta face fortuita que perpenditur
hinc nam conducitur hermam quo pangitur
ut contigat, melos quo cor reficitur
et sursum trahitur ad intrandum celos.

Graaf van Vlaanderen, de krans van jouw overwinning
wordt aan allen getoond, en deze stede brengt harmonie
voort samen met melodie, omdat ze wordt verlicht
door een gelukkige fakkel, gehanteerd met ware kunst
die zo uitgekiend is dat het lied ons naar Hermes leidt,
met zang die het hart verfrist en opwaarts leidt
om de hemelen binnen te gaan.

Igitur Boecii armonia que perfecta
accidit ut pecii armorum labe delecta
cymbalis in quamvis mulcens corda studiosorum
laudibus divinis tingens corda pars est istorum.

Daarom daalt de harmonie van Boëthius zo volmaakt
neder, ze verheugt zich om de neergelegde wapens,
en de klokken waarmee de geletterden de harten
kalmeren en vullen met de lof van God, maken er deel
van [de harmonieën] uit.

Nam infra speciem toni ultra semitonium
differunt in ipsis soni penes testimonium
volentes hoc enucleare per experientiam
nam sit cantui magis clare melos per tangentiam
quolibet accolo debet Dominus benedici
quod sic stante sono decorata urbs Ludovici.

Want binnen de hele toon zijn er, naast de halve toon,

ook nog andere toonafstanden. Dit penibele bewijs heb ik willen verduidelijken door praktische demonstratie, opdat het in zang duidelijk is waar de tonen elkaar raken. Wie er ook maar in de buurt is, moet de Heer wel prijzen dat met dergelijk luide klanken de stad van Lodewijk wordt verfraaid.

Duplum

Rector creatorum laudibus sonorum optat venerari,

artem musicorum et columnas celices imitari.

Regi seculorum iubulum multorum sedat operari.

Dispar ne sis eorum melodias cymbalorum

cupiunt venerari. Architectum incitat sic quod sibi

predicat laudi conditoris. Sonus sono consonat Brugis

gratem resonat melo salvatoris. Melos modum induat

Sophie nam excitat mentem laudatoris.

Gloriam non vendicat hunc sonum ordinaverat

sui plasmatoris.

De Heer der schepping verkiest welluidende lofzangen die de kunst van de muziek eer aandoen en de zuilen van de hemel nabootsen. Het gejuich van velen voor de Heer der eeuwigheid onderbreekt het scheppingswerk. Hij verschilt niet werkelijk van hen die willen bidden onder klokgelui. Het is de architect [God] tot eer (alsof hijzelf zichzelf verkondigt), wanneer met lof aan de Schepper, de ene toon met de andere samenklinkt, en Brugge in dankbaarheid weergalmt van de melodie van de Verlosser. Melodie houdt maat, want Sophia wekt het verstand van de lofredenaar. Hij straft de glorie niet af van hem die deze klanken heeft verordonneerd voor zijn Schepper.

Tenor

In cimbali bene sonantibus laudate Dominum
de celis. Cum angelis tunc exultantibus fulci
beatorum tutelis. Sic erit nobis animantibus absque
criminum corruptelis, et sic vobis hinc egrotrantibus
gaudebunt medelis. Illecebris leonantibus resistendo
lamentelis periculisque inudantibus tutis dirigemini
velis.

Prijs de Heer der hemelen met welluidende klokken,
versterk tezamen met uitgelaten engelen de bescher-
ming van de zaligen. Zo moge het zijn voor ons,
de levenden, behalve voor de verdorvenen, en mogen
de zieken zich door U voortaan verheugen in genezing.
Bij verraderlijke overstromingen en duister gevaar zal U,
geweeklaag voorkomend, ons schip
naar een veilige haven loodsen.

Furnis reliquisti / Equum est

Cantus

Furnis reliquisti quare? Queso frater dic Buclare
optabam tecum cantare ut re mi re fa sol la re
sicque musam frequentare iubilando recreare
sensus et refocilare.

Waarom heb je Veurne verlaten? Zeg het me,
alsjeblijft, broeder Buclarus. Ik had graag samen met
jou "ut re mi fa sol la re" gezongen, en zo de muze
bezocht, jubelend de zinnen gestreeld,
en ons ontspannen.

Sed audivi garrulare quod mansisti super mare novi
portus ubi stare tibi placet, nam spectare cives non
est ac oblare pisces carnes ad altare cum iocunde

vis portare solent enim propinare bona vina que
pagare nulli licet nam donare

Maar ik heb horen kletsen dat je aan zee verblijft,
in Nieuwpoort, waar het je belieft te blijven.
Kijk wel uit dat je daar de burgerij niets offreert,
noch vis noch vlees op het altaar aanbiedt, behalve
voor je eigen plezier, want ze schenken gewoonlijk
goede wijn die niemand betalen moet, maar die toch
niet echt gratis is,

grates nolunt sed orare rogant vos dicentes care
Domine dic memorare et pro nobis exorare ut nos
Deus exilare velit ac secum locare quo hunc credimus
regnare novimus quod impetrare hec poteris nam tam
clare canis quod ille negare tibi nollet nec obstare
quia scimus hunc amare musicos per sanctum Lare
scientes melodiçare

ze vragen je namelijk deze bede voor hen uit te
spreken: "O Heer, gedenk ons, en bid voor ons, opdat
God ons verlost en tot Hem neemt naar waar wij
geloven dat Hij regeert."

Nu weet ik dat je dit zeer wel kunt vragen, want je
zingt zó zuiver dat Hij je niets zal weigeren.

We weten wel dat Hij musici die goed kunnen
melodiëren voor Sint-Lare [la-re?] liefheeft.

Nunc ergo care Buclare sane vivas et letare festina noli
tardare Jacobum, Saulum vocare te solentem visitare
socios accumulare Engardum non ignorare musicæ
tripudiare dulciter organiçare ut David cithariçare
demonas sic effugare atque Deo properare

Nu dan, beste Buclarus, leef gezond en vrolijk! Roep
snel en zonder omhaal Jacobus en Saulus, die je vaak

bezoeken. Omring je met vrienden, vergeet Engardus niet en dans op de muziek. Zing zoetjes een tweede stem, en speel de citer als koning David, om zo demonen te verjagen en nader tot God te komen.

Tenor

Equum est et salutarevin primis te salutare
Salve, vale, frater care! Pedibus qui super mare
ambulavit, te purgare a peccatus et sanare
sanitatem conservare a nocivis preservare
et post mortem vitam dare dignetur atque salvare.

Het is juist en gepast je eerst te begroeten:

Gegroet, het ga je goed, geliefde broeder!

Dat Hij wiens voeten over zee liepen je moge reinigen
van zonden, genezen, je gezondheid bewaren,
je voor het kwaad behoeden, je het leven na de dood
geven en je verlossen.

Fugam mitto pando quare nam fugisti me, Buclare
precor hanc fugam cantare dulciter non amare
namque nosti me amare diligenter gamautare.

Ik stuur je een canon [fuga], want je bent mij ontvlucht,
Buclarus. Ik vraag je die te zingen, zoetjes,
en zonder bitterheid, want je weet dat ik ervan hou
zorgvuldig te solmiseren.

Ex qua scimus satis clare cunctam musam emanare
quam ut mater amplexare que te consuevit lactare
quantum potes honorare frequenter armonizare
noli melancolizare plaude, pange modulare
contristantes consolare velut tuba resonare
Dei cultum augmentare pias mentes excitare
hymnos dulces personare Christi matrem venerare

Trinitatem adorare cum sanctis deum laudare
si cum illo, vis regnare.

Het is duidelijk: hieruit komt onze muze voort,
als een moeder die je omhelst terwijl ze je voedt.
Eer haar zoveel je kan, harmoniseer veelvuldig,
en wees niet melancholisch, maar klap in je handen
en zing om hen die triest zijn te troosten. Weerklink als
een bazuin om Gods glorie te vermeerderen en devote
geesten te wekken. Breng zoete hymnes tot klinken om
de moeder van Christus te eren en de Drievuldigheid te
aanbidden, en met de heiligen God te prijzen,
als je met Hem wil regeren.

Si nichil actuleris / In pretio premium

Cantus 1

Si nichil actuleris Omere si veneris tantis plenus litteris
presumens de frivola tua scientiola cum pius appareas
aulas nostras exeas pietatis opera non querit sed
munera iudex huius seculi qui terrena diliget.

Als je niets meebrengt, Homerus, als je gekomen bent
vol van letteren, en je beroept op je flutgeleerdheid,
ook al zie je er nog zo deemoedig uit, vertrek dan maar
uit onze zalen. De rechter van deze wereld is aan aardse
zaken verknocht en kijkt niet om naar werken van deugd,
maar naar beloningen.

Cantus 2

In pretio pretium nunc est census premium
dat per participium laudes amicitias.
O Crese si venias cum tua pecunia
non carebis gratia posito quod probitas

genus forma dignitas virtutis presidium tibi non
astiterint nec tuum elegerint sibi contubernium.

De prijs wordt nu geprezen; rijkdom die wordt gedeeld,
levert profijt op, lof en vriendschap. O Croesus, als je
komt, met al je geld, zal het je niet aan gunst ontbreken,
zelfs als eerzaamheid, komaf, schoonheid, waardigheid
en de bescherming van de deugd je niet hebben bijge-
staan en ze jouw gezelschap nooit hebben gezocht.

Psallat chorus / Eximie pater

Cantus 1

Psallat chorus in novo carmine
organico cum modulamine
magne Pater in tuo nomine
custodi nos sub tui regimine
Sancte Lamberte, tuo precamine
angelica cum multitudine
nos colloca sanctorum agmine
quod nobis optatur.

Het koor heft een nieuw lied aan, muzikaal en melodieus,
vader, in uw naam. Hoed ons onder uw heerschappij,
Heilige Lambertus, en voeg ons, door uw voorbede,
bij de engelenschaar en het leger der heiligen,
zoals wij verlangen.

Cantus 2

Eximie pater et regie
rector pie, doctor egregie
roga Ihesum, filium Marie
pro famulis huius ecclesie.
Sancte Lamberte, doce nos hodie

rectam viam celestis patrie
ut fruamur eterna requie
que nobis aptatur.

Voortreffelijke vader en koninklijke, vrome leraar,
voorbeeldige doctor, bid tot Jezus, Zoon van Maria,
voor de dienaren van Zijn kerk. Heilige Lambertus, wijs
ons heden de rechte weg naar het hemelse vaderland,
waar wij de eeuwige rust zullen genieten, zoals wij
verdienen.

En discort sunt desir et esperanche

En discort sunt desir et esperanche
dedans mon cuer ne s'en pulent partir
la s'entrassent liquels a plus pesanche
nul poer n'ai tout me convient soffir
leur volente mais je puis bien gehir
que se ma Dame ne me fait des deux l'accort
rien ne me peut tant valoir com la mort.

In mijn hart hebben verlangen en hoop het aan de
stok, en ze weten niet van ophouden. Ze vechten daar
uit wie het sterkst is, ik kan er niets aan doen, en moet
het maar lijden. Maar ik kan wel zien dat als mijn dame
die twee niet met elkaar verzoent, niets zo welkom
zou zijn als de dood.

Desier si veut tirer a sa plaisanche
mais esperanche ne s'i veut assentir
ayns dist: desiers en quoy a tu fianche
que veus ein si trestout bien accomplier
desiers s'esmaie et me fait bien sentir
que se Fortune ne m'i fait aucun deport
riens ne me peut tant valoir com la mort.

Verlangen wil zijn zin doordrijven, maar hoop geeft ook niet op. Die zegt: "Verlangen, waarom geloof je dat je alles zo wel gedaan krijgt?" Verlangen wordt bang, en geeft me het gevoel dat, als Fortuin me niet schadeloosstelt, niets zo welkom zou zijn als de dood.

Esperance qui en mon cuer senbat

Esperance qui en mon cuer senbat
sentir me fait d'amer la douce vie
mais fauls Dangier le refuse et debat
esperance qui en mon cuer senbat.

De hoop die mijn harteklop is, laat me van het zoete leven houden, maar vals gevaar verbiedt het, en bestrijdt de hoop die mijn harteklop is.

Cheoir ne puet se fains cuer ne la bat
qui de douchour tiegne la segnorie
esperance qui en mon cuer senbat.

Mijn zwakke hart kan de gedachte niet verdrijven aan haar die zacht regeert over de hoop die mijn harteklop is.

Salve regina / Virgo mater

Salve regina misericordie;
vita, dulcedo et spes nostra salve.

Wees gegroet, koningin, moeder van barmhartigheid;
ons leven, onze vreugde en onze hoop, wees gegroet.

Ad te clamamus, exules, filii Eve.
Ad te suspiramus, gements et flentes
in hac lacrymarum valle.

Tot u roepen wij, ballingen, kinderen van Eva.

Tot u smeken wij, zuchtend en wenend
in dit dal van tranen.

Eya ergo, advocata nostra, illos tuos
misericordes oculos ad nos converte.

Et Iesum venedictum fructum ventris tui,
nobis post hoc exilium ostende.

Daarom dan, onze voorspreekster,
sla uw barmhartige ogen op naar ons.
En toon ons, na deze ballingschap,
Jezus, de gezegende vrucht van uw schoot.

Virgo mater ecclesie,
eterne porta glorie,
exaudi preces omnium,
ad te pie clamantium.

Maagdelijke moeder van de kerk, glorie van de eeuwige
hemelpoort, verhoor de beden van allen
die u deugdzaam aanroepen.

O clemens,

O goedertieren,
virgo clemens virgo pia,
virgo dulcis o Maria
esto nobis refugium
apud patrem et filium.

barmhartige en deugdzame maagd,
o zoete maagd Maria, wees onze steun en toeverlaat
bij de Vader en bij de Zoon.

O pia, gloriosa dei mater,

O liefdevolle, glorierijke moeder Gods,
quam elegit summis pater, ora pro nobis filium.
verkoren door de almachtige Vader,

bid voor ons bij uw Zoon.

O dulcis Maria.

O zoete maagd Maria.

O beatum incendium

O beatum incendium

o ardens desiderium

o dulce refrigerium

amare Dei filium.

O gezegende brand, o brandend verlangen,

o wat een zoete verfrissing:

om Gods Zoon lief te hebben.

Portas vestras attollite

celi cives occurrite

triumphatori dicite:

"Salve, Iesu, rex inclite."

Open uw poorten, kom snel hemelingen,

en zeg tegen de triomfator:

"Gegroet, Jezus, illustere Koning."

Rex virtutum, rex glorie,

tibi laus honor et imperium, Jesu Christe,

Jesu largitor venie

esto nobis refugium.

Koning van deugden, Koning van glorie,

aan U zijn de lofprijzing en de macht, Jezus Christus.

Jezus, schenk ons genade, en wees onze toevlucht.

O mea delectacio,

amoris consumacio

o mea consolacio

Iesu mundi salvacio.

O mijn vreugde, de vervolmaking van mijn liefde,

o mijn troost, Jezus, redding der wereld.

Te celi chorus predicat
et laudes tuas replicat
Iesus orbem letificat
et nos Deo pacificat

Over U preekt het engelenkoor, en verdubbelt Uw lof:
Jezus verblijdt de ganse wereld
en verzoent ons met God.

Nunc prosequamur laudibus
Iesum hymnis et precibus
ut nos donet celestibus
frui cum celi civibus.

Laat ons nu de lof zingen van Jezus, met hymnes en
gebed, opdat we eens in de vreugden,
van de hemelingen mogen delen.

O bella rosa, o perla angelichata

O bella rosa, o perla angelichata
tu sei tucta Medea
tu sei più bella che Pantasilea.

O fraaie roos, o engelachtige parel,
u bent geheel Medea,
u bent mooier dan Penthesilea.

Tu m'ai sy, donna, del to amor infiammato
che noct'e di per te vivo in guai.

Vrouwe, u hebt mij zozeer in liefde doen ontvlammen,
dat ik dag en nacht lijden moet.

Pensando al dolze viso angelichato,
soffrir non posso più ormai
le pene, donna che tu me dai.

Denkend aan uw engelachtige gezicht, kan ik de pijn

die u me aandoet niet langer verdragen, vrouwe.
Deh, non esser zudea, Pantasilea.

O bella rosa ...

Ach, wees toch niet zo wreed, Penthesilea.

O fraaie roos ...

Ben che da vui **

Ben che da vui, donna, sia partito
con pianti e con dolore
abrancharo l'amore
e non voler però che sia sbandito.

Al ben ik, vrouwe, bij u vertrokken in tranen en in pijn,
toch ben ik zó door onze liefde gegrepen
dat ik niet wil dat ze wordt ontbonden.

Partime da ti quasi strangosato
credendo me morire
poy che m'avesti el to amor donato.

Verstikt van tranen, vertrek ik van u
en geloof ik dat ik sterven moet,
want van u heb ik alle liefde gekregen.

[Col cor pieno de doglia vo' languire
cosi disconsolato
lontan da vui non provo che martire.

[Met een hart vol pijn moet ik lijden, zonder enige
troost, ver van u vind ik niets dan martelingen.

Sia pur celato è il sol all'alma mia
nascosto al vostro sguardo
nel fuoco nel qual ardo
felice son di avervi ben servito.

De zon is reeds gezakt in mijn ziel,
verborgen voor uw gelaat,
toch ben ik, in dit verzengende vuur,
gelukkig u goed te hebben gediend.

Ben che da vui ...]

Al ben ik, vrouwe ...]

Io crido amor **

Io crido amor [vedendo che m'] ançida

I strali ardente in cui mio cor confida.

Ik schreeuw het uit naar Amor, omdat ik me brand
aan het stralende licht waarnaar mijn hart verlangt.

Disògli ormay quel angososo nodo

per cui ma' çorno e nocte non ho bene

Direct vertel ik hem over deze angstige verwickeling,
waardoor ik geen rust heb bij dag en bij nacht,

pensando sempre a l'amoroso modo

[del] cor [che a l'] alma [l'orme diante] pone

want altijd denk ik op de amoureuze wijze
van het hart, dat voor het verstand uit loopt,

[e mena la mia mente in falsa via

perduta in tal dolor sança più guida.

[en dat me volledig op het verkeerde pad brengt,
verdoold, in groot verdriet, en zonder gids.

Io crido amor ...]

Ik roep tot Amor ...]

O proles hispanie

O proles hispanie

pavor infidelium

nova lux Italie

nobile depositum

urbis Paduane

O telg van Spanje, schrik der ongelovigen,
nieuw licht van Italië, edele hoop van de stad Padua,

fer, Antoni, gracie

Christi Patrocinium

tempus breve creditum

defluat inane.

wees onze voorspraak, Antonius, voor de genade van
Christus, alvorens de korte genadetijd alweer is vervlogen.

[P]adu (...) serenans / Pastor bonus

Cantus 1

[P]adu (...) serenans Nobile multiplicat carariense
decus dignius, In au ... gravitas sedet alta stupecunt
... fons tempus mentem et unde senet est pacis
speculum, monachorum via, pastorum et abbatum
nova lex. In dominante minor agnus sedulus ofitio
rarus sermone facetus aloquio redolte sobrietate,
virum botrus. In ecclesia mirre currus rota chari
bina, spiritualis apes amplus in egenos ... sic pius est
sanus et incolumnis queso benigne Yhesu.

De tekst van Cantus 1 is grotendeels onleesbaar. Een volledige transcriptie en vertaling is onmogelijk (onder andere vanwege het problematische Latijn). Wel kan worden geconcludeerd dat de tekst een lofprijzing is aan een geestelijke, lid van de familie Carrara, waarschijnlijk Andrea da Carrara († 1404), abt van Santa Giustina.

Cantus 2

Pastor bonus pro salute

ovium non timet mortem;

cui dat Deus pro virtute
vitam caelitem consortem.

De goede herder vreest de dood niet voor het welzijn
van zijn kudde. God geeft hem voor zijn moed
een leven onder de hemelingen.

Pastor bonus lupum arcet,
ne perrumpat in ovile
ovibus invitus parcet
illae pascentur tranquille.

De goede herder zorgt ervoor dat de wolf niet in de
schaapskooi komt, dat de schapen worden gespaard
en in rust kunnen grazen.

Pastor bonus suo gregi
debet se praebere talem
ut velit ab eo regi,
spargens cibum spiritalem.

De goede herder toont zichzelf op deze manier
aan zijn kudde die door hem wil worden geleid,
geestelijk voedsel uitdelend.

Andrea, qui pascis gregem
sanctae virginis Iustinae,
fac ut oret summum regem
pro nobis in vitae finae].

Andrea, die de kudde voedt van de heilige maagd
Giustina, zorg dat de hoogste Koning voor ons bidt,
aan ons levenseinde.]

O Padua sidus praeclarum

O Padua sidus praeclarum
Boece nissa fulgido
regula virtutum morum

serto refulgens florido.

O Padua, stralende ster aan het gesternte van Boötes,
voorbeeld van deugden
getooid met bloemenkrans van moraal.

Te laudat iuris sanctio
philosophie veritas,
et artistarum concio
poematum sublimitas.

Gerechtelijke uitspraken prijzen jou, en ook de
waarheid der filosofie, en alle studenten van de vrije
kunsten tezamen, alsook de verheven poëzie.

Tu Antenoris generere
regis sumpsisti exordium
quo proles tua muneris
genus habet egregium.

Jij komt voort uit de stam van koning Antenor,
waardoor jouw volk zich kan verheugen in een zeer
edele afstamming.

Frugum opum fecunditas
telluris orta spacio
tibi servit jocunditas
fertilittatis ocio.

Een overvloed aan vruchten en rijkdom komt voort uit
jouw landerijen, en je wordt gediend door vrolijkheid,
vruchtbare ontspanning.

Te plana montes flumina
te castra rura florea
decorant templi culmina
edes et pontes balnea.

Jij wordt verfraaid door vlaktes, bergen en rivieren,
kastelen en bloemrijke weiden, daken van kerken,

huizen, bruggen en badhuizen.

Tue laudis preconia
per orbem fama memorat
quem Johannes Ciconia
canore fido resonat.

De Faam verspreidt door de hele wereld jouw lof,
die Johannes Ciconia trouw in zang laat weerklinken.

Vertaling: Niels Berentsen, Oscar Verhaar
met dank aan Claudia Conese, Francis Biggi, Leo Franc
Holford-Strevens, Patrizia Bovi en Avery Gosfield

** teksten gereconstrueerd door Francis Biggi

Profeti della Quinta

Vr 30.08.24

Sint-Carolus Borromeuskerk, 20.00 uur

Een video-inleiding door David Burn

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Elam Rotem	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Perrine Devillers	<i>sopraan soprano</i>
Doron Schleifer	<i>contratenor countertenor</i>
Loïc Paulin	<i>tenor tenor</i>
Jacob Lawrence	<i>tenor tenor</i>
Elam Rotem	<i>bas & klavecimbel bass & harpsichord</i>
Ori Harmelin	<i>teorbe theorbo</i>
Elizabeth Rumsey	<i>lirone lirone</i>
Aki Noda	<i>orgel organ</i>

Intende animae meae *Luzzasco Luzzaschi (1545-1607)*

Lamentationes Jeremiae profetae:

Prima die *Emilio de' Cavalieri (ca. 1550-1602)*

Eerste les

Eerste responsorium: Eram quasi

Tweede les

Tweede responsorium: Una hora

Derde les

Derde responsorium: Seniores populi

Ricercar secondo tono *Girolamo Frescobaldi (1583-1643)*

Lamentationes Jeremiae profetae:

Secunda die *Emilio de' Cavalieri*

Eerste les

Eerste responsorium: Tradiderunt me

Tweede les

Tweede responsorium: Jesus tradidit

Derde les

Derde responsorium: Caligaverunt oculi mei

Ricercar terzo tono *Girolamo Frescobaldi*

Lamentationes Jeremiae profetae:

Tertia die *Emilio de' Cavalieri*

Eerste les

Tweede les

Tweede responsorium: Aestimatus sum

Derde les

Miserere *Carlo G. (fl. 1610)? / Francesco Severi (1595-1630)*

Emilio de' Cavalieri – *Lamentationes Hieremiae prophetae*

De *Lamentaties* of *Klaagliederen* van de profeet Jeremia zijn teksten uit het *Oude Testament* die een specifieke plaats hebben gekregen in de katholieke liturgie. De teksten, die handelen over de verwoesting van Jeruzalem in 586 voor Christus door Nebukadnezar, werden gelezen of gezongen in de avonddiensten op woensdag, donderdag en vrijdag van de Goede Week. Voor christenen staat de verwoesting van Jeruzalem symbool voor het verraad van Christus door Judas en de kruisiging van Christus op Goede Vrijdag.

Door de eeuwen heen ontstond een aangrijpend repertoire van muzikale zettingen. Over het algemeen bestaan de *Lamentaties* uit drie nocturnes, onderverdeeld in telkens drie psalmen en drie lezingen. Op elke lezing volgt gewoonlijk een responsorium. De *Lamentaties* waren oorspronkelijk in het Hebreeuws geschreven. De eerste vier gedichten zijn acrostichons: ieder vers begint met een volgende letter van het Hebreeuwse alfabet. De eerste letters werden in de Latijnse vertaling overgenomen, waardoor elk vers begint met een Hebreeuwse letter (Aleph, Beth ...).

Met zijn *Lamentationes Hieremiae prophetae* componeerde Emilio de' Cavalieri niet alleen een werk van uitzonderlijke schoonheid, hij verzette ook bakens in de religieuze muziek. De' Cavalieri bedient zich van zowel de traditionele polyfone stijl uit de renaissance als de nieuwe monodische stijl van de opkomende barok. De' Cavalieri stond in de wereldlijke muziek aan de wieg van de 'stile rappresentivo', een stijl die de dramatische en emotionele inhoud van een tekst kracht bijzette dankzij het gebruik van de begeleide monodie. De stile rappresentivo was voor het eerst te horen in muziektheater en madrigalen. Met zijn *Lamentationes* introduceerde de' Cavalieri die nieuwe stijl ook in de religieuze muziek. In plaats

van lange melodieën met weinig rustpunten die we associëren met de courante polyfonie, schrijft de' Cavalieri in de monodische passages korte melodieën die worden begeleid door de basso continuo. De chromatiek en vele dissonante samenklanken versterken de expressieve kracht van de tekst.

Er zijn vermoedens dat passages van de *Lamentationes* werden uitgevoerd in 1599 in de San Nicola in Pisa en andere passages in de Chiesa Nuova in Rome, in 1600. Uit sommige bronnen is af te leiden dat Vittoria Archilei, protegé van de' Cavalieri en een van de beste zangeressen van haar tijd, enkele monodische fragmenten uitvoerde.

Emilio de' Cavalieri – Lamentationes Hieremiae prophetae

The *Lamentations* of the Prophet Jeremiah are texts from the *Old Testament* that gained a specific place in Catholic liturgy. The texts, which have to do with the destruction of Jerusalem in 586 BCE by Nebuchadnezzar, were read or sung in the evening services on the Wednesday, Thursday and Friday of Holy Week. For Christians, the destruction of Jerusalem symbolises the betrayal of Christ by Judas and Christ's crucifixion on Good Friday.

Through the centuries, a poignant repertoire of musical settings emerged. In general, the *Lamentations* consist of three nocturnes, subdivided into three psalms and three lessons each. Each lesson is customarily followed by a responsory. The *Lamentations* were originally written in Hebrew. The first four chapters are acrostics: each verse begins with the next letter in the Hebrew alphabet. The first letters were incorporated into the Latin translation, with each verse beginning with a Hebrew letter (aleph, beth, etc.).

In his *Lamentationes Hieremiae prophetae* Emilio de' Cavalieri both composed a work that is exceptionally beautiful and widened the horizons of religious music. Cavalieri draws on the traditional polyphonic style of the Renaissance as well as the new, monodic style of the emerging Baroque. In secular music, Cavalieri was one of the founders of the 'stile rappresentivo', a style that reinforced the dramatic and emotional content of a text by means of accompanied monody. The stile rappresentivo was first heard in music theatre and madrigals. Cavalieri's *Lamentationes* introduced this new style to religious music as well. Instead of the long melodies with few rests that we associate with the polyphony of the time, Cavalieri wrote short melodies in the monodic passages that are accompanied by basso continuo. The chromaticism and frequent dissonances increase the expressive power of the text.

There are indications that passages from the *Lamentationes* were performed at the church of San Nicola in Pisa in 1599, and other passages at the Chiesa Nuova in Rome in 1600. It can be inferred from some sources that Vittoria Archilei, Cavalieri's protégée and one of the best singers of her time, performed a few monodic fragments.

Intende animae meae

Intende animae meae, et libera eam;
propter inimicos meos eripe me.

Let op mijn ziel en bevrijd haar; red mij van mijn vijanden.

Exaudi me, Domine,
quoniam benigna est misericordia tua;

Hoor mij, Heer, omdat Uw barmhartigheid welwillend is;

secundum multitudinem miserationum
tuarum respice in me.

zie naar mij om volgens de grootte
van uw barmhartigheid.

Lamentationes Jeremiae profetae: Prima die

Eerste les

Incipit Lamentatio Hieremie prophete.

Hier begint de klaagzang van de profeet Jeremia.

Aleph

Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi
vidua domina gentium, princeps provinciarum facta est
sub tributo.

Hoe zit de stad vol mensen zo eenzaam! De meesteres
van de naties is als een weduwe geworden; de prinses
van de provincies is onderworpen aan belasting.

Beth

Plorans ploravit in nocte et lacrimae eius in maxillis eius,
non est qui consoletur eam ex omnibus caris eius, omnes
amici eius spreverunt eam et facti sunt ei inimici.

Ze huilt 's nachts, en haar tranen vloeien op haar
wangen; er is niemand van al haar geliefden die
haar troost: al haar vrienden hebben haar veracht
en zijn haar vijanden geworden.

Gimel

Migravit judas propter afflictionem et multitudinem servitutis,
habitavit inter gentes nec invenit requiem,
omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter angustias.

Juda is verhuisd vanwege de ellende en de veelheid van
de slavernij; zij woont onder de heidenen en vindt geen
rust: al haar vervolgers hebben haar gevangengenomen
en in het nauw gedreven.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.
Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Eerste responsorium

Eram quasi agnus innocens.

Ductus sum ad immolandum et nesciebam consilium
fecerunt inimici mei adversum me dicentes:

Ik was als een onschuldig lam.

Ik werd naar de slachting geleid en Ik wist het niet.

Mijn vijanden hebben een plan gesmeed tegen Mij,
zeggend:

Venite mitamus lignum in panem eius
et eradamus eum de terra viventium.

"Kom, laten we gif in Zijn brood stoppen
en laten we Hem verwijderen uit het land der levenden."

Omnes inimici mei ad versum me cogitabant,
mala mihi verbum iniquum mandaverunt
adversum me dicentes:

Al Mijn vijanden hebben slechte dingen tegen Mij
bedacht: Ze hebben verkeerde woorden tegen Mij
gesproken, zeggend:

Venite mitamus lignum in panem eius
et eradamus eum de terra viventium.

"Kom, laten we gif in Zijn brood stoppen
en laten we Hem verwijderen uit het land der levenden."

Tweede les

Vau

Et egressus est a filia Sion omnis decor eius, facti sunt principes eius velut arietes non inveniendes pascua, et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

En al de schoonheid is verdwenen bij de dochter van Sion, haar leiders zijn als rammen geworden die geen weide vinden, en ze zijn zonder kracht weggegaan voor het aangezicht van de achtervolger.

Zain

Recordata est Hierusalem dierum afflictionis suae et praevaricationis, omnium desiderabilium suorum quae habuerat diebus antiquis cum caderet populus eius in manu hostili et non esset auxiliator, viderunt eam hostes et deriserunt sabata eius.

Jeruzalem herinnerde zich de dagen van haar ellende en de ramp en alle rijkdommen die ze in de oude dagen had. Toen viel haar volk in handen van de vijand en er was geen helper, de vijanden zagen haar en bespotten haar ondergang.

Heth

Peccatum peccavit Hierusalem propterea instabilis facta est. Omnes qui glorificabant eam spreverunt illam quia viderunt ignominiam eius. Ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

Jeruzalem heeft gezondigd, daarom is ze een voorwerp van spot geworden. Allen die haar verheerlijkten, verachten haar nu, omdat ze haar schande zagen. Zijzelf echter zucht en wendt zich af.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.
Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Tweede responsorium

Una hora non potuistis vigilare mecum,
qui exhortabamini mori pro me.

Konden jullie niet één uur met Mij waken,
jullie die beweerden voor Mij te willen sterven?

Vel Judam non videtis quomodo non dormit
sed festinat tradere me Judeis.

Zien jullie Judas niet, hoe hij niet slaapt,
maar haast maakt om Mij bij de Joden te verraden?

Qui domitis surgite et orate ne in tretis in tentationem.

Waarom slapen jullie? Sta op en bid om niet
in verzoeking te komen.

Vel Judam non videtis quomodo non dormit sed festinat
tradere me Judeis.

Zien jullie Judas niet, hoe hij niet slaapt,
maar haast maakt om Mij bij de Joden te verraden?

Derde les

Jod

Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia
vidit gentes ingressas sanctuarium suum de quibus praeceperas
ne intrarent in ecclesiam tuam.

De vijand strekte zijn hand uit naar al haar rijkdommen,
want zij zag de heidenen het heiligdom binnengaan,
je had nochtans bevolen dat ze de tempel
niet mochten betreden.

Caph

Omnis populus eius gemens et quaerens panem, dederunt pretiosa quaeque pro cibo ad refocillandam animam.

Vide Domine et considera quoniam facta sum vilis.

Heel het volk zucht en zoekt naar brood, ze geven hun kostbaarheden weg in ruil voor voedsel, om weer op krachten te komen. Zie dit, Heer, en overweeg het, want ik word veracht.

Lamed

O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus, quoniam vindemiavit me ut locutus est Dominus in die furoris sui.

O jullie allemaal die langs de weg komen, let op en zie of er een pijn bestaat zo groot als mijn pijn, want de Heer heeft mij dit aangedaan, zoals Hij heeft gesproken op de dag van Zijn toorn.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Derde responsorium

Seniores populi consilium fecerunt

De oudsten van het volk beraamden een plan
ut Jesum dolo tenerent et occiderent cum gladiis et fustibus
exierunt tamquam ad latronem.

om Jezus met een list te arresteren en Hem te doden.
Zij gingen uit met zwaarden en stokken als tegen een
moordenaar.

Collegerunt pontifices et pharisei concilium

De hogepriesters en de farizeeën hielden een vergadering
ut Jesum dolo tenerent et occiderent cum gladiis et fustibus
exierunt tamquam ad latronem.

om Jezus met een list te arresteren en Hem te doden.
Zij gingen uit met zwaarden en stokken als tegen een
moordenaar.

Lamentationes Jeremiae profetae: Secunda die

Eerste les

De lamentatione Hieremie prophete.

Over de klaagzang van de profeet Jeremia.

Heth

Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion tetendit
funiculum suum, et non avertit manum suam a preditione
luxitque antemurale et murus pariter dissipatus est.

De Heer was vastbesloten om de muur van de dochter
van Sion te vernietigen, Hij heeft Zijn meetsnoer
gespannen en Zijn hand niet afgewend van de vernie-
tiging; de muren stortten ineen, de wallen vervielen.

Caph

Defecerunt prae lacrimis oculi mei. Conturbata sunt viscera
mea, effusum est in terra iecur meum super contritione filiae
populi mei cum deficeret parvulus et lactens in plateis oppidi.

Mijn ogen zijn uitgeput van tranen. Mijn ingewanden
zijn verstoord, mijn lever is op de grond uitgestort
vanwege de verbrijzeling van de dochter van mijn volk,
kinderen en zuigelingen sterven op straat.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Eerste responsorium

Tradiderunt me in manus impiorum et inter iniquos
proiecerunt me et non pepercerunt animae meae,
congregate sunt adversum me fortes.

Ze hebben Mij overgeleverd aan de handen van goddelozen en ze hebben Mij tussen de onrechtvaardigen geworpen en ze hebben Mijn ziel niet gespaard, sterke mannen hebben zich tegen Mij verzameld.

Et sicut gigantes steterunt contra me.

En als reuzen stonden ze tegen Mij op.

Alieni in surrexerunt adversum me
et fortes quesierunt animam meam.

Vreemden zijn tegen Mij opgestaan
en sterke mannen hebben Mijn ziel gezocht.

Et sicut gigantes steterunt contra me.

En als reuzen stonden ze tegen Mij op.

Tweede les

Lamed

Matribus suis dixerunt, ubi est triticum et vinum, cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis, cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

Ze vroegen hun moeder: "Waar is het graan en de wijn?"; ze bezweken als gewonden in de straten van de stad en ademden hun ziel uit in de schoot van hun moeder.

Mem

Cui comparabo te vel cui assimilabo te filia Hierusalem, cui exaequabo te et consolabor te virgo filia Sion. Magna est enim velut mare contritio tua, quis medebitur tibi.

Met wie zal ik je vergelijken of aan wie zal ik je gelijkstellen, dochter van Jeruzalem? Aan wie zal ik je gelijkstellen en je troosten, maagd, dochter van Sion? Want je wonden zijn zo groot als de zee, wie kan je genezen?

Nun

Prophetae tui viderunt tibi falsas et stulta nec aperiebant

iniquitatem tuam ut te ad penitentiam provocarent viderunt autem tibi assumptiones falsas et eiectiones.

Je profeten hebben je valse en dwaze visioenen voorgespiegeld. Ze onthulden je de ongerechtigheid niet en brachten je niet tot berouw. Hun visioenen zijn waardeloos en misleidend.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Tweede responsorium

Jesum tradidit impius summus principibus sacerdotum et senioribus populi.

De uiterst goddeloze man [Judas] leverde Jezus over aan de hogepriesters en de oudsten van het volk.

Petrus autem sequebatur a longe ut videret finem.

Petrus volgde Hem echter van een afstand om het einde te zien.

Adduxerunt autem eum ad Caipham principem sacerdotum ubi scribe et pharisei convenerant.

Ze leidden Hem echter naar Kajafas, de hogepriester, waar de schriftgeleerden en de farizeeën waren bijeengekomen.

Petrus autem sequebatur a longe ut videret finem.

Petrus volgde Hem echter van een afstand om het einde te zien.

Derde les

Aleph

Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius.

Me minavit et adduxit in tenebras et non in lucem. Tantum me vertit et convertit manum suam tota die.

Ik ben een man die zijn armoede ziet in de staf van
Zijn toorn. Hij heeft me naar beneden geleid en me in
duisternis gebracht en niet in licht. Alleen tegen mij
heeft Hij Zijn hand de hele dag lang gekeerd.

Beth

In tenebrosis collocavit me quasi mortuos sempiternos.

Hij heeft me in het donker geplaatst,
als dood voor altijd.

Gimel

Sed et cum clamavero et rogavero exclusit orationem meam.

Hoe ik ook schreeuwde en riep,
Hij sloot zich voor mijn gebed.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Derde responsorium

Caligaverunt oculi mei a fletu meo quia elongatus est a me qui
consolabatur me. Viderunt omnes populi

Mijn ogen waren verblind door tranen, want Hij die mij
troostte was ver van mij. Zie, alle volken,

si est dolor similis sicut dolor meus.

of er een verdriet bestaat zo groot als het mijne.

O vos omnes qui transitis per viam attendite et videte

O jullie allen die langs deze weg komen,
sta stil en zie toe

si est dolor similis sicut dolor meus.

of er een verdriet bestaat zo groot als het mijne.

Lamentationes Jeremiae profetae: Tertia die

Eerste les

De Lamentatione Hieremie prophete.

Over de klaagzang van de profeet Jeremia.

Heth

Misericordiae Domini quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus.

Het is de barmhartigheid van de Heer dat we niet zijn vernietigd, want Zijn barmhartigheid houdt niet op.

Heth

Novi diluculo multa est fides tua.

Elke ochtend zijn ze nieuw, groot is uw trouw.

Heth

Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum.

De Heer is mijn deel, zegt mijn ziel, daarom zal ik op Hem wachten.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Tweede les

Aleph

Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum.

Hoe is het goud donker geworden, de mooiste kleur is veranderd, de stenen van het heiligdom liggen verspreid op de straathoeken.

Beth

Filii Sion incliti et amicti auro primo, quomodo reputatisunt in vasa testea opus manuum figuli.

De roemrijke zonen van Sion, gekleed in het fijnste goud, zijn

nu verworden tot aardewerken vaten, het werk van de handen van de pottenbakker.

Gimel

Sed et lamie nudaverunt mammam lactaverunt catulos suos,
filia populi mei crudelis quasi strutio in deserto.

De jakhalzen hebben hun borst ontbloot, ze hebben hun welpen gezoogd, de dochter van mijn volk echter is wreed als een struisvogel in de woestijn.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.

Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Tweede responsorium

Aestimatus sum cum descendentibus in lacum.

Ik werd gerekend bij hen die in het graf afdalen.

Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Ik werd een man zonder hulp, vrij onder de doden.

Posuerunt me in lacu inferiori in tenebrosis et in umbra mortis.

Ze hebben Mij in de laagste put geplaatst, in duisternis en in de schaduw van de dood.

Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Ik werd een man zonder hulp, vrij onder de doden.

Derde les

Incipit oratio Hierimiae prophete.

Hier begint de redevoering van de profeet Jeremia.

Recordare Domine quid acciderit nobis, intueri et respice opprobrium nostrum. Hereditas nostra versa est ad alienos, domus nostrae ad extraneos. Pupilli facti sumus absque pater, matres nostrae quasi viduae.

Gedenk, Heer, wat ons is overkomen, kijk en zie onze schande. Ons erfdeel is overgedragen aan vreemden,

onze huizen aan buitenlanders.
We zijn wezen geworden zonder vader,
onze moeders zijn als weduwen.

Hierusalem, Hierusalem, convertere ad Dominum Deum tuum.
Jeruzalem, Jeruzalem, bekeer je tot de Heer, je God.

Miserere

Miserere mei, Deus,
secundum magnam misericordiam tuam;
 Heb erbarmen met mij, Heer,
 volgens Uw groot medelijden;
et secundum multitudinem miserationum tuarum,
dele iniquitatem meam.
 en veeg mijn onrecht uit,
 volgens de overvloed van Uw daden van vergiffenis.

Amplius lava me ab iniquitate mea,
et a peccato meo munda me.
 Zuiver mij helemaal van mijn onrecht
 en reinig mij van mijn zonde.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco,
et peccatum meum contra me est semper.
 Want ik erken dat ik onrecht heb begaan,
 en mijn zonde klaagt mij aan.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci;
 Alleen tegenover U heb ik gezondigd
 en voor Uw aanschijn heb ik kwaad gedaan,
ut justificeris in sermonibus tuis,
et vincas cum judicaris.

 dus is Uw vonnis gerechtvaardigd
 en treft het de juiste beslissing.

Tunc acceptabis sacrificium justitiae, oblationes et
holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

Gij zult het offer van de rechtvaardigheid aannemen:
gaven en brandoffers; dan zal men kalfjes op Uw
altaar plaatsen.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Jan Gijzel

Cantoría

Vr 30.08.24

AMUZ, 22.15 uur

Uitvoerders

Jorge Losana	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Inés Alonso	<i>sopraan soprano</i>
Victoria Cassano	<i>sopraan soprano</i>
Oriol Guimerà	<i>altus alto</i>
André Pérez	<i>altus alto</i>
Martí Doñate	<i>tenor tenor</i>
Jorge Losana	<i>tenor tenor</i>
Lluís Arratia	<i>bas bass</i>
Victor Cruz	<i>bas bass</i>
Marina López	<i>orgel organ</i>

Ave regina caelorum, à 8	<i>Tomás Luis de Victoria (1548-1611)</i>
Dixit Dominus	<i>Juan Navarro 'Hispalensis' (ca. 1530-1580)</i>
Regina caeli laetare	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
In exitu	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
Ave Maria, à 8	<i>Tomás Luis de Victoria</i>
Lauda Jerusalem	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
Alma redemptoris mater	<i>gregoriaans</i>
Alma redemptoris mater	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
Laudate Dominum, à 8	<i>Tomás Luis de Victoria</i>
Ave maris stella	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
Vidi speciosam	<i>Tomás Luis de Victoria</i>
Magnificat	<i>Juan Navarro 'Hispalensis'</i>
Alma redemptoris mater, à 8	<i>Tomás Luis de Victoria</i>

Juan Navarro 'Hispalensis' & Tomás Luis de Victoria

De 19de eeuw kende een bloei van nationale muziekscholen. Componisten schreven nieuwe composities die baadden in een 'couleur locale', (muziek-)historici doken in bibliotheken en archieven om het nationale patrimonium te herwaardenen. Muzikant en priester Hilarión Eslava (1807-1878) was een van de leidende figuren in het 19de-eeuwse Spaanse muziekleven. Enerzijds bloeide dankzij hem de Spaanse opera, anderzijds promoveerde hij het erfgoed en publiceerde hij meesterwerken van de Spaanse religieuze muziek van de 16de tot de 19de eeuw. *Lira Sacra-Hispana* (1869) was Eslava's monumentale bundel in tien volumes die vergeten componisten opnieuw in de spotlights bracht. Eslava wilde de religieuze diepgang en het muzikale vernuft onderstrepen van "de meest erkende Spaanse meesters, zowel oude als moderne", zoals hij in het voorwoord schreef. Dankzij de uitgave werd het oeuvre van Tomás Luis de Victoria, een van de meesters van de Spaanse gouden tijd, voor het eerst aan een ruimer publiek bekendgemaakt. *Lira Sacra-Hispana* kende ook wel lacunes. Aan het begin van de 20ste eeuw zette musicoloog Felipe Pedrell Eslava's werk verder met een wetenschappelijke uitgave van de Victoria's *Opera omnia*. De Victoria's oeuvre kent een verbluffende kwaliteit en is omvangrijk met meer dan 20 missen, 80 motetten voor 4 tot 8 stemmen, 80 hymnes, 16 Magnificats, 2 passies enz.

Op de voorpagina van de *Lira Sacro-Hispana* prijkt niet alleen de Victoria, ook de naam Navarro wordt vermeld. Juan Navarro 'Hispalensis' was afkomstig uit Sevilla (Lat. Hispalis) en werkte van 1563 tot 1566 aan de kathedraal van Avila, waar hij verantwoordelijk was voor de opleiding van de jonge de Victoria. Eslava's uitgave was belangrijk om Navarro's oeuvre terug onder de aandacht te brengen, maar is echter ook problematisch. Eslava maakte enkele fouten in toeschrijvingen aan Navarro en vermeldde zijn bronnen niet. Musicologe Maria Gembero trachtte in haar recent onderzoek foutieve toeschrijvingen te corrigeren.

Juan Navarro 'Hispalensis' & Tomás Luis de Victoria

The 19th century witnessed a blossoming of national music schools. Composers wrote new compositions infused with 'local colour', while music historians plunged into libraries and archives to re-evaluate their national heritage. The musician and priest Hilarión Eslava (1807-1878) was one of the leading figures of the 19th century Spanish music scene. The flourishing of Spanish opera was thanks to him, but he promoted heritage and published masterpieces of Spanish religious music from the 16th to 19th centuries. *Lira Sacra-Hispana* (1869) was Eslava's monumental, ten-volume collection that put forgotten composers back on the map. Eslava wanted to emphasise the religious profundity and musical sophistication of "the most renowned Spanish masters, both ancient and modern", as he wrote in his foreword. It was this publication that brought the oeuvre of Tomás Luis de Victoria, a master of the Spanish Golden Age, to the attention of a wider audience for the first time. However, *Lira Sacra-Hispana* also had its omissions. At the beginning of the 20th century, the musicologist Felipe Pedrell continued Eslava's work with a scientific edition of Victoria's *Opera omnia*. Victoria's work is of astounding quality and also extensive, with more than 20 masses, 80 motets for four to eight voices, 80 hymns, 16 Magnificats, 2 passions, etc.

The front page of *Lira Sacro-Hispana* features the name of Juan Navarro as well as that of Tomás Luis de Victoria. Juan Navarro 'Hispalensis' came from Seville (Lat. Hispalis) and worked at Avila Cathedral from 1563 to 1566, where he was responsible for teaching the young Victoria. Eslava's publication was important in drawing attention back to Navarro's work, but it is also problematic. Eslava made a few mistakes in his attributions to Navarro and did not name his sources. The musicologist Maria Gembero has attempted to correct the incorrect attributions in her recent research.

Ave regina caelorum

Ave regina caelorum,
ave Domina Angelorum:
salve radix sancta
ex qua mundo lux est orta.

Gegroet, koningin van de hemel,
gegroet, meesteres van de engelen,
gegroet, heilige levensbron,
waaruit het licht van de hemel is voortgekomen.

Gaude Virgo gloriosa,
super omnes speciosa,
vale, o valde decora,
et pro nobis semper Christum exora.

Verheug u, roemvolle, kostbaar boven alles,
ten zeerste stralend schoon en
spreek voor ons altijd bij Christus ten beste.

Dixit Dominus

Dixit Dominus Domino meo:
sede a dextris meis,
donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum.

De Heer sprak tot mijn Heer: zit aan Mijn rechterhand,
terwijl ik Uw vijanden aan Uw voetbank leg.

Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion:
dominare in medio inimicorum tuorum.

De Heer van Sion zal de roede van Uw deugdzzaamheid
uitsturen. Heers te midden van Uw vijanden.

Tecum principium in die virtutis tuae
in splendoribus sanctorum:

Met U is het gezag op de dag van Uw verdienste

in de glans van de heiligen:
ex utero, ante luciferum, genui te.
Juravit Dominus et non poenitebit eum:
uit de moederschoot voor het licht heb Ik U voort-
gebracht, zweert de Heer, en het zal Hem niet berouwen:
tu es sacerdos in aeternum
secundum ordinem Melchisedech.
Gij zijt priester voor eeuwig
op de wijze van Melchisedech.
Dominus a dextris tuis
confregit in die irae suae reges
De Heer aan Uw rechterzijde
breekt de macht van de koningen
judicabit in nationibus, implebit ruinas:
conquassabit capita in terra multorum.
op de dag van Zijn toorn, Hij zal oordelen over de
volkeren, ondergangen teweegbrengen,
aan Uw rechterzijde zal Hij de hoofden van velen
op aarde verbrijzelen.
De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.
Hij zal drinken van een stroom onderweg
en daarom Zijn hoofd verheffen.

Regina caeli laetare

Regina caeli laetare, alleluia,
quia quem meruisti portare, alleluia,
resurrexit sicut dixit, alleluia.

Koningin van de hemel, verheug u, halleluja,
want Hij die gij hebt mogen dragen, halleluja,
is verrezen zoals Hij had voorzegd, halleluja.

Ora pro nobis Deum, alleluia.

Bid voor ons tot God, halleluja.

In exitu

In exitu Israël de Aegypto,
domus Jacob de populo barbaro,
facta est Judaea sanctificatio ejus;
Israël potestas ejus.

Bij de uittocht van Israël uit Egypte,
en van het huis van Jakob uit een barbaars volk,
werd Judea Zijn heiligdom, Israël Zijn domein.

Mare vidit, et fugit;
Jordanus conversus est retrorsum.
Montes exultaverunt ut arietes,
et colles sicut agni ovium.

De zee zag het en vluchtte;
de Jordaan trok zich terug.
De bergen sprongen op als rammen,
en de heuvels als lammeren.

Quid est tibi, mare, quod fugisti?
et tu, Jordanus, quia conversus es retrorsum?
Montes, exultastis sicut arietes?
et colles, sicut agni ovium?

Wat is er met jou, zee, dat je vluchtte?
en jij, Jordaan, dat je je terugtrok?
Waarvoor, bergen, sprongen jullie op als rammen?
en jullie, heuvels, als lammeren?

A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob:
qui convertit petram in stagna aquarum,
et rupem in fontes aquarum.

Door het aangezicht van de Heer beefde de aarde,

door het aangezicht van de God van Jakob:
Hij die de rots verandert in waterpoelen,
en hard gesteente in waterbronnen.

Non nobis, Domine, non nobis,
sed nomini tuo da gloriam:
super misericordia tua et veritate tua;
nequando dicant gentes:
Ubi est Deus eorum?

Geef glorie, niet aan ons, Heer, niet aan ons,
maar aan Uw naam, om Uw barmhartigheid
en Uw waarheid; opdat de volkeren niet zeggen:
"Waar is hun God?"

Deus autem noster in caelo;
omnia quaecumque voluit fecit.
Simulacra gentium argentum et aurum,
opera manuum hominum.

Maar onze God is in de hemel; alles wat Hij wilde,
heeft Hij gedaan. De afgoden van de heidenen zijn
van zilver en goud, het werk van mensenhanden.

Os habent, et non loquentur;
oculos habent, et non videbunt.

Ze hebben een mond, maar spreken niet;
ze hebben ogen, maar zien niet.

Aures habent, et non audient;
nares habent, et non odorabunt.

Ze hebben oren, maar horen niet;
ze hebben neuzen, maar ruiken niet.

Manus habent, et non palpabunt;
pedes habent, et non ambulabunt;
non clamabunt in gutture suo.

Ze hebben handen, maar voelen niet;

ze hebben voeten, maar lopen niet;
uit hun keel komt geen geluid.

Similes illis fiant qui faciunt ea,
et omnes qui confidunt in eis.

Domus Israël speravit in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.

Laat hun makers maar op hen lijken,
en iedereen die op hen vertrouwt.
Het huis van Israël hoopt op de Heer;
Hij is hun helper en beschermer.

Domus Aaron speravit in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.

Qui timent Dominum speraverunt in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.

Het huis van Aäron hoopt op de Heer;
Hij is hun helper en beschermer.
Zij die de Heer vrezen, hopen op de Heer;
Hij is hun helper en beschermer.

Dominus memor fuit nostri, et benedixit nobis.
Benedixit domui Israël; benedixit domui Aaron.
Benedixit omnibus qui timent Dominum,
pusillis cum majoribus.

De Heer gedenkt ons, en zegent ons. Hij zegent het
huis van Israël; Hij zegent het huis van Aäron.
Hij zegent allen die de Heer vrezen, van klein tot groot.

Adjiciat Dominus super vos,
super vos et super filios vestros.
Benedicti vos a Domino,
qui fecit caelum et terram.

Moge de Heer u talrijk maken, u en uw kinderen.
Gezegend zijt gij door de Heer,

die hemel en aarde heeft gemaakt.
Caelum caeli Domino;
terram autem dedit filiis hominum.
De hemel van de hemel is voor de Heer; maar de aarde
heeft Hij aan de mensenkinderen gegeven.
Non mortui laudabunt te, Domine,
neque omnes qui descendunt in infernum:
sed nos qui vivimus, benedicimus Domino,
ex hoc nunc et usque in saeculum.
Niet de doden zullen u prijzen, Heer,
ook niet allen die in het graf neerdalen:
maar wij die leven, zegenen de Heer,
vanaf nu en tot in eeuwigheid.
Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.
Glorie aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.

Ave Maria

Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum;
Wees gegroet Maria, vol van genade, de Heer is met u;
benedicta tu in mulieribus,
et benedictus fructus ventris tui, Jesus.
gezegend zijt gij boven alle vrouwen
en gezegend is de vrucht van uw lichaam, Jezus.
Sancta Maria, Mater Dei,
ora pro nobis peccatoribus,
nunc et in hora mortis nostrae. Amen.
Heilige Maria, moeder Gods,
bid voor ons, zondaars,
nu en in het uur van onze dood. Amen.

Lauda Jerusalem

Lauda, Jerusalem Dominum:

lauda Deum tuum Sion.

Quoniam confortavit seras portarum tuarum:

benedixit filiis tuis in te.

Loof de Heer, Jeruzalem, loof uw God, Sion.

Want Hij heeft de grendels van uw poorten verstevigd,

Hij zegende de kinderen daarbinnen.

Qui posuit fines tuos pacem:

et adipe frumenti satiat te.

Qui emittit eloquium suum terrae:

velociter currit sermo ejus.

Hij bracht vrede in uw land en voedde u met vette tarwe.

Zijn boodschap zond Hij naar de aarde,

snel ging Zijn woord.

Qui dat nivem sicut lanam:

nebulam sicut cinerem spargit.

Mittit crystallum suam sicut buccellas:

ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

Sneeuw brengt Hij als een woltapijt,

wolken strooit Hij uit als as.

Her en der tovert Hij kristallen.

De aanblik van Zijn vrieskou, wie kan dat verduren?

Emittet verbum suum, et liquefaciet ea:

flabit spiritus ejus, et fluent aquae.

Qui annuntiat verbum suum Jacob:

justitias et judicia sua Israel.

Dan spreekt Hij een woord, en plots zal alles smelten;

Zijn geest waait zacht, het water vloeit.

Hij verkondigt Jacob Zijn woord

en Israël Zijn oordeel en gerechtigheid.

Non fecit taliter omni nationi:
et judicia sua non manifestavit eis.

Zo deed Hij niet voor de heidenen, aan hen
heeft Hij Zijn gerechtigheid niet getoond.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio, et nunc, et semper,
et in saecula saeculorum. Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
en in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Alma redemptoris mater

Alma redemptoris mater,
quae pervia caeli porta manes, et stella maris,
succurre cadenti surgere qui curat populo.

Milde moeder van de verlosser, gij, die altijd open
toegangspoort des hemels zijt en ster der zee, kom
het volk te hulp dat uit zijn zondeval poogt op te staan.

Tu quae genuisti,
natura mirante, tuum sanctum Genitorem:
virgo prius ac posterius,
Gabrielis ab ore sumens illud Ave,
peccatorum miserere.

Gij, die tot de verbazing van heel de natuur uw Heilige
Schepper hebt voortgebracht en maagd waart vóór en na.
Gij, die uit Gabriëls mond het "wees gegroet" mocht
vernemen, heb medelijden met de zondaars!

Alma redemptoris mater

Zie boven.

Laudate Dominum

Laudate Dominum, omnes gentes;
laudate eum, omnes populi.

Loof de Heer, alle volkeren. Loof de Heer, alle naties.

Quoniam confirmata est
super nos misericordia ejus,
et veritas Domini manet in aeternum.

Want Hij is barmhartigheid voor ons,
en Zijn waarheid blijft in eeuwigheid.

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio et nunc et semper
et in saecula saeculorum. Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
en in de eeuwen der eeuwen. Amen.

Ave maris stella

Ave, maris stella,
Dei Mater alma,
atque semper Virgo,
felix caeli porta.

Wees gegroet, sterre der zee, voedende moeder
Gods, en altijd maagd, zalige poort des hemels.

Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
funda nos in pace,
mutans Evae nomen.

Gij die dit Ave uit de mond van Gabriel mocht
vernemen, grondvest ons in de vrede
door de naam van Eva om te keren.

Solve vincla reis,
profer lumen caecis,
mala nostra pelle,
bona cuncta posce,

Breek open de boeien van de zondaars,
schenk het licht aan de blinden,
verdrijf onze kwalen en verwerf ons alle goeds,

monstra te esse matrem
sumat per te preces,
qui pro nobis natus
tulit esse tuus.

toon dat gij moeder zijt; moge Hij, die voor ons is
geboren, en Zich heeft verwaardigd uw Zoon te zijn,
door u onze gebeden aanvaarden.

Virgo singularis,
inter omnes mitis,
nos culpīs solutos,
mites fac et castos.

Maagd zonder weerga, boven allen zachtmoedig,
verlos ons van onze schuld en maak ons
zachtmoedig en kuis.

Vitam praesta puram,
iter para tutum,
ut videntes Jesum,
semper collaetemur.

Waarborg een vlekkeloos leven,
wijs een veilige weg, opdat we Jezus zien,
en we ons altijd samen kunnen verblijden.

Sit laus Deo Patri,
summo Christo decus
Spiritus Sancto,

tribus honor unus. Amen.

Eer aan God de Vader,
roem aan de hoogste Christus, aan de Heilige Geest,
één loflied aan de Drievuldigheid. Amen.

Vidi speciosam

Vidi speciosam sicut columbam ascendentem
desuper rivos aquarum:

Ik zag een mooie vrouw die als een duif
boven de stromen van het water opsteeg:

Cuius inaestimabilis odor
erat nimis in vestimentis eius.

In haar kledij was een onschatbare geur aanwezig.

Et sicut dies verni,
flores rosarum circumdabant eam, et lilia convallium.

En zoals lentedagen,
omringden rozenbloemen haar, en leliën-van-dalen.

Quae est ista, quae ascendit per desertum
sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhae et thuris?

Wie is zij die opstijgt in de woestijn als een staafje rook,
van de geuren van mirre en wierook?

Et sicut dies verni,
flores rosarum circumdabant eam, et lilia convallium.

En zoals lentedagen,
omringden rozenbloemen haar, en leliën-van-dalen.

Magnificat

Magnificat anima mea dominum,
et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Mijn ziel prijst hoog de Heer
en mijn geest heeft zich verheugd in God, mijn Redder.

Quia respexit humilitatem ancille sue
ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.
Omdat Hij de nederigheid van Zijn dienstmaagd heeft
gezien; want zie, van nu af aan zullen alle generaties
mij zalig prijzen.

Quia fecit mihi magna qui potens est
et sanctum nomen eius.
Omdat Hij voor mij grote dingen heeft gedaan,
Hij die machtig is en heilig is Zijn naam.

Et misericordia eius a progenie
in progenies timentibus eum.
En Zijn barmhartigheid gaat van geslacht tot geslacht
voor hen die Hem vrezen.

Fecit potentiam in brachio suo,
dispersit superbos, mente cordis sui.
Hij heeft macht uitgeoefend met Zijn arm,
en hen uiteengeslagen die hoogmoedig zijn.

Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.
Machtigen heeft Hij van hun troon gestoten en
bescheiden mensen verheven.

Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes.
Behoeftigen heeft Hij overladen met gunsten
en de rijken met lege handen weggestuurd.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae
suae. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham,
et semini eius in saecula.
Gesteund heeft Hij Israël, Zijn knecht,
en Zijn barmhartigheid kenbaar gemaakt,
zoals Hij aan onze voorvaders heeft gezegd,
Abraham en zijn nageslacht voor eeuwen.

Gloria Patri et filio, et Spiritui Sancto
Sicut erat in principio et nunc et semper
Et in secula seculorum. Amen.

Eer aan de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Zoals het was in het begin en nu en altijd
en in eeuwigheid. Amen.

Alma redemptoris mater

Zie boven.

Vertaling: Brigitte Hermans, Jan Gijsel,
Bernard Huyvaert

Klankennest

Za 31.08.24 & zo 01.09.24

Zaal Zirkus, 9.30, 11.00 & 15.00 uur

Uitvoerders

Liesbeth Bodyn *artistieke leiding & creatie artistic direction & creation*

Tine Allegaert *zang & trompet voice & trumpet*

Annemie Osborne *zang & cello voice & cello*

Anne Marie Honggokoesoemo *zang & dans voice & dance*

Tchi-Ann Liu *zang & dans voice & dance*

Baby Pärt

Deze familievoorstelling met muziek van Arvo Pärt werd gemaakt op maat van baby's en peuters van 9 maanden tot 3 jaar en hun volwassen begeleiders. Niemand doet 'minimalistisch' zoals de wereldberoemde Est, die van de tintinnabuli-techniek – de imitatie van klokken en bellen – en woordeloze klankpoëzie zijn handelsmerk maakte. Met musici en dansers plant Klankennest zaadjes voor verwondering in zowel vroegrijpe als eeuwig jonge oren.

This family production with music by Arvo Pärt is designed especially for babies and toddlers aged 9 months to 3 years and their adult guardians. Nobody does minimalism like the world-famous Estonian, who has made a trademark of the tintinnabuli technique – the imitation of bells – and wordless sound poetry. With musicians and dancers, Klankennest plants seeds of wonder in the minds of the young in years and young at heart.

LEZING

Fabrice Fitch

Za 31.08.24

AMUZ, 11.00 uur

Engels gesproken *English spoken*

Fabrice Fitch, Royal Conservatoire of Scotland

spreker speaker

I.s.m. het Huis van de Polyfonie (Alamire Foundation)

The missing voices

Ei zo na ging ze verloren, de vierdelige *Missa Scaramella* van Jacob Obrecht. Het werk overleefde op unieke wijze in twee stemboeken uit een set van vier. Musicoloog Fabrice Fitch – bekend als auteur van *Renaissance polyphony* (2020) – ging samen met de Alamire Foundation aan de slag om de ontbrekende superius- en tenorstem te reconstrueren. Fitch, als researcher verbonden aan het conservatorium van Schotland, heeft er een handje van weg om eeuwenoude muziek en hermetische partituren inzichtelijk te maken voor een publiek van nu. In dit exclusieve exposé biedt hij een blik achter de schermen van zijn grensverleggende onderzoek. Deze Engelstalige lezing sluit aan bij het avondconcert van The Binchois Consort op 31.08.24.

Jacob Obrecht's four-part *Missa Scaramella* escaped erasure from history by a hair's breadth. The work has only survived in two partbooks out of a set of four. The musicologist Fabrice Fitch – well-known as the author of *Renaissance Polyphony* (2020) – and the Alamire Foundation took on the task of reconstructing the missing superius and tenor. As a researcher at the Conservatoire of Scotland, Fitch is an expert in making centuries-old music and hermetic scores intelligible to a present-day audience. In this exclusive exposé, he offers a glimpse behind the scenes of his pioneering research. This lecture (in English) is linked to the evening concert by The Binchois Consort on 31 August 2024.

Comet Musicke

Za 31.08.24

AMUZ, 20.00 uur

Een video-inleiding door David Burn

vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Francisco Mañalich *artistieke leiding artistic direction*

Sarah Lefeuvre *sopraan & fluiten soprano & flutes*

Daniela Maltrain *sopraan & vihuela de arco soprano & vihuela de arco*

Marie Favier *alt alto*

Cyrille Métivier *alt, cornetto & vihuela de arco
alto, cornetto & vihuela de arco*

Francisco Mañalich *tenor & viola da gamba tenor & viol*

François Joron *bariton baritone*

Jan Jeroen Bredewold *bas bass*

Camille Rancière *bas & vihuela de arco bass & vihuela de arco*

Aude-Marie Piloiz *viola da gamba viol*

Patrick Wibart *trombone & serpent sackbutt & serpent*

Laurent Sauron *percussie percussion*

Doulce mémoire et recercada seconda & quarta sobre la misma canción	<i>Pierre Sandrin (ca. 1490-na 1560) / Diego Ortiz (ca. 1510-ca. 1570)</i>
Dulce memoriae	<i>Hernando de Cabezón (1541-1602)</i>
Franceses, por qué rrasón	<i>Pedro de Tordesillas (fl. 1499-1520)</i>
Recercada seconda & quarta sobre la Spagna	<i>Diego Ortiz</i>
Dignare me	<i>Diego Ortiz</i>
Recercada segunda viola sola	<i>Diego Ortiz</i>
Recercada primera sobre tenor	<i>Diego Ortiz</i>
Ay de mí qu'en tierra ajena	<i>Anoniem</i>
Recercada ottava sobre tenor	<i>Diego Ortiz</i>
Ave regina celorum	<i>Diego Ortiz</i>
O felici occhi miei	<i>Jacob Arcadelt (1507-1568)</i>
Recercada segunda sobre el mismo madrigal	<i>Diego Ortiz</i>
Ojos claros serenos	<i>Francisco Guerrero (1528-1599)</i>
Recercada primera viola sola	<i>Diego Ortiz</i>
Recercada sesta sobre tenor	<i>Diego Ortiz</i>
Alma redemptoris mater	<i>Diego Ortiz</i>
Recercada quinta sobre tenor	<i>Diego Ortiz</i>
Benedicta es celorum, à 7	<i>Diego Ortiz</i>
Recercada settima sobre tenor	<i>Diego Ortiz</i>

Ay triste que vengo

Juan dell Enzina (1468-1529/30)

Un cavalier de Spagna

Francesco Patavino (ca. 1487-1556)

Diego Ortiz – Caleidoscopo

De Spaanse componist en theoreticus Diego Ortiz werkte in Napels als maestro di cappella in dienst van verschillende Spaanse onderkoningen. Ortiz componeerde zowel wereldlijke als geestelijke muziek. Hij is voornamelijk de geschiedenisboeken ingegaan als auteur van *Tratado de glosas*, het eerste traktaat dat ons inzicht verschaft in de uitvoeringspraktijk bij strijkinstrumenten in de 16de eeuw. Het boek leert de muzikant niet hoe te improviseren, maar geeft wel heel duidelijke voorbeelden van versieringen van cadensen en overgangsmomenten in de muziek. In het eerste boek nodigt Ortiz de muzikant uit om aandachtig de verschillende varianten te bestuderen, om die dan in gelijkaardige passages in andere werken op te nemen. In het tweede boek publiceert Ortiz bijvoorbeeld vier 'recercadas' (versierde versies) van Arcadelt's madrigaal *O felici occhi miei* voor viola da gamba en klavierinstrument, en vier recercadas van Sandrins chanson *Douce mémoire*.

Minder bekend is dat Ortiz ook een boek publiceerde met religieuze werken, *Musices liber primus* (1565), opgedragen aan vicekoning Pedro Afán de Rivera, hertog van Alcalá. Daaruit blijkt dat Ortiz een absolute meester was in het contrapunt. Hij maakte een synthese van verschillende stijlen, gaande van de complexe Franco-Vlaamse polyfonie tot eenvoudige Spaanse liederen. Ook in de religieuze muziek blinkt hij uit in de virtuoze versieringspraktijk. In zijn voorwoord merkte Ortiz op dat hij voorstander was van de typisch Spaanse praktijk om de vocale partijen in religieuze muziek te laten begeleiden door instrumenten. Bijna alle motetten in zijn *Musices liber primus* zijn gebaseerd op gregoriaanse gezangen.

Comet Musicke kijkt als door een caleidoscoop naar het oeuvre van Ortiz en zijn tijdgenoten. Wereldlijke en religieuze werken worden naast elkaar geplaatst om de rijke polyfone klankwereld op te roepen.

Diego Ortiz – Caleidoscopo

The Spanish composer and theoretician Diego Ortiz worked in Naples as the maestro di cappella for various Spanish viceroys. Ortiz composed both secular and sacred music. He has gone down in history principally as the author of *Tratado de Glosas*, the first treatise to give us insight into the performance practice of stringed instruments in the 16th century. The book does not teach the musician how to improvise, but it does give very clear examples of ornaments for cadenzas and transitional passages in the music. In the first book, Ortiz invites the musician to study the different variants in order to include them in similar passages of other works. In the second book, for example, Ortiz publishes four 'recercadas' (ornamented versions) of Arcadelt's madrigal *O felici occhi miei* for the viol and a keyboard instrument, and four ricercadas of Sandrin's chanson *Douce mémoire*.

It is less widely known that Ortiz also published a book of religious works, *Musices liber primus* (1565), dedicated to Viceroy Pedro Afán de Rivera, Duke of Alcalá. It reveals that Ortiz was an absolute master of counterpoint. He synthesised various styles, ranging from the complex Franco-Flemish polyphony to simple Spanish songs. He also excelled in the practice of virtuoso ornamentation for religious music. In his foreword, Ortiz comments that he advocates the typical Spanish practice of accompanying the vocal parts in religious music with instruments. Almost all the motets in his *Musices liber primus* are based on Gregorian plainchant.

Comet Musicke views Ortiz' oeuvre and that of his contemporaries as if through a kaleidoscope. Sacred and secular music are placed side by side to evoke the rich world of polyphonic sound.

Doulce mémoire

et recercada segunda & quarta sobre la misma canción

Doulce mémoire en plaisir consume;e;

o siecl'heureux que cause tel scavoir!

Zoete herinnering, in genot tot stand gekomen,

o, gelukkige tijd die deze kennis schenkt!

La fermetes de nous deulx tant aimee

qui a nous maulx a sceu si bien pourvoir

De belofte die ons beiden zeer dierbaar was,

die onze tegenspoed zo goed wist te verlichten,

or maintenant a perdu son pooir

rompant le bruict de ma seull'esperance

heeft nu al haar invloed verloren,

en vernietigt mijn énige hoop,

servant de exemple a tous piteulx avoir;

finir le bien le mal soudain commence.

dit dient tot meelijwekkend voorbeeld voor allen:

het goede is voorbij, het lijden breekt plotsklaps aan.

Franceses, por qué rrasón

Françeses ¿por qué rrasón

fuiestes de Ruysellón?

Fransen, waarom trokken jullie weg uit de Roussillon?

Franceses de la granxera,

desidme ¿de qué manera

huístes de la frontera

con miedo del gran león?

Fransje boerenpummels, vertel me eens, hoe zijn jullie

weggevlucht van de grens, uit angst voor de grote leeuw?

Los franceses de París

devotos de San Donís,

dexaron la flor de lis,
metida en un botijón.

De Fransen uit Parijs, toegewijd aan Saint Denis, lieten
de Franse lelie achter, weggestopt in een grote kruik.

Dignare me

Dignare me laudare te, o Iesu Christe,
[virgo sacrata] da mihi virtutem contra hostes tuos.

Sta mij toe U te loven, o Jezus Christus,
[heilige maagd] geef mij kracht tegen je vijanden.

Ay de mí qu'en tierra ajena

¡Ay de mí, qu'en tierra ajena,
me veo sin alegría!

¡Cuándo me veré en la mía!

Wee mij, vreugdeloos verblijf ik in een vreemd land!
Wanneer zal ik weer in mijn eigen land zijn?

Y no por estar ausente de mi tierra es el pesar,
mas por no poder estar dond'está mi bien presente.

Het is niet omdat ik niet in mijn land ben
dat ik het zo moeilijk heb,
maar omdat ik niet kan zijn dáár waar mijn lief is.

No hay consuelo suficiente
a mal que tal bien desvía.

¡Cuándo me veré en la mía!

Er bestaat niet genoeg troost voor een lijden
dat een zózeer beminde van mij weghoudt.
Wanneer zal ik weer in eigen land zijn?

Ave regina celorum

Ave regina celorum,
ave domina angelorum,
salve radix sancta
ex qua mundo lux est orta.

Gegroet, koningin der hemelen,
gegroet, meesteres der engelen,
heil u, heilige wortelstam,
waaruit het licht van de wereld is ontsproten.

Gaude gloriosa
super omnes speciosa,
vale valde decora
et pro nobis semper Christum exora.

Verheug u, hoogverhevene,
schitterend boven alle anderen;
heil u, o allerschoonste
en wees altijd onze voorspreekster bij Christus.

O felici occhi miei

O felici occhi miei felici voi
voi che sete car'al mio sol
per che sembianz'havete
de gl'occhi che gli fur si dolci e rei.

O ogen van mij, genieten kunnen jullie,
want mijn zonnetje is jullie genegen,
omdat je lijkt op d'ogen
die haar én zoet én wreed toeschenen.

Voi ben voi sete voi felici et io
io non che per quetar vostro desio
corr'a mirar l'onde mi struggo poi.

Jullie, ja jullie kunnen genieten, ik niet,

want om jullie verlangen te stillen,
wenden jullie je daar waar ik wegwijn.

Ojos claros serenos

Ojos claros serenos
que vuestro apóstol Pedro han ofendido
mirad et reparad lo que he perdido.

Heldere en serene ogen,
die uw apostel Petrus hebben gekwetst,
kijk toch en herstel wat ik verloor.

Si atado fuertemente
queréis sufrir por mí, ser açotado
no me miréis ayrado
porque no parezcas menos clemente
pues lloro amargamente.

Als u, strak vastgeketend, voor mij wil lijden,
gegeseld wordt, kijk dan niet vol toorn naar mij,
opdat u nu niet minder vergevingsgezind lijkt
wanneer ik bitter ween.

Volved ojos serenos
y pues morís por mí
miradme al menos.

Toon weer serene ogen, en daar u voor mij stierf,
kijk mij dan tenminste aan.

Alma redemptoris mater

Alma redemptoris mater,
quae pervia caeli porta manes, et stella maris,
succurre cadenti surgere qui curat populo.

Milde moeder van de verlosser, gij, die altijd open
toegangspoort des hemels zijt en ster der zee, kom

het volk te hulp dat uit zijn zondeval poogt op te staan.
Tu quae genuisti,
natura mirante, tuum sanctum Genitorem:
virgo prius ac posterius,
Gabrielis ab ore sumens illud Ave,
peccatorum miserere.

Gij, die tot de verbazing van heel de natuur uw Heilige
Schepper hebt voortgebracht en maagd waart vóór en na,
gij, die uit Gabriëls mond het "wees gegroet" mocht
vernemen, heb medelijden met de zondaars!

Benedicta es celorum

Benedicta es celorum regina
et mundi totius domina et egris medicina.

Gezegend zijt gij, koningin der hemelen
en heerseres over de ganse wereld, en heler der zieken.

Tu preclara maris stella vocaris
que solem iustitiae paras a quo illuminaris.

Gij wordt de ster der zee genoemd,
en uit u ontsprong de zon der gerechtigheid,
waardoor u wordt verlicht.

Te Deus pater ut Dei mater
fieres et ipse frater cuius eras filia.

Gij werd God de Vader, als moeder van God
en Zijn broer, van wie u de zuster was.

Sanctificavit, sanctam servavit
et mittens sic salutavit "Ave plena gratia."

Hij zegende u, Hij beschermde u in uw thuis
en groette u aldus: "Gegroet, gij die vol van genade zijt."

Per illud Ave prolatum et tuum responsum gratum
est ex te verbum incarnatum quo salvantur omnia.

Door dat "Gegroet" en uw lieflijke antwoord is uit u het
woord vlees geworden, waardoor allen worden gered.
Nunc mater exora natum ut nostrum tollat reatum
et regnum det nobis paratumin celesti patria. Amen.

Nu, moeder, bid tot uw Zoon opdat Hij onze zonden
drage, en dat Hij ons Zijn koninkrijk moge geven
dat in de hemelse glorie is voorbereid. Amen.

Ay triste que vengo

Ay triste que vengo
vencido d'amor,
magüera pastor.

Ach wee, een herder ben ik, verslagen door de liefde,
hoewel ik maar een herder ben!

Más sano me fuera
no ir al mercado,
que no que viniera
tan aquerenciado.
Que vengo cuitado,
vencido d'amor,
magüera pastor.

Het zou beter zijn geweest als ik niet naar de markt was
gegaan, dan om nu zo verliefd daarvan terug te keren.
Nu ben ik bedroefd, overwonnen door de liefde,
hoewel ik maar een herder ben.

Di jueves en villa
viera una doñata,
quise requerilla
y aballó la pata;
aquella me mata
vencido d'amor,

magüera pastor.

Donderdag zag ik in de stad een jongedame;
ik wilde haar het hof maken en versnelde mijn pas;
zij betekent mijn einde, overwonnen door de liefde,
ook al ben ik maar een herder!

Con vista halagüera

miréla y miróme,
yo no sé quién era,
mas ella agradóme;
y fuese y dexóme,
vencido d'amor;
magüera pastor.

Met een stralend gezicht keek ik haar aan en zij mij:
ik weet niet wie zij was, maar ze beviel mij;
en ik werd totaal en compleet door liefde overwonnen,
ook al ben ik maar een herder.

De ver su presencia
quedé cariñoso,
quedé sin hemencia,
quedé sin reposo,
quedé muy cuidadoso,
vencido d'amor,
magüera pastor.

Alleen al door haar te zien, werd ik met tederheid vervuld,
ik verloor alle kracht, en vond geen rust,
ik was heel treurig, overwonnen door de liefde,
ook al ben ik maar een herder.

Ahotas que creo
ser poca mi vida,
según que ya veo
que voy de caída;

mi muerte es venida,
vencido d'amor,
magüera pastor.

Ik geloof zeker dat mijn leven kort zal zijn,
want ik merk dat ik ga sterven;
mijn dood is nabij, overwonnen door de liefde,
ook al ben ik maar een herder.

Sin dar yo tras ella
no cuido ser vivo,
pues que por querella
de mí soy esquivo;
y estoy muy cativo
vencido d'amor,
magüera pastor.

Zonder haar wil ik niet leven, want door haar te beminnen
vind ik mezelf onbelangrijk en ben ik als een gevangene,
overwonnen door de liefde, ook al ben ik maar een herder.

Un cavalier de Spagna

Un cavalier de Spagna
cavalca per la via
da pie de la montagna
cantando per amor d'una fantina.

Een Spaanse ridder draafde te paard over de weg
langs de voet van een berg,
al zingend van liefde voor een jonkvrouw.

Voltate in qua do bella donzellina
voltate un poco a me per cortesia
dolce speranza mia che moro per tuo amor.
Bella fantina i t'ho donato el cor.

Wend je naar mij, o schone jonge maagd,

en kijk mij alsjeblijft heel even aan,
mijn allerzoetste hoop, omdat ik sterf van liefde.
Mooi meisje, jou heb ik mijn hart geschonken.

Appresso una fontana
vidi sentar la bella
soletta in terra piana
con una ghirlanda di fresca herbecina.

Nabij een bron zag hij het meisje zitten
in 't vlakke gras, alleen,
een krans van frisse kruiden om het hoofd.

Voltate in qua do bella donzellina
voltate un poco a me lucente stella
deh non m'esser ribella
che moro per tuo amor.

Bella fantina i t'ho donato il cor.

Wend je naar mij, o schone jonge maagd,
toe, wend je naar mij toe, stralende ster,
en wees niet zo weerspanning omdat ik sterf van liefde.
Mooi meisje, jou heb ik mijn hart geschonken.

Vertaling: Marianne Lambregts, Walter Geerts,
Bernard Huyvaert

The Binchois Consort

Za 31.08.24

Sint-Pauluskerk, 22.15 uur

Uitvoerders

Andrew Kirkman	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
David Allsopp	<i>contratenor countertenor</i>
Tom Lilburn	<i>contratenor countertenor</i>
Dominic Bland	<i>tenor tenor</i>
Nick Madden	<i>tenor tenor</i>
Matthew Vine	<i>tenor tenor</i>
Ben McKee	<i>bas bass</i>

Philippe qui videt me	<i>Antoine Brumel (ca. 1460-1512/13)</i>
Scaramella	<i>Josquin des Prez (ca. 1450/55-1521)</i>
Missa Scaramella	<i>Jacob Obrecht (1457/58-1505) / Fabrice Fitch (°1967)</i>
<i>Kyrie</i>	
<i>Gloria</i>	
Sancte Philippe apostole	<i>Alexander Agricola (1445/46?-1506)</i>
Missa Scaramella	<i>Jacob Obrecht / Fabrice Fitch</i>
<i>Credo</i>	
<i>Sanctus</i>	
<i>Agnus Dei</i>	
Planctus David	<i>Fabrice Fitch</i>
Scaramella	<i>Loyset Compère (ca. 1445-1518)</i>
Mater Patris	<i>Jacob Obrecht</i>

Jacob Obrecht – Missa Scaramella

Renaissancemuziek is vaak in onvolledige staat overgeleverd. Het is voor musicologen en uitvoerders een boeiende uitdaging om de gefragmenteerde muziek te reconstrueren en alsnog te kunnen uitvoeren. De ontstaanscontext van het bestaande materiaal, het muzikale genre en de muzikale vorm zijn richtlijnen die de musicoloog helpen bij de 'beredeneerde gok' van de reconstructie.

De Biblioteka Jagiellońska in Krakow bewaart tegenwoordig de *Missa Scaramella* van Jacob Obrecht, een werk dat in een set van stemboekjes is overgeleverd, maar waarvan helaas de tenor- en discantpartij ontbreken. Musicoloog Fabrice Fitch vervulde Obrechts mis. Het feit dat het werk een cantus-firmuscompositie is, waarbij het bekende Italiaanse oorlogsliedje *Scaramella* door de tenor in lange notenwaarden wordt gezongen, vergemakkelijkt de reconstructie van de tenorpartij. De cantus firmus is duidelijk hoorbaar in het *Kyrie* en aan het begin van het *Gloria* en *Credo*. De *Scaramella*-melodie komt in de zestien onderverdelingen van de mis voor, niet alleen in de tenor, maar soms ook in de andere partijen. Op basis van het bestaande materiaal en de beredeneerde reconstructie gaan wetenschappers en muzikanten ervan uit dat de *Missa Scaramella* een van Obrechts meesterwerken moet zijn geweest. Het *Scaramella*-lied was destijds ook buiten Italië populair. Er bestaan diverse meerstemmige bewerkingen van, o.a. van Josquin des Prez en Loyset Compère.

Wijlen musicoloog Philip Weller (1958-2018) reconstrueerde enkele van de motetten die vanavond op het programma staan. Het vreugdevolle *Philippe, qui videt me* van Antoine Brumel is slechts overgeleverd in een fragmentair manuscript dat wordt bewaard in de Ratsschulbibliothek in Zwickau. Weller vervulde het motet met een passende altpartij. Obrechts *Mater Patris* vinden we alleen terug in de fragmentaire

stemboekjes van drukker Ottaviano Petrucci, *Motetti a cinque* (1508). Weller reconstrueerde de ontbrekende tweede contratenor. Het karakter van dit motet staat in groot contrast met *Missa Scaramella*. *Mater Patris* heeft monumentale proporties en baadt in een intieme, devotionele sfeer.

Jacob Obrecht – Missa Scaramella

Renaissance music often survives in an incomplete state. That makes it a fascinating challenge for musicologists and performers to reconstruct the fragmented music so that they can perform it. The context in which the existing material came about, its musical genre and musical form are guidelines that help the musicologist to make an 'educated guess' about how to reconstruct it.

The Biblioteka Jagiellońska in Krakow currently holds the *Missa Scaramella* by Jacob Obrecht, a piece that survives in a set of partbooks from which the tenor and descant parts are unfortunately missing. The musicologist Fabrice Fitch has completed Obrecht's mass. The fact that it is a cantus firmus composition, in which the famous Italian military song *Scaramella* is sung by the tenor in long notes, has made it easier to reconstruct the tenor part. The cantus firmus can be heard clearly in the *Kyrie* and at the beginning of the *Gloria* and *Credo*. The *Scaramella* melody is found in the sixteen subsections of the mass, not only in the tenor but sometimes in the other voices as well. Based on the existing material and the educated guesses at how it should be reconstructed, academics and musicians believe that the *Missa Scaramella* must have been one of Obrecht's masterpieces. The *Scaramella* song was popular even outside Italy at the time. There are various polyphonic adaptations of it, including ones by Josquin des Prez and Loyset Compère.

The late musicologist Philip Weller (1958-2018) reconstructed some of the motets on the programme this evening. The joyful *Philippe, qui videt me* by Antoine Brumel has only survived in a fragmentary manuscript held by the Ratsschulbibliothek in Zwickau. Weller completed the motet with a suitable alto part. Obrecht's *Mater Patris* is only found in fragmentary partbooks by the printer Ottaviano Petrucci, *Motetti a cinque* (1508). Here, Weller reconstructed the missing second countertenor. The character of this motet is in great contrast to the *Missa Scaramella*. *Mater Patris* has monumental proportions and is bathed in an intimate, devotional atmosphere.

Philippe, qui videt me

Philippe, qui videt me, alleluia,
videt et patrem meum, alleluia.

Philippe, die mij ziet, halleluja,
hij ziet ook mijn vader, halleluja.

Scaramella

Scaramella va alla guerra
colla lancia et la rotella
la zombero boro borombetta,
la zombero boro borombo.

Scaramella trekt ten strijde met zijn lans en zijn schild,
la zombero boro borombetta, la boro borombo.

Scaramella fa la gala
colla scharpa et la stivala
la zombero boro borombetta,
la zombero boro borombo.

Scaramella maakt de vrouwen het hof met de schoen en
de laars, la zombero boro borombetta, la boro borombo.

Kyrie

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Sancte Philippe apostole

Sancte Philippe apostole domini
qui ab omnipotenti deo unigenito dei patris filio
eundem patrem tibi et consoc[iis] tuis [ostendere] petisti,

Heilige Philippus, apostel van de Heer, door de gave van
de almachtige God, de eniggeboren Zoon van de godde-
lijke Vader, hebt gij diezelfde Vader mogen openbaren

aan u en uw gezellen;
te miser ego peccator omnibus sordibus
quid juste mereor sciens [precor ut me]
ab damnatione et a ventura ira liberet,
et [ad] lampadibus ornatum,
et laetum regem gloriae perducas. Amen.

ik, rampzalige zondaar, die terecht treur om al mijn misdaden, smeed u schuldbewust dat gij mij bevrijdt van de vervloeking en de komende toorn en mij geleidt naar de koning der glorie, blij en in feestgewaad. Amen.

Credo

Sanctus

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Planctus David

Planctus David

doleo super te frater mi Jonatha,
decere nimis et amabilis
quomodo ceciderunt robusti,
et perierunt arma bellica.

David klaagde: Ik treur om jou, mijn broer Jonathan, heel sierlijk en beminnelijk, hoe de machtigen vielen en de oorlogswapens vergingen.

Scaramella

Zie boven.

Mater Patris

Mater Patris, nati nata,
specialis advocata
peccatricis anime:

Moeder van de Vader, dochter van de Zoon,
uitzonderlijke pleitbezorger van de zondige ziel:

Aures tue pietatis
ad nos vertens a peccatis
te laudantes exime.

Richt de oren van je genade naar ons,
weg van de zonden, bevrijd ons, terwijl we jou prijzen.

Regi regum te fecisti
thalamum, dum credidisti

Gabrieli nuncio:

Je hebt een bruidskamer gemaakt
voor de Koning der koningen,
toen je geloofde in de boodschap van Gabriël:

In te nostra est natura
non secundum sua iura
Dei nupta Filio.

In jou ligt onze natuur,
niet volgens zijn eigen wetten,
jij die getrouwd bent met de Zoon van God.

Tenor:

Sancta Dei genitrix
virgo semper Maria
audi preces nostras
humiliter coram te fusas.

Heilige moeder van God,
Maria, altijd maagd, hoor onze gebeden,

die op een nederige manier worden uitgesproken.

Ab aeterno generatus
temporalis est et natus
ex Maria virgine;

Hij die sinds de eeuwigheid bestaat,
is tijdelijk geboren uit de maagd Maria;

mundi salus fit puella
dum in sua Deus cella
homo fit pro homine.

een meisje wordt de redding van de wereld,
terwijl in haar lichaam
God een mens wordt voor de mensheid.

Audi prius inauditum;
verbum patris est vestitum
nostrae carnis saeculo;

Hoor eerst het ongehoorde;
het woord van de Vader is gekleed
met het tijdperk van ons vlees;

lactat nata genitorem
solem fovet, stillans rorem,
surgit fons de rivulo.

zij die geboren is, voedt de verwekker,
zij koestert de zon, druppelt de dauw,
een bron rijst op uit de beek.

Tenor:

Sancta Dei genitrix ...

Heilige moeder van God ...

Virgo mater, mater Dei,
te rogamus servi rei
a peccati carcere;

Moeder maagd, moeder van God,
wij, uw schuldige dienaren, smeken u:
bevrijd ons uit de gevangenis van zonde.

Educ nos potenti prece,
nobis detur vicata nece
tecum semper vivere.

Leid ons met uw krachtige gebed,
laat ons de dood overwinnen en altijd met u leven.

Tenor:

Sancta Dei genitrix ...

Heilige moeder van God ...

Maria mater gratiae,
mater misericordiae,
tu nos ab hoste protege
et mortis hora suscipe.

Maria, moeder van genade,
moeder van barmhartigheid,
bescherm ons tegen de vijand
en ontvang ons in het uur van onze dood.

Tenor:

Sancta Dei genitrix ...

Heilige moeder van God ...

Vertaling: Ike Cialona, Brigitte Hermans,
Bernard Huyvaert

Slotconcert internationale summerschool

Zo 01.09.2024

AMUZ, 11.00 uur

Coaches

Stratton Bull	<i>docent teacher</i>
Pieter De Moor	<i>docent teacher</i>
Paul Kolb	<i>docent teacher</i>
Valerie Horst	<i>gastdocent guest teacher</i>

Uitvoerders

Mariet Calsius	<i>sopraan soprano</i>
Katrien De Keyser	<i>sopraan soprano</i>
Bea Docx	<i>sopraan soprano</i>
Hilda Foncke	<i>sopraan soprano</i>
Chris Magnus	<i>sopraan soprano</i>
Sara Raes	<i>sopraan soprano</i>
Hanne Van Beveren	<i>sopraan soprano</i>
Renate Weytjens	<i>sopraan soprano</i>

Myriam Alcain	<i>alt alto</i>
Lies Fortuin	<i>alt alto</i>
Els Caremans	<i>alt alto</i>
Helga De Dobbeleer	<i>alt alto</i>
Elisabeth Smulders-Basemans	<i>alt alto</i>
Vera Stessel	<i>alt alto</i>
Sarah Wauters	<i>alt alto</i>
Inge Wouters	<i>alt alto</i>
Ed Mos	<i>tenor tenor</i>
Wil Lensen	<i>tenor tenor</i>
Jan Mertens	<i>tenor tenor</i>
Dries Fonteyn	<i>tenor tenor</i>
Reiner Post	<i>tenor tenor</i>
Bart Van Bruggen	<i>tenor tenor</i>
Wouter Demuyne	<i>tenor tenor</i>
Walter Bosmans	<i>bariton/bas baritone/bass</i>
Michael Gast	<i>bariton/bas baritone/bass</i>
Stef Konings	<i>bariton/bas baritone/bass</i>
Merlijn Wackers	<i>bariton/bas baritone/bass</i>
Henk van de Velde	<i>bariton/bas baritone/bass</i>
Herbert Urbassek	<i>bariton/bas baritone/bass</i>

De internationale summerschool is een concept van Musica Impulscentrum, gepresenteerd i.s.m. AMUZ en Cappella Pratensis.

- Salve sancta parens *Heinrich Isaac (ca. 1450/55-1517)*
- Missa Ick had een boelken uutvercoren: Kyrie *Benedictus Appenzeller
(ca. 1480/88-na 1558)*
- Missa N'as tu pas: Gloria *Gaspar van Weerbeke (ca. 1452-na 1517)*
- Media vita / In mitten unsers lebens zeyt *Ludwig Senfl (1489/91-1543)*
- Permanent vierge / Pulchra es / Sancta dei genitrix *Anoniem*
- Myns liefkens bruyn ooghen *Tilman Susato (ca. 1500-ca. 1564)*
- Missa Myns liefkens bruyn ooghen: Benedictus *Hieronymus Vinders
(fl. 1525/26)*
- Missa Scaramella: Agnus Dei *Jacob Obrecht (1457/58-1505)*
- Regina celi II *Antoine Busnois (ca. 1430-1492)*
- Salve regina *Jacob Obrecht*
- Salve regina Diversi diversa orant *Nicolas Gombert (ca. 1495-ca. 1560)*

Slotconcert summerschool VOX\VOCES

De muziek uit de 15de en 16de eeuw kent een breed scala aan benaderingen en stijlen waarbij eenstemmige gezangen de melodische en thematische basis vormen voor meerstemmigheid. Misschien wel de meest klassieke benadering is te horen in een werk als Busnois' *Regina celi*, waarin de frasen van een gregoriaans antifoon in de verschillende stemmen door elkaar worden gehusseld. Ze duiken op in verschillende gedaanten, soms nauwelijks waarneembaar, dan weer prominent aanwezig, ofwel in plechtige declamatie of in vurige devotie. Vergelijkbare procedures vinden we terug in Obrechts *Salve regina*.

Dat wereldlijke liederen ook gepast materiaal waren voor religieuze werken, blijkt uit de *Missa Myns liefkens bruyn ooghen* van Vinders. Hierin werd de eenstemmige melodie – oorspronkelijk uit het Maas-trichts Liedboek – tot een vijfstemmige mis bewerkt. Het openingsmotief vormt het thema voor een betoverende zetting van het *Benedictus* uit de mis. Ook de *Missa Ick had een boelken uutvercoren* van Appenzeller is gebaseerd op een eenstemmig lied. Obrechts *Missa Scaramella* is slechts gedeeltelijk overgeleverd, in twee van de oorspronkelijk vier stemboekjes. Musicoloog Fabrice Fitch doet in zijn reconstructie van de vierstemmige textuur recht aan zowel de opzweepende aard van het oorspronkelijke lied, als aan Obrechts fantasierijke stijl.

Het programma wordt afgerond met een tour de force, want niet minder dan zeven mariale devotiegezangen worden verwerkt in één enkel motet, Gomberts *Salve regina Diversi diversa orant* ('de verschillende stemmen bidden verschillend'). De luisteraar wordt uitgenodigd om de complexe presentatie van de compositie te betreden en op zoek te gaan naar de zeven citaten die elkaar vaak overlappen, verstrengelen en met elkaar dansen. Zoals altijd werken de zangers een week lang rechtstreeks uit

facsimile's, zowel in stemboekjes- als in koorboekformaat, om te proeven van de notatie en de logistiek waarmee een renaissancezanger te maken zou hebben gehad. We zijn verheugd om de resultaten van dit avontuur in het concert van vandaag te laten horen!

Summer School Closing Concert VOX\VOCES

The music of the 15th and 16th centuries includes a wide range of styles and approaches in which monophonic songs form the melodic and thematic basis for polyphony. The most typical approach might be the one you hear in a work such as Busnois' *Regina celi*, where the phrases of a Gregorian antiphon are scattered between the different voices. They appear in various guises, sometimes hardly discernible and at other times prominently present, in tones of formal declamation or fiery devotion. We find comparable procedures in Obrecht's *Salve regina*.

And we see from Vinders' *Missa Myns liefkens bruyn ooghen* that secular songs were also fitting material for religious works. In this mass, the monophonic melody – originally from the Maastricht Songbook – is worked into a five-voice mass. The opening motif forms the theme of an enchanting setting of the *Benedictus* from the mass. Appenzeller's *Missa Ick had een boelken uutvercoren* is also based on a monophonic song. Obrecht's *Missa Scaramella* has only partially survived, in two of the four original partbooks. In his reconstruction of the four-part texture, the musicologist Fabrice Fitch does justice to both the rousing character of the original song and Obrecht's imaginative style.

The programme is brought to a close with a tour de force: a remarkable seven songs of Marian devotion are incorporated into a single motet, Gombert's *Salve regina Diversi diversa orant* ('the different voices pray

differently'). The listener is invited to step inside the complex presentation of the composition and go in search of the seven quotations that often overlap, intertwine and dance with each other. As always, the singers have spent a week working directly from facsimiles, in both partbook and choirbook format, to get a feel for the notation and logistics that a Renaissance singer would have dealt with. We are looking forward to revealing the results of this adventure in today's concert!

Salve sancta parens

Salve sancta parens enixa puerpera regem,
qui celum terramque regit in secula seculorum.

Gegroet, heilige moeder, jij hebt het leven geschonken
aan de Koning die hemel en aarde regeert
tot de eeuwigheid.

Sentiant omnes tuum adiuvamen
quicumque celebrant tuam commemorationem.

Mogen allen uw hulp ervaren
en ook allen uw gedachtenis vieren.

Kyrie

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Media vita / In mitten unsers lebens zeyt

Media vita in morte sumus

Te midden van het leven staan wij in de dood;
quem quaerimus adiutorem nisi te, Domine,
qui pro peccatis nostris juste irascaris?
wie kunnen wij te hulp roepen, behalve U, Heer,
die vanwege onze zonden terecht in toorn
is uitgebarsten?

Sancte Deus, sancte fortis,
sancte et misericors Salvator:

Heilige God, sterke heilige,
heilige en medevoelende, onze Redder,
amare morti ne tradas nos.
leid ons niet naar een bittere dood.

In mitten unsers lebens zeyt sein wir
mit dem todt umfangen

Te midden van ons leven staan wij in de dood;
wen suechen wir der uns hilffe geit
von dem wir gnad erlangen dann dich Herr allaine
der du umb unser missetat rechtlich zurnen thuest:

wie kunnen wij te hulp roepen, die ons genadig zal zijn,
behalve U, Heer, die vanwege onze zonden terecht
in toorn is uitgebarsten?

Heiliger herre Got, heiliger starcker Got,
heiliger Barmhertziger hailand ewiger Got,

Heilige God, sterke heilige God,
heilige en barmhartige Heiland, eeuwige God,

laß uns nit verderben in des bitters todtes not.

laat ons niet ten onder gaan in de bitterheid van de dood.

Permanent vierge / Pulchra es / Sancta dei genitrix

Permanent vierge, plus digne que nesune,
femme couverte du soleil de justice,
chief couronné par divin artifice
de douze estoilles supeditant la lune.

Eeuwige maagd, waardiger dan wie ook,
vrouw omstraald door de zon van gerechtigheid,
het hoofd gekroond, door goddelijk mirakel,
met twaalf sterren, staande op de maan.

Esmerveillant nature et loy commune,
tu enfantas par supernel office.

Tot verbazing van de natuur, tegen de gewone gang van
zaken, hebt gij gebaard, volgens goddelijke beschikking.

Permanent vierge ...

Eeuwige maagd ...

Preordonnée sans difference aucune,
du Redempteur fille, mere et nourrice,
soiez pour nous advocate propice,
toy supplions, tres belle, clere, brune.

Permanent vierge ...

Voorbestemd om te zijn, zonder enig onderscheid,
dochter, moeder en voedster van de Verlosser,
wees onze genadige voorspreekster,
wij smeken u, allermooiste, blond en bruin.
Eeuwige maagd ...

Tenor 1

Pulchra es et decora, filia Jherusalem:
terribilis ut castrorum acies ordinata.

Mooi en sierlijk zijt gij, dochter van Jeruzalem:
vreeswekkend als een legerkamp dat klaarstaat
voor de strijd.

Tenor 2

Sancta dei genitrix, virgo semper, Maria,
intercede pro nobis ad dominum Jhesum Christum.

Heilige moeder van God, Maria, altijd maagd, wees onze
middelares op weg naar Jezus Christus, onze Heer.

Extra rubric

Mulier amicta, sole et luna sub pedibus eius.

Een vrouw gekleed,
de zon en de maan onder haar voeten.

Myns liefkens bruyn ooghen

Myns liefkens bruyn ooghen
en haren lachende mont,
die doen my pyn en dooghen
in alder stont,
dat ic se sien noch spreken mach.
Dat claeg ick god en mynen ooghen:
ick ben bedroghen!

Benedictus

Benedictus qui venit in nomine Domini.
Gezegend Hij die komt in de naam des Heren.

Agnus Dei

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Regina celi II

Regina celi letare, alleluia,
quia quem meruisti portare, alleluia,
iam resurgens sicut dixit, alleluia.

Koningin van de hemel, verheug u, halleluja,
want Hij die gij hebt mogen dragen, halleluja,
is verrezen zoals Hij had voorzegd, halleluja.

Ora pro nobis Deum, alleluia.

Bid voor ons God, halleluja.

Salve regina

Salve regina misericordiae
vita dulcedo et spes nostra salve.

Wees gegroet barmhartige koningin,
hoop van ons leven, gegroet.

Ad te clamamus exules filii Euae.

Ad te suspiramus gementes
et flentes in hac lachrimarum valle.

Tot u roepen wij, verdreven kinderen van Eva.

Vanuit dit tranendal richten wij
ons gesteun en geweent tot u.

Eya ergo advocata nostra

illos tuos misericordes oculos ad nos converte.

Gij zijt onze voorspraak,
vestig dan uw barmhartige ogen op ons.

Et Jesum benedictum fructum ventris tui
nobis post hoc exilium ostende.

En toon ons Jezus, de gezegende vrucht van uw
schoot, na ons bestaan in dit aardse verbanningsoord.

O clemens, o pia, o dulcis virgo Maria.

O genadige, o liefdevolle, o tedere maagd Maria.

Salve regina Diversi diversa orant

Superius

Salve regina (Zie boven.)

Altus

Ave regina celorum,
ave domina angelorum:

salve radix, salve porta,
ex qua mundo lux est orta.

Gegroet, koningin der hemelen,
gegroet, meesteres der engelen,
heil u, wortelstam, heil u, poort
waaruit het licht van de wereld is ontsproten.

Gaude virgo gloriosa,
super omnes speciosa,
vale, o valde decora.

Et pro nobis Christum semper exora.

Verheug u, hoogverheven maagd,
schitterend boven alle anderen;
heil u, o allerschoonste!

En wees altijd onze voorspreekster bij Christus.

Beata mater et inupta virgo,
gloriosa regina mundi:

intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum.

Zalige moeder en ongehuwde maagd,
roemrijke koningin van de wereld,
wees onze voorspreekster bij de Heer, onze God.

Tenor

Inviolata, integra et casta es Maria:
quae es effecta fulgida caeli porta.

Ongeschonden, onbevlekt en puur zijt gij, Maria,
gij die de stralende hemelpoort zijt.

O mater alma Christi carissima:
suscipe pia laudum praeconia.

O heilige en dierbare moeder van Christus,
aanvaard onze vrome lofzangen.

Te nunc flagitant devota corda et ora.

Nostra ut pura pectora sint et corpora.

Mogen onze zielen en lichamen zuiver zijn.
Tot u roepen onze harten en monden.

Tua per precata dulcisona:
nobis concedas veniam per saecula.

Door de zoete klank van uw gebeden:

schenk ons voor eeuwig vergeving.

O benigna! O regina! O Maria!

Quae sola inviolata permansisti.

O genadige! O koningin! O Maria!

Gij alleen blijft ongeschonden

Hortus conclusus es Dei genitrix, fons signatus:

surge propera amica mea.

Gij zijt de omsloten tuin, moeder van God,
kom, haast u, mijn vriendin.

Bassus

Alma redemptoris mater,

Milde moeder van de Verlosser,

quae pervia caeli porta manes,

et stella maris, succurre cadenti

surgere qui curat populo.

gij die altijd open toegangspoort des hemels zijt
en ster der zee, kom het volk te hulp
dat uit zijn zondeval poogt op te staan.

Tu quae genuisti, natura mirante,

tuum sanctum genitorem:

virgo prius ac posterius,

Gij die tot de verbazing van geheel de natuur
uw Heilige Schepper hebt voortgebracht
en maagd waart vóór en na,

Gabrielis ab ore sumens illud

Ave, peccatorum miserere.

gij die uit Gabriëls mond het Ave mocht vernemen,
heb medelijden met de zondaars.

Vertaling: Brigitte Hermans, Jan Gijzel

Sollazzo Ensemble

Zo 01.09.24

AMUZ, 20.00 uur

Een video-inleiding door Anna Danilevskaia
vindt u op de betreffende concertpagina op amuz.be.

Uitvoerders

Anna Danilevskaia	<i>artistieke leiding artistic direction</i>
Carine Tinney	<i>sopraan soprano</i>
Eugénie de Mey	<i>mezzosopraan mezzo-soprano</i>
Jonatan Alvarado	<i>tenor tenor</i>
Lior Leibovici	<i>tenor tenor</i>
Christoph Sommer	<i>luit lute</i>
Anna Danilevskaia	<i>vedel fiddle</i>
Natalie Carducci	<i>vedel fiddle</i>
Roger Helou	<i>organetto organetto</i>

Amor potest / Ad amorem	<i>Anoniem (13de eeuw)</i>
L'estat du monde et de la vie / Beata viscera	<i>Anoniem (13de eeuw)</i>
Se je chante / Bien doi amer / Et sperabit	<i>Anoniem (13de eeuw)</i>
Je n'aïmerai / In saeculum	<i>Anoniem (13de eeuw)</i>
Trois serors / Perlustravit	<i>Anoniem (13de eeuw)</i>
Peccatrice nominata	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Benedicamus Domino	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Benedicamus Domino	<i>Anoniem (late 14de eeuw)</i>
Deo gratias	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Cantano gl'angiol lieti	<i>Giovanni da Firenze (fl. ca. 1350)</i>
Febus mundo oriens / Lanista vipereus / Cornibus	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Marce Marcum imitaris	<i>Anoniem (14de eeuw)</i>
Gloria	<i>Matteo da Perugia (fl. 1400-1416)</i>
Hont peur	<i>Anoniem naar Guillaume de Machaut (ca. 1300-1377)</i>
Amour trestout / La douce art	<i>Anoniem (15de eeuw)</i>
Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram	<i>Bernard de Cluny (fl. 14de eeuw)</i>

Cantano gli angeli

Omstreeks 1320 pende muzikant en geleerde Philippe de Vitry zijn inzichten over muziek neer in zijn traktaat *Ars nova*. Het eigenlijke boek raakte verloren, maar de nieuwe ideeën leefden voort en verspreidden zich over Europa. Wat de Vitry's voelsprietten hadden opgevangen, was de geboorte van een nieuwe kunst die kon ontstaan dankzij recente evoluties in de notatiewijze van de muziek. De melodische lijnen werden vrijer en rijker versierd, de textuur van de polyfonie werd compacter, de ritmes complexer met nieuwe formules, terwijl de retoriek nieuwe wendingen kende.

De compositie van het motet beleefde in de 14de eeuw een hoogtepunt en dit programma biedt een blik op de rijkdom van het genre. Twee motetten zijn daarbij de ankerpunten: *Lunne pleine d'umilité* en *Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram*. Typisch voor de motetten van de ars nova zijn de simultaan gezongen teksten. In het eerste motet zingt de cantuspartij de tekst 'Lunne pleine d'umilité', terwijl de tweede cantus tegelijkertijd 'Comme le serf a la clere fontaine' formuleert. Teksten kunnen elkaar versterken of net tegenspreken. De ene stem kan een woord uitspreken, terwijl een andere stem er een passend adjectief bij zingt. Op andere momenten zingt de ene stem het woord 'mort', terwijl de andere 'revivre' declameert. Sommige woorden worden benadrukt, terwijl andere net mysterieus opgaan in het contrapunt. De luisteraar wordt op die manier geconfronteerd met een unieke textuur, een contrapunt dat zich zowel op het muzikale als op het tekstuele en intellectuele niveau ontwikkelt. Wie vandaag naar een motet luistert, moet vastgeroeste luisterpraktijken in vraag stellen. We willen het volledige werk doorgronden, maar moeten aanvaarden dat het mysterie een deel is van de luisterervaring.

In *Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram* zijn we getuige van een gesprek tussen muzikanten. Bernard de Cluny richt zich hier tot zijn

collega's en somt de meest eminente op. De melodieën staan hier in groot contrast met die van *Lunne pleine d'umilité*. Hier staat het woord centraal, dat wordt gesublimeerd door rijke akkoorden. Niet minder dan vier teksten klinken simultaan, wat van *Apollinis* een van de meesterwerken van de ars nova maakt.

Cantano gli angeli

Around 1320, the musician and scholar Philippe de Vitry set down his insights into music in his treatise *Ars nova*. The book itself has been lost, but the new ideas lived on and spread throughout Europe. What Vitry's antennae had picked up was the birth of a new art form that was able to emerge thanks to recent developments in musical notation. The melodic lines became freer and more richly ornamented, the texture of the polyphony became more compact and the rhythms more complex with new formulas, while the rhetoric took new turns.

Motet composition reached a climax in the 14th century, and this programme offers a glimpse of the abundance that the genre has to offer. Two motets act as mainstays: *Lunne pleine d'umilité* and *Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram*. A typical feature of ars nova motets is the simultaneously sung texts. In the first motet, the cantus part sings 'Lunne pleine d'umilité', while the second cantus sings 'Comme le serf a la clere fontaine' at the same time. The texts can reinforce or contradict each other. One voice might pronounce a word while another voice sings a suitable adjective to go with it. At other points, one voice sings the word 'mort' as the other declaims 'revivre'. Some words are emphasised, but others fade mysteriously into the counterpoint. This confronts the listener with a unique texture, a counterpoint that unfolds at the textual and intellectual level as well as musically. Today's audiences

have to question ingrained listening practices when they hear a motet. We want to understand the whole work, but we have to accept that mystery is part of the listening experience.

In *Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram* zijn, we are witnesses to a conversation between musicians. Bernard de Cluny addresses his colleagues, evoking the most eminent among them. These melodies are in great contrast to those in *Lunne pleine d'umilité*. The focus here is on the text, sublimated by rich chords. No fewer than four texts are sung simultaneously, making *Apollinis* one of the masterpieces of ars nova music.

Amor potest / Ad amorem

Amor potest conqueri
videns se nunc deprimi
quia cepit minui
fides et constancia
que sibi restitui.
Peritum iudicii
petit cum instancia.

De liefde kan klagen, wanneer ze ziet dat ze wordt vernederd, omdat geloof en standvastigheid beginnen te verzwakken en zichzelf willen herstellen. Ze zoeken met aandrang een ervaren rechter.

Ad amorem sequitur
et concomitatur
fides et constancia.
Nam in hiis fundatur.
Hiis duobus igitur
amor dum privatur
totus perit penitus
et adnichilatur.

Geloof en standvastigheid volgen op de liefde en vergezellen haar. Want ze is erop gebaseerd. Wanneer de liefde dus van deze twee wordt beroofd, verdwijnt ze volledig en wordt ze vernietigd.

L'estat du monde et de la vie / Beata viscera

Triplum

L'estat du monde et de la vie
va empirant chascun jour
car plein d'orgueil et d'envie
sunt cil qui samblent meillor.

De toestand van de wereld en van het leven gaat
iedere dag achteruit, want vol hoogmoed en afgunst
zijn zij die betere mensen lijken.

Par dehors ont religious atour
et par dedans sunt plein d'ypocrisie
de fausseté, de dolour
penant se vont d'avoir non de mestrie
pour tost monter en henor.

Aan de buitenkant vol religieuze opsmuk,
vanbinnen vol hypocrisie en valsheid; ze doen moeite
om een titel te verkrijgen die macht geeft,
om snel aanzien en bezit te winnen.

Ja ne lairai que ne die:
Li Jacobin et li frere menor
sunt tout itel li pluisor.

Ik zal nimmer ophouden te zeggen: de meeste
jacobijnen en minderbroeders zijn precies zó!

Motetus

Beata viscera Marie virginis tam
salutifera tantique nominis, que
portaverunt proprium eterni patris filium,

Gelukzalige ingewanden van de maagd Maria,
zo heilzaam en met zo'n grote naam, die de Zoon zelf
van de eeuwige Vader hebben gedragen,

qui sumendo carnis exilium
mundi nephas abstersit impium, nobis
parando premium, iter ad gaudium.

Hij, die door het aannemen van de ballingschap van
een menselijke gedaante de goddeloze onrechtvaardigheid van de wereld heeft weggenomen.

Hij heeft ons een beloning geschonken,
de weg naar de vreugde.

Se je chante / Bien doi amer / Et sperabit

Triplum

Se je chante, ce fait Amour,
qui mon cuer esclaire nuit et jour
d'un penser tout plain de douchour
vers ma dame debonaire,
qui par droit est examplaire
et de toutes la flour
de bonté, biauté et valour.

Als ik zing, komt dat door Amor, die mijn hart dag en
nacht verlicht met gedachten vol tederheid voor mijn
edele vrouwe, die met recht als voorbeeld dient
en die de bloem der vrouwen is qua goedheid,
schoonheid en verdienste.

Bien le desclaire,
son dous gracieus viaire
par maint tour.
Si me doit mout plaire
sans retraire
que s'amor si me va entour.

Dat blijkt al uit haar lieve, gracieuze gezicht, bij menige
gelegenheid. Daarom verheugt het mij zeer, zonder
enige aarzeling, dat haar liefde mij omringt.

J'en oublie toute doulour
et m'en paine mieus de bien faire,
car de servir dame, de tel affaire
vient hounour.
Quant on le sert bien sanz folour,

on en atent dous, salaire
et s'en est toute la vie meillour.

Daardoor vergeet ik alle pijn en werk ik nog harder
om alles goed te doen, want het dienen van een zo
waardige vrouwe brengt eer. Als je haar dient zonder
dwaasheden te begaan, wacht je een zoete beloning
en daardoor wordt het hele leven beter.

Or veulle Amour, que sans mesfaire
puisse maintenir ce dous labour
sans nule pensee d'ailleurs,
car riens ne m'est contraire
en ma dame, en cui tous biens s'aaire
et toute hounour
par grant savour.
Ne de sa fresce colour
je ne puis estraire
fors samblant d'atraire,
ce tient mon cuer en ardour.

Moge Amor geven dat ik zonder falen deze zoete
arbeid kan volhouden, zonder enige andere gedachte,
want er is niets dat mij mishaagt in mijn vrouwe,
in wie alle goedheid huist en alle eerzaamheid
op aangename wijze.

En uit haar frisse teint kan ik niets anders afleiden
dan een indruk van welbehagen
en dat houdt mijn hart in vuur en vlam.

Motetus

Bien doi amer mon ami
autant que moi,
car il l'a bien deservi.

Raison de ce dirai pour quoi:
nuit et jour a de cuer acompli
mes volentés sans mal ne desroy,
puisqu'il m'ama et je li.

Ik behoor mijn minaar lief te hebben gelijk mijzelve,
dat heeft hij immers wel verdiend. Ik zal u zeggen
waarom: dag en nacht heeft hij bereidwillig mijn
wensen uitgevoerd, zonder pijn of schade,
omdat hij mij beminde en ik hem.

Riens en li a blasmer ne voi:
jolis est, biaux et de maintiens coi;
Dieus, combien m'amour
en li emploi!
Si n'en puis mais, se j'en di,
qu'autant que moi amer le doi,
puisqu'il m'aime en bone foy.

Hij is vrij van iedere blaam, naar ik zie: hij is teder, knap
en zijn gedrag is bedaard; God, hoe goed is het
dat ik mijn liefde op hem richt! Ik kan alleen nog maar
zeggen dat ik hem moet liefhebben gelijk mijzelve,
aangezien hij mij in goed vertrouwen bemint.

Tenor

Et sperabit.

En hij zal hoop koesteren.

Trois serors / Perlustravit

Quadruplum

Trois serors sor rive mer chantent cler.

La jonete fu brunete,
de brun ami s'ahati

"Je sui brune, s'avrai brun ami ausi."

Drie zussen staan bij de zee en zingen met heldere stem.
De jongste was een brunette en is uit op een
donkerharige geliefde. "Ik ben een brunette
en zal dus ook een donkerharige geliefde hebben."

Triplum

Trois serors sor rive mer chantent cler.

La moiene a apele Robin, son ami.

"Prise m'aves el bois rame, reportes m'i!"

Drie zussen staan bij de zee en zingen met heldere stem.
De middelste riep Robin, haar geliefde. "Jij nam mij
in het donkere bos, voer mij daar weer heen!"

Motetus

Trois serors sor rive mer chantent cler.

L'aisnee dist a:

"On doit bien bele dame amer
et s'amour garder, cil qui l'a."

Drie zussen staan bij de zee en zingen met heldere stem.
De oudste sprak: "Men moet beslist een mooie vrouw
liefhebben en wie haar liefde bezit, moet die behouden."

Tenor

Perlustravit.

Hij heeft onderzocht.

Peccatrice nominata

Peccatrice nominata,

Madalena da Dio amata!

Je wordt een zondares genoemd,

Magdalena, geliefde van God!

Madalena decta stesti
dal castel nel qual nascesti;
Marta per sore avesti,
nel Vangelio asai lodata.

Magdalena werd je genoemd in de stad waar je
geboren bent; je zus was Marta, die werd geprezen
in het evangelie.

Laççaro fo tuo fratello,
santo, iusto, buono e bello;
Cristo amò sença ribello,
poi k'a lui fosti tornata.

Lazarus was je broer, heilig, rechtvaardig, goed en mooi,
hij hield van Christus zonder in opstand te komen,
toen je naar hem terugkeerde.

Fosti plena de peccato,
gisti a Cristo re beato;
nel convito l'à trovato
de Symon, ke t'à spresciata.

Jij was vol zonde en ging naar Christus,
de gezegende Koning; je vond Hem
op het feest van Simon, die jou schuwde.

Andasti dentro cum timore,
plangesti cum gram dolore,
basciast'i piei cum grand' amore
per la gratia k'ai trovata.

Je kwam angstig binnen, hilde met groot verdriet,
kuste de voeten met grote liefde voor de genade
die je vond.

Benedicamus Domino

Benedicamus Domino.

Deo gratias.

Laten we de Heer zegenen. Dank de Heer.

Benedicamus Domino

Deo gratias

Zie boven.

Cantano gl'angiol lieti

Cantano gl'angiol lieti:

Santus Santus Santus

Dominus Deus la cui gloria

in ciel e'n terra laudando si storia.

De prachtige engelen zingen: Heilig, heilig, heilig
God de Heer, van wie de heerlijkheid moet worden
geprezen in de hemel en op aarde.

Cantan: Osanna, benedictus, santus,
santus qui venit in nomine Domini.

Fede, speranza et charità de gl'omini.

Benedecto sia quel dolcie chanto

tu che portasti lo Spirito Santo.

Zij zingen: Hosanna, benedictus, sanctus,
heilig Hij die komt in de naam des Heren.
Geloof, hoop en naastenliefde van mensen.
Gezegend zij dit zoete lied dat de Heilige Geest droeg.

Tenor

Santus santus santus

Dominus Deus Sabbaoth.

Heilig, heilig, heilig

de Heer, de God der hemelse machten,
pleni sunt caeli et terra gloria tua,
osanna excelsis.

vol zijn hemel en aarde van Uw heerlijkheid,
hosanna in den hoge.

Benedictus qui venit in nomine Domini,
osanna in excelsis.

Gezegend Hij die komt in de naam des Heren,
hosanna in den hoge.

Febus mundo oriens / Lanista vipereus / Cornibus

Triplum

Febus mundo oriens
girans sub ecliptica
per signa mirifica
zoe rauptum transiens.

Phoebus Apollo (de zon) die voor de wereld opgaat,
draait onder de eclips en doorloopt de wonderbare
tekens van de zodiac.

Vapores disperciens
fervet vi clarifica
tetraque malefica
jam procul abiciens.

Hij verdrijft de nevelen, brandt met een verhelderende
kracht en gooit al het kwaadaardige en onaangename
ver van zich af.

Radius est igniens
yma face publica
rupes et antartica
loca calefaciens.

Zijn stralen zijn vurig en met een publieke fakkel

verwarmt hij de rotsen en de antarctische streken.

Dura liquefaciens
corda parabolica
et nunc quondam mistica
apparere faciens.

De harde en duivelse harten maakt hij vochtig. En wat
ooit verborgen was, doet hij nu helder verschijnen.

Tu lunaque paciens
eclipsim in practica
a cauda sophistica
draconis resiliens.

En jij, maan, die in de praktijk een eclips ondergaat,
je deinst terug van de sofistische staart van de draak.

Recipe sufficiens
lumen ne umbratica
sis ex arte magica
unde sis deficiens.

Ontvang voldoende licht, opdat je door een magische
ingreep niet in de schaduw blijft,
waardoor je zou tekortschieten.

Duplum

Lanista vipereus
ibis fundens toxicum
pellitur dum germeus
vigor est in publicum.

De slangenachtige ruziemaker, een ibis die gif
verspreidt, wordt verdreven, als er kiemende kracht
aanwezig is in de gemeenschap.

Sic dum comes floreus
ostendit se Guallicum

perit sermo felleus
eum dicens Anglicum.

Als de bloeiende gezel zich als Fransman manifesteert,
verdwijnt het bittere gerucht dat hem Engels noemt.

Zelat miles stelleus
regni bonum exitum
quod hostilis malleus
compressit non modicum.

De schitterende soldaat verlangt een goed einde
voor het koninkrijk, dat door de vijandige hamer
op een niet-eenvoudige wijze is aangevallen.

Constat ut lapideus
mons dum nil sophisticum
momet hunc nam aqueus
flos ad modum apicum.

Hij staat pal als een stenen berg,
terwijl geen gefilosofeer hem kan bewegen,
want de waterbloem beweegt hem naar de top.

Inest et equoreus
dalphinus qui unicum
reputat nam lacteus
umor trait reliquum.

(Het sterrenbeeld van) de dolfijn en het veulen in jou
maken jou uniek; en melkachtige vochtigheid
trekt de rest aan.

Te vero corporeus
vigor dat terrificum
et decor purpureus
te facit angelicum.

Je lichamelijke kracht maakt je angstaanjagend
en je purperen schoonheid maakt je engelachtig.

Tenor

Cornibus equivocis
pascens inter lilia
feriens feralia.
Et ferarum principem
debellans multiplicem
fructum ponens crucifixe.

Met hoorns van eenzelfde gewicht graast zij tussen de lelies en slaat alles wat dodelijk is. Zij overwint de prins van de wilde dieren en plaatst een veelvuldige vrucht in de vorm van een kruis.

Vaca salit dum infixae
sunt vires in ilicem.

De koe springt op terwijl de krachten vastzitten in een steeneik.

Natans aquam duplicem
ad delectabilia
pascua fertilia
venit cum univocis.

Zij zwemt in het dubbele water naar aangename en vruchtbare weiden, zij komt met hen die één stem hebben.

Marce Marcum imitaris

Marce Marcum imitaris
probitatis radio,
nec ab ipso disgregaris
equitatis madio.

Marco, je imiteert Marcus in de schittering van je rechtschapenheid en je scheidt je niet af van de maatstaf van rechtvaardigheid.

Miles dignus approbaris
virtutum efficacia.
Princeps iustus sublimaris
karismatum gracia.

Je wordt geprezen als een waardige soldaat door de
daadkracht van je deugden. Je wordt opgehemeld als
een rechtvaardige prins door je charisma.

Tu ducatus generosi
mundi pariferiam
circumducis virtuosi
ad prolem Corneriam.

Je geeft het territorium van je edele
en deugdzame heerschappij over
aan het nageslacht van de familie Corner.

Tu michi benignitatis
manum porrexisti,
tu Venecie dignitatis
gradum addidisti.

Jij hebt mij welwillend de hand gereikt, jij hebt Venetië
een groter niveau van prestige gegeven.

Sic celesti claritatis,
cui te commisisti,
Deus augeat largitatis
liliumque majestatis,
quod pie meruisti. Amen.

Moge de God van de hemelse schittering, aan wie jij je
hebt toegewijd, de lelie van vrijgevigheid en majesteit
vergroten, die je godvruchtig hebt verdiend. Amen.

Gloria

Voor de misdelen: zie p. 71-75.

Amour trestout / La douce art

Primus cantus

Amour trestout fort me point
mais c'est un si tres dous point,
que mon cuer tout s'en eslye
se desire estre en ce point
tout mon vivant car point
c'est qui me tient en bon point

Amor raakt mij heel hard, maar het is een zo zoete
steek dat mijn hart er helemaal blij van wordt
en dus wens ik mijn leven lang in deze staat te blijven,
want deze steek houdt mij in de gewenste toestand.

en fuiant merancolye
sa gracieuse pointure
m'est unne si douce oinnture
qu'en autre rien n'ai envye
que a faire, par bonne cure
trestout ce de quoi s'en cure,

Doordat ik ontsnap aan melancholie,
is zijn weldadige steek voor mij een zo zachte zalf,
dat ik niets anders wil dan met volle inzet alles doen
waardoor die steek wordt verzorgd,

car sur toute rien procure
sa grace toute ma vye
tres joieusement avoir

want bovenal zorgt hij ervoor dat ik mijn leven lang
zijn weldaden vol vreugde mag ontvangen,

que pris je trop plus qu'avoir.
A laquelle m'umilye
metant trestout mon savoir
de voloir tres bien savoir

coume porrai sien par voir
estre de chiere tres lye

wat kan ik nog meer te wensen hebben?
Ik buig voor hem en ik gebruik al mijn kunde,
omdat ik graag wil weten hoe ik me echt
aan hem kan wijden met een blij gelaat,

pourquoi, tant que je vivray,
puisqu'envers ly me vivray
tousdis en tout et partye
son servant je me tendray.

en daarom zal ik, zolang ik leef en omdat ik zal leven
naar zijn intenties, altijd in alles zijn dienaar blijven.

Ainsi que je me maintendray
n'en autre rien ne tendray
fors qu'en ly, sans departye.

En als zodanig zal ik me gedragen; ik zal me op niets
anders richten dan op hem en geef nooit op.

Secundus cantus

La douce art m'estuet aprendre
d'amer ou puet on comprendre
toute douceur et tout pris
prestement, sans plus atendre
de veuil constant et non tendre
puis que je say bien entendre
que n'en puis estre repris.

Ik moet de zoete kunst van de liefde leren,
waarin men alle lieflijkheden en alle belangrijke zaken
snel kan bevatten, zonder langer te dralen, met vaste
wil en delicate woorden, want ik kan wel begrijpen
dat ik geen verwijt mag krijgen.

De bon vouloir et parfait
veuilliant, par dit et par fait
y metre tout mon avis
sans onques mais contrefait
avoir, ne coumis forfait
se non trestout bien parfait
liement et de cler vis,

Met goede wil en omwille van het beste resultaat
wil ik al mijn kunde aanwenden, in woord en daad,
zonder hieraan ooit afbreuk te doen, of een misstap te
begaan, maar altijd helemaal volmaakt,
opgewekt en met een vrolijk gezicht,

car amour, qui mon cuer art,
de ceste gracieuse art
veut que soie tout espris
si le veuil en toute part
se la mort ne m'en depart
atendant tres bonne part
avoir de ly que pris.

want Amor, die mijn hart doet branden, wil dat ik
helemaal in de ban raak van deze aangename kunst.
En ik hoop in ieder geval, zo de dood mij dat niet
belet, zeer goed te worden bedacht
door hem die ik hoogacht.

Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram

Duplum

Apollinis eclipsatur
nunquam lux cum peragatur
signorum ministerio bis se
quibus armonica fulget

arte basilica musicorum collegio
multiformibus figuris e quo nitet
J. de Muris modo colorum vario
Philippus de Vitriaco
acta plura vernant a quo
ordine multipharo.

Dat het licht van Apollo [de zon] tijdens zijn
omwenteling nooit mag tanen op de plaats
van de tekens tweemaal zes, wiens harmonie
deze basiliek doet schitteren, college van muzikanten,
veelzijdig van talenten tussen wie we onderscheiden
J. de Muris om zijn flexibele stijl vol kleuren, Philippus
de Vitriaco, een productief auteur in menig opzicht.

Noscit Henricus Helene tonorum
tenorem bene magnicum Dionisio
Renaudus de Tyromonte Orpheico
potus fonte Robertus de Palatio
actubus petulantia
fungens gaudet poetria Wilhelmi de Mascaudo
Egidius de Morino baritonans cum Garino
quem cognoscat Suessio
Arnaldus Martini jugis Philomena
P. de Brugis Gaufridus de Barrolio
vox quorum mundi climata penetrat
ad algamata doxe furantur bravo!

Laat zich ook kennen: Henricus Helene in zijn kwaliteit
om de stemmen van de tenoren te mengen; de grote
Dionisius, Renatus van Tyromonte, gelaafd aan de
bron van Orfeo, Robertus van de Palatijn, die bij het
componeren plezier scheidt in de poëzie, Guillaume
de Machaut, Egidius van Morino, een bariton zoals

Garino, die men scheen te kennen 'van Soissons',
Arnaldus Martini de eeuwige nachtegaal, P. van
Brugge, Godfried van Barrolio, wiens stem tot in alle
streken van de wereld doordringt.
Allen kunnen hun verdiende faam bemachtigen!

Contratenor

Zodiacum signis lustrantibus
armonia Phebi fulgentibus
musicali palam sinergia
Pictagore numerus ter quibus
adequatur preradiantibus
Boetii baiss solercia.

Lichtende tekens van de Zodiac, bliksems van Phebus
voluit in harmonie met de muziek.

Conform Pythagoras is het nummer drie toebedeeld
aan de dwaalsterren overeenkomstig
de verlichte ideeën van Boetius.

B. de Clugni nittens energia
artis practice cum theoria
recomendans se subti omnibus
presentia per salutaria.
Musicorum triplimateria
notitiam dat de nominibus.

Het onderricht van B. de Cluny, uitmuntend in praktijk
en theorie, is aanbevelenswaardig en legt zich aan
allen op door zijn schitterende présence.

De tekst van het triplum van het verhaal
geeft de namen van de muzikanten.

Tenor

In omnem terram exiit sonus eorum
et in fines orbis terre uerba eorum.

Hun muziek weerklonk op heel de aarde,
hun woorden tot aan het einde van de wereld.

Vertaling: Bernard Huyvaert, Marianne Lambregts,
Brigitte Hermans

**Ook tijdens seizoen 24|25 genieten
van oude muziek?**

Abonnement 'Vóór 1650' laat u genieten van de
mooiste oude muziek tegen een zachte prijs.

Met Castello Consort, Contre le Temps,
The Irish Consort, Utopia Ensemble,
Schola de la Sainte-Chapelle en Tasto Solo

Alle info & bestellen via **www.amuz.be**

Verklarende woordenlijst

Anthologie: Uitgezochte verzameling van werken van verschillende componisten.

Antifoon: Gregoriaanse melodie die voor of na de psalm wordt gezongen; ook bepaalde liturgische gezangen voor Maria worden met deze term aangeduid.

Ballata: Een poëtische vorm (AbbaA) voor Italiaanse wereldlijke liederen in de 14de en vroege 15de eeuw. Bestaat uit een 'ripresa' (refrein, A), twee 'piedi' op een ander rijmschema (b en b), een 'volta' (a, met zelfde rijmschema als het refrein, maar andere tekst) en het refrein (A).

Basso continuo: Doorlopende instrumentale baslijn als fundament van de harmonie in composities vanaf de vroegbarok.

Caccia: Italiaans wereldlijk lied uit de 14de en 15de eeuw. De tekst beschrijft levendig de jacht, de muziek verloopt meestal als een tweestemmige canon, waaronder de tenor in langere notenwaarden verloopt.

Canon: Compositietechniek waarbij alle stemmen eenzelfde melodie uitvoeren, en die kan gaan van een eenvoudige herneming van de melodie op een ander tijdstip, tot meer complexe canons, waarbij de melodie op een andere toonhoogte of tempo wordt uitgevoerd.

Cantus firmus: Vaste, terugkerende, meestal ontleende melodie (geput uit bv. het gregoriaanse repertoire), die als basis dient voor een polyfoon werk en waarmee nieuwgecomponeerde contrapuntische partijen worden gecombineerd.

Cantus prius factus: Letterlijk: 'eerder gemaakt lied'. Een bestaande melodie die kan fungeren als cantus firmus (vast gezang) in meerstemmige composities.

Chanson: Meerstemmige compositie op een Franse tekst.

Chromatiek: Het toevoegen van een 'chroma', een nieuwe 'kleur', aan een

melodie door alteraties, veranderingen, vaak door middel van een melodische beweging met opeenvolgende halve tonen.

Conductus: Middeleeuws gezang met Latijnse, meestal religieuze tekst in versstructuur, meestal voor twee of drie stemmen. Vooral populair in Noord-Frankrijk in de 12de en 13de eeuw, daarna geleidelijk aan verdrongen door het motet.

Consonant: Welluidende samenklank of interval, waarvan de interpretatie in de loop van de eeuwen wisselde.

Contrapunt: Compositietechniek waarbij meerdere melodische lijnen, die alle een zelfstandig verloop kennen, worden gecombineerd.

Diminutie: Een thema in kortere notenwaarden voorstellen dan de originele versie.

Discant: Hoogste stem in een meerstemmige compositie.

Gregoriaans: De traditionele eenstemmige liturgische muziek.

Homofonie: Meerstemmigheid waarbij alle stemmen in ongeveer hetzelfde ritme declameren. Vaak zingt één stem de melodie, en wordt die begeleid door de andere stemmen in akkoorden op hetzelfde ritme.

Hexachord: Een notenreeks met zes tonen in een bepaalde opeenvolging.

Hymne: Gregoriaans loflied met strofen.

Imitatie: Letterlijk: nabootsing; compositietechniek waarbij verschillende partijen dezelfde melodie voordragen met een klein tijdsverschil en met wijziging van de melodie in het verdere verloop.

Interval: De afstand tussen twee tonen.

Introïtus: Het eerste gezang van het misproprium. Het wordt gezongen bij het binnenkomen van de celebrant en zijn misdienaars aan het begin van de mis.

Isoritmie: Compositieprincipe waarbij volgens streng mathematische patronen eenzelfde melodische en ritmische formule, respectievelijk color en talea, steeds wordt herhaald.

Madrigaal: Meerstemmige compositie op een Italiaanse, poëtische tekst

van eerder hoog niveau (bv. Petrarca).

Melisme: Een groep van meerdere noten op één lettergreep; de melismatische zetting staat in contrast met een syllabisch gezang, waarbij op elke lettergreep precies één noot is geplaatst.

Mensurale notatie: Muzieknotatiesysteem dat omstreeks 1250 werd uitgewerkt door Franco van Keulen en dat werd gebruikt tot ca. 1600; hierbij hadden alle vormen van noten en rusten specifieke tijdswaarden gekregen. Basis voor het moderne notenschrift.

Monodie/monodisch: Synoniem van monofonie of eenstemmigheid; ook de term waarmee 17de-eeuwse sololiederen met continuobegeleiding worden aangeduid.

Motet: In de renaissance een polyfone compositie op Latijnse tekst, meestal – zij het niet exclusief – religieus van inspiratie. In de middeleeuwen konden verschillende teksten – zelfs in verschillende talen – worden gecombineerd (bv. Latijn en Frans).

Offertorium: Het deel van het misproprium, gezongen tijdens de offergang (het aanbrengen van brood en wijn).

Officie: Het geheel van gebedsdiensten op vaste uren buiten de mis. In volgorde van het dagverloop: metten, lauden, kleine uren (priem – terts – sext – none), vespers, completeen.

Ordinarium: Het 'gewone' van de mis, de terugkerende delen op dezelfde tekst (kyrie, gloria, credo, sanctus – benedictus, agnus Dei), in tegenstelling tot het proprium (zie Proprium).

Organum: Een vroege vorm van meerstemmigheid (ca. 900-1200), waarbij een bestaande melodie wordt gestoffeerd met één, twee of drie andere stemmen die vaak parallel meebewegen.

Ostinato: Een constant herhaalde, doorgaans korte melodische formule, vaak als harmonisch fundament van een compositie.

Parodie: Compositietechniek waarbij een meerstemmige compositie als uitgangspunt dient voor een nieuw werk.

Polyfonie: Meerstemmigheid; compositietechniek waarbij onderling

verschillende partijen worden gecombineerd.

Proprium: Het 'eigene' van de mis, de delen die in elke misviering van tekst verschillen, al naargelang van het feest (introïtus, graduale, halleluja, tractus, offertorium, communio, sequens en trope).

Psalm: Een van de 150 gezangen uit het Oude Testament, toegeschreven aan koning David, die worden gereciteerd tijdens het officie.

Responsorium: Melismatisch, gregoriaans officiegezag waarin solo-gedeelten en koorfragmenten elkaar afwisselen in vraag- en antwoordspel.

Rondeau: Frans wereldlijk lied met vier coupletten. Het eerste couplet, ook refrain genoemd, wordt op het einde herhaald. Muzikaal bevat het rondeau twee secties.

Sequens / sequentia: Gregoriaans gezang met meerdere strofen die meestal per twee op dezelfde melodie zijn getoonzet.

Succentor: Letterlijk: degene die als tweede zingt; in de liturgie: degene die psalmen en responsoria zingt na de precentor, de 'eerste zanger'.

Superius: De hoogste stem in een polyfone compositie; vooral vanaf de 16de eeuw wordt de term hiervoor gebruikt.

Trecento: De 14de eeuw in de Italiaanse kunstgeschiedenis.

Tractus: Een van de delen van het misproprium dat in de vastentijd het Halleluja vervangt. Vaak sterk melismatisch, gezongen tussen de lezingen van epistel en evangelie.

Trope/tropen: Een tekstuele of muzikale toevoeging (of een combinatie van beide) aan een gregoriaanse melodie, zoals het toevoegen van nieuwe melismen op een woord. De praktijk bloeide van de 9de tot de 15de eeuw en werd verbannen door de Contrareformatie in de 15de eeuw.

Biografieën

Andueza, Raquel

Na haar muziekopleiding in haar thuisstad Pamplona studeerde sopraan Raquel Andueza aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen. Ze werkte samen met ensembles als L'Arpeggiata, Gli Incogniti, B'Rock, La Tempestad, Al Ayre Español, Orquesta Barroca de Sevilla, El Concierto Español, Private Musicke, La Real Cámara, Hippocampus en Orphénica Lyra. Sinds 2003 maakt ze deel uit van het vocale kwartet La Colombina. Met teorbespeler Jesús Fernández Baena vormt ze La Galanía, dat zich toelegt op het 17de-eeuwse Italiaanse repertoire. Raquel Andueza geeft geregeld zangcursussen aan het Teatro Real in Madrid en aan de conservatoria van Burgos en Alcalá de Henares. Ze leidt de Semana de Música Antigua de Estella in het Noord-Spaanse Estella, en is ondervoorzitter van het Europese oudmuzieknetwerk REMA.

AUXantiqua

Het achtkoppige ensemble AUXantiqua uit Augsburg legt zich toe op het Zuid-Duitse en Italiaanse vocale repertoire uit de 16de en 17de eeuw. Aan de basis van hun concertprogramma's ligt steeds academisch onderzoek dat resulteert in levendige muziekkuitvoeringen. Hun debuut met Monteverdi's *Vespro della beata vergine* (2019) kreeg kritieken als "een magisch festival van klank" en zette het ensemble op de kaart. Sindsdien volgden concerten met motetten van Johann Sebastian Bach, Buxtehudes *Membra Jesu nostri* en de *Psalmi vespertini* van Chiara Margerita Cozzolani.

Berentsen, Niels

Niels Berentsen is zanger, onderzoeker en docent, gespecialiseerd in de

muziek van de late middeleeuwen en renaissance. Hij is professor aan de Haute école de musique de Genève-Neuchâtel (HES-SO) en doceert contrapunt en onderzoek aan de afdeling oude muziek. Als onderzoeker legt hij zich toe op polyfone improvisatie en compositie in de periode 1300-1500. Berentsen behaalde zijn doctoraat aan de universiteit van Leiden in 2017 en leidt op dit moment het onderzoeksproject *Lacunae Ciconiae*. Hij is artistiek leider van Diskantores, een jong ensemble gespecialiseerd in middeleeuwse muziek, waarvan het eerste album *Hollandse fragmenten* enthousiast werd onthaald door de vakpers.

Bodyn, Liesbeth

Liesbeth Bodyn heeft een achtergrond als zangeres, leerkracht en muziekpedagoog. De manier waarop een jong kind naar de wereld kijkt, inspireert haar en verruimt haar blik als kunstenaar. Het zette haar aan Klankennest op te richten, waarmee ze kwalitatieve voorstellingen voor de allerjongsten ontwikkelt. Deze kinderen zijn voor haar geen passieve publiek, maar actieve deelnemers aan de creatie. Met Klankennest bracht ze een gezelschap van kunstenaars samen die, vanuit een gedeelde zin voor onderzoek en dialoog, de grenzen van de verschillende kunst-disciplines aftasten met als doel vernieuwend artistiek materiaal voor de allerjongsten te ontwikkelen.

Boreas Quartett Bremen

De leden van Boreas Quartett Bremen studeerden samen aan de afdeling oude muziek van de universiteit van Bremen, waar ze in 2008 het ensemble boven de doopvont hielden. Het ensemble beschikt over een instrumentarium van meer dan veertig blokfluiten van verschillende soorten en maten, waaronder een twaalfdelig renaissanceconsort van Peter van der Poel, kopieën van originele 16de-eeuwse instrumenten. Renaissancemuziek maakt een groot deel van hun repertoire uit, maar ze brengen evenzeer moderne en hedendaagse composities. Het

ensemble maakte deel uit van de International Young Artist's Presentation (IYAP) in 2015. Hun cd-opname, *Basevi Codex*, met Dorothee Mielsd werd bekroond met de International Classical Music Award (ICMA) in de categorie Oude muziek.

Budzinska-Bennett, Agnieszka

De Poolse zangeres, harpiste en musicologe Agnieszka Budzinska-Bennet studeerde middeleeuwse en renaissancemuziek aan de Schola Cantorum Basiliensis, en musicologie aan de universiteit van Bazel, waar ze zich toelagde op middeleeuwse muziek en oude Germaanse talen. Ze is oprichtster en artistiek leider van Ensemble Peregrina, gespecialiseerd in vroege middeleeuwse muziek. Daarnaast werkt ze geregeld als dirigente met het Pools Radio Koor, Cappella Cracoviensis en de Cracow Singers. Momenteel doceert ze aan de universiteit van Freiburg. Ze werd geëerd met het Ereteken van Verdienste voor de Poolse cultuur, o.a. omdat ze vroeg-Pools repertoire op het hoogste niveau uitvoert en internationaal onder de aandacht brengt.

Bull, Stratton

Contratenor Stratton Bull studeerde zang aan het conservatorium van zijn geboortestad Toronto, aan het conservatorium van Den Haag bij tenor Marius Van Altena en bij bariton Max van Egmond in Amsterdam. Hij trad op met toonaangevende ensembles als Tafelmusik Toronto, Hesperion XXI, Cantus Cölln en Capilla Flamenca, en met dirigenten als Andrew Parrott, Sigiswald Kuijken en Bernard Labadie. Zijn interesse gaat in het bijzonder uit naar de vertolking van renaissancemuziek vanuit de bron, en naar de interpretatie van oudemuzieknotatie. Deze voorliefde kan hij botvieren met de ensembles Cappella Pratensis en Thamyris, waarin hij zowel de rol van zanger als van dirigent op zich neemt. Stratton Bull is stafmedewerker bij de Alamire Foundation en doceert renaissancemuziek.

Burn, David

David Burn studeerde muziek aan het Merton College, University of Oxford. Daarna was hij verbonden aan de Kyoto City University of Arts en aan St. John's College, University of Oxford. Sinds 2007 is hij hoofd van de onderzoeksgroep Oude muziek aan de musicologie-afdeling van de KU Leuven. Zijn onderzoek richt zich op de late 15de en de 16de eeuw, met een bijzondere focus op Heinrich Isaac en tijdgenoten. Samen met Katelijne Schiltz is hij hoofdredacteur van het Journal of the Alamire Foundation en samen met Bart Demuyt hoofdredacteur van Leuven Library of Music in Facsimile. In 2013 werd hij verkozen tot lid van de Academia Europaea.

Cantoria

Cantoria is een jong vocaal kwartet gespecialiseerd in de uitvoering van vocale polyfonie uit de Iberische renaissance. Cantoria maakte in 2017 deel uit van de International Young Artist's Presentation (IYAP) en begint een opmerkelijke nationale en internationale carrière uit te bouwen. Het ensemble werkt samen met instellingen zoals de Consejo Superior de Investigaciones Científicas, de universiteit van Murcia, de Escola Superior de Música de Catalunya of de Universitat Pompeu Fabra de Barcelona voor de verspreiding en het herstel van het Iberische polyfone repertoire. Hun eerste cd (2022) met ensaladas van Mateo Flecha werd lovend onthaald en kaapte enkele internationale prijzen weg.

Cappella Pratensis

Het vocale ensemble Cappella Pratensis specialiseert zich in de uitvoering van de 15de- en 16de-eeuwse polyfonie. Zoals gebruikelijk in die tijd voeren de zangers de muziek uit terwijl ze samen rond een gemeenschappelijke muziekstaander staan, waarbij ze zingen uit grote koorboeken met mensurale notatie. Cappella Pratensis geeft de verworven inzichten over de uitvoering van vocale polyfonie vanuit de

originele notatie door aan professionals en amateurs door middel van cursussen, presentaties en masterclasses.

Ceulemans, Anne-Emmanuelle

Anne-Emmanuelle Ceulemans is doctor in de musicologie. Ze doceert aan de UCLouvain (Louvain-la-Neuve) en aan het IMEP (Namen). Ze is eveneens conservator van de Europese snaarinstrumenten in het Muziek-instrumentenmuseum in Brussel.

Coloquio 6

De musici van Coloquio 6 leerden elkaar kennen tijdens hun studies aan het conservatorium van Den Haag, waar ze specialiseerden in de historische uitvoeringspraktijk. Ondertussen speelden ze ook in talrijke ensembles waaronder Arcangelo Ensemble, Irish Baroque Orchestra, Orkest van de Achttiende Eeuw, Amsterdam Baroque Orchestra, Musica Ricercata en Orchestra of the Age of Enlightenment. Coloquio 6 was al te gast op het Festival Oude Muziek in Utrecht, het London International Festival of Early Music en het Festival de Saintes.

Comet Musicke

Zoals een komeet een restant is uit een ver verleden dat zich nog steeds manifesteert in het heden, wil Comet Musicke muziek van vroeger naar het publiek van vandaag brengen, trouw aan traktaten, iconografie en tekst-uitspraak. Daarbij wordt voor elk uitgevoerd repertoire – van renaissance-polyfonie tot barokke 'airs' – gekozen voor accurate instrumenten, snaren en bogen. Het ensemble liet zich opmerken met de cd's *Quinze*, met muziek van Gilles Binchois en Johannes Ockeghem, en *Caleidoscopio*, met muziek van Diego Ortiz.

Concussio Chordis

Francesca Lorenzetti en Tyler Stewart richtten in 2022 het ensemble

Concussio Chordis op met als doel muziek voor basstrijkinstrumenten te exploreren. Hun repertoire strekt zich uit van de late renaissance tot het einde van de 18de eeuw. Het duo wordt hierin begeleid door Bettina Hoffmann en trad op in Firenze, Bologna en Fiesole. Daarnaast werkt het ook geregeld samen met het Italiaanse vocale ensemble Le Tems Revient, waarmee ze concerten presenteerden rond de liturgieën van Advent en Pasen.

Cut Circle

Het Amerikaanse vocale ensemble Cut Circle werd in 2003 opgericht door Jesse Rodin en is gespecialiseerd in muziek van de 15de eeuw: van Guillaume Du Fay, Johannes Ockeghem, Josquin des Prez en hun tijdgenoten. Het ensemble wordt geprezen als "meesterlijk", "gepassioneerd" en "onthullend", en koppelt baanbrekend onderzoek aan diepgaande kennis van de muziek. De toekomstgerichte benadering van Cut Circle is geworteld in een flexibele vocale techniek, een onvermoeibaar streven naar technische perfectie en de overtuiging dat polyfonie alle emoties aanspreekt, van het serieuze over het dwaze tot het verpletterende verdriet.

Danilevskaia, Anna

Anna Danilevskaia bespeelt de vedel en de renaissancegamba, en legt zich toe op muziek van de 14de tot de 17de eeuw. Ze studeerde in Barcelona bij Pedro Memelsdorff en aan de Schola Cantorum in Bazel bij Paolo Pandolfo. Ze werkte samen met ensembles als La Morra, Currentes en Qualia. In 2014 richtte ze Sollazzo Ensemble op.

De Moor, Pieter

De Belgische tenor Pieter De Moor studeerde zang, traverso en klavecimbel aan het Lemmensinstituut in Leuven. Hij werkte als ensemblezanger samen met o.a. Currende, Vox Luminis, Cappella Pratensis, Ex Tempore en Vlaams Radiokoor. Als solist was hij te horen als evangelist

in Bachs *Weihnachtsoratorium* en in uitvoeringen van cantaten van verschillende componisten. Pieter De Moor dirigeert De Sangghesellen uit Beersel en Happy Art in Kortenberg

Demuyt, Bart

Na zijn studies aan het Lemmensinstituut werd Bart Demuyt KU Leuven medewerker, afdeling Musicologie. Hij was actief als coördinator bij Musica Impulscentrum, musicus bij Collegium Vocale en La Petite Bande, artistiek leider van Cappella Pratensis, directeur van Festival van Vlaanderen Brugge en artistiek directeur van het Concertgebouw Brugge. In 2008 werd hij directeur van de Alamire Foundation en Innovation Manager of Musical Heritage van KU Leuven en in 2009 artistiek en algemeen directeur van AMUZ. Hij is bestuurder van REMA en voorzitter van de Vlaamse Strategische Adviesraad - Kunsten en Erfgoed. Samen met David Burn is hij hoofdredacteur van Leuven Library of Music in Facsimile. In 2023 werd hij verkozen tot lid van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.

Denys, Tore Tom

Tore Denys studeerde trompet aan de conservatoria van Gent en Antwerpen. Nog tijdens die studie maakte hij tournees met het World Youth Choir. Aansluitend studeerde hij zang aan het conservatorium van Wenen. Denys werd lid van het Arnold Schönberg Chor en het koor van de Weense Staatsopera. Als tenor kon hij zijn interesse in oude muziek en polyfonie verdiepen bij het vocale kwartet Capilla Flamenca. Sinds 2004 besteedt hij echter het grootste deel van zijn tijd aan zijn eigen ensemble Cinquecento, gespecialiseerd in renaissancerepertoire. Met zijn tweede ensemble, Dionysos Now!, wil hij de muzikale nalatenschap van Adriaen Willaert ontsluiten.

Diepenhorst, Wim

Wim Diepenhorst studeerde orgel en kerkmuziek aan het conservato-

rium van Amsterdam en tegelijk musicologie aan de universiteit van Utrecht, waar hij zich specialiseerde in de geschiedenis en techniek van de orgelbouw in Nederland. Aansluitend op zijn conservatoriumopleiding werd hij docent orgel aan het Amsterdamse conservatorium. Tot 2003 werkte hij als redacteur mee aan de encyclopedie *Het historische orgel in Nederland*. Datzelfde jaar werd hij benoemd tot specialist Klinkende Monumenten bij de Nederlandse Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Wim Diepenhorst werkte mee aan enkele cd-opnamen van Cappella Pratensis.

Dionysos Now!

Het vocale ensemble Dionysos Now!, opgericht door Tore Tom Denys, legt zich voornamelijk toe op het oeuvre van Adriaen Willaert, die net als Denys afkomstig was uit Roeselare. Willaert was een van de meest vereerde muzikanten van 16de-eeuws Europa. Hij was 35 jaar kapelmeester aan de San Marco-basiliek in Venetië en was een 'meester' voor vele componisten die op hun beurt sterren van hun generatie zouden worden. Ensemble Dionysos Now! is een flexibel project dat opereert vanuit Wenen, en dat bestaat uit zes topzangers in de polyfonie, die afhankelijk van het programma kunnen worden uitgebreid met een instrumentaal ensemble of meer zangers.

Diskantores

Het ensemble Diskantores onder leiding van Niels Berentsen werd in 2015 opgericht door studenten, alumni en docenten van het conservatorium van Den Haag. Diskantores biedt een frisse benadering van 14de- en 15de-eeuwse polyfonie, gezongen door mannenstemmen. De inter-pretaties zijn gebaseerd op een diepgaande kennis van het repertoire en zijn historische context, en op experimenten met geïmproviseerde polyfonie en het zingen uit de originele notatie. Het eerste album van het ensemble, *Hollandse fragmenten* (2021) werd geprezen

als een belangrijke toevoeging aan de discografie van middeleeuwse muziek.

Dulces Exuviae

Het ensemble Dulces Exuviae is ontstaan uit de ontmoeting tussen de Sloveense luitist Bor Zuljan en de Franse bariton Romain Bockler. Het duo verkent de verschillende repertoires van de renaissancemuziek en biedt originele programma's, variërend van de betoverende klanken van de luit tot suave, meditatieve melodieën en virtuoze diminuties. Hun concerten worden zorgvuldig geënceneerd en uitgelicht om alle zintuigen aan te spreken, in een poging om de orfische magie te reproduceren die in de oudheid werd beschreven. Het duo nam twee cd's op: *Toutes les nuits* en *Josquin: adieu mes amours*.

Ensemble Peregrina

Ensemble Peregrina, opgericht in 1997 door de Poolse zangeres en musicologe Agnieszka Budzińska-Bennett in Bazel, onderzoekt sacrale en wereldlijke muziek van het Europa van de 9de tot 14de eeuw en voert ze uit. Het ensemble is vooral geïnteresseerd in de vroege polyfonieën en monofone repertoires van de Notre Dame-school en de Aquitaanse nova cantica, waarbij het altijd de bedoeling is om in de minder bekende, perifere bronnen te zoeken naar een creatief 'contrapunt' ten opzichte van de mainstream. De programma's worden zorgvuldig samengesteld, met veel aandacht voor de onderlinge tekstuele en muzikale relaties van de werken. Ensemble Peregrina maakte meerdere bekroonde opnamen.

Entrebescant

Het Spaanse Entrebescant werd in 2020 opgericht door een groep musici en musicologen die zich specialiseren in middeleeuwse en traditionele muziek van het Iberische schiereiland. Als onderzoekers en met

hun toewijding voor middeleeuws en traditioneel repertoire krijgen ze toegang tot een veelheid aan bronnen die hen in staat stelt vergeten repertoires te benaderen. Ze bekijken de middeleeuwse periode aan de hand van haar muziek en verhalen, om situaties uit te lichten die nog steeds relevant zijn en personages tot leven te wekken wier levens doen nadenken over het heden. Entrebescant was eerder te gast op meerdere oudemuziekfestivals in Spanje.

Fitch, Fabrice

Fabrice Fitch is componist en musicoloog, gespecialiseerd in renaissancepolyfonie en de uitvoering ervan. Zijn monografie *Johannes Ockeghem: Masses and models* blijft de enige Engelstalige monografie over de componist. Fitch heeft ook uitgebreid gepubliceerd over Obrecht, Agricola en andere componisten van die generatie, evenals over het Eton Choirbook. Zijn composities werden uitgevoerd door bekende solisten en kamermuziekensembles, en werden internationaal op de radio uitgezonden. Reeds 25 jaar lang is Fabrice Fitch recensent bij het muziekmagazine Gramophone. Hij is momenteel Senior Research Fellow aan het conservatorium van Schotland.

Fluctus Ensemble

Fluctus Ensemble werd in het voorjaar van 2023 opgericht en was reeds te horen op het Klarafestival in Brussel, Barcelona, Tarragona en Antwerpen. Het ensemble legt zich toe op het barokrepertoire voor zang, traverso, teorbe en viola da gamba, maar gaat ook de dialoog aan met hedendaagse muziek van componist-studenten van de conservatoria van Antwerpen en Gent. Onder de professionele begeleiding van artiesten als Anna Besson, Xavier Díaz-Latorre, Philippe Pierlot en Nicolas Achten worden de leden van Fluctus Ensemble voortdurend uitgedaagd om hun artistieke grenzen te verleggen.

Gemma

Het vocale ensemble Gemma werd in 2006 opgericht door musicologe en zangeres Karin Lagergren met als doel Scandinavische liturgische muziek uit middeleeuwse bronnen uit te voeren. De programma's van het ensemble zijn vaak het resultaat van Lagergrens onderzoek in archieven en bibliotheken en zorgvuldige bestudering van de bronnen. Het ensemble voert vooral maar niet enkel gregoriaans repertoire uit en heeft zich in het bijzonder verdiept in Scandinavische heiligenofficies. Gemma heeft drie albums gerealiseerd: *The Torstuna Missal* (2016), *Maria! Maria!* (2018) en *St Sigfrids officium: Celebremus karissimi* (2020) met enkele van de oudste gezangen die in Zweden bewaard zijn gebleven.

graindelavoix

Graindelavoix gaat steeds op zoek naar alternatieve uitvoeringsmogelijkheden waarbij expressie en intensiteit vooropstaan. Het ensemble bestaat uit muzikanten met een erg verschillende achtergrond en scholing, maar met een uitgesproken expressiviteit. Bij de uitvoering wordt die hetero-geniteit niet weggepolijst, maar werkt die eerder versterkend. Graindelavoix werkte in 2011 samen met het dansgezelschap Rosas van Anne Teresa De Keersmaeker en ontwikkelt geregeld multimediale en interdisciplinaire projecten.

Gröning, Philip

De Duitse filmregisseur Philip Gröning begon zijn eigen productiemaatschappij terwijl hij nog studeerde aan de HFF München in 1986. Sindsdien is hij voor al zijn films verantwoordelijk voor productie, regie, scenario, montage en distributie van de cinematografie. Gröning trok voor het eerst de aandacht in 1992 met zijn film *The terrorists*. Deze film en *L'amour, l'argent, l'amour* uit 2000 vielen in de prijzen op het filmfestival van Locarno. Grönings grootste succes kwam in 2005 met *Die große Stille*, een 162 minuten durende artistieke documentairefilm die wereldwijd een

onverwacht publiekssucces was en talrijke inter-nationale filmprijzen in de wacht sleepte.

Horst, Valerie

Musicologe Valerie Horst was betrokken bij de oprichting van Early Music America en werd er later voorzitter van. Ze is eredirecteur van Amherst Early Music, een non-profitorganisatie die de appreciatie, het onderricht en de uitvoeringen van oude muziek stimuleert. Ze was vele jaren ondervoorzitter van de American Recorder Society. Sinds 1982 is ze lid van de faculteit Historical Performance van Mannes College of Music, ze was er jarenlang programmator van concerten oude muziek. In 2003 ontving Valerie Horst de Distinguished Achievement Award van de American Recorder Society voor haar jarenlange carrière in en bijdragen tot het oudemuzieklandschap.

Huelgas Ensemble

Huelgas Ensemble werd in 1970 opgericht door Paul Van Nevel en is uitgegroeid tot een begrip in de internationale muziekwereld. Vanuit een focus op de middeleeuwse en renaissancepolyfonie weet het ensemble steeds weer te verblijven met zijn originele programmering, historisch geïnspireerde en vanuit de bronnen gestuurde interpretaties, een opmerkelijke vocale zuiverheid, technische virtuositeit en spontane levendigheid.

I Fedeli

Het historische blazersensemble I Fedeli werd opgericht door Josué Meléndez Peláez en Nora Hansen, en presenteert 16de- en 17de-eeuws repertoire van stadsblazers (Stadtpeiffer, piffari, ministriles) dat werd gebruikt in kerken en bij private en openbare gelegenheden. I Fedeli was laureaat van de International Young Artist's Presentation in 2009 en werkte sindsdien samen met ensembles als Cantus Cölln, Singstimmen en Cappella Pratensis. De bezetting van cornetti, trombones, dulcianen

en schalmeien wordt soms uitgebreid met strijk-, tokkel- of toetsinstrumenten.

Janssens, Mark

Mark Janssens is presentator en producer bij Klara. Met het team van *Ampersand* gaat hij op zoek naar de verbinding tussen luisteraar, componist, artiest en muziek. In *Maestro* geeft hij een podium aan musici van gisteren en vandaag in de grote klassieke werken. Hij presenteerde ook jarenlang de *Klara Top 100* en maakte documentairereeksen over grote componisten (Sibelius, Wagner, Richard Strauss) en uitvoerders. In zijn reeks *Vlaamse reuzen* liet hij de grote Vlaamse artiesten van de oude muziek aan het woord. In 2016 werd Mark Janssens genomineerd voor de Grote Prijs Jan Wauters voor Uitmuntendheid in de Nederlandse Taal.

Kirkman, Andrew

Andrew Kirkman studeerde aan de universiteiten van Durham, King's College in Londen en Princeton University. Zijn onderzoek richt zich op religieuze muziek van de 15de en vroege 16de eeuw. Hij publiceerde boeken (*The cultural life of the early polyphonic mass: Medieval context to modern revival*) en talrijke artikels in vaktijdschriften als *Early Music History*, *The Journal of Musicology* en *The Journal of the American Musicological Society*. Hij richtte in 1995 het vocale ensemble *The Binchois Consort* op en dirigeerde meerdere koren, orkesten en oudmuziekensembles. Andrew Kirkman is ook professor aan de universiteit van Birmingham.

Klankennest

Klankennest ontwikkelt een artistiek aanbod voor kinderen van 0 tot 4 jaar met de focus op muziek en beeldende kunst; voorstellingen, installaties, concerten, museumtours ... die kind en begeleider uitnodigen tot verwondering en verkenning. De artistieke leiding van Klankennest is

in handen van oprichtster Liesbeth Bodyn. Zij bracht een vast gezelschap van kunstenaars samen die, vanuit een gedeelde zin voor onderzoek en dialoog, de grenzen van de verschillende kunstdisciplines aftasten met als doel het ontwikkelen van vernieuwend artistiek materiaal voor de allereerst jongsten.

Knoops, Rudi

Rudi Knoops was docent mediatheorie, experimentele media en media-archeologie aan LUCA School of Arts. In 2017 behaalde hij zijn doctoraat in de kunsten aan LUCA School of Arts / KU Leuven / UAntwerpen. In de context van dat praktijkgebaseerde en media-archeologische onderzoek creëerde hij de installatie *Speculum musurgica*, dat als opdrachtwerk voor de Alamire Foundation in 2015 in première ging als deel van de tentoonstelling *Petrus Alamire – Meerstemmigheid in beeld* en internationaal werd tentoongesteld. Sinds 2019 is Rudi Knoops verbonden aan de Alamire Foundation als coördinator van de Library of Voices en als stafmedewerker Media, technologie en innovatie.

Kolb, Paul

Musicoloog Paul Kolb studeerde aan Harvard University en behaalde zijn doctoraat over 15de-eeuwse motetten aan de universiteit van Oxford. Momenteel is hij stafmedewerker van de Alamire Foundation waar hij verschillende aspecten van mensurale notatie in de 15de en 16de eeuw bestudeert en wetenschappelijk-redactioneel het Journal of the Alamire Foundation en Leuven Library of Music in Facsimile coördineert. Ook voert hij onderzoek naar componist Gaspar van Weerbeke.

Lagergren, Karin

Karin Lagergren is artistiek leider van Gemma en combineert optredens met een positie als hoofddocent musicologie aan de Linnéuniversitetet in Zweden en als onderzoeksmedewerker aan de Alamire Foundation

in Leuven. Als musicologe is ze gespecialiseerd in gregoriaans en deed ze onderzoek naar de liturgische muziek van de brigittijnen. Momenteel bereidt ze een uitgave voor van de Zweedse *Missale Strengnense* (het missaal van Strängnäs) uit 1487.

Losana, Jorge

Jorge Losana studeerde aan de Hochschule für Musik und Darstellende Kunst in Mannheim, aan het conservatorium van Murcia en aan de Escola Superior de Música de Catalunya in Barcelona, waar hij zich specialiseerde in historische zang en zijn masteropleiding Interpretatie van Oude Muziek afrondde. Hij sloot zijn studie af met de Master of Advanced Studies in Vocal Ensemble aan de Schola Cantorum Basiliensis in Bazel. Hij dirigeerde koren waaronder de koorschool van de kathedraal van Murcia, het universiteitskoor van Murcia en de vocale groep Cororao. In 2016 richtte hij het succesvolle ensemble Cantoría op. Hij is eveneens artistiek directeur van het ECOS Internationaal Festival voor Oude Muziek van Sierra Espuña in Murcia.

Lutzenberger, Sabine

Sabine Lutzenberger is een internationaal gewaardeerde soliste, ensemblezangeres en artistiek leidster van haar ensemble PER-SONAT. Ze studeerde blokfluit in Zürich en daarna middeleeuwse en barokzang bij Ulrich Meßthaler en René Jacobs aan de Schola Cantorum Basiliensis. Ze was vaak te horen met het Ensemble für frühe Musik Augsburg, Mala Punica en Huelgas Ensemble. Haar repertoire varieert van middeleeuwse zang tot barokmuziek én avant-gardezang. Haar opname *Carmina Burana today (Tempus Transit)* werd gelauwerd met een Diapason d'or.

Mañalich, Francisco

Francisco Mañalich studeerde musicologie, viola da gamba en zang aan de universiteit van zijn geboortestad Santiago in Chili. Daarna studeerde

hij bij o.a. Christophe Coin aan het conservatorium van Parijs. Hij werkte als zanger en gambist samen met ensembles als La Fenice, Sequentia, Dialogos, Ensemble Clément Janequin en Ensemble Correspondances, zong de operarollen Ferrando in *Così fan tutte* en Idamante in *Idomeneo*. Sinds 2017 legt Mañalich zich eveneens toe op zijn ensemble Comet Musicke.

Mannaerts, Pieter

Pieter Mannaerts is stafmedewerker onderzoeksprojecten en gregoriaans aan de Alamire Foundation. Hij studeerde musicologie en filosofie in Leuven en Berlijn. Naast een interesse in de muziek van de jaren 1920-30 richt zijn onderzoek zich vooral op het gregoriaans in de Lage Landen. Hij promoveerde in 2008 aan de KU Leuven op een proefschrift over de gregoriaanse handschriften uit Tongeren. Hij publiceert en geeft lezingen over muziek in Vlaamse begijnhoven, gregoriaans in de Lage Landen, en over de hervormingen en herontdekking van het gregoriaans. Lopende projecten omvatten essays over de Codex Eyckensis (ca. 760), de Brugse Heilig-Bloedprocessie en over meertaligheid in het middeleeuwse lied.

McDonald, Grantley

Musicoloog en historicus Grantley McDonald legt zich toe op de intellectuele geschiedenis van de 15de en 16de eeuw, met bijzondere aandacht voor de relaties tussen muziek, filosofie, theologie en geneeskunde. Vanuit zijn aanstelling als research fellow aan de universiteiten van Wenen en Oxford richtte zijn onderzoek zich o.m. op de muziek aan de Habsburgse hoven tussen 1440 en 1540. Sinds 2010 is Grantley McDonald verbonden aan de Alamire Foundation, waar hij o.a. het project rond het handschrift *Basses dances* van Margaretha van Oostenrijk coördineerde.

Meléndez Peláez, Josué

Blokfluitist en cornettospeler Josué Meléndez Peláez is specialist in barok-

improvisatie en doceert cornetto en diminutie aan de conservatoria van Frankfurt en Bremen. Hij geeft geregeld workshops en masterclasses over muzikale versieringen en diminuties. Over deze onderwerpen publiceerde hij ook menig artikel. Samen met Catherine Motuz leidt hij het ensemble I Fedeli.

Meunier, Lionel

Na zijn blokfluitstudies in Frankrijk studeerde Lionel Meunier zang bij Rita Dams en Peter Kooij aan het conservatorium van Den Haag. Hij zong bij ensembles als Collegium Vocale, Ex Tempore, Cappella Pratensis, I Favoriti de la Fenice, en werkte samen met specialisten als Ton Koopman, Christophe Rousset, Gustav Leonhardt, Paul Dombrecht, Rinaldo Alessandrini en Jean-Claude Malgoire. Samen met Francis Penning stichtte hij in 2004 het vocale ensemble Vox Luminis, waarvan hij de artistieke leiding waarneemt.

Mields, Dorothee

De Duitse sopraan Dorothee Mields behoort zonder twijfel tot de top van de Europese baroksopranen. Ze is veelvuldig als soliste te horen met Collegium Vocale Gent o.l.v. Philippe Herreweghe en met ensembles van de J.S. Bach Stichting onder Rudolf Lutz. Behalve van Bach houdt Dorothee Mields van barokcomponisten als Graupner, Telemann, Purcell, Händel, Schütz en Monteverdi, en is ze enthousiast over renaissancemuziek, zoals in haar project *Basevi Codex* samen met Boreas Quartett Bremen. Ze heeft een intensieve samenwerking met de loutten compagney BERLIN en werkt graag in kamermuziekverband met instrumentalisten als Stefan Temmingh, Hille Perl, Tobias Koch en Salagon Quartett.

Motuz, Catherine

Catherine Motuz is actief als uitvoerend musicus, docent en onderzoeker. Ze studeerde historische trombone bij Charles Toet aan de Schola

Cantorum in Bazel en bij Dominique Lortie aan de McGill University in Montréal. Haar onderzoeksactiviteiten richten zich op twee verwante gebieden in de renaissancemuziek: improvisatiepedagogie en emotionele expressie in muziek. Ze is stichtend lid van I Fedeli en speelde bij ensembles en orkesten als Concerto Palatino, Bach Collegium Japan, The English Cornett & Sackbut Ensemble, His Majestys Sagbutts & Cornetts en het Amsterdam Baroque Orchestra. Ze doceert momenteel aan de Schola Cantorum.

Olympe Ensemble

Het Spaanse Olympe Ensemble, opgericht in 2022, wijdt zich aan het uitgebreide repertoire voor fluitkwartet dat ontstond in de tweede helft van de 18de eeuw en begin 19de eeuw. Naast bekende werken voor deze bezetting wil het ensemble ook minder bekende of vergeten composities exploreren, in het bijzonder geschreven in Frankrijk in de periode van de Franse Revolutie (1789-1799). Op het programma staan vaak zeer virtuoze stukken, die een grote beheersing vereisen van de historische instrumenten waarop ze spelen. Voor het ensemble zijn de communicatie en de band met het publiek essentieel. Daarom voorzien de muzikanten tijdens hun concerten interactieve momenten met het publiek, waarbij ze hun programma zowel mondeling als met korte muzikale demonstraties introduceren.

Park, Owain

Owain Park is zanger, organist, dirigent en componist. Hij studeerde aan Trinity College in Cambridge en kent een succesvolle carrière als dirigent en componist: hij dirigeerde BBC Singers, Academy of Ancient Music, Cappella Cracoviensis en Cambridge Chorale en leidt zijn eigen ensemble The Gesualdo Six. Zijn composities werden al uitgevoerd door o.a. The Tallis Scholars, Tenebrae, Voces8, Rachel Podger en Aurora Orchestra.

PER-SONAT

Sinds de oprichting in 2008 wijdt het ensemble PER-SONAT zich aan muziek uit de middeleeuwen. De focus ligt niet alleen op het ontdekken van 'nieuwe' muziek, maar vooral ook op het over- en samenbrengen van muziek en poëzie vanuit het gedachtegoed van de middeleeuwen. In haar programma's zoekt Sabine Lutzenberger het muzikale individu en de emotionele expressie daarvan. PER-SONAT nam al een achttal cd's op met middeleeuwse muziek van o.a. Hildegard von Bingen, Walter von der Vogelweide, met 13de- en 14de-eeuwse Franse liefdesliederen uit de *Roman de la rose*, en repertoire uit de renaissance van o.a. Johannes Ockeghem, Ludwig Senfl en Josquin des Prez.

Profeti della Quinta

Het ensemble Profeti della Quinta concentreert zich in onderzoek en uitvoeringen vooral op vergeten of verwaarloosd repertoire uit de 16de of vroege 17de eeuw, zoals Emilio de' Cavalieri's *Klaagliederen* (1600) en Salomone Rossi's *Hashirim asher li'Shlomo* (1623), de eerste polyfone publicatie in het Hebreeuws. In 2011 won het ensemble de York Early Music Young Artists Competition. Vanuit de kern van vijf mannelijke zangers werkt het ensemble regelmatig samen met instrumentalisten en extra zangers.

pseudonym

De vier leden van pseudonym studeerden allen aan de Schola Cantorum Basiensis en vonden elkaar in hun manier om muziek van de 17de en 18de eeuw te benaderen op een avontuurlijke manier. In het bijzonder houden ze ervan om improvisatie, versieringen en retoriek in hun concerten te incorporeren, waarbij ze het opwindende van het onbekende en het verrassende een plek geven in hun uitvoeringen. De musici van pseudonym waren finalisten en laureaten van o.a. het Van Wassenaers Concours in Utrecht, de MA Competition in Brugge, de klavecimbelwedstrijd Wanda Landowska in Memoriam en de International Biagio

Marini Competition. Ze speelden mee in ensembles als Holland Baroque, Akademie für Alte Musik Berlin, Orkester Nord en werkten samen met musici als Rachel Podger, Amandine Beyer, Francesco Corti e.a.

Rodin, Jesse

Jesse Rodin is associate professor voor Muziek aan Stanford University. Hij schreef *Josquin's Rome: hearing and composing in the Sistine Chapel*, en is uitgever van een volume met *L'homme armé*-missen voor de *New Josquin Edition*. Momenteel werkt hij aan een monografie over muzikale vormen in Josquins tijd en leidt hij het Josquin Research Project, een digitale tool om een breed spectrum aan renaissancemuziek te onderzoeken. Hij is artistiek leider van het ensemble Cut Circle en geeft tevens een cursus over laatmiddeleeuwse feesten die kennis over kunst, poëzie, politiek en muziek verenigt met een praktijkgerichte kookles.

Rotem, Elam

Elam Rotem is klavecijnist, componist en zanger. Hij is de oprichter en artistiek leider van het ensemble Profeti della Quinta. Hij specialiseerde zich in historische uitvoeringspraktijk aan de Schola Cantorum in Bazel en studeerde af met een master in continuospel en een master in improvisatie en compositie. In 2014 richtte Rotem de bekroonde bronnenwebsite *Early Music Sources* (www.earlymusicsources.com) op. In 2016 rondde hij ook zijn doctoraatsonderzoek, *Early basso continuo practice: Implicit evidence in the music of Emilio de' Cavalieri*, af.

Schmelzer, Björn

Björn Schmelzer studeerde antropologie en musicologie, maar is als multidisciplinair artiest voornamelijk autodidact. Hij is artistiek leider van *graindelavoix*, een broedplaats en hybride gezelschap dat oude repertoires vanuit anachronistische hoek op de breuklijnen van tijd en ruimte benadert, met de bedoeling het auditieve verleden te heruitvinden. Björn

Schmelzer specialiseert zich in de stijl en de functie van ornamentatie in de mediterrane muziek, in verschillende middeleeuwse vocale tradities en hun doorwerking in latere tijden. Hij werkt geregeld samen met kunstenaars uit andere disciplines zoals choreografen Anne Teresa De Keersmaeker en David Hernandez, en fotograaf Koen Broos. Björn Schmelzer werd in het voorjaar van 2023 geridderd als Chevalier in de Franse Ordre des arts et des lettres.

Sollazzo Ensemble

Sinds de oprichting in 2014 in Bazel staat Sollazzo Ensemble onder leiding van Anna Danilevskaia. Het ensemble bestaat uit muzikanten met verschillende muzikale achtergronden en legt zich toe op muziek uit de middeleeuwen en de vroege renaissance. In 2014 won Sollazzo Ensemble de Vier Jahreszeiten, een kamermuziekwedstrijd van de Schola Cantorum Basiliensis, en in 2015 de York Early Music International Young Artists Competition. Hun cd *Firenze 1350* werd onderscheiden met een Diapason d'or, en hun opname met alle muziek uit het Leuven Chansonier verscheen in vier cd's.

Steinemann, Stefan

Stefan Steinemann begon zijn muzikale carrière op vijfjarige leeftijd bij het jongenskoor van de kathedraal van Augsburg. Hij studeerde katholieke kerkmuziek, zang en koordirectie en historische uitvoeringspraktijk aan de Hochschule für Musik und Theater in München en voltooide de Advanced Vocal Ensemble Studies (AVES) aan de Schola Cantorum in Bazel. Hij maakt deel uit van het vocale ensemble Invocare, is gast-zanger bij Huelgas Ensemble en sinds 2019 leidt hij het vocale ensemble AUXantiqua. In 2020 werd Stefan Steinemann de jongste domdirigent in Duitsland, waarbij hij de algehele muzikale leiding en die van het jongenskoor van de kathedraal op zich nam. Met Friederike Heumann deelt hij de artistieke leiding van de Münchner Residenzwoche. Aan de Hochschule für Musik und Theater in München leidt hij de oratoriumklas.

Stile Antico

Het Britse ensemble Stile Antico legt zich toe op vocale muziek uit de renaissance en vroege barok, met een bijzondere interesse voor de muziek uit de Tudorperiode. Sinds de oprichting in 2001 koos de groep ervoor om zonder dirigent te musiceren. De zangers worden geprezen voor hun toewijding, levendige uitvoeringen en expressieve tekst-behandeling. De cd-opnamen van Stile Antico wisten meerdere prijzen in de wacht te slepen en hun masterclasses en workshops kennen veel succes. Hun meest recente cd is *The golden Renaissance: William Byrd*.

The Binchois Consort

The Binchois Consort werd in 1995 opgericht door artistiek leider Andrew Kirkman. Het vocale ensemble gaf talloze concerten in Europa en de Verenigde Staten en nam dertien cd's op met muziek van o.a. Guillaume Du Fay, Gilles Binchois, Josquin des Prez, Antoine Busnois, waarvan er meerdere in de prijzen vielen (Diapason d'or, Gramophone's Early Music Disc of the Year). Hun bejubelde opname *Music for Henry V and the House of Lancaster* kende ook een groot succes in de Britse klassieke hitlijsten.

The Gesualdo Six

The Gesualdo Six, opgericht in 2014, is een bekroond Brits vocaal ensemble dat bestaat uit enkele van de beste consortzangers van het Verenigd Koninkrijk, gedirigeerd door Owain Park. Het ensemble werkte samen met o.m. Fretwork en Brodsky Quartet. Het engageert zich voor muzikeducatie en organiseert regelmatig workshops voor jonge musici en componisten. Het gebruikt de kracht van sociale media om klassieke muziek toegankelijk te maken over de hele wereld. Sinds 2018 bracht de groep zeven albums uit, waarvan het laatste *Morning star* is.

Utopia Ensemble

Vernoemd naar het befaamde boek van Thomas More uit 1516 richt het zangersensemble Utopia Ensemble zich, met de Vlaamse polyfone traditie in de genen, op de meerstemmige muziek uit voornamelijk de 16de eeuw. De zangers zijn allen gepokt en gemazeld in oudmuziekensembles als Collegium Vocale Gent, Capilla Flamenca en Huelgas Ensemble. Ondertussen brachten ze vier cd's uit: de *The seven lamentations* van Cristobal de Morales, *Luther, the noble art of music*, met muziek van Josquin des Prez, Balduin Hoyoul en Michael Praetorius, *The musical universe of Andreas Pevernage* en *Salve Susato*.

Van Cleemput, Birgit

Birgit Van Cleemput is musicoloog en werkt als muzieksamensteller, redacteur en regisseur bij Klara. Momenteel stelt zij *LAB* – een programma rond nieuwe muziek – samen en maakt ze deel uit van de muziekcapatieploeg. Daarnaast is zij actief als secretaris van de Luc Brewaey Foundation.

Van Heyghen, Peter

Peter Van Heyghen studeerde blokfluit en zang aan het conservatorium van Gent. Hij concerteert wereldwijd als solist, met zijn kamermuziekensemble *More Maiorum* en blokfluitconsort *Mezzaluna*, en als dirigent van de barokorkesten *Les Muffatti* en *Il Gardellino*. Peter Van Heyghen is ook actief als onderzoeker, publicist, referent en docent aan de conservatoria van Brussel en Den Haag. Daarnaast verzorgt hij wereldwijd masterclasses, workshops, lezingen en gastcolleges.

Van Nevel, Paul

Paul Van Nevel richtte in 1970 Huelgas Ensemble op, dat internationale faam verwierf. Met zijn interpretaties betracht hij een accurate weergave van de tijdsgeest van het repertoire, en dat vanuit de kennis van historische

uitspraak, voordrachtattitude, tijdservaring en tempo, geïmproviseerd contrapunt enz. In 2018 verscheen zijn boek *Het landschap van de polyfonisten. De wereld van de Franco-Flamands (1400-1600)* waarin hij de hypothese naar voren schuift dat de imitatieve en melancholische stijl van deze componisten is ontstaan door de natuur van de landschappen (de stilte, de geborgenheid, de melancholie) waarin de Franco-Flamands hun kindertijd hebben doorgebracht.

Van Opstal, Nicole

Nicole Van Opstal studeerde musicologie en media- en informatiekunde aan de KU Leuven. Ze is presentator bij Klara en werkte in het verleden mee aan programma's als *Polyfolie*, *Café Zimmermann*, *Klara Wakker* en *Boetiek Klassiek*. Momenteel is ze 's avonds te horen in *Klara Live*, waar ze vooral de liveconcerten voor haar rekening neemt, zoals bij het Klara-festival en de Koningin Elisabethwedstrijd.

Vox Luminis

Het in Namen gevestigde vocale ensemble Vox Luminis werd opgericht in 2004 en legt zich toe op het repertoire van de 16de tot de 18de eeuw. Het wordt geprezen om zijn heldere en homogene ensembleklank, maar evenzeer om de kwaliteiten van zijn individuele zangers in solistische passages. Het gezelschap bracht meer dan twintig cd's uit – met muziek van o.a. Domenico Scarlatti, Samuel Scheidt, Heinrich Schütz, de Bach-familie en Henry Purcell – die in de internationale vakpers op veel bijval konden rekenen. Hun opname van Buxtehudes *Abendmusiken* werd gelauwerd als Choral disc of 2019 door het internationale muziekblad Gramophone.

**Volg onze artiest in residentie
Reinoud Van Mechelen in zijn keuze
uit seizoen 24|25.**

Met Reinoud Van Mechelen, Gwendoline
Blondeel, a nocte temporis, Anthony Romaniuk,
Sophie Gent, Jean Rondeau, Thomas Dunford,
Myriam Rignol, Théotime Langlois de Swarte
& William Christie

De mooiste muziek tegen een zachte prijs.
Ontdek dit unieke abonnement
via **www.amuz.be**.

Uitgevoerde werken

Agricola, Alexander (1445/46?-1506)

Sancte Philippe apostole	435
Sonnes muses melodieusement, à 3	157

Aichinger, Gregor (1564-1628)

Canzon con 2 cornetti sive cornetto e violino	257
Omnes gentes	257

Alfonso el Sabio (1221-1284)?

A madre de Jesú-Christo (CSM 302)	103
-----------------------------------	-----

Amon, Blasius (ca. 1560-1590)

Domine quid multiplicati sunt	209
Magi videntes stellam	209
Miserere mei Deus	209
Missa Quatuor vocum pro defunctis	209
Parvulus filius	209
Tenebrae factae sunt	209

Anoniem

Ad festum leticie	301
Ad superni regis decus	139
Alleluia - Gratulemur et letemur	139
Amor potest / Ad amorem	459
Amour trestout / La douce art	459
Amours mon fait de deslairsir	157

Ascendens Ihesus in montem	139
Ave celestis regina	301
Ave Maria	157
Ay de mí qu'en tierra ajena	421
Ay luna que reluces	341
Benedicamus celestis filio	301
Benedicamus devotis mentibus	301
Benedicamus Domino	459
Catholicorum concio	301
Conditor kirie	103
Deo gratias	459
Di novo é giunto	121
Dum Pater Familias	139
En discort sunt desir et esperanche, à 3	357
Esperance qui en mon cueur senbat, à 3 & 4	357
Estas noches a tan largas	341
Febus mundo oriens / Lanista vipereus / Cornibus	459
Hec est mater Domini	301
Hont paur	459
Iacobus et Iohannes dixerunt ad Ihesum	139
Imperayritz de la ciudad ioyosa	103
In hac die laudes com gaudio	139
Indescort, uit: Codex Faenza	357
Iure plaudant omnia celica	301
Je n'aimerai / In saeculum	459
Jube Domne silencium	301
L'estat du monde et de la vie / Beata viscera	459
La nocte quando	341
Marce Marcum imitaris	459
Misit Herodes rex manus	139
Nicholai sollempnia	301

Nimis honorati sunt amici tui	139
O adiutor omnium seculorum	139
O maiestas deica	301
Peccatrice nominata	459
Permanent vierge / Pulchra es / Sancta dei genitrix	445
Plange, castella misera	103
Procedentem sponsum	301
Psallat chorus celestium	139
Psallat chorus celestium estampie	139
Puer nobis nascitur	301
Quinte stampie royale	103
Regi psallens hec concio	301
Rex immense, kyrie eleison	139
Rueda	103
Se je chante / Bien doi amer / Et sperabit	459
Tocs occitans	103
Todo lo cría la tierra	103
Trois serors / Perlustravit	459
Zidane	103

Appenzeller, Benedictus (ca. 1480/88-na 1558)

Missa Ick had een boelken uutvercoren	445
---------------------------------------	-----

Arcadelt, Jacob (1507-1568)

O felici occhi miei	421
---------------------	-----

Azzaiole, Filippo (fl. 1557-69)

Prima hora della notte	341
------------------------	-----

Ballard, Christophe (1641-1715)

J'avois crû qu'en vous aimant	87
-------------------------------	----

L'autre jour ma Cloris 87

Barbion, Eustachius (ca. 1515-1556)

A Dieu celle que jay 191

Barrière, Jean (1707-1747)

Sonate nr. 4 83

Borlasca, Bernardino (ca. 1580-ca. 1631)

Salve regina, à 16 257

Brumel, Antoine (ca. 1460-1512/13)

James que la 157

Philippe qui videt me 435

Busnois, Antoine (ca. 1430-1492)

Regina celi II 445

Byrd, William (ca. 1540-1623)

Miserere mihi Domine 219

Canis, Cornelius (ca. 1500/10-1561)

Virgo gloriosa semper evangelium Christi 191

Carlo G. (fl. 1610)?

Miserere 381

Castello, Dario (1590-1658)

Nona sonata à tre 95

Ciconia, Johannes (ca. 1370-1412)

Ben che da vui, à 3	357
Fugir non posso	357
Io crido amor, à 3	357
O beatum incendium, à 2	357
O Padua sidus praeclarum, à 3	357

Ciconia, Johannes (ca. 1370-1412)?

O bella rosa, o perla angelichata, à 2	357
O proles hispanie	357
[P]adu (...) serenans / Pastor bonus, à 3	357
Sancta Maria regina caelorum	357

Clemens non Papa, Jacobus (ca. 1510/15-1555/56)

Een Venus schoon	191
Musica Dei donum optimi	191

Compère, Loyset (ca. 1445-1518)

Scaramella	157, 435
------------	----------

Cornysh, William (?-1523)

Ah Robyn, gentil Robyn	219
------------------------	-----

Couperin, François (1668-1733)

Concert nr. 13 in G	83
Prelude in e	87

Crecquillon, Thomas (ca. 1505/15-1557)

Si pour amans	341
Toutes les nuyctz	341

da Firenze, Giovanni (fl. ca. 1350)

Cantano gl'angiol lieti 459

da Palestrina, Giovanni Pierluigi (1525/26-1594)

Canticum canticorum 273

Deh hor foss'io 341

Missa Papae Marcelli 273

Pulchra es amica mea 95

da Perugia, Matteo (fl. 1400-1416)

Gloria 459

Daser, Ludwig (1526-1589)

Benedictus Dominus 257

Fratres sobrii estote 257

de Boismortier, Joseph Bodin (1689-1755)

Prelude in g 87

de Brugis, Petrus (fl. 1381)?

Comes Flandrie / Rector creatorum / In cimbalis 357

de Cabezón, Hernando (1541-1602)

Dulce memoriae 421

de' Cavalieri, Emilio (ca. 1550-1602)

Lamentationes Jeremiae profetae 381

de Cluny, Bernard (fl. 14de eeuw)

Apollinis eclipsatur / Zodiacum signis / In omnem terram 459

de Ghersem, Géry (ca. 1573/75-1630)	
Missa Ave virgo sanctissima	63
de Kerle, Jacobus (1531/32-1591)	
Media vita, à 6	201
de la Rue, Pierre (ca. 1452-1518)	
Fors seulement	157
Il viendra le jour désiré	157
Ma bouche rit	157
Plorer gemir crier / Requiem aeternam	157
Puis que je suis hors du compte	157
de Layolle, Francesco (1492-ca. 1540)	
Media vita, à 4	329
dell Enzina, Juan (1468-1529/30)	
Ay triste que vengo	421
de Machaut, Guillaume (ca. 1300-1377)	
Doulz amis	121
de Manchicourt, Pierre (ca. 1510-1564)	
Media vita, à 4	201
Voyez le iour	341
de Mantua, Jacquet (1483-1559)	
Quam pulchra es amica mea	191
de Montéclair, Michel Pignolet (1667-1737)	
Arbres épais, sombre feuillage	87

de Padua, Bartolinus (ca. 1365-1405)

Qualle leçe move, uit: Codex Faenza 357

de Padua, Gratiosus (fl. 2de helft 14de eeuw)

Alta regina di virtute 357

de Rore, Cipriano (1515/16-1565)

Regina celi, à 3 329

de Salinis, Hubertus (1378/84-na 1409)

Psallat chorus / Eximie Pater, à 4 357

Salve regina / Virgo mater, à 4 357

Si nichil / In pretio premium, à 3 357

des Prez, Josquin (ca. 1450/55-1521)

Ave Maria ... benedicta tu 239

Ave Maria ... virgo serena 239

Ave verum corpus 239

Nimphes, nappées / Circumdederunt me 239

Pater noster – Ave Maria 239

Que vous ma dame / In pace 239

Qui velatus facie fuisti 239

Sanctus D'ung aultre amer – Tu lumen 239

Scaramella 435

Vultum tuum deprecabuntur 239

de Tordesillas, Pedro (fl. 1499-1520)

Franceses, por qué rrasón 421

de Victoria, Tomás Luis (1548-1611)

Alma redemptoris mater, à 8 399

Ave Maria, à 8	399
Ave regina caelorum, à 8	399
Laudate Dominum, à 8	399
Vidi speciosam	399

Devienne, François (1759-1803)

Fluitkwartet in G, opus 66 nr. 4	99
----------------------------------	----

Dunstaple, John (ca. 1390-1453)

Veni Sancte Spiritus	219
----------------------	-----

Engardus, Johannes (fl. 1400)

Furnis reliquisti / Equum est, à 3	357
------------------------------------	-----

Erbach, Christian (1568-1635)

Te Deum Patrem ingenitum	257
--------------------------	-----

Falconieri, Andrea (1585/86-1656)

Ciaconna	95
----------	----

Ferrabosco, Alfonso (ca. 1575-1628)

So, so, leave off	219
-------------------	-----

Fitch, Fabrice (°1967)

Missa Scaramella	435
Planctus David	435

Frescobaldi, Girolamo (1583-1643)

Ricercar secondo tono	381
Ricercar terzo tono	381

Frye, Walter (?-1475 of vroeger)

Ave regina caelorum 219

Gallus, Jacobus (1550-1591)

Media vita, à 8 201

Gay, José (?-1587)

Media vita, à 6 201

Ghiselin, Johannes (fl. 1491-1507)

Fors seulement 157

Gombert, Nicolas (ca. 1495-ca. 1560)

Media vita, à 6 201

Missa Media vita, à 5 & à 6 201

Salve regina Diversi diversa orant 445

Tota pulchra es 191

Gombert, Nicolas (ca. 1495-ca. 1560)?

Je suis trop jonette 191

gregoriaans

Ad festum leticie 301

Ad nutum Domini 301

Aeterna Christi munera 283

Alma redemptoris mater 399

Asperges me 219

Benedicamus in laude Ihesu 301

Credo 111

Gaudent in Domino 301

Hec est mater Domini 301

Ite missa est	111
O flos florum	301
Pater noster	111
Plange quasi virgo	103
Prefatio	111
Puer nobis nascitur	301
Qui cum audissent V. Clara quippe	301
Terra tremuit	111

Guerrero, Francisco (1528-1599)

Ave virgo sanctissima	63
Ojos claros serenos	421

Guerrero, Francisco (1528-1599)?

Si la noche haze oscura	341
-------------------------	-----

Gumpelzhaimer, Adam (1559-1625)

Jubilate Deo	257
--------------	-----

Hassler, Hans Leo (1564-1612)

Incipite Domino in tympanis	257
-----------------------------	-----

Hoyoul, Balduin (1547/48-1594)

Sit vena tua benedicta	257
------------------------	-----

Isaac, Heinrich (ca. 1450/55-1517)

Hec dies	111
La mi la sol	157
Missa Paschalis	111
Pascha nostrum	111
Resurrexit	111

Salve sancta parens 445

Janequin, Clément (ca. 1485-na 1558)

Toutes les nuictz 341

Lambardi, Girolamo (fl. 1586-1623)

In nativitate Domini in vesperis, à 4 329

Vespertinae in ascensione Domini, à 4 329

Lambert, Michel (ca. 1610-1696)

Ombre de mon amant 87

Landini, Francesco (ca. 1325-1397)

Adyou, adyou dous dame iolie 121

Amor con fede 121

Che cosa quest'amor 121

Che pena 121

Creata fusti 121

La dolce vista 121

Lasso di donna 121

Mostrommi amor 121

Perchè virtù fa l'uom costante e forte 121

Quel sol che raggia 121

Questa fanciull' Amor 121

Somma felicità 121

Tante belleçe 121

Vaga fanciulla 121

Lange, Gregor (ca. 1540-1587)

Media vita, à 4 201

Lassus, Orlandus (1530/32-1594)

Bonjour mon coeur	341
Confitebor tibi Domine	257
La nuit froide et sombre	341
Media vita, à 6	201
Omnia tempus habent	257
Surge propera	257
Tibi laus	191
Toutes les nuitz	341
Tui sunt caeli	257

Lechner, Leonhard (ca. 1553-1606)

Dilexi quoniam exaudiet Dominus	257
---------------------------------	-----

le Petit, Ninot (fl. ca. 1500)

Si bibero crathere pleno ad lachrimas	157
---------------------------------------	-----

Lusitano, Vicente (ca. 1520?-na 1561)

Salve regina, à 6	329
-------------------	-----

Luzzaschi, Luzzasco (1545-1607)

Intende animae meae	381
---------------------	-----

Maessens, Pieter (ca. 1505-1562)

Quicquid appositum / Gloria tibi Domine	191
---	-----

Marais, Marin (1656-1728)

La fête champêtre	83
La rêveuse	83
Les voix humaines	87
Plainte	87

Marini, Biagio (1594-1663)

La Foscarina, sonata a 3 con il tremolo 95

Martino, Christophoro (fl. einde 16de eeuw)

Ave regina caelorum, à 5 329

Regina coeli, à 6 329

Salve regina, à 4 & 5 329

Merula, Tarquinio (1594/95-1665)

Ballo detto Eccardo 95

Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791)

Fluitkwartet in D, KV 285 99

Ouverture tot Die Zaubерflöte, KV 620 79

Serenade in Es, KV 375 79

Navarro, Juan 'Hispalensis' (ca. 1530-1580)

Alma redemptoris mater 399

Ave maris stella 399

Dixit Dominus 399

In exitu 399

Lauda Jerusalem 399

Magnificat 399

Regina caeli laetare 399

Obrecht, Jacob (1457/58-1505)

Mater Patris 435

Missa Scaramella 435, 445

Requiem 157

Salve regina 445

Ockeghem, Johannes (ca. 1410-1497)

Fors seulement, à 3 157

Ortiz, Diego (ca. 1510-ca. 1570)

Alma redemptoris mater 421

Ave regina celorum 421

Benedicta es celorum, à 7 421

Dignare me 421

Recercada ottava sobre tenor 421

Recercada primera sobre tenor 421

Recercada primera viola sola 421

Recercada quinta sobre tenor 421

Recercada seconda & quarta sobre Douce mémoire 421

Recercada seconda & quarta sobre la Spagna 421

Recercada segunda sobre el mismo madrigal 421

Recercada segunda viola sola 421

Recercada sesta sobre tenor 421

Recercada settima sobre tenor 421

Paladino, Giovanni Paolo (?-voor 1566)

Fantaisie II 341

Fantaisie III 341

Parsons, Robert (ca. 1535-1571/72)

Deliver me from mine enemies 219

Patavino, Francesco (ca. 1487-1556)

Un cavalier de Spagna 421

Philips, Peter (1560/61-1628)

Media vita, à 4 201

Pisador, Diego (1509/10-na 1557)

Si la noche haze escura 341

Power, Leonel (?-1445)

Gloriosae virginis Mariae 219

Sanctus 219

Prioris, Johannes (fl. ca. 1485-1512)

Deuil et ennuy / Quoniam tribulatio 157

Royne du ciel / Regina celi 157

Pycard, [Thomas] (fl. ca. 1410)

Gloria 219

Pygott, Richard (ca. 1485-1549)

Quid petis, o fili? 219

Rogier, Philippe (ca. 1561-1596)

Caligaverunt oculi mei 63

Cantantibus organis 63

Laboravi in gemitu meo 63

Regina caeli, à 8 63

Sit gloria Domini in aeternum 63

Rossi, Salomone (1570-ca. 1630)

Sinfonia 16 95

Sonata sopra l'aria della Romanesca 95

Sandrin, Pierre (ca. 1490-na 1560)

Doulce mémoire 421

Senfl, Ludwig (1489/91-1543)

Media vita / In mitten unsers lebens zeyt	445
Media vita, à 6	201

Severi, Francesco (1595-1630)

Miserere	381
----------	-----

Sheppard, John (ca. 1515-1558)

In manus tuas	219
Media vita ... Nunc dimittis, à 6	201

Sheryngham (fl. ca. 1500)

Ah, gentle Jesu	219
-----------------	-----

Susato, Tielman (ca. 1500-ca. 1564)

Myns liefkens bruyn ooghen	445
----------------------------	-----

Tallis, Thomas (ca. 1505-1585)

Honor, virtus et potestas	219
Salvator mundi	219

Tromboncino, Bartolomeo (1470-na 1534)

Tu dormi, io veglio	341
---------------------	-----

Vaet, Jacobus (ca. 1529-1567)

Missa Quodlibetica	191
--------------------	-----

van Beethoven, Ludwig (1770-1827)

Sextet in Es, opus 71	79
-----------------------	----

van Weerbeke, Gaspar (ca. 1452-na 1517)

Missa N'as tu pas 445

Verdelot, Philippe (ca. 1480/85-1530/32?)

O dolce nocte 341

Vinders, Hieronymus (fl. 1525/26)

Missa Myns liefkens bruyn ooghen 445

Willaert, Adriaen (1490-1562)

Haud aliter pugnans 283

Missa Ippolito 283

O dolce vita mia 283

O socii durate 283

Quando di ruose d'oro 283

Quando nascesti Amor 283

Si rore Aonio 283

Te Deum Patrem 283

**De keuze van Klara
uit seizoen 24|25:
rust en verstillling, verwondering,
ontdekking en kwaliteit**

Met Sofie Vanden Eynde,
Trio Mediaeval & Catalina Vicens,
Tobias Koch, Lucile Richardot
& Jean-Luc Ho, I SOLISTI, Apollo5

Ontdek dit prikkelende abonnement
tegen een zachte prijs via www.amuz.be.

Praktische info

Festivalsecretariaat Festival office

Het festivalsecretariaat wordt ingericht aan de balie van AMUZ, Kammenstraat 81. U kan er terecht voor alle informatie over de activiteiten tijdens Laus Polyphoniae 2024. Ook kan u er de festivalgids en concerttickets kopen. Het festivalsecretariaat is van 23 augustus tot en met 1 september elke dag open van 10 tot 17 uur en is telefonisch bereikbaar via +32 (0)3 202 46 69.

The festival office will be located at the counter of AMUZ, Kammenstraat 81. There you are welcome with all your queries about the activities of Laus Polyphoniae 2024. The Festival guide as well as tickets for the festival concerts are on sale there as well. The festival office will be open from 23 August until 1 September, daily from 10:00 until 17:00 and can be reached by phone on +32 (0)3 202 46 69.

Tickets Tickets

U kan uw tickets aankopen via www.amuz.be of uw bestelling mailen naar tickets@amuz.be.

Tickets zijn eveneens te koop via het festivalsecretariaat (zie hierboven) of op elke concertlocatie vanaf één uur voor aanvang van het betreffende concert. U kan contant, met bancontact of met creditcard (Visa of MasterCard) betalen.

You can buy your tickets on line at www.amuz.be or you can e-mail your order to tickets@amuz.be.

Tickets are on sale at the festival office (see above) or at the door from one hour before the start of each concert. You can pay in cash, with Bancontact/ Mister Cash or with a credit card (Visa or MasterCard).

Festivalcafé Festival café

Het festivalcafé in de foyer van AMUZ vormt een ideaal trefpunt. Het festivalcafé is geopend voor en na de concerten die doorgaan in AMUZ, vanaf een uur voor aanvang van het concert. Op 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31 augustus en 1 september is er verse soep met brood verkrijgbaar tussen 12 en 15 uur. Voorafgaand aan het concert kan u hiervoor aan de bar een tafeltje reserveren voor na afloop.

The festival café at the foyer of AMUZ offers an ideal meeting place. The festival café will be open before and after the concerts that take place at AMUZ, from one hour before the start of the concert. On 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31 August and 1 September homemade soup and bread will be available between 12:00 and 15:00. Before the concert starts you can order at the bar a table for after the concert.

Goed om te weten Good to know

Laatkomers

De voorstellingen beginnen stipt. Laatkomers worden niet meer in de concertzaal toegelaten.

Gsm's en elektronische horloges

Gsm's en geluidssignalen van elektronische horloges moeten worden uitgeschakeld voor aanvang van het concert.

Beeld- of geluidsopnamen

Het is verboden beeld- of geluidsopnamen te maken tijdens de concerten zonder expliciete toelating van de directie van AMUZ.

Kinderen toegelaten

Het publiek van morgen is vandaag al welkom op alle concerten van AMUZ. U wil uw (klein)kinderen meebrengen naar een concert? Dat kan. Dat mag. Heel

wat concerten zullen hen kunnen bekoren. Welke voorstelling het meest in aanmerking komt, kan u wellicht zelf het best inschatten.

Latecomers

All performances start exact. Latecomers will not be admitted in the concert hall.

Mobile telephones and digital watches

Mobile phones and signals from digital watches must be switched off before the start of the concert.

Audio and visual recording

It is forbidden to make any audio or visual recordings during the concerts without explicit permission from the AMUZ management.

Kids admitted

Tomorrow's audience is welcome today. Would you like to take your children or grandchildren to a concert? That's ok! A lot of the concerts will appeal to them. We leave it to you to determine which productions are most suitable, as you know your children best.

Organisatie AMUZ

Erevoorzitter Honorary President

Philip Heylen

Bestuur Board

Kevin Vereecken, voorzitter *president* | Jan Rombouts, ondervoorzitter *vice president* | Viviane Spiessens, penningmeester *treasurer* | Greet Schamp, secretaris *secretary* | Laura Delmas | Nancy Janssens | Madeleine Manderyck | Erwin Pairon | Hannelore Van den Abeele | Manuela Van Werde | Katrijn Vervloet

Algemene vergadering General Assembly

André Gantman | Hans Gooris | Michaël Goris | Mieke Janssens | Bert Kegels | Mark Lambrechts | Luk Lemmens | Karel Moens | Reinder Pols | Leen Vandercruys | Els Van Doesburg | Jo Vermeulen
De leden van het Bestuur maken ook deel uit van de Algemene vergadering.

Medewerkers Staff

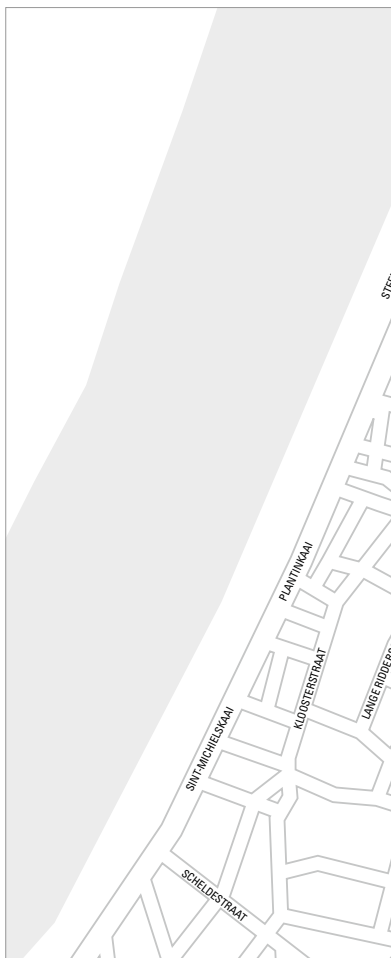
Bart Demuyt, algemene & artistieke directie *general and artistic director* | Veerle Braem, zakelijke directie *executive director* | Els Vrints, assistentie directie *assistant to the directors* | Robin Steins, assistentie programmering & educatie *programming & educational assistant* | Frederic Delmotte, assistentie programmering & dramaturgie *programming & dramaturgical assistant* | Julie Hendrickx, public relations *public relations* | Annelies Kolacny, communicatie *communication* | Tine Clevers, eindredactie & ticketing *final editing & ticketing* | Sarah van Loon, productiecoördinatie *production coordinator* | Evelyne Van Mieghem, productie, foyer & zaalhuur *business & events* | Jan

Tambuysen, productie & techniek *production & technician* | Bart Tambuysen,
techniek & gebouwbeheer *technician & facility management*

Vrijwilligers Volunteers

Ayham Alsaleh | Herman Ceulemans | Lieve Claus | Chris Coutreel | Veerle De
Laet | Yvonne De Roose | Seppe Dessen | Jean Foesier | Inne Helsen | Rita Hey |
Els Maesschalk | Raf Meukens | Maria Mertens-De Bie | Gerd Portocarero | Firat
Tekin | Jan Theuns | Gert Van Den Bergh | Lea Van Hoecke | Paul Van Mechelen |
Marleen Van Pottelberge | Paul Van Schoors | Anne Vercauteren

- 1 **AMUZ**
Kammenstraat 81
- 2 **De Cinema (De Studio)**
Maarschalk Gérardstraat 4
- 3 **Sint-Carolus
Borromeuskerk**
Hendrik Conscienceplein
- 4 **Sint-Joriskerk**
Mechelseplein 24
- 5 **Sint-Pauluskerk**
Veemarkt 14
- 6 **Zaal Zirkus / Fameus**
Zirkstraat 36

MET DE STEUN VAN

MET DANK AAN ONZE PARTNERS

FESTIVAL
VAN
VLAANDEREN

DeMorgen.

KU LEUVEN

EEE MERGING
Emerging European Ensemble

eee merging is supported by the
Creative Europe Programme
of the European Union

DAVIDSFONDS
cultuur beleef je samen

RECITALS
PIANISTEN
HISTORISCHE PIANO'S

PIANONOCTURNES *in* PRIMETIME

13 - 16 FEBRUARI

**Laat u roeren en wiegen, verlokken en verrassen
door een uitgelezen collectie van nachtmuziek,
vertolkt door een schare aan klaviertalent.**

Bart van Oort, Jan Michiels, Olga Pashchenko,
Abdel Rahman El Bacha, Laura Granero,
Florent Albrecht en Naruhiko Kawaguchi doen
hun verhaal op een keur aan sensationele klavieren,
met liefde gecollecteerd door Chris Maene.

Bestel alle recitals tegen een zachte prijs
via **www.amuz.be**.

Colofon

Concept & samenstelling

Frederic Delmotte | Bart Demuyt | Robin Steins

Eindredactie

Tine Clevers | Frederic Delmotte | Bart Demuyt | Robin Steins

Redactie

Frederic Delmotte | Bart Demuyt | Robin Steins

Auteurs

Niels Berentsen | Agnieszka Budzinska-Bennett | Stratton Bull | Camilla Cavicchi | Anna Danilevskaia | Frederic Delmotte | Bart Demuyt | Henry Drummond | Daniel González Camhi | Julie Hendrickx | Andrew Kirkman | Sabine Lutzenberger | Francisco Mañalich | Grantley McDonald | Jesse Rodin | Elam Rotem | Sibylle Schwantag | Stefan Steinemann | Robin Steins | Paul Van Nevel | Kevin Vereecken

Vertalingen

Antoon Aelbrecht | Niels Berentsen | Ike Cialona | Chantal Coppens | Marleen Cré | Jeannine De Landsheer | Walter Geerts | Jan Gijzel | Anton Hendriks | Brigitte Hermans | Philip J. Huijser | Bernard Huybrechts | Marianne Lambregts | Hanneke Po | Erwin Rauner | Robin Steins | Ben Terstegge | Els Vanvolsem | Oscar Verhaar | Helen White

Met dank aan

Alamire Foundation, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Studio C (Stoffel de Laat, Cédric Murrath), Christine Van Mulders

Afbeeldingen

Details uit *Christus met zingende en musicerende engelen* van Hans Memling ©KMSKA – Lukas-Art in Flanders vzw. Foto: Rik Klein Gotink

Grafisch ontwerp

Yellow Submarine

Druk

Drukkerij Gijseberg, Oplabbeek

Wettelijk depot

D/2024/0306/76

ONTDEK HET MUZIKALE ERFGOED UIT DE LAGE LANDEN

Unieke docu-concerten over gregoriaans en polyfonie
met medewerking van internationale experts

■ *Leuven Chansonier*

■ *MISSE JOSQUIN*

■ *Petrus Alamire*

■ *Sancta Maria succurre miseris:
Een canon voor Maria van Hongarije*

■ *BASSES DANSES: Het dansboekje
van Margaretha van Oostenrijk*

■ *NIEUW! BASSES DANSES:
Van manuscript tot reverence*

Exclusief via

alamire.tv

 ALAMIRE
FOUNDATION

**De
Bijloke**

Muziekcentrum

*Ontdek seizoen
24/25*

**Ensemble Masques
Le Poème Harmonique
La Cetra & Andrea Marcon
B'Rock Orchestra
& Lucile Richardot
Le Concert de la Loge
Alexander Chance
The Sixteen**

*Klassiek, jazz, nieuwe muziek en familie
in de oudste concertzaal ter wereld!*

Info & tickets via 09 323 61 00 www.bijloke.be

gent

Vlaanderen
Vlaanderen

6 nationale
loterij

De Standaard

Gent Festival van Vlaanderen

Along the Borders

13
SEPTEMBER

**Arvo Pärt &
Vox Clamantis**

Karmelietenkerk

**Orliński &
il Pomo d'Oro**

14
SEPTEMBER

NTGent Schouwburg

10–26
SEPTEMBER

info & tickets
gentfestival.be

Probeer De Morgen nu 4 weken voor maar 4,-

Ga naar **Kiosk.be/demorgen**

DeMorgen.

TIJDREIZEN OM OVERSTROMINGEN IN TE DIJKEN.

**DE UNIVERSITEIT
ZO AL BEKEKEN?**

Ontdek UAntwerpen:
uantwerpen.be/infomomenten

**Universiteit
Antwerpen**

| Bepaal mee de toekomst

MOZ**ART**
 ART BASEL
HANS H**ART**UNG
 ARTHOUSE FILMS
M**ART** STAM
 ART SPIEGELMAN
M**ART**IN MARGIELA
STREET **ART**
ARVO P**ART**
ANTONIN **ART**AUD
 ARTEMISIA GENTILESCHI
POP **ART**
WILLIAM HOG**ART**H
 HENRI **CART**IER-BRESSON
CHRISTOPH M**ART**HALER
 D**ART**H VADER
 ARTIFICIËLE INTELLIGENTIE
M**ART**HA NUSSBAUM
 ART TATUM

KLARA

BLIJF VERWONDERD.

FESTIVAL VAN VLAANDEREN ANTWERPEN

AMUZ